

#
Scribanius
(Charles)

CAROLI SCRIBANI
E' SOCIETATE IESV
SVPERIOR RELIGIOSVS
DE PRVDENTI
AC RELIGIOSA
GVBERNATIONE.

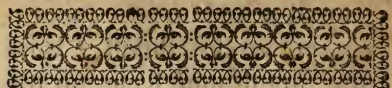

LVGDVNI,
Sumptibus MICHAELIS CHEVALIER.

M. DC. XX.
Cum permissu & Priuilegio Superiorum.

ADMODVM REVERENDO

DOMINO AC PATRI

ANTONIO DE WINGHE,

ABBATI LÆTIENSI,

ORDINIS S. BENEDICTI.

QVID à me petis peritus nauclerus, veteranus miles, fortunatus imperator? toties inter decumanos animorum fluctus, vt in datario pilæ lusu, irata risisti maria, tempestatibus superior. toties sub Blosianis signis generosum interritus sanguinem dedisti, hausisti, semper victor,

etiam de genu. Iam non quot capita, tot exercitus duxisti? quid enim singuli sunt Religiosi nisi inuicta hostibus acies, infractum robur? cùm in singulos tot inimica inferis insurgant agmina, tot hostiles legiones: vt, nisi fatuus sim, prudentis quæ imperasti gubernationis in Religione capita tradere non debeam. & tamen cùm fatuus audire malim quàm iudicij nimis tenacis, minúsque ad imperia obsequentis; parebo imperanti, & stoliditatem meam omnium oculis obiiciam: vt, si non alium fructum quàm multorum risum referam, beatum me arbitrer, qui ex me factus mihi sim magnæ

gnæ ſubmiſſionis magiſter magnus. Venit nunc ergo ad te imperio tuo hic libellus, tanquam à recenti catuli iactu, qui cellâ tecum ludat, dormiat, in manibus tuis, ſinu tuo. ego illi pater, tu mater eris, fouebis, & vbera etiam admouebis, melior patre mater, tenerúmque & à patris manibus trepidantem Bloſianis vberibus lactabis. felicem ſinu tuo, vberibus illius. nam à mea manu nihil adfert præter annorum aliquot tenuem ſparſámque arenam, quam Tu, prudenti tua dextera, nobilis figulus, è pingui fertilíque Bloſiana argilla & rore refingas. vt quem inueſtem & implumem dimiſi, orna-

tum alatúmque calamo tuo recipiam: eo feliciorem, quo è fœcundiore ſolo tuo, in arentem hunc agrum ex opimæ ac mitis Bloſianæ oliuæ nucleo in agreſtem hunc oleaſtrum, fortunatum ſurculum inſertum videro, déque papauere gratiſſimæ ac ſuauiſſimæ Lætiacæ fici, in hanc caprificum melior groſſus exurgat, vt de veſtro fructificem, non veſter, imò iam veſter, nec degener Bloſiano grano, qui Ignatiana manu in hunc campum defoſſus ſum.

Et ego quidem roganti parui, qui nudum è paupere domo extuli, manibus Tuis, Lætiaco ſolo obſtetricandum. Tu ſupplicem audi:

audi: & dextera tua veſtitum ad veterem parentem, nouam ſobolem, locuplete iam manu diuitéque vbere Tuo alumnatum transſcribe: & è tot annorum fortunatiſſimo gubernaculo peritus nauclerus in amica hæc tuis littora prudentiæ aliquot ſarcinas depone, quibus ſpiritualium rerum ſapientiæque inopiam leues, prudentiaque ſteriles campos lacteo prudentéque Bloſiano vbere & imbre fœcundes. Quòd ſi ſenſero conatum hunc non diſplicuiſſe Tibi, non Tuis, addam fòrs aliquando fœnerarium alterum, tanquam nouum imprudentiæ vrſinum partum, prudentiæ ductu Tuo,

Tuorúmque relambendum.

Multos te annos prudenter feliciterque imperantem Diuina bonitas patriæ Ordinísque Tui bono tueatur.

LECTO

LECTORI.

INcudem cogita & cotem. exacuunt, nec acies illis vlla. sequor has duces. imperia & prudentiam edoceo, vtriusque ignarus. regula nimirum factus architectis. quid hac ignauius? & tamen quid hac felicius? & non infortunata sæpè fortunant? Quid infelicius rupibus? aurum tamen gemmásque tegunt. non & producunt? vt nobilissimorum metallorum matres saxa sint; auro intrinsecus fœta: cùm sinu non tantùm ostentent, sed & vtero claudant, foueant, ac quasi anima donent, vberibus lactent. Iam quid rore sterilius, quid infœcundius pluuia, si vtriusque matricem nubem intuearis? & tamen quid aut rore aut pluuia fertilius, si terræ quam portentosa varietate dotant, miscueris? Et terra ipsa quid informius? immitte emortuum granum sine

fundamento ſpicæ, ſine munimento ariſtæ, ſine ſuperbia culmi, vbi antè peremerit,, de fraudatrice ſeruatrix, extrudit illud copia fœneratum, ordine ſtructum, cultu munitum, & vſquequaque veſtitum, ita vt reddat intercipit, vt cuſtodiat perdit, vt integret vitiat, vt ampliet decoquit, vberiora reſtituens quàm exterminauit, fœnore interitu. Quid? quòd ex eadem terra etiam tum virgine, & necdum opere compreſſa, necdum ſemine ſubacta, hominem figulatum videamus. conſidera è terra muſculos vt glebas, oſſa vt ſaxa, neruorum tenaces connexus vt traduces radicum, venarum ramoſos diſcurſus vt ambages riuorum, lanuginem & comam vt folia, ac medullarum in abdito theſauros vt metalla carnis. omnia in miraculum. Quid? quòd & ſteriles arenæ ſerantur, ſaxa pangantur, paludes eliquentur, & vbi noxiæ aquæ, exurgant vrbes, nemora,

paſcua,

pascua , horti ? Intuere arbores adhuc stipites , simul de scrobibus oriuntur, coadulescunt robori suo donec ætas impleatur , inde mox illis & frutices inoculantur , & folia formantur , & germina inflantur , & flosculi inornantur, & succi condiuntur. & omnia ex informi ligno. Intuere vites , nec exspectata quidem rustica disciplina sine arundine & corno , quidquid contigerint ambiunt , viriosius de suo ingenio , quàm de hominis arbitrio: vide è quàm arido iactentur brachia, luxurientur pampini , grauidentur botri , inflentur torcularia , inebrientur penuaria. Vide & hederas nullo praeunte parietibus inuehi & suspendi textili silua ; easdémque si de ædificio malè sit, recedere , vt quamdam animationem arboris de diuortio parietis intelligas : ita prouidentissimi frutices dum ruinam timent , refugium quærunt. Has ego arborum & fruticum pruden-

tias cùm videam, cur non æmulus illarum paria contendam, & digito saltem ostendam magnorum virtutes, vitia mea? non erubesco mea, cùm amem illas. nemo discens erubescit. delineo ergo malus pictor rudi penicillo tanquam sudibus, imitanda, fugienda. & tanquam rota argilla imperitus figulus animum fingo; ac rustico calamo tanquam vomere mentium proscindo terram, è qua fructus expecto, pro ratione operis & curæ, varióque euentu varios. ac licet vniformis vbique animorum terra, fœtu tamen multiformis est. si in pingue solum, licèt antè neglectum, incidero, sperare magna possum è sterili calamo, fertili gleba: si in arentem & scruposam aream, aut senticetis grauidam, quid sperem ab vtraque sterilitate? nec despero tamen. fors enim mista hæc supra spem dominum suum beabunt.

Verùm quid inexpertus bellorum & hostium, pugnas & hostes narrat, castra

mea

metatur, tentoria figit, propugnacula designat, aciem instruit, inhortatur? quid peccat historicus, nullum licèt sanguinem dederit, nullum hauserit? sequor historiam. nihil impero: narro. & magnorum dicta factáque prælo credidi. & animos addere pugnantibus quis vetat? etiam à mulierculis non vni olim terga vertenti creuit animus, & pudor vincere docuit, & mori fortiter. quare animos addo, & firmo pectus fortibus dictis. non quòd agnoscam in me robora. amo tamen. quanti indocti amant literas? ex his ineruditis vnus ego eruditionem amo. ego etiam gubernationum ignarus prudentiam qua destituor, admiror & amo. & quod amo, calamo credidi. exuit hic frontem; nec didicerat erubescere atramentum. inde quod credideram commisit chartæ, quæ ruboris nescia, tam auidè hausit, quàm prodigè calamus effudit. Iam qui miratur me docentem, cogitet Iethro monentem, & obaudien-

tem Mosem, *qui* fecit omnia quæ ille suggesserat. (Exod. 18.) *prudentiæ documenta à sacerdote Madian haurit Moses, nec pudet discere quod ignorabat.*

Non addam plura, ne videar diffidere benignitati tuæ. Hoc dicam. prudentis gubernationis prima capita cùm Superioribus Religiosis, alienis moribus, calamo meo enarro; omnibus narro, etiam sæculi Principibus, & qui ad imperia, aut quamcunque purpuram vocati. quorum virtutes vitiáque primò maximè libro tradidi, illas in imitationem, hæc in fugam. Noluerunt hoc viri magni, ne lectorum libertatem auctoritate infringere viderentur: ego feci, in quo nulla à magnitudine vis & potentia. Et fatebor ingenuè, nec quidquam auribus dabo: Si quid hîc peccatum, meum est: si quid dictum bene, alienum est, meum non est, adeóque nihil hîc dignum laude meum est. nisi benignior

nignior aliquis conatum in magnis, in laude ponat. temeritatem fors aliquis obiiciet. neque hanc nego. Manet illud interim vetus, voluisse in magnis magnum est. & ferè temeritatis aliquid & maioris audentiæ permistum arduis & magnis est: vt non vereatur Aristoteles, non Seneca, magnis plurimum ingeniis aliquid dementiæ ac furoris tribuere. Non quòd idem profitear. sed magnorum hæc tamen sententia virorum est. quanquam mihi hæc, non alteri scripserim, ab aliis mutuatus, de oliuæ mitis & opimæ nucleo asper oleaster fructificaui de alieno, & transtuli in hortum meum: sed ita vt mihi hæc omnia, & mihi soli, mihi cecini, vt ille, mihi scenam struxi. auditores, spectatores admisi. poteram in re mea. neminem damno præter me vnum, remedia mihi ab alienis vberibus suxi. nemo inuideat, magis etiam si quid habet domi suæ natum, peregrinitate nouum, magnitu-

dine

dine illuſtre, medicatione fortunatum, mutuetur, & egeſtatem meam, damno ſuo nullo, emolumento meo magno, opibus ſuis leuet.

SYLLA

SYLLABVS CAPITVM

LIBRI PRIMI.

LIBRI SECVNDI.

CENSVRA.

Liber hic R. Patris Caroli Scribani Prouincialis Societatis IESV *in Prouincia Flandro-Belgica, qui inſcribitur,* Superior Religioſus de prudenti ac Religioſa gubernatione, *vtiliſſimus futurus eſt omnibus Religioſis Prælatis, ad feliciſſimam ſuorum gubernationem. Quod ſcripſi 27. Aprilis, anno* 1619.

Egbertus Spitholdius S.T.L. Canonicus & Plebanus Antuerpienſis, librorum Cenſor.

FACVL

FACVLTAS R. P. PROVINcialis Societatis IESV *in Prouincia Lugdunensi.*

EGo Bartholomæus Iacquinotius Præpositus Prouincialis Collegiorum Societatis IESV in Prouincia Lugdunensi, iuxta priuilegium eidem Societati à Regibus Christianissimis Henrico III. 10. Maj 1583. Henrico IV. 20. Decembris 1606. & Ludouico XIII. nunc regnante 14. Februarij concessum, quo Bibliopolis omnibus prohibetur, ne libros ab hominibus nostræ Societatis compositos absque Superiorum eius permissione imprimant, permitto MICHAELI CHEVALIER Lugdunensi Bibliopolæ, vt Opus quod inscribitur, *Caroli Scribani è Societate* IESV *Superior, Religiosus de prudenti ac Religiosa gubernatione*, ad sex primos annos imprimere ac liberè diuendere, possit. Datum Lugduni die 19. Octob. 1619.

B. IACQVINOTIVS.

CONCES

CONCESSIO.

LIbrum hunc inſcriptum, *Caroli Scribani è Societate* IESV *Superior Religioſus de prudenti ac Religioſa gubernatione*, à MICHAELE CHEVALIER Bibliopola Lugdunenſi typis mandari, tum demum in lucem dari conſentio. Lugduni pridie Calend. Octob. 1619.

BOLLIOVD.
Aduocatus Regius.

VT typis mandetur hic liber, Michaeli Cheualier Bibliopolæ concedimus. Lugd. 1. Octob. 1619.

SEVE. *L. G.*

CAROLI SCRIBANI E SOCIETATE IESV,

SVPERIORIS RELIGIOSI

LIBER PRIMVS.

CAPVT I.

Amor in ſuos.

MOR primum in imperio locum teneat, ſi fortunatum volumus, ſi æternum. certiora enim ab amore quàm à terroribus & ferro obſequia naſcuntur. illa perpetuant, hæc non vltrà quàm vis & metus. ab vtroque reuerentiam ſpera: ſed ab amore etiam in abſentem; metus, ſi abſit, contemptum pro cultu dabit. & amoris imperia patrum in filios, timoris do-

minorum in seruos sunt. in illis nullo pretio veneratio constat, in his emitur. misera veneratio quæ pretio paratur: neque enim tam hominem quàm præmia colet, cùm imperantis oculo & manibus, non animo obsequatur. nec locatitia hæc diu stare obsequia possunt: minùs etiam quæ metus imperauit. nam in præmiis aliquid est quod alliciat, quod amorem prouocet: ac quamdiu præmia tamdiu veneratio; in metu odium pro veneratione exoritur. qui si solus est, plus habet de belluis & tyranno, quàm de rege aut domino. quid? quòd timor animos exasperet, & ab vltima desperatione vomeres & ligones in enses & secures vertat: ac si alia desit via, per latus suum hostem feriat qui timet, qui odit. cui etiam ardere suaue est, si ex hostili corpore sarmẽta ignibus subiicias. Dulce nimirum odio, inimico sanguine, hostilibúsque membris pro fascibus & lignis ardere. vt vix sentiat dolorem suum qui inimicis tormentis tanquam grato odiorum

cibo

cibo paſcitur. tantum odia terroribus nata valent,vt etiam in victis, & ferro domitis, moneant prudentes moderatione magna vtendum, operámque dandam vt pareant,non ſeruiant. Nihil verò certius victos continere quàm potentiam mediocriter exercitam, omnium propè gentium moribus docemur. *Indulgentiùs enim imperanti meliùs paretur.* quòd ſi liberorũ more haberi ſe ſenſerint, priorem hoſtilitatem vertent in amorem, & fidem etiã in abſentem integram ſeruabunt. Obſeruauit hoc Seneca: *Nullus terror, cum omnia bello arderẽt, fide ſocios dimouit,quia iuſto moderatorũ regebantur imperio.* Ac licet imperium victis ſemper ſit graue, moderatione tamen & imperantis clementiâ aſperitas mitigatur; maximè ſi non ſeruorum, ſed ſociorum loco, magis etiam ſi filiorum haberi ſe ſenſerint, ſi non excludi dignitatibus, ſi æquari præmio quos virtus æquauerit, ſi nulla muneribus, diſcrimina niſi à virtute. quod vbi viderint, induent filiorum naturam, exuent ſeruorum:

amare nimirum incipient, timere deſinent. ac quamuis præſens ferè imperium ſubditis ſemper ſit graue, ſi tamen illud validè amore condiatur, miteſcit, nec magis iam graue eſt, quàm amantis patris in filios. Dulce nomen patris, dulce filiorum, adeóque optatum vtrorumque nomen, vt inter prima amantiũ filiorũ vota ſit habere patrem. nulla benigni patris vita longa fuit, cùm amori longa nulla eſſe poſſit. breuis amati vita amanti eſt. amet tantùm patrem filius, & ſupereſſe ſibi volet patrem, déque ſuis annis annos illi creſcere. tanta vis amoris eſt, vt etiam ſibi velit malè, vt amato bene ſit, gaudeátque per vulnera ſua amato imperium ſtare. dum enim in amato imperare ſe arbitratur, ſanguinem omnẽ ſuum vilem putat, vt ſecuro in amato potiatur imperio. Quare ſi tutum Superior imperium deſiderat, amet vt ametur: amari, niſi ipſe amet, non poteſt; odio eſſe aliquibus, licet ipſe non oderit, poteſt. At nullus amor ſine amore eſt. & audet Plinius: *Malorum*

lorum

lorum Principum exitus docuit, ne à diis quidem amari nisi quos homines ament. Iam cùm plurimis amicitiis fortuna Superioris egeat, primus conatus illius erit amicos parare, maximè suos, quorum virtute firmandum imperium est. Amet ergo Superior si amari, si stare imperium volet, parentémque se ostendat vt filios sortiatur, filiorúmque obsequium cum securitate malit quàm seruorum cum pernicie. cogitet parentes consenescere, liberísque ac nepotibus hereditatem tradere, tyrannorum & sæuientium dominorum execrabilē ac breuem potestatem esse, ac ferro ferè abrumpendam. Quis enim inuisa imperia retinuit diu? aut quæ sceptra non natarunt sæuientium sanguine? & quæ vnquam potestas multorū odiis potuit resistere? amore imperia perennant, subuertuntur terroribus: amore nectuntur, secantur metu. nulla vis amore firmata disiunget, nullum robur terroribus denexa cōiunget. hinc qui solo metu suos continet, illum necessum est semper esse

pauidum, cùm non ignoret, non diutiùs imperari posse, quàm qui parent volunt, cùm omnium ferro pateat, ac illas ipsas quas in terrorem ostentat secures, timidus aspiciet, ne in dominum exsurgant. Monet Tragicus:

Qui sceptra duro sæuus imperio regit,
Timet timentes: metus in auctorẽ redit.

Monet etiam Pythagoras: *Malis eos, qui tecũ conuersantur, reuereri te, quàm metuere. siquidem reuerentiam admiratio, timorem odium comitatur.* Philonis hîc etiam monitum, *Si vis bonus esse rex, cum fortitudine benignitatem ac mansuetudinem serua, vt non formidolosus, sed reuerentia dignus tuis subditis videaris.*

Et quæ tranquillitas esse potest aut animo quies, cùm in vnam ceruicem tot armentur dextræ quot odia? docemur hoc omnium ætatum exemplis, omnium regnorum. quòd si ferrum absit, non deerunt ferro deteriores molitiones, non doli, non fraudes. aliquid nimirum audendum est, vt exuant metum, ex-

cutiant iugum ; & vt nihil aliud ſit, nolentibus imperare durum eſt.nam cùm imperium ex ſe ferre graue ſit, ſi accedat illubentia , ſi alienior animus, ſi odia , nullis verbis explicari ſatis grauitas poteſt.

Sed neque felices ſperare ſucceſſus , aut fortunatos ſibi promittere exitus Superior poteſt qui ſuorum animos patitur alienos. Nam cùm per ſe ſingula obire non poſſit , ſuíſque tutò fidere alienioribus nõ poſſit , quid aget cùm & fida ſuorum opera deſtituitur , & vnus omnibus non ſufficiat?aut enim omittere longè maximam neceſſariarum rerum partem debet,aut concredere alienis. ſi omittit, damna timenda ſunt. credit ? negligent,aut ſcientes etiam volentéſque concredita perdent , vt imperanti malè ſit. ac licet nomen ſuum in diſcrimen adducant , ſi per illud periculum creari poſſit imperanti, millies profundent famam, vt in ſua nomen profundant imperantis. ſatis nimirum illis in vindictam cum imperante cadere, ac dulce etiã

eodem præcipitio inuolui. quin vltro se præcipites deturbabunt, si implexum teneant Superiorem quem odio prosequuntur. tanta vis odiorum est, quæ ferè sæuiora imperia comitantur, & ex imperantis duritia tanquam vtero enascuntur.

Euitare hæc vult Superior? animos suorum vincat. vincet amore, quo solo amica stant imperia nullo robore euertenda, nullo infringenda, vt solus amor ex inualido validũ imperium statuat. Omnia enim regna è tenuissimis initiis nata ad eam quam videmus amplitudinem mutuo Superiorum subditorúmque amore venerunt: omniáque eò vsque creuere quò inter eos amor stetit. vbi minui ille cœpit, & pro amore odia nata sunt, ad priorem vilitatem deuenerunt. Quare si imperium Superior infractum tenere volet, amorem in se suorum prouocet. nec magno hîc opus conatu: amet, amabitur, actionésque omnes suas ita instituat, vt nemo

illum poſſit, niſi ingratiſſimus non amare. quod non difficile Superiori erit, cui obſtringendi ſibi ſuos ingens facultas adeſt. vtetur hac prudens Superior, & ſuorum animos arctè obſtringet ſibi, quò ſe imperiúmque firmet. firmabit amore. Eſt hîc illud perpetua memoria dignum Ageſilai apud Plutarchum: rogatus qui tutò imperaret, ſatellitio nudatus, *Si ſic imperet ſuis, vt pater filiis.* hinc illud Xenophontis, *Nihil intereſſe inter Principem bonum & patrem bonum.*

In Religione verò non vulgarem tritúmque amorem, ſed paternum per omnia in ſuos animum induat Superior, eúmque non obſcuris indiciis prodat, maximè vbi neceſſitas quæcunque occurrerit. ac etiã cùm reprehẽſione, monitione, aut acrioribus opus remediis fuerit, meminerit ſe eſſe patrem: at acerbiora etiam remedia à paterna manu porrigantur. Verſetur proinde inter ſuos Superior vt inter filios pater: neque diffi-

ficile erit inferiores filios experiri, si Superiorem illi senserint patrē. moneat proinde vt pater, medicamenta ægris adhibeat vt pater, condoleat vt pater, vbique & in omnibus pater. Quin & materna induat viscera, vberáque cogitet & filios: ægritudo hos premit, siue illa corporis, siue animi fuerit, filios illos cogitet & se matrē. Quanta in filiorum malis perferunt matres? quibus non blanditiis, verbórumque lenociniis medicamenta porrigunt? & primæ non rarò hauriunt, vt exēplo suo filios prouocēt. quas denique non artes medendi excogitant? quos non labores vltrò lubentésque subeunt? non valetudini, non sanguini parcentes, vt suorum valetudini consulant. Induat hanc personam Superior, nec magno negotio multorū malis medebitur. nusquam sudoribus parcat; nunquā affectum deponat patris, nunquam matris. etiam dum punit, patrem se cogitet. & matrem. quod si senserit sibique persuaserit inferior, nihil tam durum asperúmque erit, nulla tam

fortia monita, nihil tam acerbum, quod lubens, hilarique vultu à paterna manu non hauriat, etiam venena. quæ si à patre matréque propinata fuerint, sciet antè temperata in salutem, nec cruda in interitum porrecta; quare etiam cum voluptate hauriet. neque imperia vlla dura censebuntur, quia à patre profecta. cogitat enim nil nisi in salutem ab illo pectore nasci posse: vt omnia vicerit qui se patrem suis probauerit. nam vbi semel opinio illa inualuit, & inferiores filiorum, Superiores patris affectū imbiberint; nihil tam arduum erit, quod sub paterno imperio & nomine non mollescat. fella illis mella sunt à patris manibus, à matris vberibus propinata. Denique quid non potest apud filios pater, qui animo & reipsa pater est? reprehendat, hortetur, puniat; si pater est, peccare non potest pater: obsequetur filius, & à manu paterna vtramque fortunam accipiet. tantum potest semel impressa opinio patris. affectum proinde illius induet Supe-

rior, ſi inferiores experiri vult filios. *Nulla eſt enim maior ad amorem inuitatio quàm præuenire amando.* Subiungit Auguſtinus : *Manifeſtum eſt nullam eſſe maiorem cauſam qua vel inchoëtur, vel augeatur amor, quàm cùm amari ſe cognoſcit qui nondum amat, aut redamari ſe vel poſſe ſperat, vel iam probat qui prior amat.* Nuſquam verò clariùs hic amor elucet , neque potentiùs radios ſuos iaculatur quàm è paterno ac filiali pectore. Pater proinde ſit Superior , inferior filius ; & mutuò amorem hunc iaculabuntur, inuicémque ſe illius radiis accendét, & tanquam mutuis ſuppoſitis ignibus in flammas exurgent nullo aduerſantium flumine reſtinguendas.

Aug. de catech. rudib. cap. 4.

Nam ſi domini perſonam aſſumpſerit, tanquam mercede conductos ſuos experietur, non filios, fortunæque ipſius , non ipſi obſequentes. obtemperabunt nimirum in iis quæ palàm fore arbitrabuntur , dura imperia veriti ; ſi clàm fore ſperabunt, negligent & contemnent : ſed & ſubdolis machinationibus imperij illius

illius felicitatem euertere conabuntur. veris si non possint, obruent falsis. satis enim illis excussisse iugum erit, & nouercalia à se imperia amouisse. tantum animorum alienatio potest. Seponit pietatem, religionē, Deum, vt optatis fruatur, ac quacunque via votis potiatur, cum Deo an sine eo iuxtà habebit. quid? quòd in vindicta voluptatem ponat, & euertisse dominum, magnam felicitatis suæ partem arbitretur. Et verò graue in Religione est dominum pati, cui tanquam patri inferior se sacrauit. ignorabat domini nomen: sciebat & inaudierat patris, & filiũ se in tutelam dederat patri. falsus est spe sua, & experitur dominum quem sperauerat patrem. quid proinde mirum si exurgat in iras, in indignationes & odia; è quibus quæcunque imaginari possunt, prosiliunt mala? è copioso nimirum fertilíque malorũ fonte torrentes, flumina, adeóque & maria nascuntur, Religionem fluctibus suis absumptura.

Miserrima sanè conditio dominũ

in Religione pati. duram enim inferiores seruiunt seruitutem sub hoc nomine. nam in sæculo dominum ac regem pati nil magnum, vbi extra aulam ingens libertatis campus est, &, vt reliqua absint, vicina patent regna. nec deerunt quæ exulem excipiant, quæ sinu suo foueant, quæ foris etiam venienti gratulentur, & prærogatiuis donent. Et vt regem quis dominúmque patiatur inamœnum, morosum, tenacem, inclementem, ad suspiciones facilem, ad excusationes difficilem, ad præmia remissum, promptum ad pœnas, sæuũ ad tormenta, immitem ad veniam, ad detractiones auidum, ad laudes surdum, in sentẽtia pertinacẽ, flectíque nescium, compati ac misereri ignarum: domus tamen sua cuique sacra & templum est, libertatis asylum, complorationis tutamen, securitatis portus, ac post sæuam quamcunque iactationem littus tutissimũ, fidáque statio. In hac benigne casta virum excipiet vxor, abblandientur filij, & ægrum solabuntur patrem,
vene

venerabuntur serui, domus denique tota mœrorem leuabit, molliétque dolorem: amici etiamsi non publicè, priuatim consiliis aderunt, iacentem excitabunt, labantem erigent. At dominum in Religione pati, despoticáque in quamcunque te vertas partem imperia, durum & graue; infortunatissimáque illorum qui patiuntur conditio est: cùm eodem tecto, eodémque contubernio vti cogantur, omni libertate exclusi. dolere palàm non licet, priuatim vix tutum est, cùm priuata etiam suspiria lacrymæque sine teste non fluant; frustráque solatia exspectet qui in perpetuis domini ac iudicis sui oculis versetur. Et quis in illius vultu soletur mœrentẽ? quis animos addat paria metuens? quis afflictum eriget, prostratúmque leuabit deteriora timẽs? quis securus querelas excipiet, medicamenta spõdebit, consilia suggeret, cùm à solo domino ac iudice medicina speranda sit? à domino verò & iudice quid exspectes? quam benignitatẽ ab illius ore? quam mansuetudi-

tudinem à iudice? non mitescunt animi semper iudicis: indurescũt, vix mollescunt semper domini, callúmque imperio obducũt. Pater sit, non dominus, à cuius benigna manu fauum & mella speres, non vrticas aut fella timeas: à cuius dextera rosas, nõ spinas carpas: pater sit, è cuius poculo nectar & ambrosiam, non toxica bibas: à quo mœroribus spongiam, non nouaculam exspectes: pater sit, à cuius ore rosæ & violæ, non venena afflentur. Hoc enim est Superiorem in Religione esse patrem, non dominum aut regem esse: vt infelicissima planè viuendi ratio sit dominum perpetuò præsentẽ intueri, despotico illius imperio sub eodẽ tecto premi, suspicionibus, morositatibus, fastidio, sórdidâ parsimoniâ, querimoniis, delationibus, iurgiis, inclementiâ: qui nec compati sciat, nec condolere didicerit, non labores benignitate meriri, non animare deiectos, non erigere depressos, non mederi suorum malis, semper & vbique nauseabundo similis; à quo nulla

gratuita

gratuita munera, cùm nec promerita ſperanda ſint; nulla niſi duri iudicis monita; nulla poſt labores, ſudorem tergentes ſpongiæ, dona; nulla poſt fortia facta, ſparſúmque ſanguinem præconia; nulla ad ardua obeunda incitamenta, nulláque benefactorum præmia, quies nulla, laxamenta nulla: perpetuus rigor, triſtior vultus, moroſa verba, acerba monita, omnium deniq́ue diſplicẽtia ac diffidentia: & apud quem ſemel offendiſſe, æternum eſt. nullæ nimirum ſemel conceptæ ponuntur indignationes, nulla mitigantur odia, nullæ molleſcunt animorum alienationes. adeò ſemel imbibiſſe, ſemper eſt; & è nudis plerumque ſuſpicionibus ſemel hauſiſſe, perpetuum eſt: vt remedia à ſola mutatione loci aut Superioris amotione ſperanda ſint.

Sanè ſi ſe cogitaret Superior, ſi aliorum in ſe imperia, ſi qualem imperare ſibi vellet, dominum an patrem; ſi demum in omni ſuo imperio aliorum in ſe imperia perpenderet, qualia nimirum hæc optaret;

quibus

quibus à Superioribus haberi modis, quibus impelli, excitari, præueniri, leniri; non difficulter exutâ domini personâ, ad veri se patris componeret; omnémque benignissimi clementissimíque parentis affectum indueret, vel illâ solâ cogitatione: Quales in te Superiores voles, talem te tuis exhibe: qualémque te tuis exhibueris, tales in te alios speres.

In omni proinde gubernatione in paternum semper affectum, benigniorémque partem se flectet Superior, memor nobilissimi moniti D. Bonauenturæ: *Ad benignitatis partem plus declinet, per quam reddatur subditis magis amabilis, ob quam ei libentiùs obtemperent, & audaciùs ad eum recurrant in quibus indigent, & alacriùs eum imitentur. Ipsa enim potestatis auctoritas facit eum satis timendum subditis, & si huic iungitur austeritatis seueritas, pauidis fit mentibus onerosus. Vos autem cum austeritate imperabatis eis, & cum potentia, & dispersæ sunt oues meæ, dicit Dominus Ezech. 34. &, Noli esse quasi leo in domo tua subuertens domesticos*

De 6. alis, c. 7.

*mesticos tuos, & opprimens subiectos tibi, Eccles.*4. Hinc est quòd ipse summus Princeps Pastorum Dominus Iesus tantam nobis benignitatis caritatem exhibuerit, vt se nobis faceret amabilem, & ita imitabilem, & per amorem suæ humanitatis traheret ad amorem & cognitionem suæ diuinitatis, paternum in omnibus effundens pectus, vberáque porrigens veræ matris.

Comitas & Humanitas.

CAPVT II.

PARVÆ hæ res in imperio videntur: magnæ sunt. his enim si careat Superior, in superbiæ, seueritatis, adeóque & crudelitatis suspicionem venit. hinc vt gratius nihil subditis euenire solet, quàm si perhumanas facilésque ad preces Superiorum aures nacti fuerint; ita nihil durius moroso illorum difficilíque aditu euenire consueuit: vt comitas immortalem non vni gloriam, morositas

roſitas odium immortale pepererit. Eſt in hac re illud Traiani: *Imperatorem priuatis eſſe oportere, qualem priuatos ſibi optat habere.* dicam, Superiorem inferioribus talem eſſe oportere, qualem ipſe inferior Superiorem in ſe eſſe deſiderat: comem, benignum, & humanæ conditionis memorem, memorémque ſui, votorúmque ſuorum ante imperium. humaniſſimos imperantes optabat; expleat olim ſua,. nunc ſuorum vota. mœrebat ad triſtem vultum, moroſáque verba; blandis mœrorem detergat ſuorum. indolebat ad ſeueritatem; deponat illam, factúſque ex ſe magiſter, talem ſe præbeat quales ſperabat. Habemus magni affectus in ſuos magna in magno Scipione documenta, cùm diceret, *malle ſe vnum ciuem ſeruare, quàm mille hoſtes occidere.* quæ vox maiorem illum ſuis quàm in Hannibale Carthago & Africa deuicta dedit. cuius quantò fuit humanior, tantò Vitellij immanior, & ſupra quidquid vnquam efferum barbarúmque terra tulit, *Bene*

olere

olere occisi hostis cadauer, meliùs ciuis. venisse hæc ab Imperatore Romano quis credat? quin & ab homine? vt non miremur extrema suorum odia tulisse Vitellium. Regnare proinde qui diu saluus volet, amari velit. æternant amoris imperia, cadunt timoris. bene Seneca:

Calcat iacentem vulgus;
Inuisum opprimet.
Decet timeri Cæsarem:
At plus diligi.
Metuant necessum est:
Quidquid exprimitur graue est.

Quin metus omnis exurgit in odia; hæc in sanguinem. nec præsidium aliud firmius amore est. nam illæ quæ circunstant hastæ & secures, sæpiùs in Principem sæuierunt, sed non antè quàm odisse inciperent & metuere, & quàm amare desierant. non insurrexissent, si amassent. timuerunt; timor odia peperit, odium in sanguinem impulit. iacent tot Romana, tot orbe toto sceptra infelici purpura natantia. strauerũt odia timore nata. nil crudelius timore

cùm

cùm induit odium, nulláque implacabilior sitis metu excitatâ, nullo restinguitur sanguine. vt semper stolidissimi oris & capitis illud crediderim, *Oderint dum metuant.* nihil enim odio promptius sanguine. ludus illi ferrum, venena, secures. Sed ni metuat, contemnet. erras, & dictum bene, *Malè terrore veneratio acquiritur, longéque valentior amor ad obtinendum quæ voles quàm timor.* nam & amori sua veneratio, suus metus, sed filij in parentem: nam ille mancipiorum & subditorum in tyrannos, ferè sanguine clauditur. Et sanè cùm multorum amorem, Principum fortuna in tutelam desideret, prima Principis cura erit amicos parare. parabit comitas, de qua illud Ambrosij est: *Summa benignitate opus est, vt non tantùm publica stet gubernatio, sed etiam priuata iura tueamur. plurimùm iuuat beneuolentia, quæ omnes studet beneficiis complecti, deuincire officiis, oppignerare gratia.* dictũ prudenter in vita Dionis: *Nullum est imperium tutum, nisi beneuolentia munitum.* Iam quid iucun

cundius in humanis eſt quàm amari? hunc ſuorum in ſe amorem humanitate & beneuolentia prouocabit. nec difficile hoc Principi eſt, cui ingens obſtringendi ſuos ac in amorem impellendi adeſt facultas. eſt in hanc rem illud poëtæ:

——Hoc reges habent
Magnificum & ingens, nulla quod rapiat dies,
Prodeſſe miſeris, ſupplices fido lare
Protegere.——

Ingens imperantium prærogatiua, poſſe benefacere, poſſe beneficiis tanquam compedibus ſtringere. dulcia amoris vincula, ſuaues nexus quibus illigantur animi. Si negata benefaciendi poteſtas, nulli negata comitas, nulli humanitas eſt. & inter non infima beneficij genera numeratur humana in Superiore compellatio. nemo ad hanc pauper eſt. tantámque vim habet illa, vt gratior apud pleroſque ſit benignis negata res verbis, quàm conceſſa moroſis. inornata ſanè & naufraga dedit, quicunque dona ſua triſtibus & mœrentibus

rentibus tanquam ſpinis induit. vt iam non magis agnoſcat beneficium qui accepit, quàm cui tenue ac exſangue ſaccarum ingenti abſinthio permiſtum propinatur. ſuauitatem amaritudo tollit, dum tanto felle mella integuntur; bèneficij nomen & memoriam largientis moroſitas tanquam ſpongia deleuit; omnem illius ſuauitatem permiſta amaritudo deterſit. vt plus in moroſo dono maleficij quàm beneficij agnoſcat. cùm nuda interim comitas pro beneficio ſit: & benigna negatio comibus veſtita verbis, diuitéque pro re nata ſponſione, pro fœcundo munére habeatur. Etiam in Deo locum habet, qui tenuia pauperis dona locuplete comitate ac benignitate grauida, moroſis diuitum muneribus præfert. hilarem enim datorem diligit Deus, & benignas pauperum manus centupla fœneratione replet. ſpernit auguſta diuitũ donaria mœrente dextera porrecta. neque enim donorum præſtantiam è rebus, ſed ab erogantis magnitudine metitur.

infe

infelix alioqui futura pauperis conditio, beata diuitis. animo ergo metienda dona ſunt: cùm hæc ab illo magnitudinem, non animus à donis mutuetur. hunc ferè animum largientis comitas & benignitas teſtantur.

Scio magni referre cui nationi imperes. varium enim imperium variarum gentium mores depoſcunt. Effuſam quandam benignitatem ac quaſi prodigam quædam deſiderant, ac tunc maximè regem agnoſcunt cùm priuati perſonam induit, ac ad omnia familiaritatis officia deſcendit. Retractiorem alij volunt, & benignitatem maturitate temperatam, vt nunquam ad ciuicam, minùs ad plebeiam ſe dimittat, ſed neque ad aulicam, quæ in ſocios magis quàm in imperium fertur. Grauitatem alij amant, ac Perſicam quandam maieſtatem. contemnent hi ſi ad intima admittas, ſi benigniùs compelles, ſi quaſi amici perſonam mutueris. nec venerabuntur niſi perraró & auguſtæ maieſtatis oſtentatione prodeuntem,

niſi paucis multa complectentem, niſi plura prementem quàm dicentem, niſi lentiùs loquentem quàm euntem, niſi denique plus de ſtatua quàm de homine promittentẽ. Sunt qui nec Principis admittunt vultum: quem cùm deorũ numero habeant, tanquam è nube reſpõſa reddentem venerabundi exſpectant. qui ſi prodeat, aliquid de diuinitate dimiſiſſe arbitrantur, quare & ipſi aliquid de cultu remittunt. per interpretem etiã hi magis quàm per ipſum Principem reſponſa præſtolantur. quod cùm quàm maximè ad diuinitatem accedere ſibi perſuadeant, gaudent interpretum hoc famulatu.

Prudens ergo Superior pro ſubditorum conditione maiorem minorémque comitatem induet,& benignitatem moribus ſuorum temperabit. quanquam non eadem Superiorum in Religione quàm extra illam ratio ſit. aliquid tamen etiam in Religione moribus largiendum; vt peccet in omnem prudentis imperij regulam, qui omnes ad eadem

vocet. ſanè Apoſtolus omnibus omnia ſe factum proclamat; omnium nimirum mores imitatus, vt omnes lucrifaceret, Iudæus Iudæis, Græcus Græcis, Romanis Romanus, omnibus omnia. Imitabitur hunc Superior, neque mores ſuos gentíſque ſuæ in omnes transferet: omnium in ſe potiùs traducet. nam vt omnium in ſuos vertat, nequidquam ſperet. Iam ſi conciliari concreditos ſibi velit, mores imitetur. nulla potentior certiórque conciliandi ratio morum ſimilitudine. illis ergo ſe induat, ne contempſiſſe videatur, & è contemptu odium incurrat: ita tamen ne quid illaudatum aut à virtute alienum aſſumat, néve quod meritam reprehenſionem mereatur.

Magna hîc opus prudentia, variáque circumſpectione: negare non poſſum. nam & benignitas familiaritáſque in quibuſdam contemptum, amorem in aliis prouocabit: maturitas grauitáſque in his venerationem, in aliis odium conciliabit: maieſtatis ſeuera quædam oſtentatio diui-

num in his, in aliis verò barbarum fastum redolet: denique amari quidam volunt & beneuolentia duci, cogi volunt alij. illi se filios, hi seruos cogitant. vtrorumque discrimen Superioris pericula docebunt. primi, si ferrum hostis strinxerit, latus opponent, eo lætiores quo filiorum loco haberi se sciunt, eo fortiùs quò fortiùs amant. lætum amanti pro amato mori, filio pro patre. Secundi si antè steterint, subtrahent se ferro, obiicient Superiorem. serui erant, ne mireris. sola in his præmia valent, quæ vbi subduxeris, dominum ignorant. præmiorum ergo magnitudine cùm omnia metiantur, nihil amori dabunt. accedant pericula, absint præmia, fides nulla est. Patris proinde personam induet Superior, si suos habere velit filios; sed pro varia tamen gente, benignioris aut maturioris patris; semper tamen patris, nunquam domini, nunquam regis; nisi fortè subditi dominium & regem poscant. quod vbi acciderit, non nudum se dominum & regem, sed do-

minum & regem & patrem ſuis præbeat: vt dum dominum & regem experiuntur, metuúntque, ſentiant améntque patrem.

Quòd ſi in ſuæ gentis & linguæ homines imperium delatum fuerit, minoribus implicita difficultatibus gubernatio erit. vbi enim ingenium, mores, indoles imperanti reſpondent, non magno reliqua momento ſequentur. noſſe & noſci facilem imperiis viam ſternit. Ad alienæ gentis imperium vocaris? magna vbique opus cautione, ac præprouida in omnem partem circumſpectione, vigilíque cura eſt; multáque primis maximè imperij initiis indulgenda, vt obſequi diſcant & imperia ferre. ferent, ſi amauerint; amabunt, ſi amari ſe ſenſerint. hunc amorem beneuolentia, comitate, munificentia ac indulgentia parabit. cauebit tamen ne nimia indulgentia imperij fræna laxentur; ne prodiga liberalitate opes imperij neruum effundat; ne effuſiore comitate venerationem proſtituat. laudabit etiam non rarò

conquisitis rationibus gentem cui præest. nunquam vniuersam damnabit, contemnet nunquam. ignorat obsequia cõtemptus. à nimiis etiam popularium suorum laudibus abstinebit, nec componet gentem genti. quòd si quæ gentis suæ mentio iniecta fuerit, ac aliorum ore laudes; temperabit illas, eorum verò quibus præest, variè pro re nata extollet. explicet deinde palàm omnes fiduciæ campos, vt cùm illam subditi senserint, parem in Superiorem profundant. in quam rem publica priuatáque munia, non gentis suæ hominibus, sed quibus imperat largietur, ne pro fiducia diffidentiam, odiúmque pro amore paret. In qua re primam summámque virtutis rationem habebit, vt cùm viderint virtuti aditum ad magna patere, conatum studiúmque omne in illam transferant. ita tamen fiduciam expandet, vt non omnibus omnia consilia retegat, nec pectus nudet omnibus, ne nimius candor contemptum pro veneratione pariat. sed vbi suorum se-

rius obſeruator mores didicerit, deliget fiducia ſua dignos, quibus tutò ſe, ſua, imperiíque ſui credere poſſit; ac hos, non niſi variè exercitos, quíque fidem non vna in re probauerint: quos paulatim ad maiora ita promouebit, vt fræna ſemper imperij manu ipſe teneat, nec gubernaculi ſui clauum committat alteri; ne imperare incipiat qui ſubeſſe debebat. Et ſanè ſemper non immeritò nimia ſubditi alicuius potentia ſuſpecta imperantibus fuit: aut enim ſceptra circumſpexit aut ruinam: idque magis etiam in gente externa, in qua domeſtici alicuius opes viam ferè imperio aperiunt. moderabitur proinde has Superior; nec imperij ſui vires vni concedet, nec regni ſui robora vni credet, nec opes & ærarium in vnius manu ſtatuet, ne nimia in vnum indulgentia reliquorum odia accendat, & animos ad noua audenda ſuggerat. neſcit parêre elata potentia, non magis quàm ſceptra ſeruire. certiùs verò par multorum gratia & potentia, quàm

vnius ſupra reliquos, imperium firmat. multos proinde gloria, opibus, viribus, gratia, potentia pares, quàm vnum ſibi, imperióque paret Superior, vt ſecuras noctes ſecurioribus diebus iungat. & vt nihil aliud, amari à multis quàm ab vno malit. optimum fuerit ſi amor eat in omnes, vt ab omnibus eat in vnum. hæc vna demum certa imperandi ratio eſt, omnes vt filios amare, vt ab omnibus vt pater ametur: omnibúſque vt filiis imperare, vt ab omnibus tanquam patri obſequia deferantur.

Modeſtia.

Capvt III.

Laudatus Auguſtus, qui noctu vrbem ingreſſus, ne obuiàm ire parantibus moleſtiam pareret. Eadem propè in Veſpaſiano, Tito, Germanico habes. Fuit hoc etiam in Auguſto magnum, cùm ſtatuam ſibi erigi vetuit. imitatus Nerua eſt, & ante hos Africanus, & Atticus, eò

laudatiore

laudatiore exemplo, quò in magnis etiam viris rariore. fuit & illud magnum cùm ad domini nomen erubesceret Augustus, ad laudes suas Timoleon, Dionysio Sicilia pulso clarus. æmulus Augusti de modestia Antonius regium & domini nomen repulit: regium etiam nomen in Hispania Africanus; victoria contentus, oblatum diadema maioribus animis repulit quàm obtulerant; ne exemplo præiret, ne reipublicæ libertatem infringeret, maluit Romanus quàm rex audire. laudatissimos dein ab omni modestia Alphonsum Aragonium, & Maximilianum primum accepimus. vultu verò & moribus priuatorum morem expressisse Germanicum, Vespasianum, Traianum tradunt, vt amicos in illis aut patres, perrarò Cæsares videres. ita cùm essent, videri nolebant. Quis Christianorum imitetur? etiam priuati supra fortunam sæpè & genus extollimur, & audire iuuat quod non sumus. ignoramus sutores sutore patre nati: aut si fateri cogamur

patrem, auum & atauum, nescio qua barbara Principum domo, audaci conatu eruimus, maximè si qua nominum similitudo. Aliud docemur in Agathocle, qui figlinis poculis onerari mensam voluit, quò testatius foret figulo patre natum. non erubuit ad figuli nomen qui virtute sceptra promeritus, virtute tenebat. nihil illius imperio pocula detraxerunt, modestiæ addiderunt. Et sanè quis nesciat maius esse suâ quàm alienâ virtute magnum esse, posterisque claritatem sceptráque parasse ac dedisse quàm accepisse? nam quid magnum est alienis nobis manibus opes, alienâ industriâ, sudoribus, sanguine honores accessisse? suo parasse fors magnum: alieno hæc robore venisse, felicitatis esse potest, virtutis esse non potest: non magis quàm aliena veste & domo laudari. Et quis à prudentia bellicáque peritia laudandum putet, qui alienis auspiciis, consilio, ductu, absens victoriam ex hoste retulit? felicitatem laudare possumus, virtutem non

poss-

poſſumus. Iam ſi quis regum deliciis ac mollibus aſſuetus, in ignauo vitam otio inglorius tranſigat, dandi capiẽdíque conſilij ignarus, regnum tamen regno aliena manu & prudentia adiiciat, quis prudentiam illius animóſque laudet? fortunatum dicere poſſumus, nec aliud. quid? ſi aliorum mortibus dormienti creſcãt regna, quis ſapientiæ tribuat? felicitati, ſapientiæ non poſſumus. Quo magis modeſtiam verbis, vultu, moribus præferet, quiſquis alieno magis conſilio quàm ſuo gaudet; quiſquis maiorum virtute, ſapientia, robore, non ſuo magnus eſt; quiſquis nobilitatem à fortibus maiorum factis, non à ſuis hauſit. accepit illam, non parauit, non auxit generoſa nobilíque factorum ſerie. quid ſi parauerit? modeſtiam tamen colet, & amicam ſinu fouebit. nihil illi huius fotu decedet, accedet gloriæ: nihil decreſcet, accreſcet nobilitati. neque enim quidquam oréque calamóque laudatum magis, quàm in ſumma amplitudine, potentia,

eruditione, modestissimũ esse. posse, nec vti, raræ virtutis est. non cadit hoc in tyrannum, non in superbum. moderatum verò in potentia esse, nec decurrere ad illam, nisi necessitas cogat, magnum.

Iam qui sceptra benginitate temperat, vt plus referant patris quàm iudicis, plus amici quàm domini, omnium ore magnus. rara purpuræ & modestiæ sociatio, quò laudabilior. qui verò eruditionem prudentiámque per depressa vallium, non per prærupta montium deducat, vt plus semper pulueris quàm præcipitiorum & discriminum trahat, plus verrat quàm sublimiores ausus refetat, beatus. Vis magnus esse, vis haberi? nũquam magnitudinem ostende; tege. Si ostentaueris, erunt qui deprimant: si depresseris, erunt qui ostentent. profers? tegent alij. tegis? retegent alij. eo potentiùs, quo tu studiosiùs: eóque certiùs, quo augustius est omnium manibus educi quàm tuis. habent hoc magna, vt quo plùs velaueris, apertiùs pro-

dan

dantur. habet virtus, vt quo fortiùs depreſſeris, validiùs exurgat. Hinc ſi ſpreueris tua, laudabunt alij. laudas? contemnent. ab alieno, non à tuo ore laudem ſpera. extulit te fortuna? deprime: perget efferre. ſi extuleris, deprimet. additus honos, & ſupra maiorum ſoccos virtus aut fauor te euexit? nihil depone de veteri modeſtia: aliquid etiam adde, vt explicatior ſit beneuolentia. ne verere, nihil decedet, accedet etiam aliquid opinionis magnæ. nec vltronea deiectio ibit in contemptum; ibit in laudem. cùm modeſtiæ in magna fortuna admiratio laudem prouocet; ſuccedit veneratio, tantóque maior cultus, quanto venerationis fuga maior. ſequitur illa fugientem, vt quo quis in ampliore fortuna ſubmiſſior ac negligentior ſui, hoc aliorum auguſtiùs manibus & ore tollatur. depreſſa nimirum ſurgunt, erecta coruunt. ita ſemper modeſtiæ erectio, ſuperbiæ comes depreſſio eſt. laus illam, damnatio hanc comitatur. illius atria denſantur ſalutantium

tium gregibus, hæc solitudine mœret: familiaritatem illius ambiunt plurimi, huius contubernia vitant. tãtą prærogatiua modestiæ est. amorem hæc omnium, odium superbia prouocat, etiam in purpura & diademate. nam vt sceptra veneremur, & diuinum illis aliquid inesse fateamur, modestia tamen nisi illa vestiat, inornata arbitramur; & metuimus, non amamus. amari volunt? amorẽ modestia dabit. timeri cõtenta sunt? discant infelici multorum exitu, firmiùs amore, quàm timoribus imperia stare. sed & sua amori veneratio est, validior illâ quam metu natam videmus.

Quo vehementiùs Superiori Religioso in omnẽ modestiam incumbendum, cùm vitæ genus quod profitetur, omnis modestiæ regula quædam ac professio sit. quod eo magis adnitendum, quo in aliorum salute desudandum illi est. Sanè Apostolus cùm *omnibus omnia factus* est, *vt omnes lucrifaceret*; ad omnium se vitam etiam infimorum abiiciebat, ne terreret

reret Apostolatus maiestate quos allicere conabatur. Inest quædam morum similitudini persuadendi facilitas. suspecta dissimilitudo est, maximè cùm nimis longo inter se interuallo dissidet. Solet enim plebeiis in primis animis nominis claritudo, morum maturitas, orationis grauitas, eruditionis ostentatio plus timoris ac diffidentiæ quàm fiduciæ ac sequelæ ingenerare. Hinc potentissimus ille ad persuadendum, cui nulla potentiæ, roboris, solertiæ præiudicia aditum claudunt. Faciles enim in paribus aures damus. vbi augusta quædam insonuerunt, contrà armamur, metus in arma vocat: & vera licet denuntientur, timidi animum adiicimus. semper enim potentiæ vim subesse arbitramur. alienis autem mentibus & suspicione timoréque natantibus, persuadere quæ paras, difficillimum. Et Deus ipse, cùm maiestate terreret, humana maiestatem carne induit, vt animos adderet. quid? quòd famulare venerit ne dominatu terreret. plus verò famulatu

quàm serpentibus, ignibus, fulminibus, tonitru potuisse in sequelam, nos & Israëi docemus. amor famulatum secutus, fulmina terror: ille semel impressus stetit, hic cum minis delapsus. quàm diu enim terroris caussa, tam diu sequela. remoue illum, oppugnabunt qui sequebantur. amor cùm obsederit viscera, suo non alieno impulsu sequetur. nihil mirum. externus timor, internus suasor amor est. illius imperia cogunt, huius suadent. & voluntate sua sequitur qui amat, aliena qui timet. quare non vltra metum sequela est. illum tolle, hanc sustuleris. eadem nimirum spongia vtrumque. Nec contentus assimilari carne Deus aut famulari, ad infimos quosque, ad plebeiam ferè turbam se deiecit, etiam ad mulieres & pueros. Apostolos sanè piscatores legimus, vt verum fuerit illud Pauli: *Non multi* 1.Cor.1. *sapientes secundùm carnem, non multi potentes, non multi nobiles: sed quæ stulta sunt mundi, elegit Deus, vt confundat sapientes: & infirma mundi elegit*

Deus,

Deus, vt confundat fortia: & ignobilia mundi & contemptibilia elegit Deus, vt ea quæ non sunt, destrueret: vt non glorietur omnis caro in conspectu eius. & inter hos piscatores minimum se fatetur Gentium Doctor: *Nouissimè tanquam abortiuo visus est & mihi; ego enim sum minimus Apostolorum, qui non sum dignus vocari Apostolus.* cuius hæc sunt: *Implete gaudium meum, vt idem sapiatis, eandem caritatem habentes, vnanimes, idipsum sentientes, nihil per contentionem, neque per inanem gloriam: sed in humilitate superiores sibi inuicem arbitrantes, non quæ sua sunt singuli considerantes, sed quæ aliorum. Hoc enim sentite in vobis quod & in Christo Iesu, qui cùm in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo: sed semetipsum exinaniuit formam serui accipiens, in similitudinem hominum factus, & habitu inuentus vt homo.* Et alibi: *Induite vos sicut electi Dei, sancti, & dilecti, viscera misericordiæ, benignitatem, humilitatem, modestiam, patientiam: supportantes inuicem, & donantes vobismetipsis, si quis aduersus*

1. Cor. 15.

Phil. 2.

Colos. 3.

sus aliquem habet querelam : sicut & Dominus donauit vobis, ita & vos. De Moyse verò habes apud eundem:
Heb. 11. *Negauit se esse filium filiæ Pharaonis, magis eligens affligi cum populo Dei, quàm temporalis peccati habere iucunditatem, maiores diuitias æstimans thesauro Ægyptiorum, improperium Christi.* Iam qui vestibus, qui frondibus sternebant viam triumphatori Christo de plebe erant. *Cœperunt omnes turbæ discipulorũ gaudentes laudare Deũ voce magna dicentes: Benedictus qui venit rex in nomine Domini, pax in cœlo, gloria in excelsis.* & passi sunt eodem Euangelista teste Pharisæos oblocutores. Audiamus ipsum Dominum: *Confiteor tibi Pater, Domine cœli & terræ, quia abscondisti hæc à sapientibus & prudentibus, & reuelasti ea paruulis.* Piscatores ergo à Domino in Euangelij denuntiationem delecti, vilissima mundi, parui, egentes, & qui exemplo illius omnium serui, etiam fortunâ serui; aut si quando illâ diuites, voluntate serui, bonorúmque cum Moyse abdicatione serui; quò maio-

Luc. 19. (marginal note beside "sto de plebe erant")

Luc. 10. (marginal note beside "tores. Audiamus ipsum Dominum")

maiore facilitate, minore moleſtia, omnibus omnia fierent, omníque inſoleſcentis fortunæ materia nudati, liberiùs ſe in omnes omnium famuli effunderent, Chriſti ſui exemplo: qui *non venit vt miniſtraretur ei, ſed vt miniſtraret*, quò plus de modeſtia promitteret, plus de famulatu obſequij ſponderet, minúſque terroris, plus amoris adferret. *Marci* 10.

Imitabitur Moyſem, Apoſtolum, omniumque Dominum Superior Religioſus. vultus illi, oculi, frons, omnia denique ad benignitatem & modeſtiam compoſita: etiam veſtis & menſa. ne quid ſit quod meritò offendat. erubeſcet vinci à Syracuſano Dione, à Traiano Religioſus, quibus nihil ſupra priuatam mēſam & veſtem. oratio verò tota nihil elatum, moſorum, aſperum, durum. nullus acerbior iocus, non immoderatior riſus. maturam lenitatem & ad modeſtiæ quendam numerum compoſitam loquentur omnia. quo plus ei apud ſuos fiduciæ, quia plus comitatis; plus amoris, quia plus benignitatis;

gnitatis; plus venerationis,quia plus modestiæ; plus laboris,quia plus remunerationis; plus obsequij, admirationis, laudis,quia plus humanitatis & benenolentiæ; plus ad imperata prõptitudinis, quia plus affectus; plus ad monita submissionis & alacritatis, quia plus benigni patris quàm domini. Neque enim res vlla potetiùs subditos ad amorem & venerationem, ad laudem & nominis tuitionem, ad prona in omnem partem obsequia & fiduciã, ad magnos in arduis, lætos in tristibus,fortes in aduersis, modestos in secundis animos prouocabit.audet enim inferior in moderati modestíque Superioris conspectum venire, audet pectoribus clausos recludere morbos,audet explicare nocitura, audet periculorum damnorúmque seriem depromere, audet in illius tanquam benignissimi patris sinum quidquid altiùs reconditum profundere, audet in illius tanquam indulgentissimæ matris vbera quacunque pressus siti & fame decurrere:cùm in modestiæ

cultore

cultore nullus fastus congressum arceat, nulla morosior maiestas terreat, nulla immititas horrorem incutiat, nulla augustior compositio verecundiam prouocet, nulla solitudo ingenuam libertatẽ adimat, nullus suorum contemptus odia accendat, nulli doli dolos excitent, nullæ insidiæ in fraudem impellant. & sequentur etiam per modestiæ semitã Superiorem præeuntem inferiores. iuuat nimirum illi simillimum esse, filios parenti, & benigni modestíque patris vestigia legere. Ita fit, vt domus vniuersa modestiæ quidam portus sit, adnauigantibus post immanes sęculi fluctus gratissimus. atque hinc fructus illi magni è proximorum salute sperati vberrimè exurgunt. neque enim ad hos siue fœcundo semine spargendos, siue centupla redhibitione metendos, siue Dominicis horreis recondendos, aptiores vlli, quàm quos in modestiæ arena Superioris exempla in omnem moderationem figularunt. Neque virtus alia aut ad alliciẽdum, aut ad persuaden-
dum,

dam, aut ad imitandum plus roboris adfert. modestiæ enim contubernia amamus, ambimus; monenti aures animúmque faciles commodamus, sequimúrque lubentes amoris inuitaméta, illiúsque vinculis volentes innéctimur, cùm nec vim nisi amicam, nec fraudem nisi in salutem ab illius manibus vereamur. quid? quòd ipsa muta etiam in Religioso modestia, vultu, oculis, vestitu, incessu, magnam ad persuadendum, ad imitandum longè maximam vim habeat, vt sola nō raró suffecerit ad sequelā. Et sanè viri etiam magni, huius vnius inuitatu, sæculo renuntiantes, Religioni se suáq; sacrarūt, cùm sibi persuasissent, sub tanta membrorum omnium serenitate ac compositione non posse non summam animorum serenitatem ac tranquillitatem delitescere. imitari placuit quod delectabat. Quòd si externæ huic modestiæ oratio responderit, incredibile est quantam vim habeat ad explicādos peccatorum laqueos, scelerū nexus, mundi retia, voluptatum compedes,

infe

inferorum vincula; quantam ad excutienda carnis pruritamenta, auidámque bonorum ac auri ſitim, illicéſque mūdi illecebras. Iam ad odía reſtinguenda, ad conceptas animo fraudes ponendas, ad ſubdolas perfidarum molitionum machinationes in meliora conſilia commutandas, ad alienationes in amorem, neglectum in venerationem, cōtemptum in laudem, æmulationem in obſeruantiam vertendam, quantum vna modeſtia poſſit, faciliùs experimur quàm exprimimus. vt licet plurima deſint, generis amplitudo, eruditio, forma, dicēdi vis & gratia, orationis robur, ingenij magnitudo, dignitas, oris quædam maieſtas; ſola non rarò vultus ſerenitas, membrorúmque omnium, totiúſque hominis quædam quaſi malacia, ac internæ compoſitionis index modeſtia, vna ad omnes animorū fluctus tranquillandos ſatis cenſeri debeat. eóque magis, quo maior illam potentia, eruditio, dignitas comitantur. quod vbi ſit, nihil ad quod voles

per

persuadendum validius reperiri potest. admirationem enim in magna dignatione ac potentia, maior modestia prouocat. & amare incipimus quod admiramur: sequi etiam. ac licet assequi desperemus, imitamur tamē, faciles in monita, & sequelā, cùm amor præcesserit modestia natus.

Clementia.

CAPVT IV.

QVÆ tutum securúmque reddit imperiū. cuius firmitas ab vnanimi subditorum obsequio pendet. Est in hanc rem illud Theopompi, cùm per reges imperandi gnaros Lacedæmones stare quidam dixisset; *Imò*, reddidit, *per ciues Principibus obtemperare doctos*. neque enim sustinēt parere iis qui nesciunt præesse. siquidem efficit qui bene ducit, vt bene sequaris. peritissima ductrix clementia est. neque res alia potētiùs ducit. Hinc illud Alexandri Seueri Imperatoris matri obiicienti quòd mollitie

ac lenitate imperij poteſtatem fregiſſet, *Securiorem ac diuturniorem reddidi.* Bene Græcus: *Tutiſsimam regum cuſtodiam, non turribus, propugnaculis, mœnibus, ſatellitibus, aut armis cõtineri, ſed amicorum præſidio, ciuium beneuolentia, propriáque virtute. quibus quidem opibus regna & imperia non modò ſeruari, verùm etiam in dies augeri ac propagari.* Bene Seneca: *Meliùs beneficiis imperium cuſtoditur quàm armis.* Et alibi: *Non opus eſt conſtruere in altum editas arces, nec in aſcenſum ardua collis munire, nec latera montium abſcindere, multiplicibus ſe muris turribúſque ſepire. ſaluũ regẽ in aperto clemẽtia præſtabit; vnũ eſt inexpugnabile munimentum, amor ciuium.* hinc illud Comici:

Errat longè mea quidem ſententia,
Qui imperium credat grauius aut ſtabilius,
Vi quod ſit, quàm illud quod amicitia adiungitur.

Et illud:

———Peragit tranquilla poteſtas
Quod violenta nequit, mandatáque fortiùs vrget

Imperiosa quies.

Illud etiam: *Qui benignitate ac clementia imperium temperauère, his candida & læta omnia fuisse: etiam hostes æquiores quàm aliàs ciues.* Fuit verò verum hoc semper:

Violenta nemo imperia continuit diu,
Moderata durant.

Nec conseruando tantùm, sed parãdo imperio clementia valet: qua propè vna Cæsar Gallias Romanis aperuit, Scipiones Hispaniam. Sanè Romani non tam armis quàm lenitate in victos, orbem propè terrarum imperio subdiderũt. contrà Roboã inclementia consilia secutus, maximà imperij parte exutus fuit. & nimis funesta crudelium Principum morte clementiam docemur. Caligula, Nero, Domitianus, Commodus, pluréſque infaustæ crudelitatis victimæ iacent posteris exemplum; cùm, si vernaculas omnium gentium historias consulamus, regúmque in iis exitus, plures à suis quàm ab hoste interemptos reperiamus. vt rogatus Thales quid difficile vidisset, bene respõderit,

derit, *Tyrannum senem.* Bene in hanc sententiam Sallustius: *Equidem ego cuncta imperia crudelia, magis acerba quàm diuturna arbitror, neque quemquam à multis metuendum esse, quin ad eum ex multis formido tendat. eam vitam bellum æternum ac anceps gerere. quoniam neque aduersus, neque à tergo aut lateribus tutus sis, semper in metu aut periculo agites,* ad omnium propè occursum ac suspiciones pauidus. nec antè finem terroribus quàm vitę facis. quid? quòd nec sanguine quidem extinguatur odia, tam altè animo insident, vt antè ferrũ quàm animum flexeris: antè illud dextramque sanguine quàm mẽtem delassaueris. nec publica tantum, quantum priuata sæuit manus. non satiantur odia morte vnâ. rediuiuum vellent vt sæuire sæpiùs possint. ita inuisa nemo imperia retinuit diu: crudelia omnia inuisa sunt. Scio tritum illud: *non mouere bella mortuos.* at quàm funestorũ Pompeij mors ciuiliũ bellorum caussa, quantorum Cæsaris fuit; cùm Romano sanguine orbis maderet, vi- Sal. ad Cæsar.

ctórque populus regna cadaueribus integeret, lassatíque fluuij sedibus pelleretur, plúsque nõ vno loco Romani sanguinis quàm aquæ flueret? & non Gallia post Aurelianam Ludouici Ducis cædem, sexaginta annis ciuilium bellorum flammis exarsit? Numquam odio moritur crudelitas. nam aut execrabilis, aut breuis est: & dum secura sibi videtur, præcipitio proxima est. nulla illam temporum louginquitas delet, nulla à vindicta liberat. parcent aliqui metu retrahente manum: inuenientur qui vitam contemnẽt suam. nullum caruit exemplo nefas; & vna aliam crudelitas parit. nec crudele iam videtur, crudelem sanguinem fudisse; adeóque litasse crudelitati censetur, qui crudelem sustulit. tam altum innatum vnicuique odium crudelitatis est, vt innoxia mente & manu videatur crudelis cadere.

Verùm non debuit, non potuit priuatá manus. quid debuisse, quæris? satis odio potuisse est, & non factum omni propè sæculo & gente est? quo magis

magis fugienda, quæ tot dexteras in vnam animat & armat. neque enim satis est dixisse, Non licet, impia manus est quæ crudelitatem crudelitate vindicat: tot iacent infelices victimę, cùm vna aliam crudelitas protruderet, & prouocaret in sanguinem sanguis. Declinabit sanguineos hos scopulos prudens Superior, & ad clementiæ littora gubernacula & vela diriget. fecerunt Romani, omnésque vrbicas plebeias seditiones secessionésque vna clementia restinxerunt, tantas flammas modica aqua: cùm fatuum senatus putaret, furentibus immane popularibus procellis Reipublicæ nauem obiicere, antè sorbendam quàm tinguendam; cessit his fluctibus, & per æqua, per iniqua, littora tenuit. Et quis prudens popularibus tẽpestatibus caput obiiciet? quis fatuo? quis ebrio? quis mari? quis fluminibus aggeribus perruptis? sæuior popularis ira est, vbi verecundiam posuit: sola illam lenitas franget. quis ignem ignibus extinguat? aquam admoue, & viceris.

quis saxum saxo opponit? alterius aut vtriusque interitum exspectes. oppone puluillum, desinet sæuire.

Iam quoties in Germania, Gallia, Hispania, è nouis vectigalibus, tanquam sæuum furentibus Aquilonibus, plebeiæ exortæ tempestates, tantùm non florentissima orbis regna euerterunt? vectigalia, irarum fluctuúmque caussa, & ingens tempestatem malacia secuta est. Et quid refert quibus aduersarium modis vincas? vicisse satis est. osculo potes? quid stringis ferrum, ferro fors repellendum? quid arma armis prouocas? non fortuna belli semper ancipiti loco est? & non ab imbelli sæpè dextera & inassueta pugnæ, valentissimus cadit? à Dauide Goliath, armatus à funda, quin & muliebri manu iacet Abimelech, Holofernes, Sisara, militiæ duces. Et quid sanguinem cogitas sanguine restinguendum, & illo solo? iam vt ferro vicetis, vt hostem strauerís, manent iræ & odia: si non in cadauere, in propinquis, in amicis, in affectis,

æmulis: qui nunquam victori defuerunt, de quibus; *Multa illis manus sunt, tibi vna ceruix.* & nimis verum hîc illud: *Vt arbores quædam recisæ pullulant, ita regia crudelitas auget inimicorum numerum tollendo. pœna* proinde, ex eodem calamo, *ad paucos, metus ad multos perueniat.* ita *fulmina paucorum periculo cadunt, omnium metu.* sic Valens Imperator Batauos tumultuantes *animaduersione paucorum* in officio tenuit. & tritum illud Taciti est: *Amorem apud populares, metum apud hostes quæramus.*

Scio arma aliquando armis popul-sanda, vim vi repellendam, ferrum ferro. Verùm non nisi coactus ad hæc descendet vir prudẽs: nunquam aut perrarò Superior. clementiâ vincet. nec hic opus magno molimine. quin & de iure suo aliquid concedet; multum etiam interdum. vbi pacauerit, etiam iniqua concessione, facilè in viam aberrantes reducet, quos beneficiis vicerit. Certè nihil facilius quàm volentibus imperare. habebit tales qui suorum sibi

beneuolentiam ac amorem parauerit. parabit clementiâ. obſequentes ergo ſuos ſi volet Superior, & ad imperia promptos, hilares etiam ad illa, & in arduis lætos; morum lenitate ac clementiâ faciet. cuius cùm moderata imperia ſint, & ab amore profecta, quis dubitabit morem gerere, & vltronea volentiáque ſubmittere colla amoris iugo, clementiæ manibus conſito? Nihil verò difficilius quàm reluctantibus imperare; neſcit odium parêre. amet neceſſum qui obſequitur. nam ſi à metu ſæuitia extorto obſequia naſcentur, non nomini, non ſanguini, vbi ſe occaſio dederit, parcent. Dictum verè: *Tam multis periculis peteris, quàm multis ipſe periculum es*: & illud: *Armis vallatur tyrannus, vt magno timore magna compeſcat odia. nec tamen illas ipſas manus, quibus ſe commiſit, ſecurus aſpicit*. & vt ad extrema hæc non deſcendant, ſubtrahent ſe ſi quâ poſſunt effero dominatui. ſi negata hæc via, exaſperante ſe odio, ipſos imperij cardines conuellét, ruderibus ruiníſque inſe-

peliendi; & gloriæ suæ partem reputabunt, si cum Eleazaro bellua, cum Samsone hostibus integantur. non didicerunt odia parcere, didicerunt sæuire. sed neque cognatum, aut vnius vteri norunt sanguinem; cæca sunt, discrimina nesciunt. quocunque eos rapit furor, sequuntur. nisi quòd ferè magis in consanguineo ac domini sanguine sæuiunt: maior enim ignis ab hac materia exurgit. quo nimirum tardior, eo validior & immanior flamma. ita viridantium lignorum lentior, sed efferatior ignis est. Verum illud: *Quem quisque odit, periisse expetit.* honesti ac cognitionis postrema cura, prima odij. Diuertet hęc Superior clemētię manibus. quæ vna virtus cœlo proxima est, permistúmque diuini aliquid habet, cuius munere videmus Deum toties geniture tributa dignis simul ac indignis largiri, iustísque æquè ac iniustis partiri. Non sum immemor Regij Prophetæ: *Misericordiam & iustitiam cantabo tibi Domine.* *Ps.* 100.
&, *Misericordia & veritas obuiauerunt* *Psal.* 81.

sibi. sed additur: *Roborabur clementia thronus eius*, vt discas firmamentum throni esse clementiam, qua roborantur sceptra & diademata. Miscenda tamen clementiæ iustitia est, vt *neque*, Gregorio teste, *asperitate exulcerentur subditi, neque nimia benignitate soluantur. sit amor sed non emolliens, sit rigor sed non exasperans, sit zelus sed non immoderatè seuerus, sit pietas sed non plusquam expediat parcens.* & Augustino: *Misericordia sola si fuerit, securitatem facit peccandi subditis: si disciplina semper aderit, vertit animum delinquentis in desperationem.* Bene in hac re Seneca: *Pœnam, si tuto potes, donabis; sin minus, temperabis.* Quid? quòd audeat Liuia Augusto, de sicario: *Deprehensus est; iam nocere tibi non potest; prodesse famæ tuæ potest. parce. nihil gloriosius est Principe impunè læso.* iã Titus, quàm Christianè, cùm patricios duos cõiurationis conuictos monuit, desisterent? Antoninus sanè Auidij Cassij liberis, vxori, genero veniam dedit, eadẽ propè in Traiano reperies. Nobile illud Sigismundi:

Prou. 20.

Inimi

Inimicum occido dum parco, & amicum facio dum extollo. Et Cæsarum maximus detectas coniurationes non vltrà arguit, quàm vt edicto ostẽderet, sibi notas. huius etiã imperio deiectæ Pōpeij statuæ restitutæ, literæ in scriniis repertæ igni traditæ. poterat in his cognoscere cōspiratores, noluit. tantum apud hostem potuit cōmissorum etiã in hoste custodia & fiducia. Gratum illud etiam Vespasiani, qui hostis sui Vitellij filiã matrimonio iunxit & dotauit; & illud Dionis, qui Heraclidem hostem dignitati à qua exciderat restituit. Inter memorandos Agesilaus Lacedæmonius est, quem accepimus occultos hostes ad honores prouexisse, periclitantes propugnasse, egentes locupletasse. nec minor Vespasianus, qui monitus vt ab insidiis Metij caueret, Consulem fecit. *Erit,* inquit, *memor aliquando tanti beneficij.* & Augustus, cuius antè memini, post Liuiæ monita: *Ego indico plus clementiam quàm sæuitiam proficere. Nam misericordes non ij tantum, quibus doli-*

&i gratia facta est, caros habent, ac gratiam referre student, sed reliqui etiam omnes reuerentur ac colunt. At qui ira inexorabili vtuntur, non modò odio eos habent ij qui metuunt sibi, cæteri quoque insidiis structis suam perniciem euitare statuunt. Hostibus ignouit, Cornelio insidiatori consulatum dedit. est illud eiusdem: *Vitam tibi, Cinna, iterum do, priùs hosti, nunc insidiatori, & parricidæ. hodierno die amicitia inter nos incipiat. contendamus, vtrùm ego meliore fide vitam tibi dederim, an tu debeas.* Dignum etiam memoria illud Rudolphi Imperatoris: *Seuerum & immitem fuisse me aliquando, pœnituit; lenem ac placabilem, nunquam.* & illud Alphonsi Aragonum: *Malo multos mea clementia & mansuetudine seruare, quàm paucos mea sententia perdere.* Temperanda ergo clementiâ iustitia est, sed ita vt primas sibi vindicet clementia. melius enim sanare vitiosas partes est quàm exsecare. se cogitet Superior & Deum. qualem hunc in se volet, talem se præbeat suis. quoties meritissima iudicis senten

tentia feriendus ad patris decurrit dexteram, & inclamat cum Propheta: *Quoniam tu Domine suauis & mitis, & multæ misericordiæ?* quoties pœnas promeritus, facilem in veniam Dominum experitur? quàm frequenter patrem, quàm rarò iudicẽ? quàm lentum rarúmque in vindictã; quàm paratum celerémque ad ignoscendum? Et sanè si quoties labimur, cùm *septies in die cadat iustus*, toties ad pœnas decurreret Deus, ad quæ nõ vltimæ desperationis littora volueremur? aut quis salutem sperare audeat, si ad omne delictum ruant fulmina? vt taceam mœroribus, lentáque ferè tabe contabescere solere, quotquot duriore tenentur imperio; neque vnquam ad magna dexteram extendere, sed in ignauo plurimùm otio ingloriam vitam ducere, terroribus plenam. Repletur exinde domus nocituris suspicionibus, nec quidquam satis tutum. metu natant omnia, & dum perpetuus rigor obuersatur animo, tam altè odia mixta doloribus imbibuntur, vt non nisi cum Ps. 85.

cum vita ponantur; videásque familiam vniuersam tanquam sub securi & fune; non sociis,non parietibus, nec sibi satis fidentẽ. nulla sub hoc capite animorum coniunctio. non coalescunt membra sub seuero vertice: neque enim ab illo amica diffluunt vincula quibus nectantur, diffluunt quibus denectantur. quare nec amica inter domesticos erunt colloquia, quia non tuta. nullius frons ad hilaritatem composita;omnium ad mœrorem. si quid dicendum, circumspiciunt singula,& medias ferè narrationes occidunt. ita, dum penduli semper hærent, nunquam animum profundunt, claudunt centum clauibus. vt iam pro candore simulatio irrepat,seclusa religiosa simplicitate. exulat inde veritas, succedunt doli, sæuáque Religionis pestis detractio latè omnia complet: quæ non viuo, non mortuo parcit. Cecinit in hanc rem non ineleganter Homerus:

Quisquis inhumanis studet intestabilis vti

Mori

Moribus, huic omnes viuo clam dira precantur,
Huic omnes credunt fas insultare perempto.
Sincerum vitæ contrà culpáque carentem
Tantus inumbrat honos, vt famam nominis amplam
Quilibet extremas passim ferat hospes in oras.

maiórque etiam laus manet mortuum. semper enim clementia admiratores, laudatores habuit. Hinc illud magni semper Caroli Quinti, apud Algeriam verò clementiâ in suos maximi, nulla tam ingrata delebit, omnis laudabit posteritas: *malle se vnum Christianum seruare, quàm mille Mauros, mille Turcas, totidémque Pœnos perdere.* Patris fuerunt hæc in filios, non domini in seruos, supra Herculei freti terminos, vtrũque orbem clementiæ ac benignitatis in suos, non moritura fama, complexura. Stabunt hæc orbe stante, ac decinerato etiam orbe, cælo viuent, omni æternitati commensuranda.

Quid

Quid faciet Superior Religiosus? perdet sæuitiâ quem seruare clemẽtiâ poterat? obiiciet ferociâ concreditum sibi pignus hosti? aut propellet rigoribus quem lenitate allicere poterat? aut denique ad omnia vulnera, ad ferrum decurret & ignem, cùm mitioribus mederi posset? non sunt hæc patris, non medici, non Christiani, non hominis. vult imperare cum laude, in alta pace, suorum beneuolentia, externorum gratulatione, Religionis bono? vult in cinere & vrna viuere, etiam apud eos quibus nec de capillo notus? ita iustitiam clementiæ, lenitatem rigoribus permisceat, vt plus semper imperia clementiæ quàm iustitiæ, lenitatis quàm rigoris referant. certiùs à clementia stant regna, maximè in Religione, quæ post sæculorum maria primorum quorumcunque mortibus funestata, benignitatis ac mansuetudinis portus est. Et verò durissimum est post maris sæuitiam, fluctuúmque iactationẽ ad lenitatis & amoris in Religione littora eiectum,
in

in portu periclitari, nec quisquã nisi barbarus naufragos ferociùs habet; hospitio magis donat, & si aliud negatũ, verbis solatur. imitabitur Superior Religiosus, fortunatissimósque naufragos suos, sola eiectione felices, cælorum portui destinatos, quanta potest benignitate excipiet; tuebitur, fouebit, memor conditionis suæ, conditionis humanæ, memor Dei. nec pudebit Religiosum, audire monentem Senecam, pudebit vinci.

Quisquis est placidè potens
Animóque parcit, longa permẽsus diu
Felicis æui spatia, vel cælum petit.

Est hinc illud Ciceronis : *Homines nulla re propiùs accedunt ad deos, quàm salutem hominibus dando.* Prou. Q. Ligar.

Promptitudo in suorum necessitatibus, paratúsque in omnem horam animus.

CAPVT V.

Laudauit hanc in Q. fratre Cicero : *Facillimos esse aditus ad te, patêre*

tère aures tuas querelis omnium; nullius inopiam ac solitudinem, non modò vllo populari accessu ac tribunali, sed ne domo quidem tua, & cubiculo esse exclusam. Secutus est Traianus, de quo Plinius: *Nulla in audiendo difficultas, nulla in respondendo mora: audiuntur statim, dimittuntur statim.* Sequantur quotquot in Religione Superiores, quotquot extra. commendatum etiam in Gratiano ab Ausonio: *Laudabile Imperatorem interpellantibus faciles præbere aditus, nec de occupatione caussari.* Quo in genere laudatissimi iam olim Miltiades, Artaxerxes Cyri frater, Agesilaus Lacedæmonius, Cæsar Augustus, Titus, Hadrianus, M. Antoninus Pius, Constātinus. Vespasianum etiam è morbo decumbentem legatos admisisse, audisse, accepimus. quo magis Superior Religiosus omni prorsus hora paratus erit suorum necessitatibus audiendis: nullum illi tempus importunū, omniáque adeò suis quocunque momento ostia patebunt. patrem se cogitabit ac matrem, quorum ostia reserata filiis; quorum

quorum neceſſitatibus pectus ac vbera pateant; nec patrem tantùm, ſed & paſtorem, vt ſuper commiſſo ſibi grege inuigilet; & vel vno aberrante, nemora luſtret, transcendat montes. ſuorum proinde ſaluti ſeriò incumbat, primámque curæ ſuæ partem ſuos ſtatuat; cogitétque non tantùm ſe charitatis, ſed & iuſtitiæ legibus teneri. occupationes illum aliæ detinent? ſeponat illas in filiorum neceſſitate. externorum illum ſalus prouocat? filiorum incumbat, ſi deſtituenda auxilio pars altera eſt. etiam noctibus paratus ſit, ſi qua nocturna neceſſitas ingruat. nullus. n. illi ſomnus filiorum neceſſitatibus mollior gratiórque eſſe debet; nullus cibus, potúſque deſideratior. Dici non poteſt quantum promptus paratúſque in omnem horam Superioris animus inferiorum animos conciliet, & ad ardua quæque prouocet & inhortetur. Bene in hanc rem Bonauentura: *Subditi facilem acceſſum ad eum habeant, fiducialiter ei loqui de quibus indigent audeant, & patiēter eos audiat,*

diat, benignè eis satisfaciat, studiosè instruat, alacriter exhortetur. studeat magis amari quàm timeri, quia libentiùs obeditur illi qui diligitur, quàm qui timetur.

Ingentia deinde mala leui momento præcaueri hac Superioris in omnem horam promptitudine possunt. quæ si moram dederit, nulla postmodum arte medeatur. quid? quòd graui aliqua tentatione pressus inferior, vno non raró Superioris verbo firmari possit, si negata aut dilata opportunitas fuerit, corruet fors miser, latámque in omnem ætatem ruinam dabit, viámque ad grauiora sternet, quibus paulatim obdurescat animus: & qui ante primum lapsum, virginali quadam verecundia flecti facilis, ad delicti nomen expallescebat, post frequentata crimina à consuetudine audaciam mutuatus, ferrum & ignem deposcit, qui leuissimo curari medicamento poterat. tantum in vtramque partem valet Superioris ad omnem congressum comitas & facilitas; aut eiusdem

moro

morositas ac difficultas. nimirum quod in medica arte vsu venire videmus, vt à momento sæpiùs pendeat salus; vt tempori monuisse ac venisse, curasse; moram traxisse, perèmisse sit: idem in animi morbis reperias. Imitabitur proinde medicos Superior. properabit monitus, pericula veritus. Imitabitur etiam milites, qui ad tubæ signum torporem somnúmque excutiunt, cùm in vna celeritate nobilissimas sæpe victorias, ac regnorum excidia posita esse sciant. Cogitabit eadem Superior, & aduolabit ad inferioris preces tanquam ad salutis tesseram: incertúsque magnitudinis ac periculorum, in perpetua statione versabitur; nulla non hora promptus paratúsque, deteriora timens: prudens enim etiam tuta metuet, maximè in re salutis. nunquam obfuit metus: nunquam profuit præsumptio. sperabit meliora vbi ægritudinem intellexerit; antè metuet. & grauitatis ignarus non priùs timorem deponet, quàm edoctus de magnitudine mali

li fuerit. edoceri verò ab inferiore & qui malum patitur, debet: nudis si insistat coniecturis suis, meritæ non semel reprehensioni patebit. faciles proinde aures præbebit, & gaudebit etiam bene merendi de filio occasionem dari. neque enim potius vero patri quidquam filiorum salute esse debet.

Quid? quòd promptitudo paratúsque in suos animus diuinam in Superiorum necessitatibus promptitudinem excitet; vt quâ illi in suos, ea in se Dei experiantur facilitatem in auxilio ferendo, malis auertendis, pectore roborando, labentes erigendo, oppressos eripiendo, mœrentes solando, languentes firmando. verum enim illud Gregorij est: *Tanto facilius à sua eripitur, quanto misericordius ex aliena tentatione fatigatur.*

Past.p.2. cap.5.

Denique paratus hic Superioris in omnem partem animus, ingentem inferiorū animis fiduciam amorémque ingenerat. neque quidquam in his abditum, nihil retectum, quod damna afferre possit, deuomuntur à

quacunque manu hausta venena, & in parati Superioris tanquam patris matrísque sinum nocitura deponuntur, quò faciliùs medica admoueri manus possit. nascitur deinde quædam in Superiore fiducia. vna enim alteram prouocat: & fidere incipit qui fiduciam in se inferioris promptitudine animi sui illectam experitur. quæ res in omni felici gubernatione cumprimis vtilis & necessaria est. Sciebat hoc Rudolphus Imperator, Austriacæ domus illustre decus; à cuius congressu cùm purpurati tenuiores arcerent, dignam suo genere vocem edidit: *Sinite homines ad me venire, neque ideò Imperator sum vt arculâ includar.* dignissima vox magno Imperatore, magis etiam Austriaco ore & pectore. Non erubescat Superior Religiosus Imperatorem imitari: erubescat ab Imperatore humanitate, benignitate, modestia vinci.

CAPVT

Veritas.

CAPVT VI.

CVm imperium iuſtitia viduatum diu ſtare nequeat, illius autem munus ſit neminem fallere; perfacilè videas, quo ore deceat eſſe Superiorem. hinc illud Sapientis:
Prou.17. *Non decet Principem labium mendax.*
Prou.12. Et, *Abominatio Domino labia mendacia, qui autem fideliter agent, placebunt ei.* Planè dedecet Principem, non labium tantùm mendax, ſed & oculus, vultus, manus. ſunt enim & his ſua mendacia. nec minùs muta manus, elinguis calamus, quàm os mentitur: nec minor in illis fraus & dolus. Fugiet proinde hæc Superior,
Prou.13. monente Sapiente: *Verbum mendax iuſtus deteſtabitur.* eo magis quòd abominatio Domino ſint labia men-
Sap.1. dacia: cuius illa ſunt: *Os quod menti-*
Prou.8. *tur, occidit animam.* Et, *Os bilingue deteſtor*; mendax nimirum, & in cuius labris dolus habitat, fallacia ſedem figit. retia expandit mendax, & decipula

pulâ factus eſt amico. quo potentiùs deteſtatur illum ſumma Veritas; vt veritatis hoſtem. quanto ergo primæ Veritati coniunctior Superior, tanto magis mendaciũ omne deteſtari debet: vt non minùs à mendacio quàm à periurio abeſſe illum deceat.

Et ſanè ſi propiùs rem conſideremus, licet prima ſpecie ſimulata conſilia verbáque læta, tractu tamen dura, euentu verò triſtia, & in domini caput caſura reperiemus; cùm ferè ſuis impoſtor omnis irretitus teneatur laqueis, ipſáſque fraudes ſuas quibus famulantibus ad deſtinata peruenit, vereatur, nec iniuria. ex his enim quid poſſint, didicit. quid? quòd ſemel detectis dolis (neque ſemper celari poſſunt) omni in poſterum fide excidat, occaſionémque aliis præbeat paria audendi. ita dolus dolum prouocat, & ſimplicia ingenia inaſſueta fraudibus, ſi illas patiuntur, ad eaſdem recurrunt, vt venena venenis pellant. vt vel hoc in primis nomine fugiendum Superiori vitium ſit, cùm fortunata infortuná-

quæ gubernatio opinionibus plurimùm subditorum stet. Quare si fide apud suos careat, reliquis omnibus necessum est illũ excidere. & quis se suáq; credet mendaci? quis vulnera illi morbósque reteget? quis fidẽ adhibebit vera dicẽti? habet enim hoc omnis mendaciis assuetus, vt nec si vera dicat fidem inueniat. ab eodem enim ore vera falsáque cùm proficiscãtur, eandem censuram merentur. maximè cùm videamus mẽdaciis assuetos tot non veris circumstãtiis veras narrationes vestire, vt plus semper falsitatis quàm veri habeant. muliebre planè ac plebeium vitium, aut eorum qui virtute destituti, per scelera viam sibi ad magna struũt. quorum est aliud clausum pectore, aliud lingua promptum, vultúmque magis quàm ingenium bonum habere. casti hîc sunt oculi? corda libidine natant. frons serena? sanguinem animus sitit. vultus hilaritatem mentitur, cùm mens mœroribus fluctuet. oris trãquillitas decumanos pectoris fluctus tegit. vna hæc ambitio facit.

quæ

quæ dũ experiri omnia ſuadet, mortaliũ plurimos falſos fieri ſubigit. veritas nimirum aditum ad cogitata obſtruxit: inuenienda ratio eſt. virtus non potuit? ſcelera aperiẽt viam. quibus improbum illud extremis ſemper natat labris: *Quid intereſt quibus modis parauerim? habuiſſe ſatis eſt.* ne quære modos, rem teneo. quaqua via, perueniſſe beatum eſt. negabat virtus, carere durum erat. ſcelera dederunt. non potui innoxia mente, ore, manibus. noxia dederũt. quid refert qua via, integra an dãnata fama, per innocentẽ ſanguinem an ſine illo, per alienas fortunas an propria, per conuitia, calumnias, obtrectationes an verbera, aperta hoſtilitate an per inſidias? ſatis eſt viciſſe. ad quæ rapit arrogantia & habendi ſitis? Et quid ſperari ab his poteſt niſi vetus illud & verum, *nullam potentiam ſcelere quæſitam cuiquam fuiſſe diuturnam*, aut quemquam imperium flagitio acquiſitum, bonis artibus exercuiſſe? Admoueat conatum omnem, circũſpectet prouidus

ſingula, prudenter inſtructa, aliena fraus diſcutiet, aut ſcelere ſuo inferior corruet. & quæ callidè deſtinata, feliciter occupata, dolo ſuo cadēt. ſemper enim dolus quantamcunque fortunam nactus, pauidus ſtetit, virtuti diffidens; & dum fraudulenta alia ex aliis conſilia nectit, laqueos ſibi ſtruit, retia induit. nam licet difficile non ſit fraudes contexere, difficile tamen eſt iiſdem artibus parta tueri. expeditiùs enim manus noſtræ rapiunt, quàm contineant. nec magni moliminis eſt fortunam ſibi dolis malis parare; magnum ſeruare eſt: cùm citatiore ferè quàm aduolarat curſu fugiat, facilis in amplexum, facilior in fugam. & quāuis aſpirare & annuere dolis videatur, nunquam tamen ſimpliciter indulget; ſed dolum plerumque dolo premit & ferit.

At imperium adepto quid timendum eſt? ne contemne tuos. hoſtes habes. nil tutò in hoſte deſpicitur; quem ſi ſpreueris valentiorem negligentia effeceris. & quid magnum fraude parta, fraude euertere? præſēs

necessitas consilia suggerit, & qui se spretum videt, dolo an virtute hostem sternat, pro eodem habet. hoc certum, nihil tam firmum esse, cui periculum non sit etiam ab inualido. ita leo aliquando minimarum auium pabulum fuit; & exigua scintilla contempta, inter magnam vrbem & nullam vix horam concessit. non spernet ergo suos, maximè si dolis imperium parauit Superior. faciliùs euertuntur quàm parantur regna: vnáque fraus euertet quod multæ pepererunt. Sed neque si virtute cõsecutus est, fraude tuebitur. eadem virtus seruabit quæ dedit. nec sapit virum dolus, vt meritò inclamet Homericus Achilles:

Odi etenim ceu claustra Erebi, quicumque loquuntur
Ore aliud, tacitóque aliud sub pectore voluunt.

Hinc damnati Romanis Martius & Attilius, quòd Macedonum regem mendacio circumuenissent; laudatúsque Traianus Plinio, quòd quæ vellet velle, quæ nollet nolle scirent

omnes:damnati alij. *Quod*, ait, *tam infidum mare, quàm blanditia Principum illorum, quibus quanta lenitas, tanta fraus, vt facilius esset iratos quàm propitios habere?* Fortiter verò Isocrates regem monet, vt *veritatem manifestò ac apertè colat, vt iniurato illi potiùs quàm iurato alteri credatur.* Quod potiore longè iure Religioso conuenit, in cuius ore mendacium Principum periurio deterius haberi debet. & quo illi mẽdacium? fallere vult? indignissimus nomine suo est, falli dignissimus. parare dolis vult quod virtute non potest? dolis ludi dignus est. insidias struit? meretur. dignitates ambit? pręcipita metuat. imperium cogitat? tutius imperium pati est. præesse dignius? certius subesse est commoda adfert? sed tantis inspersa incommodis, vt tanto felle tam modica mella emi non debeant.

Quòd si deinde suorũ in se fiduciã amorémque excitare Superior velit, nulla propè re alia valentiùs prouocabit, quàm si facta verbis responderę viderint; nulláque re certiùs firmabit

mabit imperium : quod inferiorum amore fiduciáque solidatur. Nec falli potest qui dixit: *Labium veritatis firmum erit in perpetuum*: mendacij verò corruet, domúmque totam mutua implebit diffidentia, detractionibus, dolis, euersionibus mutuis. Prou. 12.

Nec priuatis parietibus malum hoc claudetur. nescit os bilingue labiis suis moderari: quia perfidia in domesticos, eadem in externos erit, cũ ingenti religiosi nominis dedecoratione. quòd si adnexa veritati prӕmia considerauerimus, si mendacio damna, nullo negotio ad amplectendam illam flectemur. Eleganter Regius Propheta: *Domine quis habitabit in tabernaculo tuo? aut quis requiescet in monte sancto tuo? Qui loquitur veritatem in corde suo, qui non egit dolum in lingua sua.* De mendacio verò habemus ab eodem ore: *Perdes omnes qui loquuntur mendacium.* Et illud: *Potior fur quàm assiduitas viri mendacis, perditionem autem ambo hereditabũt. Mores hominum mendacium sine honore: & confusio illorum cum ipsis sine intermis-* Psal. 14. Psal. 5. Eccli. 20.

 sione.

sione. Fugiet proinde mendacem Superior, & domo etiam si potest, familiaritate verò semper excludet: ne aut probare videatur, aut imitari assuescat. maximè cùm vix reperiri quisquã possit, à quo maiora familię damna timeri debeãt. nam quid agat Superior obsessus illo cui perpetua fraus dolúsq; in ore natat? arma enim aperta palàm vites. fraus & dolus occulta, eóque ineuitabilia. & aduersum, hostem viro forti opprimere haud difficile est. occulta pericula quæ prudẽtia vitabit? aut quem non fallet mens tecta in aperta fronte, oculi blandientes toxico venenati, labra ridentia sanguine grauida? & quid credere; quid fidere Superior potest mendaciis assueto, cùm fraus indiuidua mendacij comes sit indissociando illi nexu sociata? exulante verò fide & fiducia quid sperari potest; quid non meritò timeri?

Iam cùm mendaciis assuetus, totus plerùmque ex adulationibus ac detractionibus consutus sit, quę non damna metuenda sunt? mutuarum

ſanè diſſenſionum cauſſam mendaciis præberi quis non videat? & quid faciet Religio diſſenſionibus in diuerſum acta? Religio non erit. amor illam facit. hunc qui ſuſtulerit, illam deleuit. neque enim illam ſic ſeueritas, rigórque, aut circumſtantes pœnæ quàm tutatur amor. hæc arx inacceſſa, hoc inexpugnabile munimentum eſt, quod aliis propugnatoribus non eget. nam metus & terror infirma Religionis vincula ſunt, quæ vbi remoueris, qui timere deſierint, odiſſe incipient.

Subtrahet ergo diſſenſionum materiam, ignibus nimirum ligna prudens Superior. faciet ſi omnem mentiendi licentiam in radice præciderit. non ferro, non ignibus hîc parcat, vt reliquo corpori bene ſit. quòd ſi quem vitio huic indulgentem nactus fuerit, fortiter emendando inſiſtet: nuſquam parcet. perdit qui parcit, ſeruat qui punit. vt laudanda hîc ſeueritas ſit, parcere neſcia: improbanda clementia, ignoſcere aſſueta. neque enim malum hoc in-

dulgentia viceris,aut molli benignitatis ſpongia deleas;à ferro & nouacula ſanitas ſperari poteſt. à mitioribus tamen medicamentis inchoanda curatio. ab iniecta verecundia, à ſeriis monitis, à negata aut ſubtracta familiaritate : inde ad validiora remedia properandum, donec pulſo morbo victrix diligentia ſteterit.

Animi candor in factis, in verbis.

CAPVT VII.

CAndorem in omnibus quà verbis, quà factis præ ſe ferat Superior, vt illum inferiores ſentiant, claréque videant nihil in verbis illius fictum, nihil ad cuiuſcunque gratiam compoſitum. exulet proinde omnis ſimulatio, omníſque politica agendi ratio, tanquam bonæ gubernationis peſtis, mortiferúmque religioſæ moderationis venenum. nam ſi vel vnum huius in Superiore exemplum extet, ſatis eſt ad omnem illi auctoritatem tollendam, omnem erga illum venerationem,

tionem, fiduciam, filialem obſeruationem, amorémque penitus extirpandum, dabítque occaſionem inferioribus eoſdem mores imitãdi. quod vbi fit, nulla iam Religio, ſed cum moribus ſuis ſæcularium Principum aulæ ingrediuntur, ſequuntur doli ac fraudes, mutuæque pro mutuo amore & candore circumuentiones, ablegatâ pietate & religione vniuersâ.

Iam cùm ſimulata ac politica hæc agendi ratio ferè ab animo dignitates ac honores meditante proficiſcatur, quaſi gradibus hiſce ad optata perueniatur faſtigia; fit vt in vanitatis ac ſuperbiæ campo taliũ vota firmentur: quæ nec diu perennare, nec validè firmari poſſunt. cedent nimirum primis quibuſque tempeſtatibus, nec aduerſantibus obſiſtẽt, adeóque mole ſua nullo impellente corruent. Et neſcio an aliquod vitium Religioſo viro indignius reperiri poſſit. fallere, ſocium circumuenire, amicitiam mentiri, obſequia fallaci dextera deferre, virtutem,

probitatem, benignitatem, mansuetudinem præ te ferre qua careas, viri non est; ignauæ ac mollissimæ mentis ac virum suum mentientis est. Sanè gloriosior quisque antè animam ponet, quàm mendacio & fraude commaculabit; lætiúsque per virtutem cadet, quàm datam fidem fallat. magis etiam Superior, qui ex munere paternum pectus & matris spopondit vbera. at pater non est, qui verbis in dolum compositis filium in fraudem inducit; non est mater, qui pro vberibus scorpionem aut lapidem porrigit; venenáque pro lacte propinat. Facit hoc Superior omnis, qui pulso candore, animíque sinceritate, aliud promittit ore, aliud mẽte destinat; aliud verbis loquitur, vultúque præfert, aliud animo versat; patrem fronte simulat, inimicũ pectore fouet; matrẽ oculis, factis nouercam exprimit. quæ vbi semel erupesint (vt diu latere simulatio non potest) hostiles exurgunt animi, nullâ arte aut annis ponendi; exulat fiducia omnis, & pro religiosa simplicí-

que ac non fucata ſapientia, ingens diffidentia naſcitur; & aulici mores, qui dolis fallaciiſque prudentiam metiuntur; qui nudum ingenuúmque candorem pro fatua, ſolertem fraudem pro prouida mente deputant. quod vbi accidit, à ſola ſectione remedia ſperanda ſunt. durum medendi genus, quod ſine ferro & ignibus valetudinem non promittat; miſeráque omnino conditio, vt aut Superior munere exſoluendus, aut conſcij morum illius inferiores loco mouendi, aliíque horum ignari primorum loco ſubſtituendi ſint. Quæ res diu ſtare non poteſt: perfacilè enim aliquid primis elabitur, quod ad aliorum aures veniat. quod vbi acciderit, fruſtra meliora ſperantur, vnáque ratio medicandi ſupereſt, Superioris mutatio. tantum concepta ſemel opinio exemplo firmata poteſt. nulli illam anni eluent, adeóque infixa pectoribus inhæret, vt depoſita etiam ſimulatione, pulſóque vniuerſim politico ſpiritu, fidem tamen non reperiat. ſemel enim

enim fraude dolóque circumueniſſe ſuos, ſemper eſt. ſemel beneuolentiã amorémque ſimulaſſe, patrémque verbis, aliũ factis oſtendiſſe, æternum eſt. Tam altè enim ferè hæc imprimuntur animis, vt nec ab arte, nec ab annis remediũ ſperari poſſit. comitatur enim perpetua inferiorem diffidẽtia, nec ſe, vulneráque Superiori explicabit; morbũ ſimulabit, & antè cadet quàm malũ retegat. dum enim ſemper hoſtem cogitat aut iudicim, non patrem, ſperare ab illis manibus remediã nõ poteſt. aliunde ergo illa mutuatur, etiam ab ignotis; ac non rarò in externorũ ſinum malum refundit, cùm domi non habeat cui ſe ſuáq; tutò credat. Quę res quãtis pateat difficultatibus, nemo nõ videt. retegũtur ſi quæ ſunt domeſtica mala: & pro alienationis magnitudine in immẽſum extolluntur. diſpergitur fama, & ſi quid nominis fuit boni, multorũ annorũ induſtriâ comparatum, vnâ non rarò horâ prodigitur. abit deinde hæc res ad plures, & in ore ſingulorum ſeipſa fit maior.

Perit

Perit etiam omnis propè ſperata proximorum ſalus. nam vbi opinio politici ſpiritus peruagata populi mentes occupauit, tota periclitatur fides; quâ ferè vnâ maxima ſperari poterant. magnum enim concepta ſemel fiducia calcar ad ſequelam eſt. illa mala ſua retegit, ſuadenti credit, acquieſcit monitis, remedia admittit, ſequitur præeuntem, ac tanquam patris matríſque manu duci ſe ſinit, certa de tutela, ſecura de lapſu. At vbi ſubiit animum politiciſmus, in patris nimirum vultu hoſtilis animus, in matris oculis inimicum pectus; in externo verborum candore occultæ inſidiæ, in validis ſponſionibus mentita verba, in ſuaui oris, vultus, orationis compoſitione doli & fraudes; nequidquã ſperes. omnẽ enim ſpem vna ſimulatio tanquam falce aut nouacula ſecuit: vt licet Superior ille ad non poſtremam deueniat ſanctitatem, reliquáſque virtutes ſanctimoniæ duces & comites conſequatur, ac opere etiam expleat; ab hypocriſi illa & ſoler

ſolerti ſimulatione profecta arbitrentur, venenáque felláque ſub hoc fauo latere ſuſpicentur: vt ſibi iam ille, Deóque viuere, aliis non poſſit; imperio ſanè idoneus nō ſit, maximè in Religione, quæ deſpotica imperia aut ignorare debet, aut admittere nō debet, aut certè à ceruicibus religioſæ gubernationis excutere, ſi ſaluam Religionem, germanúmque illius ſpiritum volet, quæ fruſtrà ſub politico capite ſperabit; cùm politica ſub tali ceruice membra naſcantur. monſtrum ſit alia naſci. quod vbi fit, quidquid vbique religioſum piúmque eſt, corruit; omniáque virtutum loco vitia ſuccreſcunt; donec his tandem adminiſtris tota Religio collabaſcat. Nec ſperari prudenter meliora poſſunt: cùm enim nihil tam proprium ſit bene conſtitutæ Religioni, quàm morū animorúmque candor, ac columbina quædam in verbis factíſque ſimplicitas; tum nihil illi æquè aduerſatur, atque que ſimulatio candori inimica. Sanè aliud pectore clauſum, aliud ore

circumferre, alieniſſimum ab omni Religione eſſe debet. non ſapit ſimulatiò illa Chriſtum, non illius diſcipulum. à ſæculi moribus mutuatur illam Religioſus, cuius omnis ſermo factáque in aperto & ad lumen ſtatui debēt. ſcelera fraudéſque teguntur: virtus diem amat, noctem vitia. ſecretum crimina poſcunt; virtus tenebrarum inimica, roſtra & forum. erubeſcunt ſcelera prodi; dum publicatur virtus ruboris ignara eſt, niſi modeſtiæ ille rubor ſit, & ſubmiſſæ mentis conteſtatio.

Et verò generoſior quiſque ſimulationem odit, amat candorem; timidiſſimus quiſque hunc odit, illam amat. fortis virtuti & veritati fidit; fallaciis & inſidiis timidus. ille ſæpè è conſcientia bona nudæ virtuti innititur; hic virtutum diffidentia ſolis fraudibus felicem ſibi euentum ſpondet. accedit extra metum eſſe candorem; ſimulatio timoribus natat. ille cùm nihil ſperet, nihil ambiat, nihil etiam timet; hic cùm plurima venetur, metuit plurima; quare

in omnem se partem vertit vt auertat metuenda. ille gaudet cùm sibi & Deo viuit, dignioribus exclusus; hic dignissima quæque prosequitur, mœrétque si non fruatur optatis, si adeptis spolietur. atque hinc continuâ pulsatur sollicitudine, ne aut excidat potitis, aut excludatur desideratis. candoris amator in altissima viuit pace, sorte sua contentus: perpetuis simulator tempestatibus iactatur; nusquam illi quies, cùm iactationum caussam, dignitatum quendam æstum circumferat. ad quas recto tramite cùm pertingere non possit, mille quæruntur viæ, mille fraudibus retegendæ: ita in æterna quadam iactatione viuit, nescit portum, littoráque ignorat, cùm perpetui illum fluctus concutiant, illidántque in omnem partem miserâ æternáque fluctuatione.

Fugit hæc prudés Superior, Deóque soli innixus virtutem sectatur, illi dies noctésque sacrat: illi sudorem sanguinémque lætus prodigit: stringit illam, amplexatúrque non

ſoluendo æternùm nexu. humana ridet humanis maior, hominúmque de ſe opinionem excutit vt vento raptatam paleam, vt infantiæ bullas; ſoliúſque de ſe Deï ſentẽtiam timet & amat in interitum aut ſalutem. hinc illi placuiſſe felicitatis, diſpliсuiſſe infelicitatis ſummæ eſt: contemnit reliqua & generoſo calcat pede, vt indigna viro cælorum gaudiis nato, indigna Chriſti diſcipulo & imitatore, cuius omnis vita plana, & ad ſolem lucémque poſita eſt. Neque vllam ſanè ſimulandi, ne dicam mentiendi, cauſſam habet, qui extra Deum, cui abditiſſima quæque recluſa ſunt, nihil ambit. humana qui quærit, mentiri poteſt, imò debet; cùm ferè ſolis illa fraudibus parentur, ſolis pateant. rariſſimè enim nudæ virtuti via ad illa eſt: doli admouendi, ſternendáque fraudibus ſemita, ſimulationibúſque muniendæ in omnem partem cogitationes ſunt. Longè ſunt hæc à religioſo pectore, quod cælũ Deúmque cogitat, nec aliud. hic illi labo rũ, ſtudiorum,
cona

conatuum, vitæque finis eſt. in quo ſolo Religioſus, vt in vnica fida tutáque ſtatione æternùm cõquieſcit, deceptionum, ſimulationum, mendaciorum ignarus. Neque his eget qui Chriſtum ſuum intuetur, qui breuem mortalium vitam, incertum exitum; qui Iudicis ſententiam fòrs hodie, fòrs hoc momento ferẽdam; qui denique vtramque æternitatem gaudiorum ac flammarum ſeriò meditatur.

Gratus in benefactores animus.

CAPVT VIII.

ETiam in inferiores: à quibus beneficiis victum Superiorem eſſe, graue eſt. cauebit ergo Superior ne in eum ſe locum duci patiatur vt vinci poſſit. Sin in generoſos inferiores inciderit, qui merita æquare beneficiis & audeant, & poſſint; non permittat tamen Superior ſe vinci, & magna ſemper facta maioribus animis & beneficiis remunerabitur.

Si verò in eum Superior caſum inciderit, vt ſuorum induſtriæ & dignitatem & vitam debeat;grata non tantùm memoria beneficium colet, ſed quidquid habet & animorum & virium, in compenſationem effundet. ita tamen ne muneris ſui obliuiſcatur, ne quidquam de dignitate remittat, ne concredita ſibi alieno potiùs ductu quàm ſuo peragat, ne ſolo nomine contentus, imperium aliis concedat. ne denique hac indulgentia reliquorum ſibi offenſionem conciliet.

Quòd ſi Superior beneficiorum immemor, ingrata illa integat obliuione, quòd arbitretur omnia ſibi deberi, nulláque promerita inferioris in Superiorem eſſe; præter alienum ſuorum animum; ſui contemptum, rerúmque omniũ neglectum parabit. quis enim ſi præmia tollas, ad ardua manum extendat? quis contrà non extendat ad maxima manum, ſi magnis conatibus magna præmia proponas? quis ingratum Superioris ſui pectus grato ſudore perpluat?

pluat? quis grati diſſectis vndique venis tanquam imbribus non perpluat, grato nimirum ſanguinum flumine grata paſcua rigando? quis illiberales manus beneficiis oneret? quin magis ingrati Superioris imperata malignè inferior exequetur; ac ne qua laus ad illum veniat, deteriora deliget & ſequetur, partémque ipſe vltro dedecoris feret, vt altera Superiorem induat. pulcrum nimirum ipſi videbitur, ingrati Superioris pectus per ſuum latus petere. quin & famam lubens prodiget vniuerſam, ſi per hanc calcandum Superiorem ſperauerit. Eſt enim quædam in vindicta lætitia, quæ rationem obnubilat, denſáque caligine ingeniorum diem integit, meliorémque ſolem pectoribus adimit. Infelix conditio. verùm ita comparatum eſt, vt ingratitudo odia prouocet; ita dum ingratum experimur, non tantùm à beneficiis manum retrahimus, ſed ad euerſionem extendimus. Scio non eſſe hoc Chriſtianum, cuius eſt, beneficia pro malefactis rependere: minùs

minùs etiam Religiosi esse, cuius est, in magna suæ felicitatis parte ponere bene velle, bene precari, bene hosti facere, inimicásque machinationes conatúsque ingentibus beneficiis tanquam rupibus insepelire. Sed ea ferè est humanæ naturæ constitutio, vt si ingratum nacti fuerimus, superior ille, par aut inferior fuerit, omnem non tantùm beneficam manum retrahamus, sed pro beneficiis odia reponamus. vt nonnisi ingentis animi & perpaucorum sit ingratam mentem beneficiis onerare. quin adeò antè hostem quàm ingratum repetitis beneficiis cumulamus. quòd hostiles ferè animi beneficiis mollescant, cùm ingrati pectus nulla ferè promerita emolliant. quæ etiam caussa, vt nullius commiserationem in aduersis sentiant, sed effusum potiùs multorum gaudium, & maiores in calamitatibus imprecationes, infaustáque omnia; cùm omnem lacrymam ingratitudo exsiccet, odia prouocet. lapidescit enim quodammodo animus,

mus, si post benefacta in ingràtum inciderit; & fontium quorundam more vbi prosilierit, attactu saxescit.

Vis magnos? magnis beneficiis promeritos imple. verè enim dictũ, *magnos animos magnis beneficiis fieri.* nec minùs verum illud Euripidis, *plurimas perire Respublicas, cùm qui bonus & strenuus est vir, nihilo plus quàm ignauus fert præmij.* nam quotus quisque gratuitò est bonus? vt non inconcinnè quidam:

Non tamen inuenies multis de millibus vnum,
Virtutem pretium qui putet esse sibi.
Ipse decor recti, facti si præmia desint,
Non mouet, & gratis pœnitet esse probum.

Mentior, si non ipse Deus beneficiis prouocet, inuitet præmiis. tolle hæc, quanti inuitantem sequentur?

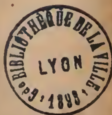
Quòd si non à domestica, sed ab externa manu beneficia veniant, maiore etiam illa gratitudine signabit Superior, munerúmque magnitudinem à largientis voluntate metietur.

tur. & aſſueſcet etiam in paruis diuites gratias agere. meretur enim magna quiſquis minimorũ magnus æſtimator eſt. & ingens illecebra magnorum eſt, gratiſſimus in minimis animus; auguſtáque illa verborum veſte, in gratæ mentis teſtationem, induiſſe, & rebus etiam propiùs quàm verbis gratum pectus explicaſſe. Et ſanè mutuis beneuolentiæ officiis certaſſe, omnium ſemper ore laudatum fuit. Deóque dignum ſpectatore grati animi cum benefactore ſuo certamen, dignúmque illo duce & præmiatore nunquam in munificentiæ arena ſuccubuiſſe. quæ res propriè Superiores decet, qui ferè cùm velint poſſint. nam & benefacere mille modis poſſunt, & Dei imitatione ad beneficia potiùs, quàm ad terrores inualidum imperantibus auxilium, decurrent. & iam olim dictum: *Meliùs beneficiis imperium cuſtoditur quàm armis*, certiùs quàm pœna.

Si domeſticarum rerum anguſtiæ aliorum erogationibus adiuuentur, omni gratitudinis genere liberalitas

rependenda erit, verbis amplissimis, religiosis officiis, orationibus ad Deum; grata non tantùm memoria, sed gratis etiam acceptorum beneficiorum narrationibus beneficas largitorum, aliorúmque aures implẽdo. Incredibile enim dictu est quàm acceptę hæ narrationes, quámque prouocatiuæ maiorum sint: viam nimirum ad noua augustioráque beneficia insternunt. cùm contrà ingratus animus omnem benefaciẽdi voluntatem eluat; omnem munificam manum, & ad erogandum explicatam contrahat. nesciunt misceri liberalitas & ingratitudo: & indignus beneficiis, immemor beneficiorum est. quid? quòd gratitudo laudẽ & amorem, ingratitudo cõtemptum & odia pariat. nescit amare qui munera sua neglecta videt: discit odire qui beneficia sua contempta sentit. contempsit qui non amauit, & qui beneficium sic accipit, quasi beneficium sit accepisse; & gratias debeat qui dedit. Morosorum hæc ingeniorum sunt, & quæ solitudini &

ſibi, non aliis nata ſunt, euertendis imperiis familiiſque aptiſſima; cùm & domeſticorum & aliorum animos ita auertant, vt è propugnatoribus & beneficis amicis, oppugnatores & hoſtes exurgant. Non poteſt imperium diu ſtare amore viduatum, nullus amor ferri poteſt in ingratum. non poteſt familia conſiſtere beneuolentiâ ſpoliata; nulla beneuolentia cadit in ingratum. nulla denique firmari domus poteſt domeſticorum alienorúmque benignitate nudata; nulla benignitas defluit in ingratum. vt omne omnino roboris vinculum, quo mutuo animorum nexu familia nodatur ac ſtringitur, vna ingratitudinis ſecuri diſſcindatur. & cùm non mereatur ingratus amorem, odia meretur: cùm beneficiis indignus ſit, contemni negligíque digniſſimus eſt. dignúſque adeò quem extrema pauperies, omniúmque indigentia occupet; quem damna doceant: quanquam perexigua ſperari emendatio, à quacunque demum manu, poſſit. Accidit enim in hoc vitio,

quod densâ vndique nocte ac nebulâ cinctis, aut cæcitate percussis, qui obfutura, quia non vident, non præcauent; quod sole adustis, flagris occallatis, morbis deniq; penitus elumbatis, ac attritis, vt omni propè sensu viduati, bona-maláque non sentiant; quo fit vt nec noxia fugiant, nec profutura amplectantur: nec à quacunque medica aut auxiliari dextera, quibuscunque monitis, minis; terroribus, præmiis; laude, ignominia, meliora spondeant. vt non immeritò quis de his dixerit, frustra mortuis, aut extrema trahẽtibus medicamenta admoueri. adeò vltima desperatione valetudinis, imperij nimirum boni ac prudentis, ingratus omnis premitur. *Ingrati enim spes tanquam hybernalis glacies tabescet, & disperiet tanquam aqua superuacua.* claudo hæc Bernardi verbis: *Ingratitudo inimica est animæ, exinanitio meritorum, virtutum dispersio, beneficiorum perditio. Ingratitudo ventus urens, siccans sibi fontem pietatis, rorem misericordiæ, fluenta gratiæ.* quo magis Superiori vitanda est.

Sap.1.16.

Omnium deterrimus est qui eò ingratitudinis prolabitur, vt beneficiorum immemor, malum pro bono reddat. cui exspectandæ minæ Sapientis: *Qui reddit mala pro bonis, non recedet malum de domo eius.* *Prou. 17.* Grauis interminatio. grauior quia à Deo profecta, cuius minis res seueriores sunt. & non immeritò infra omnem belluã illum statuam, qui beneficia malefactis remuneratur. Sanè leo animalium afferatissimũ, beneficiis præuentus, feritatis suæ obliuiscitur, & cum toto suggestu iubarum, deliciũ fit reginæ, lingua genas eius emaculans, cùm & pectinem iubæ paterentur, foratu aures effeminarentur, coma strueretur, stola diffunderetur, & speculum consiliarius adesset. potuit hoc beneficij memoria. Legimus & hyænam annalem sexum, veneni in benefactore oblitam. quin & beneficium à serpente, à leæna, tigride, crocodilo relatum. quo magis extra omnem hominem numerandus est, quisquis in benefactorem insurgit. Damnata olim Diomedis præ-

ſepia; laudatus Hercules, qui au-ctorem equis obiecit. damnata bu-ſtuaria Buſiridis altaria, & Gerion ter vnus. damnatus qui mugire in boue docuit homines; qui murænis ſeruos obiectabat, vt in viſceribus eorum aliquid de ſeruorum carnibus guſtaret. omnibus tamen ſæuior & efferatior eſt, *qui mala pro bonis reddit.* omni bellua immanior, omni crude-litate crudelior, Deo hominibúſque inuiſum monſtrum, portio Neronis. Quid enim eſt aliud exurgere in be-nefactorem, quàm ſæuire in matrem? mater omnis benefactor eſt, benefi-cia vbera cogita diuite lacte diſten-ta. vt meritò ingrati impietatem damnes: maximè verò in Religioſo, à quo tantum impietas hæc exulare, quantum pietas omnis funditus ani-mo inſculpta, ac cum Religionis vte-ro adgenita eſſe debet. quem ſi vide-ris benefacta malefactis compenſan-tem, cogita Religioſum non eſſe. ha-bitus Religioſum loquitur? noli Religioſum metiri veſte. animus il-lum facit. hunc animum in barbara illa

illa impietate non inuenies. nemo pius impius esse potest. nemo ingratus pius; omnis pro beneficiis maleficia reponens impius, omnibúsque efferatior belluis est. ignorat has feritates Religio. si admittat, Religio nõ est: quæ virtutum, castorum amorum, pietatis, humanitatis schola est. in qua si quem repereris benefici benefactoris sui hostem, spurium vitulamen cogita, non aget altas radices. nam aut fœcundo Religionis solo excidet, nouúsque Cain profugus oberrabit orbem, aut simili scelere scelus luet. neque enim inultam impietatem permittet Deus. Dictum bene in omni scelere:

Rarò antecedentem scelestum
Deseruit pede pœna claudo.

citato pœna proruit. differtur? tarditatem grauitate compensat. maximè verò in hoc crimine, quod impunitum nulla vidit ætas. apertè quis irruit in amicum? aperto cadet hoste. ex insidiis petit? iisdẽ fraudibus circumuentus occidet. euertit benefactorem, fortunis, dignitatibus exuit?

suis artibus corruet. detraxit nomini? patietur eadem. fatigauit calumniis? delassabitur criminationibus. obruit innocentem? cadet ipse nocens. innocens enim cadere non potest. qui innoxium oppressit, meritásque hîc & in altera vita pœnas feret.

Fides seruanda.

CAPVT IX.

AVT non danda. dedisti? ne falle. etiam in hoste seruandam fidem, & non considerandum cui, sed per quem iuraueris, Hieronymus docet. hinc illud Poëtæ:

In Ezechiel. l. 5. c. 17.

—— Optimus ille
Militiæ, cui postremum est primúmque tueri
Inter bella fidem. —— —

Laudati ab hac Fabius Maximus, Ptolemæus, Attalus, Sagūtini. laudatus à non vno Sextus Pōpeius. Octauium & M. Antonium naui sua susceptos vehebat. necare poterat & imperare. noluit; ne per violatā fidem ad

ad imperium venisse videretur: cadere inter arma gloriosus maluit. Quis Christianus sequatur? ac nescio an alio patre filius talis nasci potuerit; dignissimus Pompeij nomine, & vel hoc solo, Magno patre maior, Augusto maior. Laudatus Nerua Imperator, quòd, cùm interposito iureiurando senatui addixisset nullum se auctore senatorem morti tradendum, abstinuerit à ferro in eos quos in caput suum coniurasse sciret. tantum potuit in alta gentilitate iureiurando fides confirmata, vt religione illius tactus Imperator parceret ferro & sanguini, etiam in capitis periculo. periclitabatur fortuna Cæsaris, & in vnius capite imperium; maluit periclitari, & noxium stare sanguinē, ne fidem falleret, ne posteritas diceret, non potuisse stare Cæsarem nisi fuso post datam fidem sanguine. stetit, nec fudit. vt sciret posteritas certiùs sceptra fide quàm sanguine stare. pepercit ergo Cæsar, plúsque potuit ad incolumitatem Cæsaris, hostibus seruata fides, quàm

fusus sanguis. Firmauit ergo in Nerua fides imperium; euertit contrà perfidia Carthaginem, Corinthum, Thebas, Chalcidem, florentissima regna veriùs quàm ciuitates. & ferè perfidia vna aliam euertit. cadunt hac administra Hannibal, Iugurtha, Syphax: nec aliam meretur dexteram quàm suam perfidia. quæ dolis ferè fraudibúsque dum euertit alios, paribus cadit animis, raróque sicca morte perit perfidus. ita nequidquam diuinam complexus aram, Deúmque perfidæ mentis vindicem deprecans, ferro cadit Ioab, cuius ceciderant Amasa & Abner, in pace, in osculo, in amico amplexu. Cecinit in hanc rem olim Homerus:

Et si periuros violato fœdere Troas
Iuppiter è cælis præsenti haud puniat ira,
At tandem grandes magno cum fænore pœnas
Hi cum coniugibus & tota stirpe rependent.

Seruabit ergo intactam fidem Superior, ne vindicem in se Dei violatæ

fidei

fidei manum experiatur; & imitabitur magnum Iosue post elementis stationem imperatam, bellis ac fide etiam clariorem, qui illæsam Gabaonitis seruauit, dolo licet circumuentam, fraude extortam. stetit tamen in illa, nec fefellit datam. Stabit etiam Superior, memor tamen Isidori: *In malis promissis rescinde fidem, in turpi voto muta decretum. impia est promissio quæ scelere adimpletur.* hinc laudatus Dauid quòd iusiurandum in Nabal resciderit; damnati Iephte & Herodes, quòd impia vota, funesta impiáque innocentis sanguinis profusione, expleuerint. Impium ferrum est, quod quacunque fide data in innoxio sæuit sanguine. nec quisquam pius aut prudens impietatem vnam altera expunxit; aut vnam altera cumulauit, ne incomitata prior iret. & quis scelus scelere deleuit? impiè vouisti? vouisse pœniteat. nec vltrà tende manũ. satis est peccasse semel. stulta manus est quæ fatui oris vota comitatur, impia quæ impietatem illius sequitur. innocuam

proinde serua dexteram innoxio, ne grauiore scelere scelus funestes.

Nec seruanda tantùm iurata fides Superiori est: etiam iniuratam seruabit. quin omnis illi fides pro iurata erit. ac ne qua pœnitentia incurrat, tardè ad promissa accedet, ac non nisi à matura deliberatione ad sponsiones ibit. nec fidem nisi consultam dabit. dedit? seruabit. nisi tam valida rationum momenta occurrant, vt aut stolidum, aut noxium sit promissis stare. quod vbi accidit, dabit operam vt cui fidem dedit, sentiat non seruandam, aliáque non inferiore concessione primam fidem exsoluet. Nec grauis Superiori hæc maturitas ac quædam in sponsionibus lentitudo erit, si cogitauerit, celeri ferè sponsioni celerem incumbere pœnitentiam, imò citatiorem sponsione pœnitudinem & mœrorem. Verum illud olim & semper, *Qui citò credit, leuis est corde*. leuior cui sponsiones natant in labris, qui ante cordis sui senatum prosilit in illas: quæ cùm perpetuis ferè agãtur motibus,

crebríſque mutationibus obnoxiæ ſint, ingentis inconſtantiæ opinionem ingerunt. quo fit vt omni apud ſuos Superior talis fide excidat. profluunt inde ſuſpiciones improuidæ mentis, in verſutias & dolos pronæ, in omnem partem variæ: naſcitur diffidentia, contemptus, riſus, fœcundáque oblocutionum ac detractionum materia præbetur. abrogata iam verò vniuersùm fide, quid ſperari poſſit, quid non timeri? Vbi enim ſemel opinio inualuit, aut ea mobilitate Superiorem eſſe, vt nuſquam figat pedem, ſed natet ſemper, continuóque æſtu ac fluctibus percutiatur; tam præcipiti conſilio, vt imperata aut conceſſa nòua ſemper incude egeant; aut tam immemorem ſui, vt aquæ inſcriptas ſponſiones arbitreris; aut tam varium, tôtque aſtutiis vndique inſtructum, vt nihil certum promittere tibi poſſis, quibuſcunque verbis ſponſio firmata fuerit, cùm periculum ſemper ſit ne è medio conceſſorum curſu retrò agaris; quis animus ad magna

gna aut victura cuiquam esse potest? aut quis amor in Superiorem? Concidunt concidente fide omnia. magis etiam in Religione: in qua Superioris promissa eo certiora esse debent, quo à religiosiore pectore & ore proficiscuntur; quóque à diuinis viciniore sponsionibus; & quo turpius est illum fallere qui fallere nescio Deo, Religione ac dignitate reliquis coniunctior est.

Etiam cum incommodo & damno fidem seruabit, maximè si externo data. plus enim laudis è seruata, quàm è violata commodi referet; & assuescent externi domesticíque certiùs fidentiúsque se résque suas illi credere, salutem suam, morbos suos. quo fiet vt magna omnia sperare Superior audeat & possit. est enim fiducia spei magnæ mater maxima, à cuius ferè felici vtero & vbere Religionibus optatissima profluunt. omnium ergo in Religione vtilium firmissima Superior fundamenta posuit, qui suos in fiduciam prouocauit. consequetur hoc quisquis sanctè

semel

ſemel datam fidem ſeruat. qua vna, omni hiſtoria teſte, plus Romana reſpublica quàm armis creuit, quàm opibus ſtetit. Hinc illud Ciceronis: *Nulla res vehementiùs Rempublicam continet quàm fides.* & illud Liuij: *Niſi in fide ſtet reſpublica, opibus non ſtabit.* ſtabit magis etiam Religio. ad cuius decus noménque magnum, multorúmque ſalutem ſatis eſt audire, infractam illi fidem ſtare, nec ſemel datam fallere.

Fraus tamen dolúſque ſi fidem extorſerit, non ſubiacebit violator damnationi. ſed neque ſi adacto ferro aut intentata morte; doli nimirum, arma, metus libertatem infregerunt, vt meritò iudicandus ſit fidem dare noluiſſe, in quam dolus aut armata vis ferro impulerunt. maior tamen gloria erit etiam ſic datam fidẽ ſeruaſſe, niſi grauiora quæ de propinquo terreant damna in multorũ perniciem caſura ea ſint, vt prudentis non ſit improbis his viis expreſſa iuſto tantorum metu ſeruare. leuia ſi damna ſint, ſeruabit fidem vir fortis.

verùm

verùm non dabit se in illum locum secundò, quo fraus aut arma metuenda sunt. quòd si quid præter decorem ferrum minæve exegerint, antè animam ponet quàm submittet: gloriosiùs enim ante fidem cadet quàm datam violabit. Scio excusationi locum esse, hostiles minæ, inimicum ferrum, mors, tormenta, aut vincula. dura hæc, etiam dum cadunt in fortem. antè tamen iugulum præbebit quàm ceruices terroribus substernet. dura mors est: durius ingloriam vitam trahere. sed veniam meretur. gloriosiùs cadet, & magnos animos nobili exitu signabit. & quid interest hostili nunc ferrò cadat, aut non multò post febribus? animam arma excusserint aut morbus? catarrhus extorserit aut fraus? per vulnus aut os emiserit? mori semel, non sæpiùs datum. beatus qui generosam vitam generosa morte clausit, nec submisit genua minis, nec indecoro puluere sordidus supplices tetēdit ferro dexteras, pro fide, pro vero, nō timidus mori.

Commissorum sibi fida custodia.

CAPVT X.

SEcretorum sibi commissorum, aut peragendarum rerum, consiliorúmque obseruantissimus sit Superior. Dictum verè; Nescit imperare qui nescit silere. adeóque euertendis imperiis natus est, qui silere nescit: vt bene prudentérque imperandi prima regula sit secretorum obseruatio. qua qui caret, in imprudentissima sæpè & pœnitenda, solísque lacrymis suspiriísque emollienda corruet. induet se difficultatibus maximis, quibus nec facilè se exuet, nec explicabit; nec malis remedia inueniet; cogetúrque non sine nominis iactura ad frequentem consiliorum, rerúmque deliberatarum mutationem; offensiones incurret multorum, impedimentáque experietur, à quibus vix humana ope se expediet; vt silere in Superiore prima prudentis imperij regula sit: qua qui destituitur, caret viarum ignarus, du-

ctore;

ctore;& tanquam gubernaculo nauclerus destitutus, vento & fluctibus ludibrium fiet.

Secreti huius momenta intellexerunt Romani. Vnde Valerio teste

Lib. 2. cap. 1. factum, *vt arcana consilia patrum multis sæculis nemo senator enuntiaret: nunquam enim taciturnitatem optimum ac tutissimum administrandarum rerum vinculum, labefactari volebant. fidum namque illis moribus erat & altum Reipublicæ pectus, cura silentiique salubritate munitum & vallatum vndique, cuius limen intrantes abiectâ priuatâ caritate publicam induebant. Itaque non vnum, sed neminem audisse crederes, quod tam multorum auribus fuerat commissum.* Laudatissimum in hoc genere

Curt. l. 4. Persarum à Q. Curtio discimus: *Alexander quam regionem Darius petiisset, omni cura vestigans, tamen explorare non poterat, more quodam Persarum, arcana regum mira celantium fide. non metus, non spes elicit vocem, qua prodantur occulta. vetus disciplina regum silentium vitæ periculo sanxerat. lingua grauius castigatur quàm vllum probrum; nec*

nec magnam rem ſuſtineri poſſe credunt ab eo cui tacere graue ſit, quod homini facillimum voluerit eſſe natura. ob hanc cauſſam Alexander omnium quæ apud hoſtem agebantur, ignarus. Laudatiſſimum eſt illud Metelli: *Si tunica conſiliorum meorum eſſet conſcia, detractam in ignem mitterem.* ne nimirum proditor tunica eſſet domini, & vnde auxilium tegendo, inde perniciem retegendo hauriret: bene maturéque cogitata, imprudenti vulgatione euertendo, præmaturíſque fructibus vuíſque arbores vineáſque ſuas nudando, prædiuitémque ſpem domini ſui immatura defruſtatione fallendo. Eſt in hac re Curtij nimis verum; *Res magnæ ſuſtineri non poſſunt ab eo, cui tacere graue eſt.*

Contingit deinde non infrequenter, vt mutare conſilia cogatur Superior; & prudentis eſt ſanioribus occurrentibus locum dare priore cogitatione depoſita: peruicacis ingenij, nolle à concepta opinione decedere, melioribus licet propoſitis. prudens his ſuccedentibus mentem

muta

mutabit: ſtabit in ſententia ſtolidus. mutare verò & aliò conſilia flectere quæ propalaueris, durum & difficultatibus plenum: maximè cùm inuoluitur mutationi dignitas cogitata, aut dignius alicui munus imponendum; potiſſimùm cùm ad plures res abiit, aut improuidè res vulgata eſt: quod ex imprudenti ſecreti violatione natum, tantas in pleriſque animorum tempeſtates excitat, vt ſedari fluctus illi vix humana arte videantur poſſe.

Iam cùm inferior mentis ſuæ abdita, aut morbum quo tenetur animi, aut qua pulſatur tentationem aperuerit, medicam patríſque dexteram ſperans, repereríque infidum Superiorem ſibi commiſſorum cuſtodem eſſe, tegenda propalaſſe; ingentes omnino animorum commotiones exurgunt, nulla arte remittendæ, ætate nullâ. ſemper enim infidus ille Superioris animus menti obuerſatur; nullíque ſe ſuáque inferior credit, qui ſpe ſua ſe falſum deluſúmque candore ſuo deprehendit,

dit, vt vnius delictum in omnium ore vereatur, ſemel enim concepta diffidentia ferè perennat, & ſuſpicio in omnes abit. A qua re quanta incommoda ſequi poſſint, nemo paulò prudentior non videt: dum non produntur morbi, & intima ægritudo depaſcitur, omnémque medicam manum æger fugit, noxióque pudore ex vnius imprudentia nato, mortem accelerat, antè periturus quàm retegat malum. tantum concepta ſemel diffidẽtia poteſt è commiſſorum propalatione profecta. Et quis ſua propalatori credat, cùm audiat Sapientem? *Ei qui reuelat myſteria, & ambulat fraudulenter, & dilatat labia ſua, ne commiſcearis.* & Hieronymum: *Si quis voluerit tuis miſceri amicitiis, & hunc videris prioris amici pandentem ſecreta, hunc veluti perfidum caue.* *Prou. 29.*

Libera

Liberalitas.

CAPVT XI.

MAgnificè de hac Nazianzenus: *Nihil tam diuinum homo habet quàm de aliis bene mereri. fac calamitoso sis Deus, Dei misericordiam imitando.* Pergit eodem robore: *Hæc est omnium laudatarum virtutum præstantissima, hæc est felicitatis comes, hæc assidet Deo, & magna est cum ipse necessitudine coniuncta.* Magna laus à magna manu & calamo. diuinũ aliquid hæc virtus habet, & necessitudine quadam iuncta Deo. & quid maius quàm egenti fieri Deum? facit hoc liberalitas. imitatione transit in Deum Nazianzeno teste. Placet hæc diuinitatis prærogatiua? imitare. etiã in ingratum, & non promeritum. nam & beneficio Dei sceleratis sol oritur, & piratis maria patent, sustinétque Deus ingratissimas nationes, ludibria artium & opera manuum suarum adorantes, insolescentémque multorũ malignitatem nouis

Orat. de paupert. amore.

uis indies beneficiis cumulat, vt maior improbitate liberalitas ſit, largior ingratitudine profuſio. Quid? quòd in alta gentilitate audeat Liuia Auguſto conſulere, vt inimicos liberalitate ſibi obſtringat? ſecutúſque ſuadentem Auguſtus, magnum terris nomen reliquit. Et ante hunc Iulius, Cæſarum primus & maximus: *Hæc noua ſit ratio vincendi, vt miſericordia & liberalitate nos muniamus.* Præuenit hunc etiam Magnus Alexander, cùm rogatus quis Principum optimus eſſet, reſpondit: *Qui amicos donis retinet, & inimicos beneficiis amicos facit.* Claros in hac re fuiſſe accepimus Cimonem Athenienſem, Ptolemæum Lagi filium. Eſt & illa magni Imperatoris vox magna, *Amici, diem perdidimus.* ſi perierat dies erogati ignara muneris, quid dicemus de illa quæ aliena rapuit? quæ natauit ſuorum ſanguine? quæ nouæ alicuius Iezabelis impulſu nouam inuenit vineam nouo ſanguine litandam? maximè cùm habeamus monentem Dominum: *Diligite inimicos* *Matt. 5.* *veſtros,*

vestros, benefacite his qui oderunt vos, orateque pro persequentibus & calumniantibus vos, vt sitis filij Patris vestri qui in cælis est, & solem suum oriri facit super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos. Si benefacere odientibus iubemur, vt simus filij Dei, cuius filij erunt qui beneficia hæc negligunt? cuius qui odia odiis, contumeliam contumelia, ferrum ferro eluunt? cuius denique qui pro beneficiis, quà verbo, quà facto mala reponunt? Christo digna sententia Senecæ est: *Si Deos imitaris, da etiã ingratis*; diceret idem, Da inimicis, cuius hæc vox est, *Vbicunque homo est, ibi beneficio locus est.* Secuti sunt Philosophum hunc monentem Traianus, Hadrianus, Marcus Seuerus, cuius illud, *obliuisci beneficiorum debere qui dedit; qui accepit, nunquam.* cui simile, *Qui dedit beneficium taceat, narret qui accepit.* dedisse & narrasse, præmium accepisse est. & aut pœnitudine duci narrator videtur, aut paria exspectare, aut laudem è beneficio: quam qui retulit, non tam dedit, quàm bene

beneficium accepit, maior omni beneficio laus est. Quid? quòd beneficio alicuius teneri, seruitutis quoddam genus sit. sanè qui beneficium contulit, vincula iniecit, constrictus est qui accepit. nec se exsoluet nisi pari nexu constringat benefactorem suũ, vt paribus illigatum teneat modis. non potest? gratiam referre potest. nemo ad hanc nudus est. potest etiam laudem. quam si qui beneficium dedit, sperat, vinculo exsolutus est qui laudat: exspectatum enim beneficij pretiũ dedit, vt maiora sæpe acceperit qui dedit. Nõ admittit donator laudem, imò refugit; nulla accipiẽtis laude innodatur. nisi quis dicat etiam in nolentem beneficia cõferri, nec minùs his stringi quàm desideratis: fòrs & arctiùs. Audet etiam Chrysostomus de donatoribus: *Ipsi sumus qui beneficio fruimur, & multum lucri inde nobis conciliamus. nec putemus aliud, dum benefacimus, quàm quòd magnum beneficium apud Deum deponamus*, centupla fœneratione recepturi. Nolo prodigum, ne audiat Ca- *Hom. in Gen. 27.*

ligula, Nero, Vitellius, qui cùm ſua profudiſſent, de alieno liberales fuerunt. vt eſſent, rapere debuerunt. Nolo inimicum opibus, vt tanquam hoſtem aurum proiiciat. abiicimus quæ odio proſequimur, amata ſeruamus, aut moderata manu porrigimus, aut amica in amicos, cùm auro potiores amici ſint; aut in egentes larga. amat enim qui largitur, cùm & accipientem demeretur, & maiora cælis ſperat, cùm maiora repõnat. reponit quiſquis in egentem confert remunerandum cælo, etiam terris. Dei ſponſio eſt. mentiri non poteſt Deus, fallere non poteſt. poſſet ſi mentiri poſſet. non poteſt veritatum prima. neque enim veritas eſſet, hoc eſt, Deus non eſſet, ſi mẽtiri poſſet. qui ſi ſpopondit, datam fidem ſeruabit. qui non tam doni quàm donãtis animi magnitudinem conſiderat. Eſt in hanc ſententiam illud Ambroſij: *Affectus diuitem collationem aut pauperem facit, & pretium rebus imponit.* & Senecæ: *Beneficium non in eo quod fit aut datur conſiſtit,*

Lib. 1. Offic.

consistit, sed in ipso dantis aut facientis animo. animus est qui parua extollit, sordida illustrat, magna & in pretio habila dehonestat. Infelix alioqui futura pauperum conditio, si magnitudinem rebus, non animo metiatur Deus, præmiáque rebus, non animo respondeant. vt fortunatos meritò dicamus pauperes Deo præmiatore. cùm hoc iudice, voluisse, cùm non possis, satis sit. ita apud illum conatus & voluntas in laude & præmio est. Cauendum deinde ne mœroribus integantur dona, aut importuna extorqueantur prece. ingrata mœrèntia dona sunt, & pretium accepit qui rogatus dedit. occupare verò antequam rogeris, Cæsare dignum est, quem plerumque prçuenisse preces tradunt. Sanè omnis liberalitas properat; vt tardè velle, nolentis sit, proximúsque etiam neganti sit, qui dubitando dona trahit, & lenta porrigit manu. ignorat lentitudinem mœstitiámque vera liberalitas, & magna dona maiore alacritate purpurat, celeritate protrudit. bis

dedit,qui properat.bis qui lęta mente, læta dedit dona, magis etiam qui preces votáq; præuertit, Deum imitatus.

Hanc munificentiam amplectetur Superior,& amabit vt felicis imperij matrem. auersabitur sordes & tenacitatem: quæ Vespasianum obscurarunt, egregium cætera Principem;exitio verò fuerunt Persco Macedonum Regi, Galbæ, Pertinaci, Mauritio,Phocę Imperatoribus. Vestitur Giezi lepra: anathematis reus fit Achan: Saül Amalecitis deuictis Dominici mandati præuaricator regno excidit: Iezabelis sanguinem post Nabuthæ hereditatem lingunt canes: Ananias & Saphira infelici morte auaritiam signant. Fortiter in hoc vitium insurgit Baruch:
Cap. 3. *Vbi sunt qui argentum thesaurizant & aurum, in quo confidunt homines? exterminati sunt, & ad inferos descenderunt.*
Cap. 5. fortiùs etiam Iacobus: *Agite nunc diuites, plorate vlulantes in miseriis vestris, quæ aduenient vobis. Diuitiæ vestræ putrefactæ sunt; & vestimẽta vestra à tineis*

comesta sunt; aurum & argentũ vestrum æruginauit; & ærugo eorum in testimonium vobis erit, & manducabit carnes vestras sicut ignis. thesautizastis vobis iram in nouissimis diebus. & antę hunc Sapiens: *Nihil est iniquius quàm amare pecuniam: hic enim & animam suam venalem habet.* seuerè etiam Gentium Doctor: *qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationem & laqueos diaboli, & desideria multa inutilia & nociua, quæ mergũt homines in interitum & perditionem.* Et secutus hunc Chrysostomus: *Quid manibus auari sceleratius? quid oculis impudẽtius & caninum magis? non aspicit homines vt homines, neque cælum vt cælum, sed omnia pecuniam esse putat.* Maióra dici non possunt in fugam, in odium; sed neque fortiùs minę iaculari. elegãter & verè Sallustius: *Auaritia fidem, probitatem, ceterásque bonas artes subuertit. próque his superbiã, crudelitatem, deos negligere, omnia venalia habere edocuit.* Quo fit, vt Ciceronis testimonio *nullum sit vitiũ auaritia tetrius, præsertim in Principibus ac rempublicam gubernantibus.* prodigali-

Eccli. 10.

1. Tim. 6.

Orat. in auaros.

2. Offic.

tate longè deterius. cùm prodigus aliis bonus, sibi malus; auarus nulli bonus, sibi pessimus sit: illi multa desunt, huic omnia: amicos ille parat, hic hostes: fruitur ille suis, hic in magna copia pauper est. ac licet opes profundere in Principe malũ sit, peius tamẽ est nullas largiri. ille licet in se pauper, in suis tamẽ diues est; hic in se & aliis pauper est. & prodigo quidem exhausto semel ærario, si qua bella ingruãt, si quæ grauior imperij necessitas, neruum & gerendorũ administram pecuniam deesse verũ est. adsunt tamen amici & præmiorum spe miles, & faciles ad imperia subditi, qui sciant sub profuso Principe perrarò irremuneratam virtutẽ quasi naufragam abituram. auaro verò in locuplete licet ærario omnia desunt: pecunia, amici, miles, ciues. neque quisquam gratuitò pro alterius salute caput obiiciet, aut pro auaro sanguine sanguinem profundet suum. præmia in arma & vulnera vocant. hæc ab auaro nemo prudens speret. & quis sudorẽ sparget, quis vulnera

excipiet parcâ manu medicãda? ſpógia doloribus detergendis, vulneribus mitigandis, præmia ſunt. vis gratam hilarémque tuorum in ſudoribus, ſanguine, vulneribus, audire vocem, *Bene eſt*, &c, *habeor bene*? præmia oſtenta. hæc à prodigo ſperari poſſunt, ab auaro non poſſunt. Quid? quòd mori ſub grato Principe, militi dulce: ſub auaro, bis mori eſt. ita ſperanda negandáve munera leniũt augéntve mortem, vt ſuauem pręmia reddant, triſtem auaritia. Et cùm ferè prodigus læto hilaríque animo ſit, triſti moroſóque auarus; ille explicato & cãdido, hic tecto & ſuſpicionibus pleno; fit vt læta illius imperia lætis animis, triſtia huius mœrenti pectore ſuſpiciantur. Et ferè auarus crudelior prodigo eſt, faciliúſque ille in ſuorum it ſanguinem, quorum ferè fortunis inſidiatur. iam cùm auarus propè omnis timidus ſit, timidus ferè crudelis; quid meritò vereri quiſque ab auara dextra debeat, ſi imperium acceſſerit, nemo non videt. vt non vnius Principis exem-

plo doceri possit, tantam plerumque in aliis sitim fuisse sanguinis, quanta fuerat pecuniarum. Suspicio enim & timor plurimùm decurrunt in sanguinem si potentia adsit. neque hîc prodigalitatem probo; damno. mitius tamen vitium est, minúsque barbarum continet quàm auaritia. liberalitatem mèdiam inter hæc extrema probo. maximè in Superiore Religioso, à quo tam longè omnis abesse auaritia debet quàm adest Religio. Et turpe sanè est cõtemptorem opum opibus incumbere: calcata repetere, turpissimum. semel se exuit? æternùm abdicasse debuit. semel abdicationem sanctiore voto obstrinxit? seruanda nullo æuo moritura fides Deo est. quid quærit opes quas reposuit cælo? aut retrahere vult vt fruatur terris, careat cælo? fatua commutatio momentanei cum æterno. & signum omninò est vilissimæ mentis, degeneris animi, effuso semel vniuersim auro, recolligendo frustatim incumbere: quasi pœniteat, tædeátque victoriæ de opibus

opibus relatæ. Illud verò miserrimũ, omnia largiri, & minutis inhærescere potuisse: omnia quasi vno iactu mittere in mare, & lento adnauigatu minutatim naufraga colligere. erogauit cum voluptate quidquid habebat, quidquid sperare poterat opum; cum mœrore minima largitur. ita dum à magnis tanquam onere se leuat, opprimitur à paruis. indigna res viro post magnorum victoriam, ab imbelli cadere, quasi cæso Goliade, Pigmæo ludibrium fieri.

Quare si suorum pacem Superior amat, si domesticam quietem; si obsequentes desiderat, si ad ardua alacres; promptos ad pericula, lætos in aduersis, moderatos in prosperis, ac in vtramque fortunam æquè paratos, si oblocutionum, detractionum, æmulationum, fraudum, insidiarum vacuos; liberalitatem amplectatur, vt omnis religiosi amoris ac beneuolentiæ neruum, perennitatis robur, tranquillitatis fontem, venerationis ac obsequentiæ matrem. ferè enim ab vna Superioris in suos muni-

nificentia, quidquid ſperari in Religione poteſt magnum, diuite vena profluit. ac vix ab alia virtute plus amoris. cùm à locupletiſſima huius ſcaturigine ingentia proſiliant neceſſitudinum flumina, quibus tota domus felici copia proluitur: & quidquid in Religione aſperum ac amarum eſt, mitigatur ac dulceſcit. incredibile enim dictu quantũ poſſit benefica Superioris dextera, quãtum religioſa largitas. molleſcunt hac dura omnia, & altiſſimi difficultatum montes ad humilem deducuntur arenam, ingentia præcipitia vallibus æquantur, nec quidquam arduum eſt munificentia imperante. & antè iuuat liberali occũbere dextera, quàm auara ſeruari: antè in munifici Superioris ſinum animam effundere, quàm capitis crinem auaro ſacrare. tantus amor liberalitatis, tantum odium auaritiæ eſt, omnia deſint liberali, amabitur hac vna virtute; omnia adſint auaro, contemnetur hoc vno vitio. etiam errores illius teget liberalitas; virtutes huius

depri

deprimet auaritia: vt laus illi inter vitia, contemptus huic etiam ſit inter virtutes; cõmiſeratio illi in lapſu, huic gaudium; excuſatio illi in errore, huic in virtute damnatio. tantum in vtramque partem liberalitas & auaritia poſſunt. diuturnum illi omnes imperium, momentaneum huic optant. omne illius in imperio tempus breue, omne huius longum videtur. illum ſibi dari vouent omnes, hunc auerſantur. dura illius imperia, ſuauia; ſuauia huius, dura cenſentur. quid? quòd verbera illius mollia, oſcula huius aſpera videantur. tantum mitigat liberalitas, tantum exaſperat auaritia. ſeruatũ omnes liberalem volunt, perditum auarum illum ſudoribus, vulneribus, ſanguine protegent; hunc omni robore oppugnabunt. proruentem illum erigent, ſtantem hunc euertent, iucundiſſima illius abſentis memoria, grata præſentia; ingrata huius & vel ſola memoria triſtis. grata in illo omnia præter vnã mortem; ingrata in hoc omnia præter vnam mortem.

nisi quòd aduersa huius læta excipiamus fronte, tristi illius. denique in liberali patrem, in auaro dominum cognoscimus; quare & in illo filiorum, in hoc seruorum personam induimus. hinc illo imperante plenæ omnia hilaritudine ac amore videas; hoc duce natant mœroribus, timoribus, mutua diffidentia. Prostrata iacet fiducia, candor, sinceritas; in quorum locum dissimulatio & doli succedunt, perennésque oblocutiones ac detractiones insurgunt. illius inopiam subleuare conantur omnes; huius opes deprimere. & cùm illius in paupertate generosos munificósque animos ament omnes; huius in summis opibus auarum pectus oderunt omnes. munera etiam à munifica manu tenuia exosculantur omnes; augusta ab auara dextera donaria contemnunt omnes, & tenuia deputant, quia à tenaci, à lenta contractáque manu porrecta.

For

Fortitudo in aduersis:

Capvt XII.

OPtanda hæc meritò si qua virtus alia Superiori est. animum proinde firmet Superior, & aduersantibus maiores, frequentatis in hãc rem meditationibus sibi paret. assuescat à paruis quæ vltro etiam accersat, vt ad magna paulatim obdurescat animus. Exempla verò crebrò sibi proponat Christi sui, Sanctorũ, in feminis maximè supra sexum, in pueris supra ætatem. ac illustres potissimùm in eo genere grata memoria recolat, imitandósque proponat. Cogitet ab omni æuo, omníque retró- sæculorum memoria magnos vbique viros maximis aduersitatibus tritos, ac non nisi per illa magnos: quis sciret Stephanum, Laurentium, Polycarpum, Ignatium? quis Barbaram, Agatham, Cæciliam, Luciam, Flauiam, Agnetem, Christinam, Susannam, Catharinam, si deessent lapides, craticulæ, ignes, leones,

nes,ferrum, forcipes, balnea, flammæ, exilia,gladius,fornaces,secures, rotæ? quis Iobum nosset, nisi abacti greges, filij vna ruina sepulti,corporísque conflictationes, vxórque malis delassata, clarum orbi dedissent? quis Martyres cœlo & orbi magnos, nisi persecutor gladius dedit? iacerent ignota terris,forsan & cœlis nomina,nisi per ignes & tormenta tanquam per gradus cœlos conscendissent. adeò si sustuleris aduersa, cœlum tollam. non & Christum? deme vincula, flagra, spinas, clauos, crucem, quæ Domini corpus, tempora, manus, pedes, fœdauerunt, lancinauerunt; quid reliquum mihi erit in salutem? ita sola aduersa terris cælóque verè magnos dederunt. Dũ enim tortor gladius & martyria desæuiunt, per ignes, vngulas, serras, prunas ardentes, bestias, picatam vestem, liquatum plumbum, infamem stipitẽ, secures; exurgunt magni qui seipsos pro Christo suo funerantes renouant. etiã olim apud sæculum, cùm pugni quassant, calces

arietant, cæstus dilaniant, flagella dilacerant; coronæ & gloria, priuilegia publica, stipendia ciuica, imagines & statuæ, & qualis præstari potest de fama æternitas, promittitur. neque pugilum interim quisquam agonis sui præsidem sugillabat, quòd homines violentiæ obiectaret. corona nimirum premit vulnera, palma sanguinem tegit, cùm plus victoriatum quàm iniuriatum esset. sed neque quisquam medici manum de ferro & ignibus crudelem valetudine reddita incusabit. fructus nimirum operis horrorem excusat. & ille inter medici manus gemens & mugiens, optimas postmodum artifices deprædicat, & sæuas negat, & mercede cumulat. Ita per ardua ad optata descenditur, vt nec sperari quidem possint magna, nisi per ardua & magna. hinc nemo miles è puluillo & deliciis, aut matris sinu, ad bellum venit; sed è propugnaculis & lorica, è sole & puluere. etiam in alta pace armatus campum decurrit, fossam molitur, sudore

dore madet, & dum hoste caret, socium hostem fingit. ita & athletæ dum robori ædificando vacant, segregantur in districtiorem disciplinam, à lætioribus abstinent, fatigantur, tantóque plus de victoria sperãt, quãto plus in exercitationibus laborarunt. Quid faciet Religiosus æterno præmio proposito? è lecto & molli pluma, an incõmodis exercitatus, ad vltimi tribunalis stadiũ properabit? timebit gladium, crucem, ignes, & ingeniosum in tormenta carnificis ingenium? at multi vltrò hæc ambiuerunt, famâ, irâ, gloriâ stimulante; Lucretia, Mutius, Empedocles, Asdrubalis & Peti vxor, Cleopatra, Atheniensis meretrix, & è mortario Philosophus; historias replent. ac omni æuo non pauci eadem ausi sub præmio laudis humanæ. Et trepidabit ad illa Religiosus æternitate proposita? aut dubitabit pati pro veritate in salutẽ, quod alij affectauerunt pro vanitate in perditionem? quid times ignem & crucẽ? breue tormentum est, si magnum est;

eſt; ſi paruum, ferri poteſt. iam ſi tantum terrenæ gloriæ licuit de corporis & animi vigore, vt gladium & beſtias contemnerent multi, an non meritò exclamem; Quid ſunt tormenta ad conſecutionem mercedis æternæ? & quando vllo ſæculo Deus virum bonum in deliciis habuit? *Solus* Hieronymo *Salomon* in iis fuit, *& forſan ideò corruit. caſtigat autem omnem filium quem recipit. nónne melius eſt breui tempore dimicare, ferre vallum, arma ſumere, laſſeſcere ſub loricâ, & poſtea gaudere victorem, quàm impatientia vnius horæ ſeruire perpetuò? nihil amantibus durum eſt, nulli difficilis cupienti labor eſt.* In eandem ſententiam Auguſtinus: *Flagellat Deus omnem filium quem recipit, & tu fortè exceptus eris? ſi exceptus es à paſſione filiorum, exceptus es à numero filiorum.* Chriſtianè omnino Philoſophus: *Nihil mihi videtur infelicius eo cui nihil vnquam euenit aduerſi. non enim licuit illi ſe experiri. indignus viſus à quo vinceretur aliquando fortuna, quæ ignauiſſimum quemque refugit. proſpera in plebem ac*

vilia ingenia deueniunt. at calamitates terroréſque mortalium ſub iugum mittere, proprium magni viri eſt. gubernatorem in tempeſtate, in arce militem intelliges. calamitas virtutis occaſio eſt, nunquam virtus molle documentum eſt.

Calumniantium metuis calamum & linguam? non tangunt hæc extremam cutem. vis vincere? contemne. magis etiam? ride. quod tectis grando, quod fluctus rupibus, hoc calumnia ſi in virum inciderit; diſpungetúrque eodem exitu, quo telum in petram conſtantiſſimæ duritiei libratum & retuſum; & ferè repercuſſum in eum qui emiſit reciproco impetu ſæuiet. ne verere. iras molitionéſque ſuas maledica lingua bibet; improbus venena hauriet calamus in domini caput itura. times? triumphabit calumnia, & victorem illius currum vinculis cohoneſtabis. repones, & calumniam calumnia repercuties? victrix illa ſtabit, & hoſtibus fabula factus vulgi ludibrium iacebis. depones in amici ſinum? ſi ſine mulie-

bri

bri querimonia, bene; si cum risu, meliùs; sin cum gemitu & lacrymis femineo medicamento, cecidisti. palàm te aut priuatim purgabis? ea moderatione vtere, ne te læsum aduersarius arbitretur, ne gaudeat ex vulnere. sed nec purgabis quidem, nisi scandalo auertendo, & Christi tui exemplo, animo & fronte pacata, verbis innocentiam testantibus, contemptum loquẽtibus, nec quasi tua intersit, sed aliorum.

Verùm grauis calumnia est, grande vulnus datura. nullum dabit, si contempseris. quin adeò laudem & præmia cælo terrísque dabit, si contempseris. verùm alij? Quo tibi aliorum iudicia, si innocentia steterit? aut quid metuis homines damnantes, si Deum habes præmiantem? nulla innocentia sine præmio est. Sed opinio hæc serpit: magis etiam cælo præmia. at durum est innocentem pati. malles nocentem? graue interim est tot linguis calamísque percuti: leue erit si contempseris. excludent te dignitate & munere: non

ex

excludent cælo, derogabunt orbe toto nomini : cohoneſtabunt Deo laudatore, præmiatore. multorum hîc magnorúmque de te iudicia concident : accreſcent cælo. amici deſtituent : non fuerunt. non deſtituiſſent innocentem ſi amici fuiſſent. deſtituunt ? hoſtes fuerunt amici pallio tecti; & meliùs ab his quam deſtituï à Deo. incomitatus ibis ? nemo incomitatus eſt quem ſocia comitatur virtus. nudum te & inornatum deferent tui ? nemo nudus aut inornatus eſt quem veſtit ornátque innocentia. viduaberis deliciis? nulla voluptas innocentiâ maior. contemnent plurimi ? vnus non contemnat Deus. excludent familiaritate ? nulla familiaritas diuina certior : & ferè coniunctior Deo eſt, qui diſiunctior hominibus eſt. ſuſpicionibus natabunt ? non iactabitur his Deus oculatus intimorum teſtis. damna te manent terris ? merces donatur cælo. exilia hîc & vincula denuntiantur? nulla metuit cui cæli ſpatia patent. non audiet Superior ? audiet Dei

ſeruus

ſeruus & heręs, & laboribus defunctus in alta pace Deo ſuo iunctus pacatos hilareſque exiget dies, eo lætiores, quo moleſtiis liberiores, curiſque vacuus ac tempeſtatibus Superior, in vero tranquillitatis portu inuidiæ ereptus, deſiderata fruetur quiete; eo felicior, quo curis, ſollicitudinibus, æmulationibus, inuidentium calamis & linguis ereptus. poſt tot æmulas iactationes, tot barbaros detractorum fluctus, tótque efferè pugnantium inter ſe calumniarum flatus optata potietur malacia. Verùm non imperabit. an neſcis maximum imperium eſſe imperare ſibi, refrenare libidines, ſpernere voluptates, iracundiam tenere, coërcere auaritiam? his qui imperauerit, imperium tenebit; qui paruerit, licet purpura fulgeat, & latè orbi dominetur, miſeram ſeruitutem ſeruiet.

Quòd ſi ab externis calumniæ inſurgant; facilior defenſio, minus periculum eſt. ſi à domeſticis & eiuſdem contubernij, difficilior propugnatio, maius periculum eſt. nam in

 illis

illis aperto ferè bello, in his ex insidiis impetimur. quare cùm occultus aperto nocentior hoste sit, minórque ab hoc quàm ab illo metus sit; mitior ab externo, quàm à domestico calumnia exsurgit. & externum ferè præcaueri malum potest, domesticum anteuertere difficillimum. omni verò carere, alterius, non huius sæculi est.

Ac parare animum Superior debet eo magis, quo celsiori loco est: alta enim æmulatio petit, depressa negligit. sed neque odia calcata tangunt; ad erecta extolluntur. neque lapsus è plano, è præcipitio timẽdus est. in hoc verò Superior omnis versatur, in humili subditus; ille in præcipiti & in lubrico, hic in solido pedem figit. quo magis vigili illum decet esse oculo & mente. Vt verò Superiorum quisque omnem sibi immunitatem aduersantiũ polliceatur, fatuum est. nam cùm in oculis occurrat omniũ; incurrit in censuram. maximè in tanta acrium singuláque fastidientium censorũm turba, qui nulli

nulli minùs quàm Superiori parcere didicerũt. Hîc viri Principes iurium ſuorũ acerrimi propugnatores, quacunque, nulla etiam cauſſa, inſurgẽt; alibi toga aut ſago clari; hîc, ſi peculiola in medio eſt, ſanguine adeóque & vberibus iuncti. ita agellus vnus vtero vnos diſiungit. ibi è nobilitate aut plebe aliquis; ſæpe conſertis viribus, animis, lingua plures. cauſſam aliqui adferent, alij nullam, quaſi iucũdum ſit gratuitò æmulum eſſe, tanquam ſi quis in ſanguinem propter ſanguinem eat. Et vniuerſa nonnunquam in vnum caput inuolabũt regna & prouinciæ. quid faciet Superior? fortiùs etiam pedem figet, quo validiùs impetitur. inſurgãt agmina, diademata, ſceptra, ac quacunque denique purpura magni, ſi pectori ſtat innocẽtia, ridebit conatum omnẽ, omnibus in Deo ſuo, Ieſu ſuo, maior. aperto marte, doliſque vrget? ſtabit interritus contẽptor omnium, & vno innocentiæ clypeo, quacũque iaculata manu repercutiet tela. premit paupertas? nemo aqua & pane pauper

pauper eſt. & contentus ſatiari ſtomachus, ciborum diſcrimina ignorat, luxus inuenit. Iam quanti Philoſophi contemptores opum ſunt? quanti eremi cultores? quanti cælo iam diuites, ne calcarentur, calcarunt aurum? & nemo cælis pauper eſt. quin ferè diues cælo, terris pauper eſt. Iam Chriſti paupertatem quis attinget? æmulabitur hanc quiſquis illum cogitat, & exultabit non cum Philoſopho aſſe vno, ſed medio ſatur. Verùm grauis egeſtas domeſticis eſt, & exſurgitur ab hac ſæpe in Superiorem. magis ſuis, quàm ſibi declinabit extremam ſi poteſt: mediam amplexabitur, & amicam exoſculabitur. gaudebítque Chriſto ſuo pariari, ac de æmulæ paupertatis prærogatiua exultabit totus. nec difficulter domeſticos pacabit, ſi boni, ſi Dei ſui æmulatores, imitatores; ſin improbi, gaudebit hac percuti. amãt Deum? amabunt ſociam illi egeſtatem. non amant? premi hac merentur in pœnam. amant? donari hac merentur in ſalutem, in præmium. &

quis

quis amans egestatem vereatur cælo locupletandam? quis non amet vt matrem, cuius diuite lacte cælo pascitur, cælo fouetur? Hinc magnum illud cælo depromptum: *Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cælorum.* & dictum pro paupertate contra opes à Sallustio verè: *Sæpè audiui qui reges, quæ ciuitates per opulentiam magna imperia amiserunt, quæ per virtutem inopes cœperant.* *Matt. 5.*

Quid si vndique inuadunt aduersa, & totis fortuna campis irruat, impetat molaribus tanquam missilibus, saxa pluat, vomat rupes, iaculetur cælo terrísque fulmina, & vsque & vsque totis aduersitatum cingat montibus? ridebit has minas quisquis seriò Deo suo iunctus; & prouocabit etiam vltrò minitantem fortunam, ruétque in ruentis amplexus illius, tanquam in amicum pectus, à quo æternatura sperat præmia. & non ab hac sola? nam à prosperiore quid exspectet præter metum, & implexa illi indiuiduo nexu pericula & damna? solet enim ferè

illa quos plurimis beneficiis ornauit, ad duriorem casum reseruare. ac licet aspirare diu videatur, ad vltimum felicitati non sufficit. Nihil hominibus æternum est: voluunt mortalia vices crebræ, & omnium rerum fuga fit. hîc titubantia, in solidum conuersa sunt; ibi rupes desederunt. nemo tantus fuit, cui non timeri potuit carnifex. è securibus etiam & ignibus ad sceptra itum est. ita iactamur mortales, fortunæ pilæ. vicit hæc qui contempsit, fortuitis, fortunáque maior.

Discutiet interim se Superior & rimabitur singula seuerus sui censor, nec vlli minus quàm sibi ignoscet. si delictum repererit, corriget. & quidquid error inquinauit, quidquid ignorantia, pœnitentia verret. quid si iteretur? iteretur pœnitentia. nam & cùm redeunt morbi, repetitur medicina. sed neque differat emendationem; aut tegere delictum, pudoris magis memor quàm salutis velit in interitum. facilem in veniam Deum & homines habet delicti confessio. sin innocentiam animus testa-

tus fuerit, rideat quacunque manu & ore iaculatas minas. terrent ab executione rei piè prudentérque conceptæ? ſtabit inconcuſſus, nec flectet ceruices minis. & dicet cum magno viro, Dignitatibus exui poſſum, iacent ſceptra. ad extrema terrarum exul mitti, factum diademati. adeóque & mori poſſum, omnes eadem lex manet. abduci à recto & vero non poſſum. nam & muneribus deſtitui gratum eſt, & vitam ponere facile eſt. quid enim promptius quàm exuere animam veſte qua cingitur? à iuſto bonóque decedere omni morte grauius eſt. ſtabit ergo in ſententia, nec purpúræ, ferro, gratiæ, ſanguini, opibus, dignitati, potentiæ quidquam dabit; dabit Deo, veritati, iuſtitiæ. dilanientur membra, ſubiiciantur ardentes prunæ, immineat capiti ſecuris, nouacula iugulo, ſæuiant vngulæ, vincula, & lento torreantur igni membra, bonis iuxtà malíſque fabula; dicet illud, Non dixi torqueri corpus non poſſe, mori non poſſe;

dixi à vero bonóque decedere me non posse.& vt omnia in corpus tortor possit, quid potest carnificis ingenium in meliorẽ partem mei, animam?hac stabo.nihil in hanc tortor, solus potest Deus. præmia minásque fortunæ iuxtà habeo, nihil muto. Deo vni seruiã, vni stabo, vni cadã, vni obsequar. hoc qui fecerit, stabit, orbi miraculum, & magnæ historiæ magnam partem implebit,magnámque cæli pattem laudatore ac præmiatore Deo occupabit.

Quid quærimus magnitudinem tertis? cælo conduntur magna. quid iudicia aucupamur humana? sola Dei falli nesciunt. quid hostiles veremur molitiones? securi viuimus Deo protectore.quid maledicas linguas & calamos timemus? nihil illa adiicient, nihil adiment virtuti. quid dignitates circumspicimus morituras? amemus æternas. quid gratiam aucupamur humanam? momento vertitur. quid iudicia pertimescimus aliena? ab eodem laus & damnatio procedunt, & momentum

tum sæpe medium est. quid expallescis ad ferrum? latam cælo ianuam dabit. quid ad sicarij exhorrescis nomen? non factus sceptri dominus qui vitam contēpsit suam. vt verum illud sit: *Contempsit omnes ille, qui mortem prius.* quid ad exilia trepidas? non omnis viro forti gleba domus, omne desertum patria est? sed quid illud toties pauidis decantatum labris? nimirum: *Si fractus illabatur orbis, impauidum ferient ruinæ.* Verùm cadēdum. nec primus, nec vltimus. multi me antecesserunt, omnes sequentur. Morieris. ad hanc conditionem cuncta gignūtur: qui cœpit, desinet. & non dulce & decorum est pro vero mori? aut non *mors æquè fugacem ac fortem persequitur virum? aut parcit imbellis iuuentæ poplitibus, timidóque tergo? omnes eôdem rapimur.* mors omnibus finis, multis leuamen & remedium fuit. & non qui mori didicit, seruire dedidicit, vt hoc beneficio mors optanda sit? Bene Ambrosius: *Transitur à corruptione ad incorruptionem, à mortalitate ad immortalitatem, à perturbatione ad tranquil-* *De bon. mort.*

 litatem.

litatem. non igitur te nomen mortis offendat: sed boni transitus beneficia delectent. quid enim est mors nisi sepultura vitiorum, virtutum suscitatio? Et alibi: *Si mors malum, quomodo iuuenes non timent fieri senes, nec finitimam mortis veretur ætatem?*

Hom. 5. ad pop. Antiochen. Elegãter Chrysostomus: *Quid est mors? somnus consueto longior. itaque si mortem times, time & somnũ.* Et quis peregrinus & exul timuit redire aut properare in patriam? patria nobis cælum est. peregrinamur hîc, & primorum parentum nostrorum scelere exilio damnati, miseram vitam trahimus. quid mortem timemus, quæ sola nos Cypriano teste restituet è qua excidimus, patriæ? & quid refert annos extendisse si moriendum est? & quò mihi sæculum si in momento quo clauditur, rapior? quid plus viginti, centum dabunt anni, vbi ad metam ventum fuerit? abeunt vnus & mille, nec discrimina postquam euolarunt, norunt: nulla maiora fugientia quàm lenta iacula vestigia trahunt. nec video quid magis, qui ante primos annos, quàm qui fatigatis raptus

est,

est, queri possit, quàm quòd citiùs fretum enauigauerit. in freto enim viuimus omnes, portum morte tenemus. quid querimur de celeri nauigatione? de tarda fòrs meritò quis queri possit, de citata nemo.

Sed graue tot æmulātium iudiciis substerni, & fatuas ferre cēsuras prudenti durum. durum: sed *leuius fit patientiâ quidquid corrigere est nefas.* alieni ingenij hæc sunt. emendatio in manu tua non est. quæ tua sunt corrige; aliena ferenda sunt. nulla vis externa ingeniis imperat. etiã de Deo libera erunt iudicia. quid homo speras? verùm ab improbis non rarò ferre. velles à probis? quid si à probis? errant. duc in viam. non potes? feras. patientiæ præmia cælo reconduntur. at quis tenebit colorem, ferétque suorum & aliorum impetum? *Iustum & tenacem propositi virum, non ciuium ardor praua iubentium, non vultus instantis tyranni, mente quatit solida.* non desit mēs recti conscia sibi, non animus cælo Deóq; infixus; non deerunt robora, non inuictum ad-

uersantibus pectus. At graue est his administris exui bonis? graue esset si bona exuerent cælo. donant. & quò mihi cibus, si nõ expletur fames? quò opes non extincturæ sitim? nam & *crescentem sequitur cura pecuniam maiorúmque fames.* & non *multa petentibus desunt multa? bene est, cui Deus obtulit, parca quod satis est manu.* Et quis vnquam diuitum dixit, Satis est? & non ab ipso auro plura concupiscere discimus? quãdo illud posuit modum? Et quis pauper? non qui pluribus indiget? illum verò egere pluribus, qui plura petit, certum est. plura diuitem petere experientia nos docet. vt iam magnas inter opes inops sit, bis pauper: voto, & vsu. Nõ miserum dignitatibus & honoribus spoliari? miserum si æternis spoliaremur. donamur illis. Sed magna me tenet solitudo? adde illud Poëtæ: *Et iam dente minùs mordeor inuido.* & non beatus qui procul negotiis, solutus omni cura seruit Deo? & quæ felicitas maior optari potest quàm sibi Deóque viuere? non viuit Superior sibi; viuit aliis, &

plus

plus etiam plerumque aliis quàm Deo, cùm maximam vitæ illius partem ſurripiant alij. vt ter felicem illum meritò dixerim, qui curis exoneratus, inuidentiæ ereptus, nulla linguarum calamorúmque fabula pacatos dies pacatioribus adnectit noctibus, nulla iam odiorum oblocutionúmque materia. & licet non ſplendeat muneribus; non obfuſcatur etiam indecoro inuidentiũ puluere. non lucet terris; ſed cœlo intaminatis virtutũ magnarũ fulget honoribus. non cingitur ſalutantium gregibus; ſed neque adulantiũ. non videt crudis occupari atria ſalutationibus; ſed nec detractoribus. non patitur ad occurſum ſuũ decreſcentes; ſed neque ciconias à tergo pinſentes. caret conuiuantium gaudiis. volatica illa ſunt, vix extremis pennis tenentur; non caret æternis, ſed nec ſolidarum virtutum internis. & quid ſunt conuiuiorum gaudia, niſi inſanientium mendicabula, libidinum flammæ, inuerecundi ignes, detrahentium flabra? quid denique

nisi lasciuientium scholæ, ac priuati pudoris publica prostitutio? destitutus expeditúsque his Superior canet cum Poëta:

Stet quicunque volet potens
Aulæ culmine lubrico,
Me dulcis saturat quies:
Obscuro positus loco,
Leni perfruar otio.

Denique si Superiorum commoda cum incõmodis componamus, tanto illa ab his numero & magnitudine vinci reperiemus, vt fatuus meritò haberi debeat quisquis superioritatum ambitu tenetur. vt commiserationibus dignissimi sint, quicunque insana hac prurigine ac scabie titillantur. & fingamus aliquid honoris; tantis tamen ille aduersantiũ molibus obruitur, vt tam modica mella tanto felle emi non debeant. aliquid abblanditur gloriæ; sed tantis illa venenis intingitur, vt nemo prudens tanto natantia toxico fercula amauerit. imperare etiam magnum & dulce videtur; sed tanto absynthio miscentur hæc dulcia, vt caruisse-

caruisse dulcius sit: magnitudo verò & quæ hanc comitatur veneratio, tantis inuidentium, detrahentium, mala imprecantium, molientium molibus cingitur, tótque montibus colles illi integuntur, tot malis bona illa repercutiuntur, vt insaniæ quoddam genus sit imperium amare: ad quod si quis inuitus, vocatus fuerit, paret animum ad ardua, & inter dignitates & honores proponat sibi illud Poëtæ imitandum:

Nec tamen hîc mutata quies, probitásque secundis
Intumuit. tenor idem animo, moresque modesti.
Fortuna crescente manent.——

maximè cùm dignitatibus ferè adnexa calumnia, quasi honorum famula detractio sit. Iam cùm præcipitia ex alto sint, quid securitatis esse potest in pendula semper dignitate, in fugitiuo honore? quóque certiùs pedem in hoc lubrico figat, credat sibi iam olim dictum; *Periculosæ plenum opus aleæ tractas; & incedis per ignes suppositos cineri doloso:*

certóque sibi persuadeat, pro cultu vno, commodo vno, suauitate vna, centum aduersantia procursura, centum pro vno bono mala nascitura. quid faciet? desperabit? quin maiores animos sumet, & obdurabit mentem frequenti vsu ac meditatione. &, *Duris vt ilex tonsa bipennibus, nigræ feraci frondis in Algido, per damna, per cædes, ab ipso ducit opes animúmque ferro*: sic à difficilium incursibus animum induet. auida nimirum periculorum virtus est, nec quid passura sit, sed quò tendat, cogitat: quæ enim passura est, gloriæ suæ partem deputat. cogitet hostes, & inimica vndique agmina, domi, foris; nihil proinde cuiquam credat pœnitendum, nihil quod propalatum ruborem incutiat, nihil gratiæ, soli virtuti dabit, pro vero, pro bono, pro virtute nō timidus mori. Deum denique cogitet & felicem æternitatem, laborum, sudorum, constantiæ & patientiæ præmium, nec aliud. hac acie auctus inuictus stabit, hostibus, aduersantibus, ac quacunque

fortu

fortuna maior. Imperat? virũ se præbebit. exuitur imperio? lætus fruetur otio, & qui in tempestatibus siccis oculis *turgidũ vidit mare & monstra natantia, qui præcipitẽ Africum decertantem Aquilonibus, qui tristes Hyadas, & rabiem Noti*; post illas portũ amabit, & lætus exinde naui & mari repudium dicet; ac Dei beneficium, salutem scilicet suam, periculorum memoriâ honorabit.

Consultò omnia agat Superior.

CAPVT XIII.

TVtissima hæc imperandi via est. serias proinde deliberationes rebus agendis præmittat Superior, rerúmque experiẽtia aut innata prudentia primos consiliis admoueat: ipse verò tacitus antè apud se sedulus veritatis inuẽstigator, omni in alterutram partem affectu deposito, momenta discutiet; proponétque rem ita suis, ne quis in vnam magis quàm alteram partem propensum

illius animum percipiat. quòd illa ferè res cōplacendi quàm veritatis ſtudioſiores, vel offenſionum timidiores, quibúſque minus virilis roboris ineſt, in Superioris ſententiam trahat. Cauebit verò ſtudioſè ne deliberationi priuata cōmoda miſceat; cùm *peſſimū veri affectus venenum ſua cuique ſit vtilitas.* Aſſentitur Tacito Liuius: *Priuatæ res ſemper offecere officiéntque publicis conſiliis.* Liuio Salluſtius: *Omnes qui de rebus dubiis conſultant, vacuos eſſe decet. haud facilè animus verum prouidet, vbi illa officiunt.* Et alibi: *Ego ita comperi omnia regna, ciuitates, nationes vſque eò proſperum imperium habuiſſe, dum apud eas vera conſilia valuerunt. vbicumque gratia, timor, voluptas, eas corupere, pòſt paulò, imminutas opes, ademptum imperium. poſtremò ſeruitus impoſita.*

Gaudebit etiam in ſententiis ferendis ſuorum in dicendo libertate, nec verbo ſignóve alieniorem à perſona aut ſententia animum oſtendet. collaudabit potiùs conatum, animabítque ſternétq; comitate libertati

tati viam; quòd illa optimorum consiliorum testatissima regula sit. nam si aut libertatem sustuleris, aut periculum libertati sit, defuturi omnino sunt qui rectum suadeant.

In refellendis verò aliorum rationibus summa moderatione vtetur: nec quidquam in his extra nudam propositæ rei veritatem spectabit. neque in dicenda sententia acriùs aut mordaciùs aliorum dicta refelli ab aliis permittet; cùm hinc animorum nascantur alienationes, & euertendorum consiliorum studia, quæ imperia plerumque ad interitum trahunt; cùm æmulæ hæ concertationes, non quid ex vero bonóque, sed quod ad subuertendam aduersarij sententiam opportunum sit disquirant. excusabit potiùs mitigabítque, si quis errore ductus in apertè etiam nocitura prorumpat.

In rebus autem grauioribus, si morā patiantur, deliberando tēpus concedet, quo paratiores ad ferendā sententiā veniāt: cùm præpropera ferè

rè & calida consilia non infrequenter pœnitenda secũ trahant. vt bene Liuius: *Nihil magni discriminis consiliis tam inimicum, quàm celeritas.* hanc autem *celerem pœnitentiam, sed eandem seram atque inutilem sequi.* Et alibi verè: *Omnia non properanti clara certaque sunt, festinatio improuida & cæca.* Et: *Consilia calida & audacia, prima specie læta, euentu tristia sunt.* vnde illud Thucydidis: *Duo aduersissima rectæ menti, celeritas & ira.* Prudenter proinde Denosthenes: *Consulere quidem oportet lentè, consulta exequi festinanter.* ac in eandem sententiam Aristoteles: *Celeriter deliberata peragenda sunt, deliberandum autem tarde.*

Consequetur hac agendi ratione Superior primò, vt certiùs optima deligat, cùm è variorùm rationibus solidissima quæque tutissimáque in rem suam seligere non magni sit moliminis. Secundò, vt, dum aliorum consiliis tanquam viribus, aliorũ iudiciis & rationibus tanquam armata dextera ferróque iuuatur, promptiùs

tuti

tutiúſque ad felicem res exitum deducat, quàm ſi ſolius ingenij ſui robore eas aggrediatur. Tertiò, vt pericula damnáque deuitet, quæ ferè in ferendis refellendíſque ſententiis ſe aperiunt: quæ eo faciliùs declinamus, quo aliena quaſi manu, depulſis quibus tegebantur nebulis, in apertam lucem deducta ſunt. Quartò, vt dum præuia matura deliberatione, ex aliorum iudicio res moderatur, non facilè in non emendanda præcipitia labatur; quæ ferè ſubitis nimiáque fiducia ſui laborãtibus conſiliis perpetuo quodam nexu colligata ſunt. Quintò, vt in infelicibus ſucceſſibus illud habeat ſolatij, non ſuo in re ſua, ſed alieno arbitrio ſtetiſſe. eueniant aduerſa, tuebitur ſe veteri prudentum dicto, Feci quod licuit, quod decuit, quod debui: prudentiæ leges expleui: peritiores in cõſilium adhibui. aliter ceſſit? humanarum hæc natura rerum eſt. Ab vna non rarò fortuita circumſtantia fortunati infortunatíque euẽtuum ſucceſſus proſiliunt. totáque felicitas infe

infelicitásque ab incertá prætérque spem metúmque omnium, non magnæ rei accessione, tanquam à pertenui filamento pendent. Sextò, vt faciliorem apud omnes erroris, si quis intercurrat, veniam consequatur, qui prudentum regulam secutus, alios in re sua in consilium adhibuerit, eorum iudiciis steterit, nihílque eorum intermiserit quæ sapientissimus quisque in re sua adhibere consueuit. Septimò, vt suos habeat factorum dictorúmque suorum, propugnatores, laudatores. quos si negligit, optima licet deligat, è solo neglectu aduersarios experietur. nec difficile erit in alieniore animo improbanda quædam reperire. ingeniosa omnis æmulatio est. quæ cùm se neglectam arbitratur, in omnem se euertendæ ac infringẽdæ alterius sententiæ formam vertet. probasset in deliberationem adhibitus, & Superioris sententiæ magna approbatione accessisset. non fuisse adhibitum, satis ad damnationem fuit. tantum valet aliquid alterius prudentiæ
detu

detuliſſe; tantúmque obeſt illam neglexiſſe, vt cùm contemptum ſe arbitretur, quem præteriſti, improbandi, obloquendi, detrahendi etiam modos reperiat; cùm verò aliquid ſapientiæ ſuæ putat concedi, prona manu in Superioris abeat voluntatem, illius ſententiam tueatur, fortémque ſe contra oppugnatores propugnatorem opponat.

Neque difficilia hæc erunt Superiori, ſi ſibi perſuaſerit, nihil neque authoritatis ſibi, nec opinionis apud alios bonæ decedere, ſi conſultò omnia faciat. quin adeò plus illi æſtimationis ac venerationis accedere, cùm tutiore certioréque ingrediatur via. & cùm ſuorum perquiſiuiſſe iudicia obeſſe nō poſſit, prodeſſe poſſit; non leuiter peccare cenſebitur quicunque illa negligit, quibus & ſuorum in ſe animos prouocat, ac tanquam beneficio deuincit, & domeſticam pacem parat, pulsíſque animorum è neglectu prouenientibus tēpeſtatibus, fluctus ſedat, efferóſque alienationū vētos, mutuarum

con

conflictationum ac turbarum causſas componit, & ſe contra aduerſarios aliorum iudiciis tanquam auxiliario ferro armat; & certiùs multorum quaſi oculis res contuetur, multorúmque conſilio, induſtria, ſolertia veritatem eruit, neque tam facilè labitur multorum manibus fultus, promptiúſque poſt lapſum erigitur, auxiliariis aliorum copiis circumſeſſus. De vniuerſa ſanè hac re audet Tacitus: *plura in ſumma fortuna auſpiciis & conſiliis, quàm telis & manibus geri.* Docemur hoc omnium vbique gentium hiſtoria. nec magnum robore vincere; vincimur à belluis. magnum conſilio vincere. quo vno validiſſimæ belluæ in regnorum exitium natæ, non magno molimine ſternuntur, vt dictum verè ſit, *Vis conſilî expers mole ruit ſua.* vt ipſa robora, ſi conſilium demas, in interitum ſuum nata arbitreris, dum fatuo impetu feruntur in aduerſa, & hoſtilibus ſe armis improuida induunt. ita prudentia & conſilio quæ à tenuiſſimis initiis ad ſumma excreuerant,

rant, nimia virium fiducia consilio destituta, in cinerem & fauillam versa fuerunt. orbis miracula ludibrium facta fuerunt. vt omnia regna hostibus calcata, consilio antè destituta fuerint: non calcanda si quibus initiis creuerant, iisdem se tutari voluissent. consilio creuerant; stare eodem potuerunt. neglexerunt; perierunt. fabula præsidentia facti, qui consilio admirationi erant. & qui in exemplum consilio creuerant; præsidentia in exemplum ceciderunt. magistri facti posteris præsidentis roboris consilio destituti, qui magistri antè felicissimorum euentuum consilio fuerant.

Neque deliberationes hasce in magnis tantùm grauibúsque adhibebit; sed in mediis etiam, ac non rarò in paruis. credi enim non potest quantum hæc consiliorum communicatio, subditorum in Superiorem affectus imprimat, quàm valido eos inter se nexu liget, quàm potentes propugnatores paret. Iam cùm contingat non rarò minimarum etiam

rerum

rerum errores magnam maculam inurere:cùm minima mágnis magno auxilio esse in ornatum & robur soleant, aut impedimento ad summa; euitabit incommoda, damnáque non vanè metuenda, & certam sibi ad tutiora viam prudens Superior sternet, si etiam in paruis suos non rarò in consilium vocauerit. Accedit, in his aliquando quædam, in magnis profutura audiri. & cùm auditione peccari non possit, superbiæ ac innati cuiusdam fastus esse videtur,audire nolle.maximè cùm consiliorum delectus in deliberantis Superioris manu sit. neque quisquam improbare possit si tutiora quis deligat, quocunque demum auctore hæc nata fuerint.nemo peccat tutissima deligendo.peccant plerique nimia prudentiæ suæ fiducia,& labuntur in immedicabiles plurimùm errores, nulla postmodum sapientia emendandos. Scio prudentissimum illum haberi, qui à se non ab alio consilia mutuatur; raráque iudicij ingeniique perspicacia, profutura

iuxta obfuturáque prospicit, vt hæc sagaci prospicientia depellat, illa amplectatur. illum verò nonnisi secundas obtinere, qui aliorum prudentiæ innititur, doctus sapientiora seligere & sequi. At quanti sunt qui fortuitorum euentus ingenij quadam altitudine attingunt, nullius indigi? è multis millibus vnum fòrs alterúmve reperies. quem etiam consultius est aliena consilia admittere, quin & vltrò deposcere, nullius contemnere; ne quos potest amicos habere, hostes sentiat. neque prudens gratuitò sibi aduersarios parat, certus ab infimis magna damna inferri, magna capi. vt omnium ille prudentissimus haberi debeat, qui cùm consilia sua pectori inclusa habeat, ne tamen prodigo nimis in res suas affectu, in errorem voluatur, perquirit aliena, optimáque tutissimáque è suis alienisque deligit. adeò etiam vt consultius sit, cauta ex aliorum mente consilia cùm ratione, quàm sua ex casu felicia arripere.

Constan

Constantia in rerum executionibus.

CAPVT XIV.

VArius hîc à non postremis error exurgit, qui ad sex potissimùm capita reuocari mihi posse videtur.

1 Primi generis sunt qui in rerum executionem adeò calidè prosiliunt, vt antè fecisse quàm cogitasse videantur; qui ad res non eunt, sed decurrunt, tanquam si quis inopinato incendio latè omnia populante, domo propellatur. omne nimirum horum consilium tanquam in mediis ignibus est. deliberationem ignorant, ac nec domesticum quidem pectoris sui senatum in consilium vocant. fecisse his deliberasse est; rémque peregisse cogitasse est. non eunt illi in res, prosiliunt, aut veriùs inuolant; tanquam si quis ex ingenti præcipitio, vno se saltu deturbet, pertæsus moræ quam in prudenti lentóque

que lapsu ponendam videt. prima non dicam his consilia, sed primus illapsus quacunque fortuna iniectus pro sententia est. damna daturus an secùs, ne cogitant quidem vt fortuitò hi veriùs quàm consilio viuant; fòrs benè, fors malè res cadent, excepturi hunc aleæ iactum sunt. & dũ audaci semper ausu, noua, spe meliorum aggrediuntur, se ferè suósque in nulla pœnitudine aut consilio emendanda coniiciunt. nec antè finem præproperi faciũt, quàm præferuidis se nomenque vniuersum cõnatibus in extremam dedecorationem fatuo ausu impulerint. Infelices planè qui tales consecuti Superiores fuerint. neque enim illi se solos; sed domesticos plurimùm omnes vna ruina consepeliunt.

Neque his meliores sunt qui mentis quadam instabilitate, nunquam certum rebus pedem figunt. quos semper in lubrico versari videas; tanquam si per perpetuos globos inambulent. ita non eunt, sed voluuntur, & alieno potiùs ductu quàm suo in

incertum aguntur.volunt;momento nolunt;damnata priùs probant,probata damnãt.& in consilium hi quidem alios vocant, sed ingenij quadam mobilitate à probatis dilabuntur. putes occurrentium rationum hinc inde momentis, tanquam paleam pugnantibus inter se ventis in diuersum rapi. vt non tam rationes his deesse, quàm opprimi illis credas,ac in contraria propelli;cùm verum à falso, noxium à profuturo, prudens à fatuo, certum à dubio, bonum à malo,ingenij labili nimiùm ac quodam quasi fluido procursu,dignoscere non valeant. versantur hi perpetuò tanquã in reciproco Oceani æstu seipsum perimente.in quibus nihil stabile, nulla firmata consilia sunt; sed ad omnem rationem, tanquam ad omnem ventum vela mutant, ignari prosperum ab aduerso, falsum à vero discernere. Molestissima hæc ratio inferioribus est.ac dum incertis Superiorum consiliis aguntur, timidè ad imperata descendunt, experti non semel, è medio cursu

imperia

imperia mutari. nec rarò cum non leui nominis iactura ingenti rubore suo id fectum. peritque vniuersim hac consiliorum varietate omnis de Superiore prudentiæ opinio; cùm eodem non rarò die probata improbari, laudata damnari vident; hîc ingentibus extolli rem laudibus, ibi immensùm deprimi; alibi vt sequenda proponi, nec multò pòst, tanquam à noxiis arceri. Signa hæc sunt labantis semper animi, vt nulla in his prudentia certam sibi firmámque sedem statuere possit; cùm in semper mobili hac ac fugitiua animorum arena nihil solidi firmari possit quod ætatem ferat. Et ægrè tales virtutem ex vero amplectuntur, quæ animi firmitatem ac pectoris quoddam robur deposcit. quod qui sustulerit, in vitia iuxtà ac virtutes pronos dabit, imò in illas proniores, vt quæ varietate quadam delectentur, gaudéantq; mutationibus, ne fastidium nimirum earundem rerum frequentatio pariat.

Tertium genus eorum est qui tãta

in omnibus sunt in lentitudine, vt perrarò manum rebus admoueant; credas mentis quodam frigore tam densè constrictos, vt nullis solaribus radiis colliquescant. quos neque precibus, neque rationum pondere propellas; cùm sola ferè hos extrema damna, seta plerumque emendatione, excusso quo detinentur somno, ad meliores cogitationes excitent. Inuenias inter hos qui semper hærent dubij, quibus nulla ratio mentē impleat; qui semper anxij, quibus nulla consilia metum adimant; qui vndique natāt difficultatibus, vt nullam auxiliarem manum admittant, cùm omnium tanta diffidentia laborent, vt nec animo suo satis credant. quo fit miserrimam omnino esse conditionem illorum qui tales Superiores nacti sunt, sub quorum fastidiosissimo imperio nihil sperari generosum potest, collabascunt omnium animi, ac tanquam alta humo defossi ignauo consepulti iacent sōno. nihil in his excelsæ mentis, nihil quod virum suum redoleat, nihil
Christo

Christo & æternitate dignum. iacet proximorum calcata salus, iacet propria. ita à ductoris lentitudine excisi omnes nerui, exsecta robora vniuersa sunt. Ingens malum, & quod nonnisi imperantis mutatione corrigas, in quibus nihil videas præter testudinea ignauiorem tarditatem, omnium etiam valentissimorum stomachis nauseam parituram; nihil præter felicissimarum occasionum, gerendarúmque rerum supinum neglectum. stupor enim quidam obsedit animos, vt vix flammas in mediis ignibus persentiscant. tam denso vndique animorum gelu constricti iacet, vt nullis hos precibus, causę æquitate, facilitate, amicissimorum suasionibus, ingentiúmque tam publicorum quàm priuatorum damnorum metu impellas.

Reperias alios qui naturæ quadam morositate, fastidiosissimi ad omnia, & nauseabundis similes sunt; à quibus nihil audias, præter omniũ contemptum, vngues & dentes, & Satyri morsus, vultum tristem, oculos 4

toruos, & in mœrorem ac sæuitiam delectos, verba ab imo pectore quasi harpagonibus educta, dura & aspera, & instar serræ, dentata. in quibus nihil suauioris succi, carnis aut sanguinis, nihil quod alliciat, quod parentem referat. iudicis sunt omnia, & sæui iudicis; apud quem quæcunque delicta, læsæ maiestatis crimina sunt, omnis delatus capitis reus est. ipsa verò elocutio fastidio est. Consulis? frontem vt indignabundus corrugat, genas tanquam in contemptum deiicit, supercilia in fastum tollit; & post morosa obstipi capitis silentia, oracula promit. quibus si quid opponas, peculatus reus es. Si quid tanquam à parente deposcas, triremibus antè præfectum quàm patrem audies. Infelicissima sub his subditorum conditio: quibus nemo faciat satis. damnant omnia, ac si rem non possunt, modum improbant. à quorum ore nihil lætum, nullum afflictis solamen, nullũ iacentibus excitamentum, nullum ægris leuamen, nulla laborantibus

quies,

quies, nulla poſt ſudores ſpongia; ſudes & cæſtus ſunt, & ſaxa pro verbis volant, fella pro melle, pro ſaccaro abſinthium propinatur. quòd ſi quid ſuauitatis interſpergitur, à tam auara & nouercali manu hæc veniũt, vt caruiſſe melius ſit quàm habuiſſe, negaſſe optatius quàm tam cruda dextera porrexiſſe.

Accedunt his qui omnium propè perpetua laborant diffiden tia; quo 5
fit vt, dum ſingulorum munia obire volunt, nec omnibus ſoli ſufficiant, pleraque fruſtatim tantùm attingãt, rerum obruti multitudine. hinc ſemper querulos reperias, tanquam ſub onere fatiſcentes, nec ſuorum tamen commiſerationem conſequuntur; quin magis oblocutionibus plenam domum: quæ ferè otium comitari ſolent, dum ſeriis deſtituti, ſolis Superiorum actionibus diiudicandis oculos habent. non fierent hæc, ſi iuſtis occupationibus detinerentur. & maiora etiam imperatis auderent, ſi Superiores nacti forent, à quibus animos, nõ metum mutua-

rentur, verùm cùm timoribus illos tanquam fluctibus iactari videant, nec quicquam splendidioris rei sibi committi, in ignauiam degenerantes, diffidentiam diffidentia remunerantur; eáque aggrediuntur quæ subuertendis Superioris conatibus commodissima sunt. cùm enim omnem bene agendi occasionem adimi sibi videant, eandem quanto possunt studio subtractã eunt Superiori, mille subdolis machinationibus consilia illius subuertentes. Non facerent, si fidentem Superiorem consecuti forent, cuius fiducia excitati, nihil intentatum relinquerent, quo illius de se exspectationi responderent, fiduciámque fiducia rependerent; nec iam clam illo quicquam molirentur, sed animorum intima reserarent, benignissimi actionum illius facti interpretes, tantum in omnem partem fiducia ac diffidentia possunt, vt in illa laudatores etiam reprehendendarum rerum inuenias; hæc damnatores probatarum etiam rerum reperiat: illa alacres ad

imperia, & ad ardua quæque promptos paratósque; hæc imparatos etiã ad minima sentiat: illa in sudoribus lætos ac indefessos; hæc in otio querulos ac indignabundos, ac in mœroribus ignauos.

Postremi ea innata sunt ingenij duritia, vt quod semel imbiberunt, nunquam dimittant. putes chalybi impressum, aut adamanti insculptũ, quidquid semel illapsum menti est, ita tenaciter quæcunque illis sub veri aut boni specie oblata sunt arripiũt, vt credas de vita ac salute agi, si de consiliorum mutatione mentio iniecta fuerit. durum hoc genus hominum est, & procul ab imperiis arcendum. quæ si nacti fuerint, rogandus Deus, vt optima illis quæque primò illabantur: nam si deteriora, nunquã amoueas, & vitam antè quàm opinionem ponent, cùm Dei gloriam, salutem suam, suorúmque in semel conceptarum sententiarum propugnatione collocent. Quæ res in optimos non raro ac religiosissimos viros cadit. quibus si quid inciderit 6

quod virtutis speciem præ se ferat, adhærent tanquam reuelatoria quadam aut prophetica à Deo in antecessum inspiratione immissa. quod vbi semel iactum in hanc scruposam ac saxeam animorum terram semen fuerit, nequidquam aliud cogites. preme tanquam torcularibus rationum ac auctoritatum pondere, nulla ratio locum reperiet, cùm ex aduerso inloquentem Deum sibi statuerunt: cúmque diuinæ gloriæ non ignobilem partem in opinionum suarum executione ponant, fit, vt abduci à concepta semel sententia, cui tanquam diuinæ voluntati inhærent, nulla arte valeant; alij aliud sentiant, & quidem viri prudentia, religione, virtute, pietate, eruditione magni. Frustra his arietibus impellitur animus, cùm altiùs primam opinionẽ animo impresserint, quàm vt vllâ humanâ vi commoueri aut loco pelli possit. stat nimirum, stabítque inconcussa, ignara flecti prior sententia, omnibus rationibus potentior, omnium auctoritate validior.

dior. quo fit vt nullum propè hoc hominum genere minùs ad gubernacula idoneum reperiatur; quæ moderata ingenia, nec in vnam partium nimiùm firmata, depoſcunt, quæque plus ſemper in cauſſa ſua alienæ prudentiæ quàm propriæ innitantur, cùm meminerint homines ſe eſſe, falli poſſe, maioréſque etiam in rebus piis ac religionis, adeóque & fidei, à vero, à virtute, à fide aberraſſe. qui deinde ſuauitatem robore miſcere, duritiam mollibus temperare nouerint: neque ſemper ad pœnas & aſperiora monita, dominorum ac iudicum more, ſed ad matris non raro vbera, ac ad patris ſemper dexteram decurrendum ſibi meminerint: qui denique in ſuorum delictis etiam à ſimulatione, ac maternè interdum blandientibus, medicamenta præbere didicerint. temperata enim ingenia, & vel natura vel aſſiduo ſtudio ac vigili cura, tanquam vomere ſubacta, & quæ pro re nata in hanc aliámve ſe partem flectere conſueuerunt, imperia expo-

 ſcunt:

scunt: quæ nec lentitudine sua nauseam, inde vomitum prouocent; nec lenitate sua semper fluctuent, semper natent, nusquam certum portum aut littora teneãt; nec ex semper æstuantibus fornacibus in perpetuas flammas exurgant, tótque præcipitia, quot consilia subeant, à fortuitis euentibus nomen sumptura; nec denique quasi in saxum gelidata, semper ferrum postulent antequã mollescant aut cedant; quæ Ætnæis magis iucudibus, aut proscindendis aratro glebis, quàm moderandis ingeniis nata sunt: sed quæ calorem frigore, lentitudinem ignibus, duritiem mollitudine, lenitatem pondere moderari sciant. vt neque nimius æstus propellat in præcipitia; nec nimium frigus omnem benè gerendæ rei occasionem sera pœnitudine elabi permittat: nec durities nimia omnem alienorum consiliorum tanquam alienæ manus attactum aspernetur; nec lenitas nimia nusquam stringat, quámque nunquam corpore, semper sola pluma teneas: vt verè

rè à Magno Gregorio dictum ſit: *Ars artium regimen animarum.* Vt enim vnus Superior omnibus, Apoſtolo monitore & duce, omnia fiat, tótque mutuò diſcrepantibus ingeniis, ſuum tanquam ex informi argilla peritus figulus fingat ac refingat, ingenti per omnia opus induſtria eſt, animóque in omnem fortunam parato ac ſubacto; cuique tanquam peritiſſimo nauclero, è ventorum fluctuúmque domeſtica quadam familiaritate, nihil inopinatum accidat. Et ſanè ſi vſquam, ingens cum ingeniis lucta eſt, neque tanta aut guſtuum aut formæ quàm iudiciorum varietas eſt. quo magis varia opus in Superiore dexteritate, qui ſe vnum in tot mutuò pugnantes vertat formas. nam omnes in ſuam velle fingere, extremæ dementiæ eſt. vt verò ſe tot aduerſantibus induat, non niſi ſolertiſſimæ mentis eſt. nam & cum triſtibus mœrere, cum gaudentibus hilareſcere, audere cum audacibus, expalleſcere cum timidis, ardere cum feruentibus, rigere

cum frigidis, torpere cum tepentibus, languere cum ægris, roborari cum valentibus, vt eos morum quadam ſimilitudine adnectas tibi, quo faciliùs promptiúſque mœrorem lætioribus abſtergas, nimiam hilaritudinem ad maturitatem deducas, & audentioribus aliquid metus è prudentiæ arena interſpergas, & timidis animos addas, & præferuidis frigidam infundas, & frigentibus ignes admoueas, tepentes excites, ægros releues, ac nimis denique validos ne in vitia exurgant, in moderatā temperiem virtutibus natam adducas; magnæ omnino induſtriæ, & imperiis digniſſimæ eſt. talis enim Apoſtolum ſecutus, omnibus omnibus omnia factus eſt, vt omnes lucrifaciat. quod nunquam fiet ab illo, qui ſua pro diuinis conſiliis, aliorum pro humanis habuerit; qui tanquam à diuino calamo & ore placita ſua proloquitur; qui ſeueriore ingenio, nulli humanæ teneritudini compati, nulli commiſereri didicit; qui humanarum in ſe fragilitatum inexpertus, è ſolis

è ſolis libris morborum medicamenta hauſit, ex aliis, non ex ſe factus magiſter & medicus; qui omnium mores ad rigidiores ſuos fingere, quaſi omnium valetudinem ac ſtaturam ad ſuam, conatur; qui quæ ipſi ſapida, leuia, commoda, bona, ea aliis eſſe volet, tanquam ſi è ſuo robore omnes metiatur, è ſua corporis conſtitutione reliquos, ſua animi propenſione omnes. Grauiſſimus error & ſtultitiæ proximus; vt ſi quis raſtris, ſecuribus, incudibus, vomeríque aſſuetus, omnes ad eadem vocet; aſſuetus pellibus, iiſdem veſtiri velit omnes, omnium nimirum pedibus calceos eoſdem, omnium corpori pares togas præſcribat. Et eſt illud in hoc hominum genere grauiſſimum, quòd duritiem ſuam morúmque aſperitudinẽ, lenitatem arbitrentur, & vocent, & haberi ab aliis velint; tanquam ſi ſolibus ab aratro exuſtus, caniculæ calores pro tepenti & frigidam ſuffundenti vento excipiat; & exſculptum ardoribus pectus,

pectus, ac callis vndique loricatum pro molli puluillo habeat. quibus si errorem digito designes, errorem ignorãt, virtutémque pro errore habent. obtemperabunt fors si Superiorum imperia accesserint, & conatum etiam aliquem admouebunt; animis tamen prior stabit sententia, ac si qua libertas concessa fuerit; ad sua labentur. Iam si supremum illi imperium consecuti fuerint, vt non habeant à quo asperitudo mitigetur, quorúmque leniore ductu mollescat durities; ad extremas immitates decurrent, solis suorum mœroribus, ægritudinibus, mortibus; aut desertæ Religionis sectionibus nobiles. Neque sperari in hoc imperio auxilia possunt, cùm suis ductibus habenas stringant, calcariáque perpetuũ sanguinẽ elicitura admoueant; ignari parcere; nec alios in consilium vocent; aut si vocent, contraria sententiis suis, tanquam Deo aduersantia respuant; aut denique illos solos deliberationibus adhibeant, quos vel ob innatam morum seueritatem,

vel

vel ob metum, aut complacendi ſtudium, ſententiarum ſuarum ſuffragatores habituros ſe ſciant.

Prudens proinde Superior rem nullam inconſultò aggredietur; nec præmiſsâ maturâ deliberatione aliò conſilia vertet. Scio prudentis eſſe melioribus propoſitis mentem mutare: ac nonniſi pertinacis ingenij eſſe ſemel ſtatutis ita mordicus inhærere, vt quibuſcunque ſanioribus propoſitis nihil à decreto deflectas. ſemel tamen re in deliberationem vocata, vbi ſingula maturè excuſſeris, non facilè ad noua imperia decurrendum; imò nunquam, niſi certiora, ac prioribus meliora occurrãt. quod vbi contigerit, non vnius Superioris iudicio, ſed multorum, aliò conſilia flectenda ſunt. ac primò tacitus apud ſe Superior rerum nouè in vtramque partem occurrentium momenta excutiat, rationúmque pondera ſepoſito affectu, tanquam in ſtatera diſpiciat. proponat deinde ſuis, & imparatos præcogitatis antè rationibus iuuet: ita tamen ne quis

pro

propensum illius animum in vnam potiùs quàm alteram partem sentiat. sententiis dictis, tutiorem certiorémque partem deligat, nec ab hac nisi de suorum consilio decedat. quod eo magis adhibendum, quo profundiore opus indagine est in semel maturè deliberatarum rerum mutatione. Et verò vt semper laudata constantia, ita damnata peruicacia fuit: & vt ad omnia momenta de sententia decedere, leuissimæ mentis est; ita semel decretis, quibuscunque melioribus propositis, adhærescere, fatuæ cuiusdam pertinaciæ est. neutri proinde imperiis apti sunt: parentiæ potiùs quàm gubernaculis nati. Neque hîc ego facilem in mutandis cõsiliis Superiorem laudo; nec sui iudicij tenaciorẽ probo: sed media hunc ire via desiderem, vt semel è suorum consilio firmata nunquam mutet, nisi certiora tutioráque longè sese offerant. in paribus nihil mutet, imò si leuia meliorum incrementa sunt, ne tũc quidem mutet, ne audiat inconstans;

magna

magna omnino ſint, quæ ſemel rata ſtatáque flectant. Hæc tamen magna non ſuo vnius iudicio, ſed aliorum magis metiatur, ne audiat iudicij ſui, aliorum verò neglector & contemptor.

In qua re illud in primis ſtatuendum, faciliorem priorum mutationem eſſe re necdum propalata: at vbi in apertum conſilia eruperint, plus lõgè difficultatis mutationibus ineſſe. nam & riſibus hæ multorum expoſitæ, acrioribúſque aduerſantium cenſuris ſunt, & graues naſci in variorum animis offenſiones ſolent; maximè, ſi, vt fieri conſueuit, prior aut hac pulſa, ſecunda ſententia, plus minúſve in hos aut illos pronior, aut aduerſa magis fuerit. tunc enim exurgunt iræ, indignationes, oblocutiones, minúſque religioſæ machinationes; ſiniſtrarúmque ſuſpicionum integra plauſtra, in innocentiſſima ferè capita caſura. Non tam ergo vulgabit Superior ſententiam ſuam conſilio firmatam verbis quàm reipſa. nec ab hac ſe deduci

minis, terroribus, pollicitationibus, precibus, familiariorum persuasionibus patietur; nec dignitati, amicitiæ aut sanguini quidquam dabit: sola meliorum certiorúmque ratio illum à proposito flectet. Neque nouum post maturas deliberationes, intercurrere quædam quæ mutationem suadeant. ea namque est humanarum rerum instabilitas, vt succrescentibus sibi non rarò aduersantibus, nisi stolidissimi simus, ad noua consilia decurrendum sit. vna namque aliquando, quæ præuideri humana perspicacitate ac solertia non poterat, subnascens, aut se prodens grauior circumstantia, totius rei conditionem inuertit, & ad alia pondere suo cogit. & stultum sanè sit nocituris quia prioribus inhærescere; nec ad secunda saniora te vertere. consultiúsque in his est, minùs fortem ac constantem audire, quàm fatuum. quanquam nullius meritò inconstantiæ aut timoris argui possit, qui melioribus propositis priora negligit, & aliò flectit habenas, si impedimenta

menta destinatæ antè viæ iniecta viderit. vt stolidissimi ingenij est admotis calcaribus, laxatisque habenis viam decurrere, quam quis suffossionibus aut aquarum eluuie aut hostibus infessam senserit. prudens rem nullam nisi maturo consilio aggreditur, omnia antè excutit, aduersantia in primis, peritorúmque mentem disquirit; secutura prospicit, præsentia intuetur; præteritorúmque memoria sententiam firmat; séque opinionis in quam propendet aduersarium statuit, quo potentioribus rationibus & suam firmet, & aliorum infirmet: ac tam diu suspensam sententiam tenet, quamdiu in alteram partem rationum se pondera flexerint. sin dubius hæreat, nec in alterutram se librari senserit, tutiorem deliget, quæque periculorum iustique metus minus, licet emolumenti etiam minus spondeat: cum prudentiæ esse sciat, certiora minoribúsque implexa damnis, quàm incerta maioribus fors locupletanda commodis deligere. neque enim

amat

amat ſapientia dubios aleæ iactus, è quorum fortuito euentu ſumma infimáque pendent: modicis certioribus contenta viuit. præmia maiora ſunt? maiora etiam damna numerat, maioribúſque commodis damna maiora opponit. mediis contenta viuit, aut ſi maiora cogitat, amat per gradus faſtigia tenere, ac lento prouidóque greſſu præcipitia legere; nō ſaltibus verticem aut inferiora vallium dubio vtrobique exitu inſidere; cùm arbitretur hæc non tam generoſæ quàm ſtolidæ mentis teſtata documenta eſſe, & à temerario magis quàm virili pectore proficiſci. Abſtinet ergo à merè fortuitis, & quorum felicitas infelicitáſque à dubio fortuitorum euentu pendet; & tutioribus ſe noménque ſuum ſuorúmque committit. neque terretur interim difficultatibus, ſed animos ab iis, tanquam à cibo robur, mutuatur, ſi per illas præmia vocent. non inſilit tamen in illas vltronea lubentia, quaſi amet perire; quin ſi poteſt illæſus tranſit. ſi quæ tamen

illum

illum necessitas aut boni magnitudo in illas coniicit, non expallescit ad ardua, aut retrahit timidus pedem, aut circumspectat fugæ loca; sed incurrentibus celsior, ad sperata aduolat. nihil interim temerè, fortiter multa aggreditur. nec efferatarum belluarum more, irruit in nocitura, sola sæuitia præmio: sed in media roboris palæstra, prudentiæ meminit, quam fronte, oculis, animo, manibus circumfert. Non accersit proinde pericula, tanquam si illis propter ipsa gaudeat; occurrentia tamen amplectitur: ac si alia negata via est, per illa ad optata lætus graditur. non dico, non sentit, sed vincit. illud marmoris, hoc hominis est: quare si diuertere à se prudentiæ dextera & clypeo potest tela, non opponet nudum illis latus. si tamen obiiciendum pectus, ac nonnisi per illud potiri speratis potest; nudum opponet, si per nudum, & non per armatum speranda victoria, & ad optata, & prudenti iam antè consilio firmata, veniendum fuerit.

Hunc

Hunc benè antè rebus in omnem partem excussis, nullæ terrent, audacem minæ faciunt; pericula animos huic non adimunt, addunt; damna non deiiciunt, erigunt; difficultates non arcent, impellunt; linguarum calamorúmque iaculata ac fulminata toxica non eneruant, roborant, fortiúsque hic per armatos hostes, tela, flammas, quàm per puluillos ignaui, inambulat. Cùm enim è maturo suo suorúmque consilio oblatam boni speciem animo generosus impresserit, hac duce, firmato inuictóque ad ardua pectore, ferrum & ignes calcat, vt rosas; mortaria, secures, rotas, vt virtutis suæ testes amplectitur: tantum potest honesti species constanti pectori insculpta. ac licet non rarò inimica oppressus acie cadat vir constans, ac difficultatum molibus tanquam montibus insepeliatur, hostilique vndique telorũ nimbo integatur, corpore quidem, vbi de genu & cubito pugnauerit, occidet; animo tamẽ interritus stabit: quem nullæ aduersariæ acies,

tor

tormenta nulla de honesti gradu mouebunt. contumeliæ & efferatæ linguæ barbara proritamenta paleæ illi sunt; detractiones quocunque ore, clàm & palàm inimico fusæ, pluma leuiores. exuitur munere? ridet, & optata fruitur quiete. nouis augetur honoribus? munera hæc fortunæ nouit vilissimis ferè largienda. locupletatur opibus? scit has extra se positas, nec meliorem possessorem facere quàm bracteata frena leonem. quidquid proinde dederis, aduersa, an secunda, in colorem suum vertet, & constantiæ suæ materiam exosculabitur, tanquam horreo suo diuitem messem, torculari suo opulentam vindemiam; vt nihil iam huic euenire possit formidandum, nihil quod è fida virtutis statione mentem diuertat, cùm ex omnibus aduersantibus iuxtà ac prosperis paria constantiæ suæ robora eliciat, semper sibi similis, etiam colore; ac in pari pacis altitudine; nisi quòd fors in aduersis plus ferij solidiorísque gaudij quàm in secundis sentiat: in

quibus plus non rarò timoris permistum gaudio est. subueretur enim ne quid animo adhæreſcat ex hac mollitie, tanquam si in caſtris cælo & nuda humo aſſuetus lecti mollitiem perhorreſcat, & vt valetudini, virtuti, roborique inimicum auerſetur.

Amor iuſtitiæ.

CAPVT XV.

AVguſti hîc dictum verè Chriſtianum: *Pietate & iuſtitia Principes dij fiunt.* Deo nimirum ſimiles pietas & iuſtitia facit, ac in Diuorum numerum cultores ſuos referunt. neſcias vtra potior, niſi quod iuſtitia latiùs patere videatur, qua exulante familiam vniuerſam neceſſum collabaſcere. ſtant enim hac vna regna, ac in ſumma etiam barbarie duce hac imperia ſteterunt. *Ius enim & æquitas vincula ciuitatum.* qua ſublata tanquam exciſis neruis fatiſcunt robora, exurgunt calcata virtute ſcele-

ra: & nihil iam ſanctum. hinc mutuæ cædes, & vnius etiam vteri bella & ſanguis. hinc etiam caſtitatem ab impudicitia, fidem à perfidia, miſericordiam à ſæuitia, modeſtiam à petulantia deiectam, ſacra denique omnia, pietatémque ab impietate ſtratam videbis, vt omnia dixerit qui iuſtitiam exulare dixerit. *Quid enim ſunt regna remota iuſtitia, niſi magna latrocinia? quia & ipſa latrocinia quid ſunt niſi parua regna?* Colet ergo iuſtitiam Superior vt imperij ſui robur. præit Nicephoro narratore nobili facto Traianus, quem ferunt nudum enſem vrbis Præfecto tradidiſſe his verbis: *Cape ferrum hoc, & ſi quidem rectè imperium geſſero, pro me; ſin aliter, contra me hoc vtere.* Fortiter & bene. ſint imitatores, non admiratores, aut laudatores tantùm Superiores: iuſtitiámque in ſe primò, inde in alios vertant. *Aug. 2. de Ciuit. Dei.*

Neque tamen ſæuitiam in Superiore volo, execror Caligulæ vocem barbaram: *Omnia ſibi & in omnes licere.* deteſtor Tarquinios, Nerones,

Caios,Domitianos, Dionysios, amo Tiberios,Traianos, Alphonsos. non tamen indulgentiam in ignoscendo aut simulando nimiam. *Qui enim non vetat peccare, cùm possit, iubet.* mediam insternet prudentia viam, & iustitiæ semitam complanabit. Non intuebitur ergo Superior personam diuitis, non pauperis: neque enim aut pecunia aut inopia iustitiæ administræ sunt. cæca illa est, nullos opibus & honoribus, nullos inopiæ oculos habet; cæcutit ad eruditionem & infantiam; ad diademata & sarculum; nec rustico minùs quàm laureato gaudet vomere; ferrúmque illi & ignibus excoctæ sudes pro eodem sunt. pariat nimirum illa iustitia,nec dignitatum,ætatum, adeóque nec meritorum demeritorúmque discrimina nouit. æquat purpuram lacernæ, aurum scoriæ, vitrum gemmis, quacunque concha, mari, aut serpente eductis. seponit enim fortunæ munera, corporis etiam & ingeniorum opulentiam. soláque rationum discrimina intuetur. vt

nec

nec amicitiæ, non ſanguinis, non eiuſdem vteri & vberis, ac ne parentum quidem meminerit, cùm ſolos oculos æquitati aut iniquitati habeat, reliqua ignoret.

Sequetur hanc ignaram flecti iuſtitiam Superior, nec omnibus omnia, niſi perditum velit omnes; nec paucis omnia, niſi omnibus eadem; nec vni concedet omnia, niſi omnium æmulationes, imitationem ac odia etiam velit. Sed neque indulgentior in vnum quàm alterum, nec remiſſior erit; paríque in omnes animo feretur; imitabitúrque patres in filiorum amore, imitabitur matres in prolium lactatione: neſciunt vbera diſcrimina, quia nec vterus ſciuit. Induet hanc mentem Superior, & ſi pacatam familiam volet, ac æternam in hac malaciam, pari ſtudio feretur in omnes. ſi delictum occurrerit, cogitabit ſe patrem, delinquentes filios; à quocunque delictum natum, à filio natum cogitabit. par in filiis vt meriti, ita & delicti ratio. nec ſolius tamen iudicis in ſuorum

delictis personam induet, sed iudicis patris. vt dum se iudicem cogitat, patrem sciat. patrio ergo more non nudi iudicis æquitaté colet & exercebit, patrio etiam affectu in delicta sæuiet. neque vnquam ita iudex erit, vt obliuiscatur se patrem. nec pœnam feret in nudum reum, sed reum filium. quare nec decurret ad pœnam tanquam in interitum, sed in salutem. atque hinc ex Senecæ consilio : *Tanquam inuitus & magno cum tormento ad castigandum veniet.*

Neque tamen, omnibus eadem admouebit, vt nec ægris omnibus eadem medicamenta, non si idem morbus sit : complexionum enim varietas variam medicamentorum rationem deposcit. Et sanè tenerior quibusdam frōs, solo verbo componitur; durior aliis, mollioribus non cedit, validioribus indiget. hunc semel monuisse satis in ruboré & emédationem est; illum nulla monita restituent. sunt quos solo obtutu terras à delicto, solo reducas in viam; cùm alios nec minæ terreant. Intuebitur

bitur proinde Superior ſingulos, & peritorum medicorum more, profutura ægris medicamenta præſcribet; & dum ſingulorum ſtudet valetudini, temperabit medicamenta naturæ, vt iam non nudam iuſtitiam manu verſet, ſed prudentia temperatam. ne ſi nudam, eat in ſæuitiam aut ſtoliditatem. Non eſt iuſtitia quæ à prudentiæ regula decedit: fatuitas aut crudelitas quædam eſt, non virtus. quæ virtus eſt, prudētiam habet comitem aut directricem. tempora proinde conſiderabit, perſonarum conditionem, & quidquid prudentia ſuadet & ſolet. & vt grauis in medico error eſt, ſtatim ad ferrum & ignes deſcendere, qui leniora primò tentat, ac nonniſi extremis omnino malis extrema remedia admouet: ita grauis in Superiore error eſt, in omni ſtatim delicto decurrere ad pœnam. Sola ſæpe pœnitentiæ ac delicti erubeſcentia ac confeſſione contentus erit. aſſiduæ enim, & acres vindictam excitant, remiſſæ & frequentes con-

temptum: ac licet frequens vindicta quorundam odia reprimat, omnium tamen prouocat; nec minùs in Superiore turpia frequentata supplicia ác pœnæ sunt, quàm in medico funera. Animus primò componendus est, ne si primos delicti calores efferuescente etiamnum mente calidioribus pœnis tanquam remediis aggrediatur, obduret & exasperet, nõ emendet: moram aliquam largiatur, operámque det vt delinquens erroris delictíque magnitudinem cognoscat, pœnámque ægrorum more, in salutem vltrò subeat, ac non rarò etiam deposcat. quæ licet acrior aliquando fuerit, si tamen sibi persuaserit reus, à patre natam, hauriet, si non cum voluptate, spe tamen meliorum, lubens & volens, non ignarus plerumque amara haustu ad salutem valere, & exosculabitur patris affectum, vt æger valetudine recuperata duri medici manus, quas & præmio donat, & suaues iam dicit.

Considerabit ergo delicti magnitudinem Superior, nec pœnam in pœnam,

nam, ſed in medicamentum adhibebit. ſi occultum delictum fuerit, priuata pœnitentia diluet, ſola etiam ſæpè monitione; ſi publicum, publica pœna offenſionem tollet: ita tamen vt omni ſemper delicto clementior pœna ſit, & plus ſemper habeat manſuetudinis quàm ſeueritatis, plus patris, plus etiam matris quàm iudicis. Si quem acrioribus in quocunque delicto verbis perſtrinxerit, non facilè ad aliam pœnam decurret, niſi grauitas aliud poſcat. neque enim duas vni delicto pœnas infliget: ſemel puniuiſſe patri ſatis eſt. quin & iudices pœnarũ acerbitatem mitioribus verbis leniunt; quo minùs exaſperabit pœnã pater. illam ſi iniungit, mitigabit verbis, ac in ipſa imperandi maturitate paternum ſemper aliquid depromet, vt plus ſemper pœna redoleat referátque patris, quàm iudicis; plus etiam matris, quàm domini.

Neque in ipſa tantùm pœnarum irrogatione, ſed etiam poſt ipſam patris perſonam induet. mœrorem

etiam filij absterget, animos addet, in familiaritatem admittet; delicti memoriam deponet, nusquam frõs, oculi, vultus indignationẽ referent. quin & benigniore alloquio dignabitur, & in fiduciam prouocabit; nisi frequentata delicta, aut illorum grauitas aliud suaserint. tunc enim ipsa maturitate vultúsque ad seueritatem compositione, prouocandus in ruborem, pœnitudinem ac emendationem filius est; vt, dum offensionem metuit patris, fugiat delictum; & cùm amari ac benignè haberi desiderat, iustam offensionum caussam remoueat, vt amari iam mereatur, & patrio more haberi, qui de delicto, magis etiam de patris offensa mœret.

De temperantia.

Capvt XVI.

Ad Vercel. Epis. ep. 82. PRæclarè Ambrosius: *Quid pulchrius abstinentia, quæ facit etiam iuuentutis annos senescere? nam vt redundantiâ ciborum, ac temulentiâ etiam*

matu-

maturior ætas calescit, ita mitigatur iuuentutis ferocia epularum parsimoniâ, irriguóque fonte. Et alibi: *Plurimos gula sua occidit, nullum frugalitas; innumeris vina nocuerunt, nulli parsimonia: plerique inter epulas fudere animas, & mensas proprio repleuere sanguine.* Bene Isidorus: *Nemo potest virtutum perfectionem attingere, nisi priùs ventris edomuerit ingluuiem.* Eleganter Prosper: *Temperantia temperantem facit, abstinentem, parcum, sobrium, moderatum, pudicum, tacitum, serium, verecundum. hæc virtus si in animo habitat, libidines frenat, affectus temperat; desideria sancta multiplicat, vitiosa castigat; omnia intra nos confusa ordinat, ordinata corroborat; cogitationes prauas remouet, inserit sanctas; ignem libidinosæ voluptatis exstinguit, animi teporem desiderio futuræ remunerationis accendit; mentem placida tranquillitate componit; & totam semper ab omni vitiorum tēpestate defendit.* Verè Hieronymus: *Si quis existimat & abundantia ciborum potionúmque perfrui, & vacare posse sapientiæ, hoc est, versari in deliciis, & de-*

De Cain & Abel l. 1. c. 5.

De summ. bono. l. 1. de vit. contempl.

In Iouinian. l. 2.

liciarum vitiis non teneri, seipsum decipit. Cùm monstrum meritò haberi debeat luxuria sine gula; cùm adeò illa vnita sint, vt disiungi non possint. gulæ, castitatis amans, frenos induet, omnémque multiuorantiam ac multibibentiam vt libidini præludentem vitabit. neque exempla hîc quærenda; nam & à primordio homicidam gulam habemus,& exinde tot millia pereunt qui paradisi nullum cespitem norant: & non manducauit populus & bibit,& surrexerunt ludere? lusum nisi impudicum nō denotasset Scriptura.& non Dominus ipse,obliuionem sui Israëli exprobrans, caussam plenitudini re-
Deut. 32. putat? *Incrassatus est dilectus* & pinguefactus & dilatatus, & dereliquit Deum qui fecit eum, & abscessit à Domino salutificatore suo. & non
1.*Reg*.4. pro templi foribus senior Heli, & filij eius in acie ruunt, nurus expirat in partu? meruerat nimirum hanc à Domino plagam domus sacrificiorum carnalium defraudatrix.

Prærogatiuæ verò moderationis victus

victus & potus plurimæ sunt, & pleni sunt sacri codices. ita peccatrix Niniue exitio liberatur; & Achab post Nabuthæ hereditatem & necem, læsuram ieiunio abduxit à diebus suis; & Anna Helcanæ filium ieiunio impetrat; & Daniel triduano ieiunio sibi indicto ordinem & significationem somnij Babylonio regi indicat; & fratres leguminum pabulo ac aquæ potu, forma & spiritu cultiores, apparét. è quibus colligere possumus quantum apud Deũ possint recisi pabuli officia. Et non apud inferos in diuite conuiuia cruciantur, in paupere ieiunia recreantur? & animum ipsi nostrum consulamus, quales nos ante pabulum & potum in virgine adhuc saliua simus. An non multò pollentioris mentis, multò viuacioris cordis, quàm cùm totum domicilium interioris hominis escis stipatum, potu inundatum, decoquendis quæ sumpsit, inæstuat? Quo magis decet Superiorem ita moderatum in omni eo genere esse, quo omni hora ac momento paratus

tus esse debet suorum necessitatibus occurrere, ne aut hebescat iudicio, aut labatur memoria, aut densa ciborum nube tanquã nebula stipetur, quo minùs longiùs posita pericula videre aut damnis occurrere possit.

Et verò in perpetua quadam erectæ mentis statione, vigilíque continuò cura Superiorem esse debere, nemo non videat, qui & occurrentium difficultatum magnitudinem, & incerta rerum, & metuendorum damnorum ac periculorum assiduitatem, & oppugnantium frequentiam, & inuidentium ac obloquentium multitudinem considerat. Iam qui morbos varios, vulneráque animorum cogitat, hostiléſque insidias, dolósque ac óccursantium tentationum varietatem, & innexa illis præcipitia, medicamentáque, quæ vel in cautionem præuia, vel inualescente morbo adhibenda; perfacilè videbit quàm præsentem sibi deceat esse Superiorem. præsentia verò hæc ex cibi potúsque moderatione parte maxima pendet.

Iam

Iam si suos à conuiuandi & obsonandi licẽtia reuocare Superior voluerit, ducem se præbeat, & sequentur. sin ipse indulgere cibo & calicibus velit, eadem suis concedat necessum est. si negas? inuenient. & fortiùs ac copiosiùs quàm si vltrò concederes: validiora enim furtiua sunt. nec peccare se quisquam putat duce Superiore, cuius facta documenta & incitamenta ad paria sunt. nemo miles ducem secutus, errorem suum fatetur. sed nec quisquã damnat sequentem. Vult ergo suos Superior insigni aliqua temperantia claros? dux illis ad illam sit. vult spiritualiũ amatores? exemplo præeat. faciet, si ostenderit se hominem, non solius carnis; imò animæ magis quàm carnis: & inueniet imitatores. nam vel solo rubore, vt alia desint, sequẽtur præeuntem. magnum incitamentum in milite ac inferiore verecundia est. vt ducem ac Superiorẽ præiuisse, satis sit ad sequelam, etiam in morte. tantum pudor potest. Sin pergat prodigus in seipsum, parcus in

alios

alios esse, oblocutionibus domum replebit, grauésque morum suorum patietur iudices: imparatósque ad imperata sentiet, inuidentia etiam grauidos, dignitatúmque quas possidet euersores.

Sin vt in se, ita in suos indulgentior fuerit, quid nisi paulatim cuiusque ventrem Deum statuet, vt tandem illud audiatur, *Manducemus & bibamus, cras enim moriemur*? cùm illud inclamandum esset, Temperemus, moderemur; ne fortè moriamur. Et sanè quid sperari à Religione possit, in qua ille nobilior qui calicibus instructior, ille laudatior qui obsonandi pollucibilior; nisi vt toti in carnem & sanguinem abeant degeneres filij maiorum, cùm saginæ substructa lasciuia fit? exempla nos docent: & nimis magna etiamnum stant monumenta concupiscentiæ, intemperantiæ. Et quid sperari potest oratione ac meditatione è Religione pulsa? & quomodo hæ sobrietatis comites stare cum intemperantia possunt? non magis quàm ingluuies

&

& ieiunium, caſtitas & incontinentia, laſciuia & modeſtia. Quicunque ergo ſaluam Religionem volet, in cibi potúſque moderationem inuigilet, & quidquid hanc ſuperat, pro veneno deputet. cogitet aliorum lapſus graues, & nulla pœnitentia emendandos. & æmula quadam generoſitate contineat ſuos victus moderatione, cùm cecidiſſe alios viderit ſagina. At fruſtra hæc cogitabit, niſi dux ipſe facti fuerit, vt nihil extra religioſam moderationem ſibi vſurpet, non dicat, non ambiat, ſed nec admittat, vltróque oblatum repellat. non quòd nihil illi concedi velim, ſed intra religioſam moderationem. vt nec eat in exemplum, nec trahi poſſit in æmulam imitationem, nec conceſſa commoda alliciant ad dignitatum molitiones, nec inuidum prouocent oculum, nec obtrectandi materiam præbeant, nec ſtudiũ excitent paria vouendi & parandi, nec opinionem ingenerent mollis animi & in carnem ruentis, nec ſobrietatis oratio à conuiuiali ore

pro

prolata eat in contemptum, in risum. stolidum enim est ore probare quod facto damnas. vis fidem verbis stare? loquere rebus. maximè cùm plus possit muta factorum elocutio, quàm calami aut linguæ. facere Superiorũ, dicere oratorum est. vtrumque si iunxeris, reperies imitatores. Et quid quæris in cibo & potu? satiari? potes minimè. aut pulchrum est socios vincere? cùm omnes viceris, vinceris à macello & dolio. quæris delicias? non est pugilis, non militis, minùs Religiosi. Est in hanc rem
1. Cor. 9. illud Pauli: *Omnis autem qui in agone contendit, ab omnibus se abstinet, & illi quidem vt corruptibilem coronam accipiant, nos autem incorruptam.* Quæris voluptatem? nulla nobilior certiórque voluptas est voluptatum contemptu. Iam vide morborum genera intemperantiæ comites, & damnabis voluptatem. momentanea oris voluptas est, menstrui, adeóque & annui non rarò morbi sunt; & innascitur ferè morbo morbus, tanquam si fune colligaueris. omnia dein

dein cogita morborũ genera. omnia in vna crapula reperies, à cuius vberibus pendent illi proles, cuius ſinu ludunt, clauduntur vtero. monet Sapiens: *Noli auidus eſſe in omni epulatione, & non te effundas ſuper omnem eſcam: in multis enim eſcis erit infirmitas, & auiditas appropinquabit vſque ad choleram. propter crapulam multi obierunt: qui autem abſtinens eſt, adiiciet vitam.* Denique cogitet Superior non paſci Deo, qui deliciis paſcitur. docet nos Epulo: paſci verò Deo ſobrietatis cultores, docent nos Moyſes, Dauid, Ezechias, Anna Phanuëlis, Daniel, Helias, Centurio; & ferè quotquot Deo magni, quotquot in Religione primi, quotquot portentis clari. docemur hoc Iudaicis faſtis, docemur Chriſtianis. vt quiuis ex vtriuſque Teſtamenti paratura perfacilè intelligat, quid apud Deum victus moderatio poſſit: quid corpus ieiuniis enectum, cùm Moyſes Dei videt gloriam, & necdum tincti Centurionis ieiunia exaudiuntur. audientur etiam magis Superioris, Eccli.37.

rioris, si cum Moyse contra Amalec pro suis oratione & ieiunio pugnauerit.

Ignoratarum rerum prudens declinatio.

CAPVT XVII.

CVm enim veneratio opinione contineatur, ab omnibus studiosè cauere Superior debet, quæ quoquo modo æstimationem minuere consueuerunt. Imperitus concionandi est? declinet pulpita. ignarus Theologiæ ac Philosophiæ? non committat se huic velitationi. humaniores literas non gustauit, aut tenuiter iis tinctus est? non descendat in hanc arenam. Et quis in humanis non rideat ignarum fluctuum ventorúmque, alto se gurgiti, peritissimorum quorumcunque funestis naufragiis infami, committentem? quis non tironem exercitũ, qui nulla numeret stipendia, nullam circumferat

ferat cicatricem, nullum ferrum nudauerit, nullum hoſtem viderit, in veteranorum aciem, hauſto datóque ſanguine, vulneribúſque ac triũphis nobilem, temerario improuidóque auſu incurrentem? quis non inermem & à matris vberibus, mollibus aſſuetum, cum valido cæſtibúſque ferróque armato, & cui cum incommodis ſanguinéque dando & hauriendo familiaritas quædam interceſſit, temerè procurrentem, ac vltrò etiam prouocantem?

Non inferioris ſtoliditatis eſt, artis ac ſcientiarum imperitum cum earundem facultatum peritiſſimis decertare: aut in doctorum peritorúmque conſeſſu infantiam ſuam prodere, ineruditionem oſtentare. grauius etiam eſt ſi à Superiore id fiat: ſi maiora viribus, gratia, elocutione, eruditione audeat: ſi ſcientiæ ſuæ ac prudentiæ opinionem temerè in diſcrimen adducat; aut collectam nominis æſtimationem temeraria ignoratarum rerum tractatione profundat.

Hic

Hic grauissimus in non vltimis aliquando Superiorum error est, qui quasi cum dignitate omnium scientia affundatur, imperitissimi ipsi artium peritissimis leges præscribunt, damnant ignorata, & in infimis etiam imprudentiam produnt. pistorem proinde si quem nacti fuerint, si quem sutorem, sartorem, coquum, fabrum, aut cuiuscunque demum artis gnarum, docere hunc volunt, & artium quas nunquam attigerunt, nunquam viderunt, noui magistri inaudita in illam diem præcepta tradere; antè doctores quàm discipuli. Molestissimum hoc subditis, ab artium planè imperitissimis doceri; ac, quod deterius, seueriùs moneri ac reprehendi, maximè cùm res prudenter & ex artis præscripto instituta est. quod cùm venerationem omnem paulatim tollat, tum contemptum ingenerat, amplámque passim obloquendi segetem præbet. cùm hîc prudentiam, ibi moderationem meritò desiderent. accusant fastum, omnia sibi promittentis animum,

omnia aliis derogantem, omnia fastidientem, improbantem, diffidentem omnibus. in quo denique mistam elationi amentiam stolidámque fatuitatem vni sibi placentem, reliquos contemnentem, non iniuria damnare se posse arbitrantur. quo fit, vt in inferiorum animis diffidentia quædam vicissim nascatur, ac imperatorum fastidium, omniúmque etiam prudentium in Superiore consiliorum contemptus, cùm vnâ ignorantiæ regulâ reliqua metiantur: nec putent sapientiæ locum in illo esse posse, qui ea pertractanda sumit, quorum graui ignoratione laborat; neque prudentiam cum fatua sibi in ignoratis complacentia stare posse. ex paucis ergo cùm de reliquis ferè iudicium ferant, fit vt in omnibus fortiter detractum eant, omniáque Superiorum eâdem censurâ feriant.

Nō aggrediatur ergo res Superior nisi aut peritus aut non ignarus illarum, & è quibus decus magis sperare quàm dedecus ac contemptum

vereri

vereri debeat: ne pro fortunato & laudando successu, & nomini augendo valituro, infortunatum & ridēdum referat; ne audiat imperitus, & parati antè nominis vanus temerator; ne ridendum se propinet suis, & pro veneratione quæ opinionibus inter homines maximè fulcitur, contemptum accersat; ne imperitia sua colloquiorum materia fiat; ne incipiāt collectæ priùs auctoritati detrahere; ne quem antè suspiciebāt colebántque, vbi senserint præsidiis, quæ obseruantiam prouocare solent, nudatum, destituant & negligant. vnde eueniat, vt dicta factáque propè illius omnia eleuent. neque enim in vna se re opinio continet, sed omnibus etiam aliis affricat aliquid contemptus, defrustátque maximam necessariæ ad obsequia venerationis partem; serpítque adeò malum hoc per quidquid venerationem augere solet. quod vbi fit, omnis obsequendi promptitudo, parendíque alacritas corruit. nam si quæ fors obsequia deferantur, ludunt veriùs in superficie,

ficie, quàm ab alto pectoris proficiſcantur, metúque magis quàm amore impelluntur. quæ non vltrà permanent, niſi quamdiu timor mẽtem occupat; quem vbi ſuſtuleris, omne parendi ſtudium cultúſque momento ipſo corruit.

Scio voueri potiùs quàm ſperari prudenter ſumma omnia in Superiore poſſe. neque enim vni omnia conceſſa: & ferè in vno alteróve ſi quis emineat, iacet in aliis. quo maiore opus circumſpectione ac prudentia eſt. vt nimirum modicè illa contingat, quorum ignoratione laborat. ac ſi qua, vt fit, neceſſitas illum in ignorata etiam nolentem impellat; vltrò imperitiam etiam maiorẽ quàm qua tenetur, fateatur. vltronea enim inſcitiæ confeſſio, virtutis ac ſcientiæ opinionem ingenerat: cùm non rarò plus in negata ſcientia cognitionis, quàm in vanè iactata prudentiſſimus quiſque latere arbitretur; ac ſi non alium fructum referat, virtutum ac ſubmiſſæ mentis, ingenuíque apud alios candoris opinio-

ne crescit. quòd si à se commodis modis omnem propositarum rerum tractationem arcere nequeat, non nisi leuiter ac de superficie tangat, maximè in peritorum consessu, ne cogatur cum rubore inferiores magistros pati; aut aliorum risum contemptúmque tacitus intueri. Declinabit proinde hos bonæ æstimationis scopulos Superior, nec allidet famæ suæ ratem ad hæc breuia; tentabítque antè proferendarum rerum tanquam fluminum vada, industriæ ac prudentiæ suæ bolide, ne serò nominis sui ratem imperitiæ arenis impactam ingemiscat. Et sanè incredibile est quantùm concepta opinio, non in imperita tantùm plebe; sed in magnis ac optimis quibusq; ac primis etiam in Religione valeat; quantúmque momentum ac promptam in inferioribus obedientiæ alacritatem adferat.

Non ignoro in Superioribus Deum imperantem considerandum; nec tam gratuita in illis dona cum lacte & vberibus ingenita, aut in adul

adultioribus vltronea diuina benignitate affusa, quàm Dei, cuius vicarias vices obeunt, personam intuendam. verùm si hanc priora comitentur, credi non potest quantum ad parendum calcar addant; quantámq; felicibus imperiis remorā illarū destitutio adferat. ita homines sumus, & in magno virtutū studio aliquid semper humani circumferimus.

Iam cùm plurima ad fortunanda imperia necessaria sint, tum in Religione primum facilè locum obtinet vitæ morúmque integritas, sanctimonia, probitas, pietas, orationis ac mortificationis studium: quæ tamen si destituantur prudentia; si futurorum prouidentia, si humanarum rerum cognitione, si pertractandorum in tanta varietate ingeniorum scientia ac moderatione, in nulla postmodum arte emendanda labetur Superior; perdet, non seruabit; euertet, non eriget; franget, non emendabit. vt fors non aberrauerit, qui feliciores in gubernatione successus à prudente, moderata qua-

dam pietate suffulto, quàm à pio Superiore prudentia destituto sperauerit; plúsque etiam iusti metus ab imprudentibus ac temerariis huius ausibus; quàm ab illius prouida circumspectione conceperit. vt sola pietas prudentiâ viduata, aut pertenui tantùm huius colore tincta, obsequiis magis quàm imperiis nata videatur; sola autem prudentia pietate nudata, plus secularis imperij quàm religiosi redoleat: vtrumque qui consecutus fuerit, beatus. vtrũque si negatum fuerit, plus ad imperij felicitatem valitura magna videtur prudentia mediocri pietate comitata, quàm magna pietas nullâ aut pertenui prudentiâ sociata. Hoc certum, omniúmque iudicio firmatum, nullum imperium sine discretionis regula ac ductrice huius manu diu stare; omnem autem prouidæ discretionis directricem, ac quasi corporis sui animam esse prudentiam. nec illud minùs certum, non perpetuare imperia prudenti benignitate ac moderatione destituta;

tuta; cùm violentata diu in eodem gradu consistere non possint. verùm etiam illud, frangi, non flecti ingenuos animos perpetuâ quadam moderatoris sæuitiâ, improuidóque zelo prudentiâ viduato; prorumperéque tandem in vtrisque pœnitenda. Equorum hoc exemplo discimus, qui quo generosiores sunt, eò arctioris imprudentísque freni verberúmque impatientiores sunt. calcaria aut virgulam ostentasse satis ad obeunda imperata est. quòd si quis fatua pergat iterare verbera, quantumuis peritum sessorem efferati excutient, séque dominúmque vnâ ruinâ illident terræ & sepelient.

Eadem videbis in homine. quo quisque aut natura aut educatione plus retulit ingenuitatis, hoc plus comitate prudentíque beneuolentia, quæ hîc simulare, ibi premere, alibi extimulare ac mulcere etiam nouerit, ad magna impellitur. cùm ad sæuitiam rigidúmque zelum prudentiæ temperamento destitutum, obdurescat generosior quisque, &

antè animã lubens volénſque ponat, quàm ex vero, & de pectoris penetrali obſequatur. Mancipia & compedibus ac flagris ingenia nata rigoribus ad obſequia impelles :liberior educatio feritatem aſpernatur, prudentique benignitate ducitur: nec ignes metuet, ſi in illos amorinuitauerit; metuet roſas, ſi in has ſæuitia impulerit. tantum refert à qua mente imperia naſcantur. vis ad hæc promptum? fac amet imperata. amabit ſi imperantem amauerit. hunc amabit ſi in magnis virtutibus magnam; profuſámque comitatem ac beneuolentiam perpetua prudentia inſperſam ſenſerit; ſi in magnis naturæ Deíque donis ſinceri patris affectum, doctæque matris vbera expertus fuerit; ſi pietati probitatíque ſuauitatem ac prudentiam connexam viderit; ſi bene de Superiore ſenſerit, virtutum, ſapientiæ, donorúmque illius admirator & cultor; ſi prudentiæ in illo habenas frenáque ſenſerit, hîc ſtringi, ibi laxari, ſemper tamen à ſapientiæ manu; ſi
ſuaui

ſuaui lenimento durum ex ſe dominatum tãquam molli calce adnecti viderit; ſi ſcabrum aſperúmque imperij callum leni ſpongia prudentiæ dextera molleſcere expertus fuerit; ſi inter imperantium decumanos fluctus, moderata, & quæ plus prudentiæ quàm validi indolatíque roboris referant, gubernacula tulerit; ſi in variis vulnerum morborúmque generibus prndentes molléſque medici ſui manus nactus fuerit.

Hanc de ſe in ſuis opinionem conabitur Superior Dei gloriæ ac familiæ ſuæ bono excitare; euitaréque quidquid huic aduerſatur, quo ad obſequendum faciliores promptioréſque ſuos conſequatur. Iniecta proinde ſi qua mentio fuerit rei à ſe ignoratę, omni conatu ac dexteritate imperitiam teget, cautéque prouidéque aliò ſermonem flectet. quòd ſi res prudentem hanç fugam non patiatur, peritorum, antequam certò quidquam ſtatuat, ſententiam perquiret, collaudabítque illorum de re propoſita mentem. probatiſſima de-

legiſſe, ſcientiæ proximum eſt. neq; difficilis delectus meliorum eſt, cùm Superiori perfacile ſit, in quo quiſque ferè ſuorum plurimùm poſſit, cognoſcere: ad peritiſſimi ergo ſententiam ſi acceſſerit, licet fòrs error intercurrat, facilis venia eſt; cùm non deſint qui magis collaudent infelicem fortuitum in prudentibus exitum, quàm fortuitum in imprudentibus felicem. cùm illorum error meritam excuſationem promereatur, vt qui non ab improuido imprudentíque delectu, ſed ab occultis fortuitíſque rerum cauſſis, omniũ ſapientiam fugientibus proueniat: horum verò felicitas non à prouida prudentíque electione, ſed à fortuito quodam iactu, nulli prouidentiæ aut rationi innixo proficiſcatur; quo fit vt laudem nullam mereatur. felicitas dici poteſt quæ fatuos non raro comitatur, prudentia cenſeri non poteſt.

Nimia fiducia ac diffidentia vitanda.

CAPVT XVIII.

INter vtrumque hunc felicis prudentísque gubernationis ſcopulũ peritus Superior nauigabit; cauebítque ſtudioſiùs ne in alterutrum illidat nauem, néve dum priorem fugit, impingat in ſecundum. cùm à quocunque perierit, periiſſe miſerum ſit. & quid intereſt à quo naufragium patiaris, aut cuius ferro iugulũ præbeas, cuius telo cadas? cecidit aliquis, & inſepultus iacet fluctibus, aut toto pectore hoſtile recepit ferrum, hauſit venena: quid quæris à qua manu? omnia dixit qui cecidiſſe dixit. Non feretur ergo nimia in ſuos fiducia Superior; ſed neque diffidentia nimia. medium prudens inter hæc breuia iter tenebit. nam & nimia fiducia noxia imperio eſt; & nimia diffidentia præcipitio proxima eſt; vt neſciàs à qua maiora

meritò damna timere debeas.

Nimia fiducia neglectum quemdam imperiis adducit, cùm quasi molli puluillo Superior suorum virtuti indormit, nulli rei manum admouens, nulli oculum intendens: positáque vniuersim sollicitudine, securus vitam trahit curarum omnium ignaram. vnde fit vt inferior animos à Superioris sui fiducia sumat, maioráque sibi spondeat, virtuti, ingenio, eruditioni, dexteritati, felicitati suæ; atque hinc non infrequenter ad maiora viribus manum extendat, infelici plerumque exitu claudendâ.

Sequitur deinde in inferiore Superioris sui contemptus, cùm illum ignaua quadam quiete curarum vacua prostratum viderit. & cùm omnia sibi Superioris sui indulgentia licere arbitratur, non antè audendi finem facit, quàm ad nullâ prudentiâ emendanda delapsus fuerit.

Transit verò tota ferè gubernatio ad illos quorum fidei domestica Superior credidit, cùm ipse præter inane

ne Superioris ac imperij nomen nihil retineat. vnde fit, vt illorum iam gratiam sibi captandam non pauci putent, hos obseruent, placere his studeant, vt à quorum ductu pendere videant omnia; Superiorem verò negligant, à quo si quid sperandum, per illorum ora manúsque vident sibi impetrandum: vt non immeritò toti sint in illorum beneuolentia sibi concilianda; hos vnos venerentur & colant, per quos aditum sibi ad optata parãt: cúmque toti sint in horum comprensatione, in neglectum quemdam ac contemptum Superiorum deueniunt: è quibus deinde initiis callidæ quædam substructiones nascuntur Superiorem euertendi, ne quidquam placitum talibus intentatum relinquant; vnde mutuæ deinde nascuntur conspirationes in Superioris caput casuræ.

Exurgunt exhinc variorum etiam æmulationes, qui cùm neglectos se arbitrentur, Superioris ingenium, dicta, facta, nimiámque in paucis fidem damnent, seu iam facti ab-

ditissimarum minimarúmque rerum omniũ censores, dum singula æmulo & curioso oculo obseruant. nec difficile est seriis scrutatoribus ingeniosa inuidentia damnanda reperire, dum Superioris vitam moréſque illorum discutiunt, qui Superioris fiducia pleni plerumque contemnunt eos quos molitionũ cogitationúmque suarũ non sentiunt laudatores.

Huc accedit in magna sæpè Superiorem rerum domesticarum ignoratione versari: dum enim suorum fidei singula committit, singulorum sibi inscitiam accersit. quæ res quanta secum incommoda trahat, ignorare nemo potest. cùm enim felix administratio à cognitione pendeat, quid sperari ab eo possit qui densa illarum ignorantia laborat, nemo paulò prudentior non videat.

Intentum proinde oculum prudens Superior in omnes habebit, etiam in eos quorum virtuti ac industriæ tutò committi multa possunt. ne aut illi indulgentia insolescant, aut æmulationibus ostia aperiat, aut

cum ingenti venerationis, auctoritatis & imperij diminutione dependere ab aliis cogatur; aut domesticarũ rerum ignoratione laboret. dabítque operam vt concreditorum sibi rationem subditi reddant, quam & accuratè exiget: nec quidquam illos aggredi se inscio permittet, intentúmque dum fiunt in omnem partẽ animum habebit. cauebítque in primis ne nimia alicuius fiducia, imperij partem alteri concedat; sed ita viris etiam magnis exequenda committet, vt clauum ipse teneat, nec à gubernaculo manũ dimittat. Scio plus vni credi concedíque posse, plus etiam debere quàm alteri, virtutísque ante omnia rationẽ habendam, prudentísque esse paria viribus imperare; grauitérque errare illos, qui cùm pari in omnes fiducia ferantur, nullo personarum delectu æqua omnibus imponant. In omni tamen fiduciæ ostentatione vigilem vbique animum habeat Superior, nullius virtute ac prudentia consopitum. sic enim fiet vt & venerationem teneat,

&

& imperij nomen sustineat, & in officio suos contineat, & æmulationes arceat, & instructior paratiórque ad fortuita euadat, & in arduis consiliis non destituatur, longa variáque experientia eruditus, qui non aliena tantùm manu facere, alieno ore loqui, sed suo didicerit.

Cùm autem vigilem Superiorem & omnibus excubantem desiderem, ac nunquam in plenum oculos claudentem, aut desides ponentem manus, nec nimia suorum fiducia imperij habenas remittentem; tum diffidentẽ nolim, omniáque tuta metuentem, qui nihil suis credat, nullius virtuti quidquam putet indulgendum: cùm innumera ex hac diffidentia mala nasci necessum sit: nam cùm non omnia exequi per se Superior possit, nec in oneris sui partem alios vocet; fit vt plurima neglecta iaceant, & maximarum rerum spes magnæ corruant, aut in herba sua perdantur, suffocentúrque in semine, priusquam in florem exurgant, & speratos fructus proferant.

Ex

Ex hac deinde Superioris diffidentia par in inferioribus diffidentia exurgit; cùm nihil pronius sit quàm diffidentiam vnam aliam parere: mater nimirum prior facta secundæ est, vt viam illa huic strauit. variæ post hæc molitiones exurgunt, partiúmque minùs religiosa studia, euertendis consiliis, ipsisque adeò Superioribus excogitata. magna Superior dignáque quæ eant in posteritatem Religionis bono cogitat? mille eludendi generosiores illius conatus modos inuenient. per se nō possunt? aliorum operâ vtentur, & clàm ferè & ex insidiis insurgent; nec finem facient, donec optatis fruantur; cum Deo an secùs, iuxtà habebunt. satis enim illis Superioris cogitationes euertisse. obtrectationibus deinde omnia replentur, & laudatissima etiam quæque improbantur. nec priuatis hæc parietibus clauduntur, decurritur ad externos ingenti bonæ opinionis damno. pusillanimitas etiā in inferioribus exoritur, & ignauissima quædam quies, agendarúmque rerum

rerum perpetuum quoddam fastidium. mutuæque hinc prosiliunt suspiciones, ac in deteriorem omnia partem rapiuntur. Pectus vniuersum explicat Superior, & quà verbis, quà factis patris recludit viscera? filij inferior personam induit,& digna filio obsequia profert. in alium vtrimque sensũm dicta résque trahuntur? & dolum subesse putant, & sub amicissimis verbis inimicas machinationes tegi arbitrantur. Sed neque si quid cum laude ac Religionis bono possit inferior, exequetur: ne in diffidentis Superioris gratiam quidquã fecisse videatur. quin adeò gaudet, si in præceps cunctà labantur, adeóque & adiuuat & protrudit labantia,Superioris nimirum diffidentiam his præmiaturus. Eadem in Superiore reperies. si quid laude dignum in inferiore senserit,præscindet funem: ne probare cogatur illius conatum, cuius virtùti diffidit,& diffidentiam suã in inferioris laude damnare. quæ res vltimos non infrequenter mœrores accersit, emedullátque quidquid

gene

generoſioris ſpiritus fibris claudebatur, miſerrimáque demum tabe in ignauiſſimo otio perimit.

Moderabitur ergo gubernacula Superior, & inter hos ſcopulos peritus nauclerus nauem diriget. magnam fiduciam oſtendet iis potiſſimùm quorum virtus fidem meretur; quorum prudentiæ documenta viuunt; quorum pietatis aliis præludunt exempla; quorum conſtantiæ, roboris, dexteritatis alta impreſſa ſunt veſtigia. ac à tenuioribus initia ducet, inde per media ad grandia tranſcendet. audebit deinde plura credere, & fiduciæ latum campum aperiet; ita tamen ne omnem curam deponat, ne ſollicitudinem exuat, ſed excubantem vbique animum teneat.

Diffidentiam verò vitabit vt prudentis imperij peſtem, vt domeſticæ malaciæ tempeſtatem, vt ridentis elementi Aquilonios ventos, vt ſerenitatis nubem atram, vt fulgura & tonitrua pacato cælo. ac ſi quorundam mores illam depoſcant, nō prodet

det tamen, ſed non committet ea quæ iuſtum metum minantur, nec vniuerſim tamen ab omni re excludet: ne callum pudori obducat, aut verecundiæ ianuas claudat, aut pari diffidentia in Superiorem feratur. parua proinde primò credet; & à quibus dedecori timor nullus; ſi labatur, monebit; iterabit deinde fidem. nouus enaſcitur error? noua ſuccedant monita, atque iterum fides. moneat tamen iuſtam datam diffidentiæ cauſſam, experiri interim velle, ſed ita vt à ſecundo hoc experimento reliqua fides pendeat. ſi exſpectationi ſatisfecerit, maiora paulatim committi poterunt, ſi priùs inquam pluribus minoribus virtutem induſtriámque ſuam probauerit. ſin poſterior ſemper error deterior priore eſt; edocendus erit erroribus clarè retectis, nihil illi tutò committi poſſe, conſultúmque omnino eſſe vt pulſus negotiis, Deo & ſibi viuat.

Nun

Nunquam tantum vni tribuat vt alios negligat.

CAPVT XIX.

MAgna proinde cautione ac prudentia in imperiis opus. Dictum à magno Philoſopho: *Communis cuſtodia principatus, neminem vnum magnum facere.* ac æmulationum in primis occaſiones arcendæ: è quibus odia, detractiones, mutuæque euerſiones naſci conſueuerunt. iacet enim his adminiſtris calcatus amor, quo vno omnis firmatur Religio, inimico quocunque ferro viribúſque validior: ſternitur beneuolentia, qua tanquã neruis innectitur, tanquam propugnaculis integitur, tanquam ferro armatur Religio hoſtibus inuicta. vbi enim plus longè vni quàm reliquis tribui domeſtici ſenſerint, armantur concordibus ſtudiis in vnum omnes. cùm rara in inferioribus potentiæ & amicitiæ concordia ſit. quid? quòd & in ipſum inſur

insurgant Superiorem. apertè non audent? ex insidiis petent, & felicitatis suæ partem magnam arbitrabuntur, si quacunque data via, æqua, iniqua vtrumque euerterint.

At licet quis ea sit animi magnitudine, vt aut priuatæ vitæ studio, aut humanarum rerum omnium contemptu, odia suorum negligat; nemo tamen prudens gratuitò suorum inuidiam prouocabit, ac ne vnius quidem; cùm non ignoret, plus posse vnius inimicum pectus in damnum ac interitum, quàm centena validis beneficiis astricta in salutem. neque facilè quemquam reperias ea mentis constantia, vt omnem ex æmulatione calumniam natam in plenum contemnat, aut tanquam grandinem tecto, aut tanquam iratos fluctus præualida rupe, excipiat. cùm ferè molles in calamitate mortalium animi sint. & generosissimus quisque quacunque innocentia tectus, nunquam tam potenter æmulam contumeliam repellit, quin vestigia aliqua referat, si non vulneris, liuo-

ris

ris ſaltem, aut interſperſi pulueris: ac licet vincat, ſentit tamen; homo eſt. & quamuis animo ſuperior, non rarò corpore ſuccumbit, & ægritudine aliqua è carnis mentiſque lucta exurgente, mortalem ſe eſſe teſtatur. vincit quidem vincente animo, ſed magnorum ſæpè Imperatorum exẽplo nobilem victoriam non ingloria morte ſignat. cùm omni inimico ferro nocentior longè ac validior calumnia ſit: quæ à leuiſſimis ſæpè æmulationum ac offenſionum initiis nata, plus ex inſidiis, quàm aperta magnorum bella, & armatæ procurſantes legiones, poteſt in interitum. Non dabit ergo vltrò æmulationibus, & in his, oblocutionibus & calumniis meritam cauſam prudens Superior; quin adeò, vt viperæ linguam, vt ſcorpij caudam declinabit illam. ſin nulla ſua culpa, aliorum improbitate, aut ingeniorum quorumdam nouis ſemper rebus ſtudentium inquietudine ac prurigine nata fuerit, excipiet vt roboris ſui aream, virtutis ſuæ campum, triumphi
ſui

ſui currum, præmiorúmque cælo reponendorum materiam. quòd ſi inter hæc delaſſatum onere corpus fatiſcat, ſtabit tamen erectus animus ſpectatore ac prouocatore Deo ſuo dignus; & exultabit etiam in hoc delinquentis deliquio corporis, propior iam cælo ac præmiatori ſuo Deo, cui vni ſudauit, vni vixit.

In quo illud etiam ſtudioſè cauendum Superiori, ne ſuprà reliquos nimia vnius creſcat potentia. ne & imperare incipiat qui ſubeſſe debebat, & pariare ſe audeat & poſſit inferior Superiori; & metũ è potentia, clientum turba, gratiáque incutiat; & ſe réſque ſuas tam valido nexu firmet, vt moueri loco ſine imperij conuulſione, aut perire vnus ſine plurimorum interitu nõ poſſit. quod vbi fit in præſentiſſimum diſcrimen imperium abducitur. audeat enim tantùm, non deerunt ſtudia & adminiſtri. ferè enim noua circumſpectamus, priorum pertæſi, cùm noua è nouis ſpes non terreat; etiam deteriora, quia recentia veteribus melioribus

floribus anteponimus. ita nouorum ſemper auidi, præteritorum tædio, ſumus, & è varia recentium iactatione, ſi nō certam, fortuitam nobis felicitatem promittimus. Nec nouum hoc: factum omni æuo. ſub Cæſare, Auguſto, Tiberio, Caligula, Domitiano in quorum capita familiarium primi ſola purpura inferiores ſurrexerunt. factum in Arcadio à Rufino, in Iuſtiniano ab Hypatio & Probo, in Commodo à Perennio, in Seuero à Plautiano, in Gambacurtio Piſanorum Principe ab Appiano. vt benè Catulus apud Dionem: *Non debere vni alicui viro tot imperia vnum ex alio committi, quòd experientia deprehenſum ſit, rem eam eſſe longè periculoſiſſimam. Ea quippe natura eſt animarum humanarum, vt non modò iuuenes, ſed & ætate prouectiores, poſteaquam multum temporis in poteſtate tranſegerint, patriis moribus haudquaquam ſibi viuēdum ducant.* Bene etiam illud: *Imperandi parendique viciſſitudo reprimit mentes faſtuoſas & gloriæ cupidas, neque ſinit inebriari nimia potētia.*
Non

Non permittet ergo Superior eò inferiorem crescere, vnde reuocari aut non possit, aut non sine nouo seculi sui exemplo possit: nec ita se ingenerosus abiiciet, vt imperium in se inferiori concedat, ab huius voluntate & nutu pendeat. durum enim est suorum imperia pati, miserum ad suorum voluntatem abiici, miserrimum inferiorem Superiorem, vt seruum dominum ferre, & ad illius consilia tanquam genua sterni.

Prouidendum deinde, ne plus apud suos gratia, auctoritate, veneratione inferior quàm Superior possit. ea enim res imperio proxima est; cùm præter inane nomen nihil apud Superiorem resideat, reliqua inferior occupauit. omnia enim possidet qui animos possidet: à quibus qui excidit, omnibus excidit. & ille verè imperat, non qui nudum imperij nomen tenet, sed qui animis imperat. imperare his in potentia facillimum, cùm nulla re magis obstrictam mẽtem quàm beneficiis teneamus: benefacere verò in potentia

qui

qui volet poteſt, volet qui imperium cogitat, cogitare in magna potentia, vt in ſummis opibus procliue eſt. & ferè in magna potentia non dominari inſtar ſeruitutis eſt. ac licet ſæpe palàm compoſitus pudor ſit, intus tamen ſumma imperium adipiſcendi libido eſt, eruptura ſi occaſio dederit.

Sed neque iuſtam cauſſam prudẽs Superior reliquis præbebit, omnia inferiorum aliquem apud ipſum poſſe, cùm ea res magnam metuendámque clientum turbam prouocet, illum enim colunt, Superiorem negligunt; illius oſtia, vultum nutúmque obſeruant, Superioris deſtituũt; illius gratiam beneuolentiámque venantur, offenſionem metuunt, de Superiore poſtrema cogitatio eſt, hinc fit vt dum hunc colere & venerari aſſueſcunt, pro Superiorẽ cognoſcere incipiant: ac licet nomen abſit, rem tamen poſſidet.

Fugiet verò hoc prudens etiam inferior, conceſſámque ſibi à Superiore potentiã venerationẽmque in

ipſum Superiorem exemplo Agrippæ transferet: quem licet aut nimis indulgentem aut ignauum etiam nactus fuerit, quidquid tamen laude dignum in hunc tranſſcribet. magna dein illum veneratione, palàm maximè; colet: dicta factáque illius apud alios tuebitur; ſi non poteſt, nunquam damnabit, memor magnæ potentiæ magna præcipitia adiacere. Dictum verè: *Quidquid exceſſit modum, pendet inſtabili loco.* Et illud Stoici: *Segetem nimia ſternit vbertas: ſic rami onere franguntur, ſic ad maturitatem non peruenit nimia fœcunditas. idem animis quoque euenit, quos immoderata felicitas rumpit. qua non tantùm in aliorum iniuriam, ſed etiam in ſuam vertuntur.* Et alibi: *Quem diu fortuna ſecuta eſt, eum repentè velut fatigata diſſoluit.* dicam. Quem diu fortuna ſuſtulit, eum repentè tanquam ſub onere fatiſcens, deponit. cauebit proinde ne in ſe partem vllam imperij trahat. ſi Superioris voluntate cogatur, tanquam alienâ veſte qua paulò pòſt exuendus eſt, vtetur;

vtetur; & dum omnes modestiâ vincit, beneuolentiáque anteoccupat venientes, tum magnificè semper de Superiore loquetur. nec vnquam prę se feret posse quod potest, concessámque potestatem extenuabit, ne, si quando fortuna mutuauerit fidem, risum pro commiseratione referat. Exempla nos moneant, Seiani sub Tiberio, Seueriani sub Seuero, Asiatici liberti sub Vitellio, Theodori sub Isaacio, Lētuli Getulici sub Caligula, Domitij Corbulonis sub Claudio, Parmenionis sub Alexandro, Laudunensis sub Carolo Simplice, Aluari de Luna sub Ioanne II. Hinc prudens illa à Stoico calamo monitio: *Quisquis vestrûm tutam agere vitam volet, quàm plurimùm potest ista viscata beneficia deuitet: in quibus hoc quoque miserrimi fallimur, quòd habere nos putamus, sed habemur. In pracipitia cursus iste deducit. nesciunt enim diu stare successus; & quoties prodire vltrà felicitas non potest, redit.* vt sapienter illud apud Tragicum: *Dum excelsus steti, nunquam pauere destiti:* ita *secunda res*

etiam *sapientum animos fatigant.* nulli hoc nouum, cùm & magnum Senecam fatigarint.

Dabit præter hæc operam Superior, ne tanta in quemquam suorum eroget, vt plura non possit. semper enim quod largiatur, seruabit sibi, & quo suorum in se studium meritáque remunerare possit. nam si ad ea suorum quemquam prouexerit, vt noua merita nouis exoluere præmiis non possit, victus est beneficio Superior, & inferior iam inferiore est, cui se sentit obstrictum, nec remunerando parem: quæ res molesta & grauis in primis Superiori est; & supra fortunam suam ingentes addit animos inferiori, & ad imperia, aut odia, aut Superiorum contemptum viam sternit. Cauebit verò inferior, ne licet possit, Superiorem beneficiis vincat, memor veteris dicti: *Beneficia eò vsque læta sunt, quò videntur exsolui posse: vbi multùm antenere, pro gratia odium redditur.* quod in imperiis potissimùm locum habere consueuit, vbi ab inferiore

vincî, seruitutis quoddam genus videtur. quare vt maximè vicerit, dissimulabit inferior, & victum se vltrò fatebitur, & Superioris in se beneficia compositis in hanc rem verbis extollet in maius, sua deprimet.

In omni delatione potiorem aurem reo concedat.

CAPVT XX.

IN graues alioqui errores nulla postmodum pœnitentia emendandos labetur Superior. Statuat proinde hæc secum, nec abduci se ab his, vllis minis, pollicitationibus, damnis, commodis, amore, odio, familiaritate, aut alio affectu sinat.

Nulli delationi certò inhærescere, aut tanquam indubitatam in animum admittere, certus magnam partem dubio inniti fundamento, vanis persuasionibus, opinionibus, coniecturisque fallacibus, infidis narrationibus.

2 Ad nullius etiam viri magni delationem iudicium firmare. nam & falli vir cætera probatissimus, & in errorem ab alio adduci potest. cùm optimus quisque Religionis suæ zelo perfacilè in errorem inducatur. Facit hoc amor. dum enim damna metuit, imminētia credit, & eò ferè narratis, aut è variis coniecturis elicitis, adhæreſcit magis, quo amat magis; quóque maiore affectu in Religionem fertur, eo damnorum timore faciliùs metuendis aures fidémque accommodat.

3 Ad nullius licet optimi viri delationem, sententiam ferre. deterius enim hoc priore est. nam vt bonus, adeóque & prudens sit qui defert, errorem tamen intercurrere posse, siue circa delinquentis personam, siue circa rem ipsam quotidianâ nimirum experientiâ docemur. & nos ipsi quàm sæpe fallimur? quàm sæpe nunquam obuentura manibus tenere arbitramur? quoties in familiarissimis rebus labimur? quoties in persona aut re surrexit error?

error? Cùm verò plurimùm de Superioris auctoritate ac prudentiæ opinione detrahat ſemel latæ ſententiæ retractatio, ne ad hanc cum non poſtrema famæ iactura deſcendere cogatur, nunquam ſententiam niſi de re penitus indubitata ferat; memor faciliorem eſſe tardioris credulitatis, nimiæque cunctationis, quàm nimiæ credulitatis ac præferuidæ properationis veniam.

4 Nuſquam è nudis delationibus ad aliquid opere explendum procedere. quod deterrimum omnium eſt. quid enim ſi poſt hæc innocentem reum deprehendat? quanta conſcientiæ inquietudo inſurgit? cùm non rarò innocens damnatus, mœrore contabeſcat, ac magnus Religionis cultor cæca Superioris executione cadat, omni frequenter reparationis ſpe erepta.

5 Nunquam inaudito reo quantumuis noxio, certò aliquid apud animum ſtatuere. neque enim ad certò aliquid ſtatuendum præiudicia valere

 debent,

debĕt, neq; ex vno pluribúsve eiusdem licèt generis, cèrtò aliquid colligi potest. coniecturas nasci probabiles non nego. Suspendet tamen in iis iudicium prudens Superior; neque ex vno alteróve delicto aliud inferet. posse fieri in tanta lapsuum pronitate credet, certò nihil affirmabit; sed neç negabit quidem, verùm sententiam in delicti cognitionem differet.

6 Nihil commoto recenter à delationibus animo peragere. cùm ferè in animo commotiore prudentiæ locus non sit; exulat enim plerumque prudentia à turbata mente, vt à turbato mari malacia. & cæca omnis commotio est, alienis oculis pedibúsque videt & ambulat. sedatum compositúmque pectus sapiĕtia sibi poscit, & ab omni partium affectu remotum.

7 In omni delatione mentem, pulso calore, ad quoddam frigus deducere. differre etiam (quandó res moram patitur) in alterũ aut plures dies delati delicti disquisitiones, donec

deferuescat æstus: solâ namque morâ ad temperiem quamdam inæstuãs animi calor deducitur, & alia omnia à pacato corde quàm à commoto prouenire videmus. fit enim in hoc quod præpropero cæcóque cursu ruentibus, vt in obiectam ignari foueam aut præcipitia prolabãtur, nec antè periculum sentiant, quàm præferuidi cursus damna tulerint.

In omni proinde delatione per- 8
suadeat Superior sibi, posse delatorem falli, seu visa seu narrata deferat. posse deinde humani aliquid intercurrere etiam in bono viro, nimiæ nimirum credulitatis, facilitatis, indiscretionis, zeli, aut quandam morum diuersitatem, ac naturarum pugnantiam; pronúmque in suspiciones animum, morosi denique & seueri censoris ad tristia & metuenda pronitatem.

Delatione facta tacitus secum cõ- 9
sideret Superior, num quæ inter deferentẽ & reum æmulationis caussa intercurrat, num vetus aut noua alienatio, num quæ muneris præteri-

ſio, aut gratiæ alicuius aucupatio. audita deinde an viſa narret. deferentis etiam vultum, verba, oculos, membrorum iactationem, ac compoſitionem, circumſtantiáſque omnes ſerius indagator diſcutiat; mores denique & ingeniũ deferentis & rei, ac vtriuſque anteactam vitam, reliquorúmque de vtroque opinionem. Ac licet ſancti probíque in delatore mores magnum pondus delationi adferant; reíque minùs probata vita, aut in eodem genere notata delicta, accuſationis probabilitatem augeant; cogitare tamen Superior debet, falli delatorem vel ſuo vel alterius, vel primi narratoris vitio aut errore poſſe.

10 Vocet deinde ad ſe reum, cui frigidè potiùs quàm calidè delata proponat; minuat etiam verbis delictũ, humanámque conditionem ad lapſum procliuem adferat; pronúmque in ipſum animum oſtendat, verbíſque è paterno pectore depromptis beneuolentiam iuuet: audiat deinde pro ſe dicentem reum, vultúm

túmque purgantis se intueatur, totámque corporis ac oris compositionem, in dicendo fiduciam, hæsitationem, ruborem, pallorem, trepidationem, constantiam. eadémque cogat repetere, vt videat num immemor dictorum prolabatur ad alia, circumstantias mutet, aut à prioribus diuersis coloribus depingat, concessa antè neget, negata concedat. quòd si innocentiæ suæ testes adducat, audiat eos Superior priusquam conueniri à reo possint, & audiat singulos, neque quidquam intentatum relinquat, quò & innocentem culpa liberet, & nocentem pro delicti grauitate puniat.

Quòd si audita delator referat, 11
det operam Superior vt ad primum narrati delicti auctorem deueniat, antequam cum reo agat. Videat deinde quibus narrationis illius auctor nitatur, suspicionibúsne & coniecturis nudis, an aliis certioribus. mores etiam huius consideret. an ad delationes pronus, ad censurarum seueritatem, ad res supra veritatem

augendas, aut ad alium minùs ordinatum affectum; intercedátne aliquid alienæ mentis, offensus à reo sit, aut ab hoc in simili aut dissimili delicto accusatus, habeátne aliquem sibi perfamiliarem & amicum, reo aduersum; cùm ab his sæpè nasci accusationes soleant. aliquáne prærogatiua reus fulgeat, qua accusationis auctor careat; aliquo munere fungatur, quod accusator ambiat; aut impedimento reus accusatori sit ad aliqua sperata.

12 Si delator secretum obtendat, negétque concessum sibi primi auctoris nomen prodere; seriò si vnquam aliàs, deferentis & delati mores vitámque intueatur, num quæ æmulationis caussæ, eáque omnia quæ numero 8.9.11. dicta sunt. Quòd si pergat accusator, magnáque constantia insistat accusationi, nec aliam prætexat causam, quàm rei salutem, bonum commune, periculum multorum, imminentia damna: audiat delatum. si viderit vultu verbísque cōstantem, ad obiecta intrepidum, fortém

témque ſimul ac modeſtum, & vbique ſui ſimilem, nec minore conſtantia in negatione ac purgatione quàm deferentem in accuſatione; rem totam ſuis ſuorúmque precibus commendet Deo, ab eóque in tam ancipiti re conſilium ſperet. Quòd ſi poſt omnē conatum, nihil in vtramque partem certi elicere potuerit; videat, an non ſit conſultum, vtrumque, ſi in eodem domicilio commorentur, loco, ſi fieri poteſt, mouere.

Si delator viſa à ſe referat, reúſque 15
neget, nec nimùs hic fortis in negatione quàm ille in accuſatione ſit; poſt tentatos variè vtriuſque animos, ſi parem vtrobique verborum conſtantiam repererit, nec in vlla circumſtantia à ſemel affirmatis aut negatis deflectentes, poterit canonicam vtrique purgationem imponere. Quòd ſi per varias ac frequentes iteratáſque interrogationes falſa quædam & prioribus obiectis, aut negatis pugnantia repererit (cùm vna veritas, multiplex falſitas ſit, ac qui mendacio innituntur, vix, ſi per inter-

interualla rogentur, in eodem gradu permaneant) reum se deprehendisse cogitet. cuius in primis saluti studere conabitur, & ad veritatem omnem retegendam inducere, quo certiùs animæ illius aliorúmque si quos malum tangat, medeatur. quicunque denique siue accusator, siue reus falsitatis in circumstantiis conuictus fuerit, licet in accusatione delator, aut in delicti negatione perstet reus, domo (quæsita alia occasione) mouendus erit: neque enim expedit in vna familia vtrumque residere.

14 Quòd si complicem complex accuset, ingens fidem adhibendi occasio est. ac nisi clarè se qui accusatur, purget, doceátque aut se tunc temporis domo abfuisse, aut alteri adfuisse, vix denegari accusatori fides potest, cùm factus ipse sit accusator sui, quod gratuitò nemo prudens facit. Et tamen etiam in hac accusatione improbitas aliqua latere potest, cùm qui accusat, vltronea hac sui denuntiatione ab omni pœna eximendus videatur; qui accusatur,

ple

plectendus. Iam quorumdam malitia aliquando tanta eſt, vt non ſubterfugiant audire malè, dum deterius aduerſario ſit. Prudens proinde Superior ſingula diſcutiet, nec temerè ad ferendam ſententiam deſcendet: ſed circumſtantiis omnibus excuſſis, poſt preces ad Deum fuſas, plus ſemper ceteris paribus vltroneo ac ſpontaneo ſui accuſatori quàm reo delictum neganti tribuet. nihil tamen grauius ſtatuet quamdiu in delicti negatione delatus perſtiterit, maximè ſi ſe canonicè purgauerit, innocentiámque ſuam iuramento teſtatus fuerit. quod ſi fecerit, ad eandem purgationem accuſator adigendus erit. quod vbi vtrimque factum fuerit, vni Deo rem totam Superior committet.

Si verò muliercula ſit quæ accu- 15
ſat, videat Superior quâ illa famâ ſit, quâ in illam diem integritatis opinione fuerit, quo ingenio, moribus, modeſtia, audacia; alienationis aliqua cauſſa intecesſerit, aut æmulæ alicuius ſibi prælatæ inuidentiâ odiũ ex

ex amore natum sit, an fors etiam ex sollicitatrice accusatrix. qua in deferendo verecundia, qua libertate aut impudentia, quibus verbis rem explicet, castis an inuerecundis, sine fronte an cum pudore, quo fine deferat, suo an alieno impulsu, vna tantùm sit accusatrix an plures. Mores deinde discutiat accusati, leuis sit an maturus, an in quasdam minùs castas narrationes verbáque pronior, verbis vtatur religiosis an secus, orationi deditus an in hac frigidior, mortificationis studiosus an sui amantior; maléne antè audiuerit, maximè in simili delicto. quòd si plures verisimiles coniecturæ probabilẽ rem fecerint, consultius fuerit munere & loco mouere, occasionémque subtrahere, licet in negatione reus persistat; maximè si frequentiùs in similis delicti suspicionem venerit. Quòd si prima accusatio est, nec quidquam in illum diem sinistrè de illo auditum, steteritque intra religiosos mores; nihil ad vnius mulierculæ accusationẽ mouendũ: neque

neque enim minus reo, viro religioſo, fortiter in negatione perſiſtenti; quàm vnius mulieris accuſationi deferendum. Inuigilandum nihilominus talibus, obſeruandi mores, agendi cum illo ſexu conſuetudo, maturus an familiarior, breuis an in ſermocinatione prolixior, facilis in illarum viſitationes; ac in his vultu ad modeſtiam, an in liberiorem riſum compoſito; curioſior in oculorum iactatione, an verecundior in depreſſione ſit; expeditus in illarum confeſſionibus, an protractior; aliáque generis illius quæ in delati delicti cognitionem deducere poſſunt, ſeriò inueſtiganda erunt. Videndum deinde cui illa accuſatrix conſcientiam ſuam credat, qua moderatione ac modeſtia ſe habeat, virginem moribus referat aut matronam caſtam, an licentiores mores minùs caſtum pectus prodant. nec difficile erit per aliquam illius ſexus cui tutò fidi poſſit, mores illius, ſuppreſſa tamen cauſſa, cognoſcere.

Quòd ſi plures accuſatores fuerint,

16 rint, non ideò inauditum reum damnabit: ſed accuſationum capita percurret, conferétque inter ſe dicta, videbit conſentanea an pugnantia deferant, an ſibi in omnibus conſtent ſinguli, an omnes: an audita an viſa narrent: an ab vno capite accuſatio proficiſcatur, quæ in plures poſtea diſperſa fuit. ſæpè enim dum conſentientibus nimium verbis, ordine circumſtantiiſque audita narrantur, ab vno fonte, & narrationis totius ſtudioſo compoſitore, accuſatio profluit. auctore primo reperto diſcutienda quæ ſuprà recéſita ſunt. Videndum etiam cùm plures ſunt, quales ſint qui accuſant, iuncti mutuò ſtrictiore amicitia, morum ſimilitudine, quibúſque fundamentis accuſatio tota nitatur: quáque in illum diem reus vitâ, moribus, aliorúmque opinione, integritatis & innocentiæ famâ. num quid in hoc ſit inuidendum, num quæ dignitas cui nata ſuccreſcere ſit æmulatio. num ſperare aliquid accuſatores poſſint reo munere aut loco deturbato: num deni-

que

que offensi à quacunque caussa à reo fuerint. Incredibile enim dictu est quãtum hæc humana animi candorem obnubilent, pectoris sinceritatem obtenebrent, veri lumen contegant, vt quæ non sunt videre se arbitrentur: & fœcunda densarum suspicionum nebula, veritatem omnem oculis subducant, falsaque pro veris prospectanda præbeant: vt accidat his quod febri laborantibus, quibus à palati amaritudine, etiam suauissima amara videntur, & è melle & saccaro fella legunt & narrant. Idem in vitiato affectu cogita, vertit in naturam suam prauam, quidquid porrexeris boni.

Si domus aut familiæ Superior sit 17
qui accusatur, maiore opus discussione accuratioréque inuestigatione, cùm multa ratione muneris in illo sint, quæ æmulationes alienationésque animorum nata sunt producere; vt nimia Superioris vigilantia, repressa multorum libertas, illicitorum negatio, prætensarum concessionum resectio, arctior disciplina, sat

magnam in quibusdam ad commoda sua pronioribus caussam indignationis, querimoniarum oblocutionúmque dare consueuerit, amplámque præbere materiam Superiorum dicta factáque solertiùs propiúsque inuestigandi & carpendi, bona etiam in deteriorem partem & alienam ab auctore mentem interpretandi. Non quòd Superior semper extra culpam & noxam sit, aut immunis ab erroribus ac delictis; sed quòd in eo munere maiorem campum æmulationibus offensionibúsque subministret: è quibus deinde accusationum flumina tanquam à fontibus suis fluunt. quo maiore opus in his industria. audiendi tamen delatores, ac faciles etiam aures præbendæ, ne repulsa aut audiendi morositate à grauissimarum etiam rerum accusatione terreantur. verùm si vsquam intentum in omnem partem in hac re animum habere oportet. discutienda obiecti delicti qualitas, personarum auditio, narratorum verisimilitudo, pacato an commoto

moto animo deferantur, aliquídve intercedat offenſionis aut humani affectus. aliorum etiam de Superiore, maximéque probatiſſimorum, & in quibus nulla mentiendi occaſio, ſolerter ſuppreſſa cauſſa, inueſtiganda ſententia. Superior denique ipſe audiendus, nec damnandus niſi re compertiſſima. Quòd ſi vnus tantùm ſit accuſator, nec aliunde quidquam aſtruendo ac confirmando delicto haberi poteſt, maiore etiam cautione opus, maximè ſi obiecta Superior neget. Quòd ſi accuſatorem ſuum Superior certò nouerit, perſtétque in negatione vt ille in accuſatione, vidẽdum an accuſator loco mouendus ſit, in qua re magna omnino opus prudentia ac circumſpectione; neque enim facilè amouendus accuſator, ſi veriſimilia attulerit, ſi probabilem accuſationem fecerit, ſi illam non leuibus indiciis docuerit, ne, cùm caret Superior obſeruatore, liberiùs delinquat, neque tamen ſine ſollicitudine eſſe licet, cùm periculum ſit ne incognitum delatorem,

torem, quà palàm, quà priuatim, quacunque arrepta occasione, insurgat, rigoribus etiam ac sæuitia fatiget ac frangat: aut abeat denique domus tota in partes; dum alij Superiori, accusatori alij adhærescunt. quod persamiliare est euenire, quando res palàm innotuit: vt si vlla in re, magna hîc opus sit solertia ad veritatem eruendam. Quòd si certò nihil cognosci possit, videndum quæ pars probabilioribus fundamentis nitatur. ac si nec hoc sciri satis possit, aut mutuò conciliandi erunt, laudato in accusatore zelo, pulsa in Superiore delicti suspicione, aut accusator aliâ quæsitâ causâ mouendus erit.

18 Consultum deinde interdum fuerit, quando per secreti leges licebit, viro alicui graui, prudenti, neutrarúmque partium, aut pluribus etiam, si rei id magnitudo ac incertitudo postulet, accusationis disquisitionem committere. vt vtramque illi partem singuli audiant, audita considerent, ac taciti etiam singuli calamo

mo committant. Examinet demum omnia ipſe Superior, fortè alia, aut pugnantibus circumſtantiis narrata reperiet, cùm varias illas narrationes dictáque inter ſe compoſuerit.

Seriò denique in omni delatione, 19
locorum, temporum, perſonarum, modorum circumſtantias examinet. cùm hæ ſolæ ſæpe veritatem aperiãt: frequenter enim narrantur quæ vel in talem perſonam, locum, tempus, modum cadere nõ poſſunt: aut quæ deferentis æmulationem, alienioréṁve animum produnt: aut quæ in dubia primi narratoris fide, aut melancholica perſuaſione fundantur. quod euenire aliquando in femineo ſexu videmus: quæ quidquid animus atro triſtíque quodam humore oppreſſus dictauerit, pro indubitatis narrant. quæ tamen ſi prudens ſolérſque Superior propiùs conſiderauerit, falſa è circumſtantiarum maximè ſeria diſcuſſione deprehendet.

In his ſimilibúſque delationibus, niſi

nisi Superior prouidè, moderatè ac circumspectè rem instituat, maturéque ac tardè ad ferendam sententiam descendat, nihílque nisi compertissima re statuat; se alióſque ac familiam vniuersam in præcipitia damnáque nulla postmodum arte ac prudentia emendanda impellet. noxios pœníſque dignissimos præmiis afficiet, & ad prima Religionis munia, cum infami Ordinis prolapsu, florentissimarúmque familiarum interitu promouebit: innocentes, viróſque ad maxima quæque natos in ignauo otio consenescere compellet, ita fiet vt virtute ornamentis nudata, vitio præmiato, ingens incitamentum ac calcar in omnem licentiam, improbitatem ac calumniam addatur, validáque ab omni probitate ac religiositate auocatio incutiatur, via ad optimum quemque ab omni digniore gradu deturbandum aperiatur, animúſque probatissimo cuique ad Religione dignissima contendendi eripiatur, maneátque destituta ac nudata Religio bonis

bonis, improbitate per calumniandi licentiam, facilémque Superiorum credulitatem vincente.

Iam si facilis in delationem & credulitatem Superior ad alium Superiorem, aut ad supremum etiam per litteras decurrat, rémque vt indubitatam referat, verbis etiam augeat, vt non rarò in hoc genere fieri assolet, quid nisi innumeris se ferè induat difficultatibus? nam si falsa denũciauit, plurimum illi apud omnes, retecta falsitate, de prudentiæ ac de viri etiam probi ac Religiosi opinione decedit. Adde, plerumque in animo falsò delati remanere quasdam alienæ mentis in nimis credulum Superiorem aculeos, non nisi cum vita ponendos: sed & graues exurgunt conscientiæ stimuli, cùm temerè se credidisse, temerè etiam falsa denunciasse senserit. Et fortè dum imprudentiam suam, nimiámque in credendo ac deferendo facilitatem aperire Superior erubescit; manet graui hac aspersus nota innocens, nec illati dãni finem nisi cum morte

 sentiet.

sentiet. Quòd si ad falsa hæc eluenda victor sui omni conatu Superior exurgat, impressa tamen semel delicti opinio detergi vix potest; cùm plerumque aliquid vulneris aut cicatricis; aut conceptæ sinistræ opinionis adhærescat, quæ non morientem modò comitatur, sed & post cineres & busta in multorum animis viuit. tantum potest semel concepta veræ an falsæ rei opinio. indiuiduo nexu copulatur, adeóque & vita functis superest, & crudeli perennitate sæuit in mortuos, quasi non satis sit improbitati sæuisse in viuos: ita non contenta calumnia depasto viuentium meliore sanguine, barbara quacúmque crudelitate immanior, nec cineres patitur illæsos, tam diu nimirum reum in suo puluere peremptura, quamdiu improbæ delationis memoria vixerit. quæ ferè tãquam per manum tradita, scelerati hominis pessima ꝓgenies, fœcunda noxiorum generatione, transit in posteros, victura semper, perẽptura semper. à tam paruis initiis nimiæ

miæ Superiorum credulitatis mala tanta, æternæ nimirum innocentis animæ dilaniationes.

Detractores arcendi.

CAPVT XXI.

ET coërcenda etiam eorum licentia. Laudatus Plinio Traianus, quòd delatorum potentiam fregiſſet; Suetonio Auguſtus, quòd contempſiſſet. nec minor laus Honorij & Theodoſij: *Quiſquis crimen intendit, non impunitam nouerit fore licentiam mentiendi: cùm calumniantes ad vindictam poſcat ſimilitudo ſupplicij.* Omnino Chriſtianè: digniſſimi qui imperarent. Fuit in eadem ſententia Aurelianus Imperator. Multa apud Liuium, plura apud Tacitum & Suetonium reperies. ferè enim Superiores difficultatibus implicant. Ita Ammonitarum Regem, Dauidem, Ariſtobulum, Herodem Aſcalonitam, Philippum Macedonem, Imperatores Claudium, Commodum, ac Ri-

chardum Angliæ Regem, alióſque mille incommodis induerunt, compluréſque vita etiam & regno detractio exuit. ita Hadrianus, cetera magnus Imperator, detractoribus obſequens, amiciſſimos hoſtium loco habuit Tacianum, Nepotem, Sexticium, Clarum, plures. Eduardus II. Angliæ Rex nobiliſſimos quoſque ſecuri ſubiecit, vxorem filiúmque regno pepulit, ipſe eodem exutus. Lapſus etiam in hac re Conſtantinus Magnus in Criſpo filio. Apud Domitianum nihil tutum fuiſſe accepimus, nihil apud Tiberiũ, ſi lucri ſpes accederet. tantum detractio poteſt:
Eccli. 28. de qua illud Sapiens: *Ciuitates muratas diuitum deſtruxit, & domos magnatorum effodit; virtutes populorum concidit, & gentes fortes diſſoluit. flagelli plaga liuorem facit: plaga autem linguæ comminuet oſſa. multi ceciderunt in ore gladij, ſed non ſic quaſi qui interierunt per linguam. beatus qui tectus eſt à lingua nequam, qui in iracundiam illius nõ tranſiuit, & qui non attraxit iugum illius, & in vinculis eius non*

est ligatus: iugum enim illius, iugum ferreum est; & vinculum illius, vinculum æreum est; mors illius, mors nequissima, & vtilis potiùs infernus quàm illa. Fortiter hic Chrysostomus & verè: *Detrahens fraternas carnes comedisti, proximi carnem momordisti. vnde & Paulus terruit dicens: Si autem vos inuicem mordetis & comeditis, videte ne ab inuicem consumamini. Nam infixisti dentes carni, sed animæ maledictum, improbam suspicionem infixisti, vulnerasti, innumeris affecisti malis & te & alios plures.* Et Bernardus: *Nunquid non est vipera lingua detractoris? ferocissima planè; nimirū quia lethaliter tres inficit flatu vno. nunquid non est lancea ista lingua? profectò & acutissima, quia tres penetrat ictu vno.*

Vitabit ergo detractores Superior, nec fidem, adeòque nec aures admouebit, memor veteris dicti; Neruus atque artus imperij sunt non temerè credere. Credidit Alphonsus Rex Francisco Sfortiæ, qui commentitiis in fraudem litteris Petrum & Troilum primos regios duces ad

rem ſtrenuè peragendam inhortabatur, operámque dederat,vt ad regias manus litteræ venirét,& vtrumque vinculis conſtringi rex iuſſit. ita dum fortiſſimorum ducum opera rex caret, Sfortiæ feliciter res proceſſerunt, infeliciter regi. ſic nimiæ credulitatis pœnas rex dedit, ſubdolæ delationis præmia Sfortia tulit. Memor deinde ſit Superior temerè huic hominum generi ſi quid conceſſerit,pari obtrectationum libertate inſurrecturos in abſentem Superiorem, qua in alios conſueuerunt. libertas vna aliam parit.aditum præbuit Superior detrahendi aliis, reſerauítque detractoribus aures? inuenient ipſi quod in Superiore reprehendant, & vel ipſam credulitatem damnabunt: neſcit vlli parcere detractor,nō adeò patri ac matri.quid? quòd voluptatum illi quoddam genus ſit,obloqui, & maledicere inter beneficia ponat;ac inter ingenij felicitates numeret inuenire quod in alio reprehēdat;& inter acumina reperire & enarrare quod nuſquā eſt.

inge

ingenioſa nimirum improbitas eſt, trabem in feſtuca, elephantem in culice, Alpes & Pyrenæos ſaltus in verruca legit, & ſomniata ſibi alterius innectit vertici; ipſaſque alieni pectoris virtutes tam ſcitè improbis ac adulterinis coloribus peſſimus pictor decolorat, vt vitia arbitreris, bis-falſarius, inuentione & narratione. nimirum cùm maledicere officium bonæ conſcientiæ iudicet, loquacem mendacitatem, facundiam; impudentiam, conſtantiam deputat. Vitabit hos omni ſtudio Superior memor Sapientis: *Cum detractoribus ne commiſcearis, repentè conſurget perditio eorum.* Et, *Remoue à te os prauum, & detrahentia labia ſint procul à te.* Et, *Sepi aures tuas ſpinis, & linguam nequam noli audire.* Bene Paulinus: *Quòd ſi hæc in nobis eſſet diligentia, ne paſſim obtrectatoribus crederemus, iam omnes detrahére timerent, ne non tàm alios quàm ſeipſos viles detrahendo facerent. ſed hoc ideò malum celebre eſt, idcircò in multis feruet hoc vitium, quia penè ab omni-*

Prou. 24.
Prou. 4.
Eccli. 28.

bus libenter auditur. Bene Hieronymus: *neque verò illa iusta excusatio est; Referentibus aliis iniuriam facere non possum.nemo inuito auditori libenter refert. sagitta in lapidem nunquam figitur: interdum resiliens percutit dirigentem. Discat detractor, dum te videt non libenter audire, non facilè detrahere. Cum detractoribus, ait Salomon, non facilè misceâris, quia repentè veniet perditio eorum, & ruinam vtriusque quis nouit? tam videlicet illius qui detrahit, quàm qui aures accommodat detrahenti*. Et alibi: *Sicut sagitta, si mittatur contra duram materiam, nonnunquam in mittentem reuertitur, & vulnerat vulnerantem: ita detractor, cùm tristem faciem viderit audientis, imò non audientis, sed obturantis aures suas, ne audiat iudicium sanguinis, illicò conticescit, pallet vultus, hærent labia, saliua siccatur*. Est in hanc sententiam illud Sapientis: *Ventus aquilo dissipat pluuias, & vultus tristis linguam detrahentem*. Prudenter Augustum Mæcenas monet: *Permulti vel odio aliorum,*
vtpote

vtpote bona eorum affectantes, vel in gratiam quorundam, vel irati ob postulatam, & non acceptam pecuniam, falso crimine seditionis tentata, aut contra Imperatorem alicuius facti, vel dicti improbi eos onerant. Ideóque non temerè fides eis est adhibenda, sed omnia accuratè examinanda. quòd si tardiùs fidem adhibueris, nullo tuo magno fiet damno; festinando autem fieri potest, vt peccatum aliquod irreparabile admittas.

Inuenies in hoc genere quosdam qui palàm improbi feruntur in omnes: alios qui concreto vultu, suspenso supercilio, per ambages & anfractus nocituram seriem euoluunt, tortuosa circuitione venena iaculantes: alios qui amicitiam profitentes tanquam fella pertenui melle lenientes, eo fortiùs infigunt aculeum, quo sub amici persona validiùs in incautos illabuntur. Sunt qui crocodilos imitantes, inter commiserationum voces & lacrymas barbarè perimunt, eo crudeliùs, quo remotiores à sanguine lacrymæ esse debent.

laudant hi in eo cui detractum cunt plurima, claudunt deinde narrationem commiſerationibus veſtitã, tanquam ſcorpij cauda, ore quaſi blandiẽtes, de poſthumo corporis verbẽrantes: qui eo nocentius vulnus & virus figunt & infundunt, quo fallaciùs feriunt.

In quibus illud ferè conſiderandum, incurrere plurimùm tales in optimos quoſque, quorum virtutibus cùm deſperent pariari, ad detrahendum ſtudia vertunt. aſſequi nimirũ cùm non poſſint, impedimenta iniiciunt. felicitati inuident? calcatam vellent. dignitatibus aut muneribus excludũtur? viam ſibi per aliorum ruinam ſternũnt. gratia alij valent, eloquentia, eruditione, prudentia, magnarúmque virtutum opinione? contabeſcunt inuidia. inde mille modos minuendæ famæ excogitant, &, vt fœcunda ſemper in malum æmulatio eſt, inueniunt: ac nunc per ſe, nunc per alios derogatum ac diminutum erunt. vt infelicem meritò dixerim Superiorem, qui detra-

ćto

ctores nactus, faciles iisdem aures præbet, in perniciem suam credulus. cùm ferè hunc necesse sit destitui viris magnis; cùm in hos propè vnos validè insurgant detractores, nec calumniandi finem faciant, donec aut euerterint, aut in suspicionem apud Superiores vocauerint, siue rei malè gestæ, siue æmulæ dignitatis, siue insidiarum, molitionum aut nouorum studiorum, siue priuati criminis, siue hostilis animi, siue denique dictorum factorúmque contra Superiorem. ac cùm celsitudo, vt quæ in præcipiti versatur, facilis in timorem & suspicionem sit, non opus magna flamma ad arida hæc ligna accendenda. modica scintilla satis est. maximè si virum virtute & opinione magnum tangat; à quo facilior metus est. contemnimus modica & quæ voluntaria iniuria humum verrunt; insurgimus ad alta. cùm ferè, vt dixi, altitudinem timor & suspicio; paruitatem neglectus comitetur.

Infeliciores omnino Superiores,

qui in credulitatem faciles vltrò occasionem detractionibus præbent. hinc dictum verè: *Tolle auditores, deerunt detractores.* quin imò tolle præmiatores, non erunt detractores. nemo enim facilè gratuitò malus est. præmia enim deposcit improbitas, vt si illa sustuleris, scelera iam nulla sint. Quare si difficilem se detractoribus præbeat Superior, carebit illis. quòd si falsas delationes non permiserit impunitas, ingenti peste familiam leuabit, & securitati suæ suorúmque consulet, & in altissima cum suis pace vitam transiget. sin admiserit, vniuersam familiam euertet, mutuam animorum coniunctioné tollet, æmulationes odiáque sparget, fiduciam minuet, diffidentiam ingenerabit, partium studia prouocabit, animos optimis quibusque ad magna & ardua adimet, ignauiam fouebit, dolos excitabit, adulationibus ostia aperiet, mutuis criminationibus viam sternet, candorem obfuscabit, politicam agendi rationem inducet, dissimulationibus ac suspi-

ſuſpicionibus omnia replebit , in mutuas euerſiones ſuos impellet , mœroribus primos quoſque macerabit & obruet , noxios præmiabit, damnabit innoxios , reluctantes ad imperia ſuos ſentiet , experietúrque languentes ac faſtidio plenos , & in omnem pietatem nauſeantibus ex tempeſtate ſimiles.

Et quis tutus erit , imò quis innocens , ſi detractionibus locus ſit ? aut quando detractor deerit, ſi facilem Superiorem nactus fuerit ? aut quæ innocentia calumniatorem effugiet ? quæ virtus carebit obtrectatore , cùm æmulatio ac inuidentia hanc ſequantur ? quis verò ſecurus erit ſi præmia detractorem ſequantur ? quæ denique tranquillitas ſtare poterit inter barbaros efferarum linguarum flatus , quibus miſerè in detractore Religio iactatur ? aut quomodo Deus in ea ſedem figet , cuius eſt: *Beati pacifici, quoniam filij Dei vocabuntur* ? cùm pax nulla ſub pacis mutuæque coniunctionis perturbatore formari poſſit : pace autem exu- *Matt. 5.*

lan-

lante, pacis auctorem Deum exulare necessum sit. hinc illud Gregorij est: *Audiant iurgiorum seminatores quod scriptum est, Beati pacifici, quoniam filij Dei vocabuntur. atque è diuerso colligant, quia si filij Dei vocantur qui pacem faciunt, proculdubio sunt Satanæ filij qui confundunt: quia autem nihil pretiosius est Deo virtute dilectionis, nihil est delectabilius diabolo extinctione caritatis.* Et illud Bernardi: *Proditores fiunt, quicunque in hoc Dei castrum inimicos eius introducere moliuntur, quales detractores Deo odibiles, qui discordias seminant; nutriunt scandala inter fratres. Sicut enim in pace factus est locus Dei, sic in discordia locum fieri diabolo manifestum est. Non miremini, fratres, si durius loqui videor, quia veritas neminem palpat. omnino proditorem se nouerit, si quis fortè, quod absit, vitia qualibet in hanc domum conatur inducere, & templum Dei speluncam facere dæmoniorum.*

Infelicissimi verò sub tali capite subditi sunt. cùm ferè perpetuis

agantur timoribus, incerti in quam partem dicta factáque deferenda, in quam accipienda, cùm virtus vitiúmque ex vnius delatoris voluntate verbísque pendeat. sortietur nimirum nomen ab hoc Prætore: neque enim iam accusator tantùm, sed iudex est. vnde fit vt optimus quisque manum retrahat, labores fugiat, otiũ sectetur, quòd minùs in hoc quàm in illis periculi arbitretur. neque enim facilè delator in reptantem insurgit, celsa petit, & ad celsa properantibus extendit manus, impedimenta obiicit, fulcimenta tollit in ruinam, quo fit vt aut in vltronea ignauia vitam trahant, aut impatientia victi, validè in obtrectatorem ac Superiorem insurgant, nec finem faciant donec vtrumque loco mouerint, aut eadem secum ruina oppresserint. ita perire, si cum hoste pereas, iucundum. nam si ille cadat, licet per latus tuũ, benè est. tantum potest detractio, vt proritatum animum maximè innocentem ad extrema consilia vtrísque infausta propellat. non potest

test salua nominis integritate ac salute se eripere? eripiet per sua & aduersarij vulnera, & mortem; tam auidus plerumque famæ innocens est, vt antè vitam quàm illam ponat. non potest cum virtute? alia ingredietur via, & antè implexus detractori suo cadet, quàm victorem ferat. quòd si Christiano pectore calumniam tulerit, inualetudine plurimùm ac longa tabe illam signat.

Infelicissima denique etiam familia talis est, quæ cùm summis quibusque viris ac propugnatoribus spoliatam se videt, tum ignauissimum quemque imperantem sentit; cúmque per suorum inualetudinem, infortunatam ignauámque vitam trahat, tum per vulnera & lacerationes meliorẽ animam emittit, generosissima sui parte frustrata; pessima verò parte sui viuit, si hoc viuere est vita morte deteriore viuere. & quæ vita esse potest tot crudelibus vndique vulneribus, nobilissimis quibusque membris concisis? quæ firmitas, quódve robur inter mutuas barba-

rás

que linguarum oppugnationes primis quibuſcunque neruis ad viuum exſectis? vt longè miſerrimam neceſſum ſit eſſe familiam, quæ ſub facili credulóque ad ſuſpicionem detractionémque prono capite, calumniis proſciſſa fatiſcit. non eſt hæc Religio, ſed portentum, religioſo nomine indigniſſimum, commiſeratione digniſſimum.

Verùm quid faciet qui innoxius nocentes has patitur linguas? ſolabitur ſe cum magno Iobo: *Ecce in cælo teſtis meus, & conſcius meus in excelſis.* in quæ verba Gregorius: *Qui teſtem in cælo habet, reprehenſiones hominum metuere non debet.* ſolabitur cum Apoſtolo: *Mihi autem pro minimo eſt, vt à vobis iudicer, aut ab humano die.* humana proinde iudicia humanis maior contemnet. nihil hæc æternis ad quæ nati, addent, nihil adiment. dignitate fòrs ſpoliabunt, aut eludent vota. quid hoc Chriſtiano? meliórne erit qui opibus, qui honoribus clarior? audi poëtam:

Iob. 16.
Epiſt. ad Pall. lib. 8.
1. Cor. 4.

Licet ſuperbus ambules pecunia,

Fortuna non mutat genus,
non corpus, formam, vires; minùs animum. quid ergo timebit? magnorum indignationem aut iram,

Quæ procudit enses,
Et miseras inimicat vrbes?

ridebit etiam. & linguis ferróque maior dicet cum Poëta:

Dedecorant benè nata culpæ.

Et solæ dedecorant culpæ. tolle has, decus & triumphos sperare à calumniantium linguis disces. & quid refert cuius opè cælo crescas? creuisse satis est. lingua te, febris, aut tortor gladius inscribat cælo, quid interest? fruere beneficio. & vt æger duras medici manus, inualetudine pulsa præmio donat: ita tu has linguas calamósque cælorum administros, sine quibus secundæ res obliuionem fòrs Dei dedissent. factum non semel. & plures prospera quàm aduersa cælis excluserunt, pœnis adiudicarunt. prudens æterna delige, æternis natus.

Adu

Adulationibus ostia firmanda.

Caput XXII.

Dictum fortiter, sed verè: *Regum opes sæpiùs assentatio quàm hostis euertit.* eadem ferè habes apud Augustinum: *Duo sunt genera persequentium, vituperantium & laudantium: sed plus persequitur lingua adulatoris quàm manus persequentis.* hinc illud monentis Paulini: *Adulatorum assentationes velut quasdam pestes animæ fuge. nihil est quod tam facilè corrumpat mentes hominum, nihil quod tam dulci & molli vulnere animam feriat.* Paria habes apud Ciceronem: *Sic habendum, nullam pestem esse maiorem quàm adulationem, blanditias, assentationem.* vt non vereatur decurrere in hæc verba Sapiẽs: *Meliora sunt vulnera diligẽtis quàm fraudulẽta oscula blãdientis.* illa in salutem, hæc in interitum eunt. illa medicamenta secum trahunt, hæc venena: illa feriunt & vngũt, & plus valetudinis bonæ quàm vul

Curt. lib.8.

in Psal. 59.

Ad Celantiam.

Pro Cælio.

Prou.27.

vulneris promittunt; hæc ſub molli ſpongia toxica iaculantur, & dum leniunt, interimunt, eo ſæuiùs quo ſub amici perſona incautum opprimunt, ſponſionibus diuites, inaniſſimi rebus, niſi quòd tacita hoſtilitate locupletes, in omnem nocendi occaſionem intenti,

Aſtutam tacito ſeruant ſub pectore vulpem;

magis etiam ſub vulpe lupum & pardum. quo magis inuigilandum Superiori ſeriò; ne qua parte oſtia adulationibus aperiat. ſi aperit, perit. inimicum enim in adulatore domo excipit, & inimico nocentiorem. cùm mitior apertus hoſtis ſit occulto inſidiatore. arma enim armis repellere procliue eſt. dolos quæ virtus anteuertet? quis nouaculam vitabit ſpongia tectam? quis venena domeſtica manu porrecta? quis denſa nocte ſcorpium calcaneo inſidiantem? hoſtis verò omnis adulator eſt, ſub ouina pelle lupus; ſub mellis fauo fella propinans. exporrecta blanditur fronte, oculíſque ſuaue ludentibus,

tibus, verbíſque ſaccaro plenis ludit amicum. Iam quis arbitretur lupum oue tectum ? quis ſaccareum calamum colocynthide ſaturum ? quis fauo fella contineri ? non magis quàm in generoſo pulſu, optimo ſanguine & colore, inualetudinem claudi. & quis credat damnanda laudibus, laudéſque damnandis contineri ? reperies hoc in omni adulatore. damnas ? damnat. laudas ? laudat. proba an improba ſint iuxtà habet, ſatis illi damnaſſe, laudaſſe, quæ damnas, quæ laudas. ex vero an ſecùs, poſtrema illi cura. prima placuiſſe eſt. vt verum ſit illud Taciti de adulatoribus: *Quibus omnia Principum honesta atque inhonesta laudare mos eſt.* & quiſquam adulatorem amicum putet ? non eſt. ſi eſſet, mentiri neſciret, nec aliud verbis proderet, aliud mente volueret, nec palàm probaret ore, quod tacitus damnaret corde. ſed neque in alterius gratiam laudaret damnanda, damnaret laudanda. quod omnis adulatoris vnicum ſeriúmque ſtudium eſt.

Iam

Iam cùm hoſtilia ferè tegat animo, amica denuntiet verbis, odia mente fouet, quæ verborum dulcedine velat. hoſtem verò pectore circumferre ex eo diſces, quòd omnis ferè adulator aliud labris, aliud animo claudat, ac pugnantia etiam mutuóque plurimùm ſe perimẽtia. cùm ergo verbis amicum præferat, animo neceſſum inimicum nutriat. Clarè hoc videbis ſi fortuna mutauerit vultum, mutabit & verba adulator: deſinet enim velle placere, qui non virum, ſed fortunam coluit, non hominem, ſed purpuram veneratus. amauit dignitatem, nec vltrà: & ſibi illam amauit, non alteri; non amaturus niſi commodam ſibi arbitratus. ſibi ergo ſtuduit, placitura dixit ſibi, laudauit, damnauit ſibi. quare vt primùm vertit fortuna frontem, vertit & ipſe dictionem, & è magno laudatore, magnus exurrexit contemptor; tanto maior hoſtis, quanto maior antè laudator. nec minor tamen priùs erat hoſtis, ſed latebat, & inimicum pectus amica tegebat veſte,

quam

quam fortunæ ſacrauerat. elapſa fortuna eſt, exuit adulator veſtem, ſimúlque inlatentem hoſtilem animum recluſit. Facit hoc adulator omnis. non faceret ſi hominem amaret: virtuti enim huius augendæ ſtuderet, & illaudanda damnaret, ne ſi laudaret creſcerent damnanda. nam dum laudem mereri putat quæ laudantur; laudatoris deluſus ore, in damnanda eo fortiùs prolabitur, quo fortiùs laudantur.

Fugiet ergo adulatorem omnem Superior, vt iuratum nominis ſui hoſtem: & hoſtili more conſilia illius laudéſque tanget, timidè nimirum & cautè. non fidit hoſti? non fidet adulatori. ſuſpecta inimica conſilia habet? habebit adulatoris. hoſtiles molitiones omnes quocũque amico velamine tectas auerſatur? auerſabitur adulatoris, quacunque amica purpura & odore madidas? inimici laudes ad contemptum refert? referet adulatoris. armatus hoſtibus decurrit? nunquam nudum adulatori latus præbebit. quidquid ab inimi-

ca manu venit, inimicum arbitratur, nec ea aliter quàm venena & nudum iugulo ferrum admittit? faciet idem in adulatore, & quidquid ab huius ore & manu quocunque coronatum flore propinatur, tanquam ab inimica dextera prudens ac prouidus tanget. quin & alia omnia quàm quæ ab adulatore denunciantur, cogitabit. laudat? damnanda ſciet. damnat? laudanda ſibi perſuadebit. conſulit? vitabit vt mala. diſſuadet? ſequetur vt bona.

Conſultiſſimum tamen erit, ſi omnem à ſe adulatorem repellat, admittat neminem quocunque virtutum colore tinctum. mentitur. intus venena latent; natátque intus ſcelere & odio, in cuius labris virtus & amor natant. auerſabitur proinde adulatorem; vt omnis boni conſilij peſtem, optimorum conatuum præſens toxicum, ſolidarum virtutum barbaram ſecurim; felicis imperij falcem, omníſque prudentis gubernationis fallacem nouaculam; memor illius, *Quiſquis adulatorem domo*

recipit, serpentem sinu fouet. torpet? explicabit venena vbi incaluerit,& diffundet in fotricem manum virus; eo nocentius quo in incautam. quid? quòd nulla beneficia adulatorem vincant; non magis quàm serpentem. semper hic serpēs est. moribundum recrea, frigore & siti enectum refoue & pota, vulneribus medere. vbi deperditas vires receperit, serpens erit, venena vomet. facit idem adulator. benefactis onera, indulge, mensa tua pasce, propiùs etiam vberibus lacta. quanto plus foueris, plus insurget. ne mirere, intus hostis est, qui opportunitatem nactus hostilia dabit. & cùm coràm amicum mentitur, inimicum absens loquitur. probat præsens, dānat absens, magnúmque quem in os tulisti laudatorem, sæuum, vbi retuleris pedem, patieris iudicem; quémque præsentem fortem senseras propugnatorem, absentem validum feres oppugnatorem. applaudit nimirum coràm, sæuit absens. blandè delinit prȩsentem, absentem prævalido ariete ac mola-

ribus occupat.& qui coràm mella & flores ostentabat, venena & ignes absens iaculatur; tanquam si quis pręsentem extremis demulceat digitis, absentem fulmine perimat, aut integrís montibus insepeliat.

Nec in vnum contentus sæuiisse, sæuit in omnes adulator, cùm vniuersam sedibus suis moueat familiam. nam & apud Superiorem detractum it sociis, maximè si suboffensum è quacunque caussa illũ senserit;& Superiorem apud socios dãnat,ídque potissimùm cùm exacerbationis aliquid inaudierit. quin si quem viderit commotiorem, vbi se in illius familiaritatem insinuauerit, exasperat animum,sinistráque Superioris iudicia dum recenset,& acrioribus etiam exacuit,auget alienationes, ac tanquam dolosis suppositis ignibus accendit flammas. decurrit inde ad Superiorem denuntiaturus quæ audiuit, quorum ipse ferè auctor & incentor primus, dictáque acerbiora sua aliorum adnectit ori, quo fortiùs Superioris animũ exulceret.

ceret.inde mutuas fouet dissēsiones, & ementitis etiā vltrò citróque narrationibus accendit,nouámq; vtrimque alienationum materiam indefessus suggerit.& dum partis vtriusque gratiam venatur, ac cōplacentia gratáq; offensis animis enarrat, mutuas odiorum incendit flammas.Nec magni ea res moliminis. arentia enim accēdas ligna pertenui scintilla iniecta.ac licet nulla dissensionum vestigia reperiat, vltrò illarū semina spargit, & falsis primùm delationibus altiùs illa pectoribus inserit quàm multorum annorum labor euellat.

Neque malum hoc domestico tecto clauditur, erumpit. flammam arbitreris vicina lambentem ,obuiáque quæque latè populantem : ita vicinas remotásque ædes perambubat adulatio , virúsque suum ad externa diffundit. vt si domi cōmodas detractionibus aures non repererit, foris quærat , & inueniat. ita auidi omnes malorum sumus , ad laudes tardi,ad reprehensiones celeres.hinc in os laudata,improbamus apud ex-

ternos, nec rarò apud mulierculam, cui dixisse, tympanis & tubis cõmisisse est: vt seria prece rogãdus Deus sit, ne aut aures Superior adulatori præbeat, familiarem sibi reddat, consiliis illius obaudiat, nocitura committat, nomen suum suorúmque illi credat, aut, quod optandum magis, ne talem sortiatur. Quòd si quem pronum in adulationem viderit, non in flore & herba, sed in radice ac semine euellat. vt cùm omnes in Superiore obfirmatas contra adulationes aures viderint, adeóque & hostem adulationibus esse, nemo prosiliat ad hæc blandimenta, ad has aurium compedes. virum enim cùm senserint Superiorem, & magni veri cultorem; non facilè muliebria hæc tendent retia. Quòd si quem deprehensum generosè repulerit, familiaritatéque ac dignioribus muneribus excluserit, non facilè quisquam adulatoris personam assumet. terrebit audentes pœna, & in vnum sæuisse, in omnes erit. ita dum in vno damnantur omnes, nemo ad punienda

venit.

venit. delicta si præmiaueris, quis à scelere abstinebit? & crimina si impunita transis; quis securas noctes patietur; quis innocuos dies? iam, vt vnius præmia inuitant, ita vnius pœna terret à sequela. & non facta tantùm, sed & cogitationem seponimus, si fecisse, pœnam tulisse est.

Superbia fugienda.

CAPVT XXIII.

AVdi Ecclesiasticum: *Initium superbiæ hominis apostatare à Deo, quoniam ab eo, qui fecit illum, decessit cor eius. quoniam initium omnis peccati est superbia: qui tenuerit illam adimplebitur maledictis, & subuertet eum in finem. Sedes ducum superborum destruxit Deus, & sedere fecit mites pro eis. radices gentium superbarum arefecit Deus, & plantauit humiles. memoriam superborum perdidit Deus, & reliquit memoriam humilium sensu.* Quid potuit fortius siue in contemptum, siue in cap.10.

 fugam?

fugam? è quo natum, vt viri magni dignitates fœcundam superbiæ materiam fugerent, Ambrosius, Augustinus, Malachias, Bernardus, Aquinas episcopatum; sacerdotium Chrysostomus; diaconatum Martinus; papatum Gregorius; ac primi ferè in Ecclesia exhorruerunt ad purpuræ nomen. meminerant verborum Sapientis: *Domum superborum demolietur Dominus*. Et, *Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam*. Et apud eundem: *Humiliamini in conspectu Domini, & exaltabit vos*. Sciebant verò superbiam ferè purpuræ comitem, rarámque cõiugationem dignitatum & cæli esse. quare cùm cælum cogitarent, dignitates cæli plurimùm inimicas auersabantur. nam si opes & beatitudinem non capiat vnũ cælum, cùm dicat ipsa veritas: *Facilius est camelum per foramen acus transire, quàm diuitem intrare in regnum cælorum*: quomodo capiet honores & gaudia? cùm difficilius sit modum in honoribus, quàm in opibus tenere? minor nimirum opum quàm honorum

Prou. 25. Iac. 4. Matth. 19.

norùm ſuperbia eſt. maiórque arrogantiæ & dignitatum, quàm arrogātiæ & auri miſtura. obliuionem Dei inducit aurum; contemptum ſuperbia. neſcit cælum auarus; ignorat Deum ſuperbus, cùm Scriptura teſte, *apoſtatare* ſuperbia faciat hominē *à Deo*. hinc *abominatio Domini eſt omnis arrogans*. Prou. 16.

Declinabit proinde à ſuperbiæ ſemitis omnis Superior, & non prouocabit in ſe manum Domini, *arrogantem & ſuperbum* deteſtantis. ſed Prou. 8. nec manum hominum, cùm non tantùm *odibilis coram Deo*, ſed *& hominibus ſuperbia* ſit. neque enim quidquam magis exacerbat animos & accendit in Superiorem, ac obliuiſci facit venerationis, adeóque exaſperat, vt ad vltima etiam deſperationum cōſilia adducat. tam altè etiam viliſſimorum animis inſidet opinio ſui, vt cōtemptum omni iniuria grauiorem arbitrentur. iam cùm faſtus contemptum ſecum trahat, fit vt nihil illo grauius ingenuis accidat. quibus ſi mortem mineris & contem- Eccli. 10.

ptum, inuolabunt in illam, vt hunc excutiant. propone torm͞eta, cæstus, flagella, calices, ferrum, vngues; adsit decus, hæc diligent. hinc multi in alta g͞etilitate, cùm proposit͞a sibi gloriam amplecti non possent, nisi per præcipitia, ferrum, secures, flammas, tormenta; dextram ignibus, iugulum ferro, collum securibus, membra tormentis, totum denique corpus præcipitio defrustandum dederunt; & amarunt hæc etiam per quæ victuræ historiæ portio fierent. tantum laudis pruritus & c͞oceptum animo decus possunt. Videmus hoc fomite æstuantes magnos viros sola gloria minores, cùm contemptu nihil deterius euenire nobis posse arbitremur.

Scio aliam gentilitiam, aliam Christianam, aliámque longè rationem Religiosam esse. inest tamen, viuítque etiam in optimis viris aliquis gloriæ aculeus; qui perrarò ita in plenum emoritur, vt nulla supersint semina, quæ fota in herbam & fruticem non exurgant. ac licet fòrs reperias

rias qui laudem omnem auersentur, nec eam. sine aurium vulnere audiant; perpauci tamen etiam ex his gloriæ ac dignitatum calcatoribus contemptum sine sensu ferent. ita cùm gloriam non amamus, dignitates etiam fugimus, contemptum tamen auersamur. vt mitius longè sit impedimenta dignitati consequendæ iniecisse, quàm verbo contempsisse. Fateor verò Religiosi esse contemptum spernere, adeóque & de contumelia sibi Apostolis & Christo ducibus gratulari, ac vt nō ignobilem gloriæ suæ partem amare, amplecti, capitíque corollam innectere, cùm præmia hinc speret cælo reponenda, felicíque æternitati parianda. verùm rara coniunctio contemptus & gaudij, etiam in religiosissimis viris. vt infrequens mixtura risus & lacrymarum, dolorum & gaudij, mœrbris & tripudij est, quo magis inuigilandum Superiori ne quam contemptus caussam præbeat, ne quàm arrogantiæ suspicionem. nam, vt summa omnia habeat, eru-

ditionem, eloquentiam, ingenium, prudentiam, munificentiam, formam imperio dignam, si res tantas arrogantia tanquam sale condiat, arbitreris stillicidia mellis de libacunculo venenato porrigi; vt omnis venustas, opinio, amor priorum pereat, vna superbiã tanquam toxico in mortem temperato. desipiunt proinde magna illa omnia, tanto despicatiora quanto maiora; totámque quam de raritate in vno vertice gratiam possident, vna arrogantia amittunt. nec illa tanquam fella saporatis & dulcibus, sed tanquam elleboro condîta intuentur. ita ipsæ etiam virtutes in vitia degenerant, si fastum miscueris. Largire regibus digna dona, si ab arroganti dextera veniant, pro scorpio accipiet. consiliis iuua, si à turgida mente profluunt, fatua arbitrabitur. vincas primos oratores, si interludat fastus, inueniet quod reprehendat. vt omnia omnino corruant hoc administro. morbis medicamenta, vulneribus admoueas manum, si verò superbiam sonent, antè

antè in interitum quàm in salutem ibunt. quid? quòd ea ferè ingenuorum conditio sit, vt gratiora sint ab amica & paterna manu verbera, quàm à fastuosa munera. nec vllum ferè vitium durius in imperio est, & in quod concordibus magis animis insurgant inferiores: barbarum enim aliquid sapit, & mancipia non filios redolet. quæ res grauissima ingenuis, magis etiã Religiosis, qui solo Christi sui cælestiúmque amore se Superiori, vt filios parenti, non vt seruos domino subdiderunt. ignorant transtra & remos, pistrinum & lora; Deum cui vni se sacrarunt in Superiore, in parente hoc optimum parentem illum agnoscunt, nec alium. patria proinde imperia sciunt, & illa sola. quibus si quis admoueat ferrum & ignes, rosas arbitrabuntur & osculabuntur à paterna manu, à qua ferè fastus exulat. perrarò enim paternus animus arrogantiæ comes est. blãdus enim ille & suauis, dura hæc & barbara est. nõ miscétur effera dulcibus, nisi in interitũ. Pater ergo si Superior

eſt, ſuperbiam ponet, clementiam, humanitatem, benignitatem induet, arrogantiæ inimica. quæ, ſi amari Superior vult, ſi coli, ſi vt pater haberi, ſi imperium firmari, ſi imperata ſedulò exequi, ſi vltrò ad ardua manum extendi, ſi ſuorum amicum ſudorem fluere, ſi vitam etiam ſanguinémque pedibus inſterni; fugiat, omnémque faſtum exuat, patris affectum induat, magis etiam benignæ matris vbera, & omnia conſecutus fuerit.

Quòd ſi quis duos ſibi Superiores ob oculos ponat, alterum benignum patrem, alterum arrogantem dominum; nullo negotio familiæ vtriuſque diſcrimina videbit. filios ille habebit, ſeruos hic patietur. ille etiam abſens obſequentes; hic nec præſens ſentiet. illa in alta pace vt in amico patris ſinu quieſcit; hæc perpetuis tempeſtatibus iactatur. illa amore, hæc metu ſtabit. tanto proinde ille ſecurior certiórque, quanto amoris imperia firmiora timoris ſunt. infirmum parendi aut amandi vinculum

lum metus; firmum amor est. ille minis & verbere, hic voluntate obsequitur. vt dictum verè sit, Vis stare imperia? amentur. vis amari? ama. vis sterni imperia? metum admoue. nulla ætatem ferunt sæuiente metu. at fastus omnis metum pro freno tenet; & arrogantiæ gubernacula timoribus natant. nescit æternitatem metus, nescit amor interitum. nescit amorem fastus, timoribus turget. Fugiet proinde Superior imperia timoribus nata, si arrogantiam omnem represserit, quæ ferè mater timorum est: amplectetur imperia amoribus nata, si pulso domini fastu, patris vbique animum induerit.

Illud etiam hîc considerandum, arrogantis familiam oblocutionibus, detractionibus, adulationibus, æmulationibus, adeóque & odiis repleri. cùm inuisus Superior inferioribus amplam è fastu oblocutionum materiam præbeat, amplam detractionum. etiam virtutes vitiorum nomen sortiuntur. tantũ possunt odia. cùm contrà vitia virtutum propè

nomen

nomen subeant si ameris. Iam cùm superbus laudes ambiat, plena adulationibus domus est. neque enim desunt vnquam qui commodis suis cùm studeant, & alia negata via est, adulationibus ad desiderata repant. seponunt virtutem, cui sub arroganti capite perpetuum exilium est: vitium deligunt, cuius semitis ad optata veniunt. Superioris proinde ingenium pronum ad superbiam cùm viderint, addunt etiam calcaria currenti, & sub generosi nomine arrogantiam fouent, sub magnanimo superbum; & nunquam adulationi virtutis nomen deest: quod etiam in vltima barbarie & tyrannide reperiet. nihil illi promptius quàm virtutum pallio scelera integere, tanquam si Paridem Achillis armis induas, Alexandrum Medica veste; & captiua sarabara disculptum lorica pectus vestias.

Sed neque superbia domesticis parietibus clauditur. nescit his vinculis arctari, erumpit, & longè lateque viciniam complet. loquendum?

infarcit aliquid de ſuo, ac in omni propè colloquio aliquid ex arrogantiæ area pulueris interſpargit. etiam fronte, oculis, manibus, adeóque & pedibus faſtū loquitur. quæ res omnium animos, ſummorum iuxtà ac infimorum, penitus auertit. Nec in vno auerſio hæc Superiore ſtát, tranſit ad domeſticos, à capite nimirum ad mēbra; cùm ferè illius vitia membris affigantur; quo fit vt audire iam malè incipiant omnes.

Denique non facilè quiſquam ſuperbiæ ſuæ committet, non deteget vulnera, non morbos, non credet quæ vulgata ruborem incutiant. comitatur enim metus ſuperbiam, ne vbi intumuerit oblita ſui, ſpargat quæ recondidit. nam cùm in ſuperbiæ agro ferè ſponte ſua, ſolíque natura, odia excreſcant, odia verò ſecretū ignorent; fit vt horū metu ingēs in ſuperbos diffidentia naſcatur, quæ res ingentiū malorū parens eſt. ſublata enim ſemel ex imperio fiducia, reliqua nullo impellente corruunt.

Nulla etiam diu pax ſtare poteſt ſub

ſub ſuperbo vertice : cùm rixæ & contentiones indiuiduæ arrogantiæ comites ſint. non coaleſcunt ſuperbia & tranquillitas. hæc contenta ſorte ſua eſt, illa nunquã: hæc in concreditis ſibi altùm quieſcit, illa maiora ſemper ex conceſſis appetere diſcit. Nec diſiunguntur ſuperbia & iactatio. ita in perpetuo motu tanquam fluctuum colliſione ſuperbus eſt. nunquã rebus modũ ponit, nunquam deſideriis. nulla illum dignitas ſatiat. orbẽ ipſum imperio illius ſubde, nouos quæret; ac ſi hoſtes terra negauerit, cœlo quæret quem oppugnet: nec finem ſtatuet, donec ingenti ruina ſe nomẽnque ſtrauerit. Iam quid ſperari in domo poteſt quæ perpetuo æſtu & fluctibus iactatur? in qua à Superiore faſtuoſo arrogantiæ ramos & flores quos intexant fronti, inferiores decerpũt, moréſque illius imitati, cùm prima quæque ambiant, mutui fiunt euerſores, calũniatores, mutuarũmq; dignitatũ ſubdoli ſubſtructores. hinc vniuerſa domus ſcinditur, hoſtibus fabula, & aduocan

cantur in consilium externi, etiam in auxilium: vt non domestica tantùm manu, sed & externa cadamus. ita mutuum amorem Deúmque superbia seponit, & oblita sui & sanguinis, in fraterno ludit iugulo & dignitate, antè mortem quàm Superiorem passura, quin & antè salutem prodactura, quàm victorem ferat.

Quanto verò ab omni æuo molimine in superbos insurrexerit Deus, docemur in Lucifero, Chore, Dathan, Abiron, Sennacherib, Saüle, Nabuchodonosore, Baltazaro, Holoferne, Antiocho, Herode, Caligula, Domitiano, Maximiano, Iuliano. hinc illa Domini apud prophetam verba: *Dies Domini exercituum super omnem superbum & excelsum, & super omnem arrogantem: & humiliabitur.* *Isaiæ 2.* Fortiter Basilius: *Vir humilis Deo est similior; superbus autem, cùm sit Deo odibilis, diabolo similis est.* *Admonit. ad filiam spirit.* nec minùs Bernardus: *Ambitio subtile malum, secretum virus, pestis occulta, doli artifex, mater hypocrisis, liuoris parens, vitiorum origo, criminum fomes, virtutum ærugo,* *In psal. 90.*

tinea

tinea sanctitatis, excæcatrix cordium, ex remediis morbos creans, generans ex medicina languorem. Verè Ambrosius : *Sæpe quos vitia nulla delectant, quos nulla potuit mouere luxuria, nulla auaritia subruere, facit ambitio criminosos.* & Chrysostomus : *Elatus semper in doloribus viuit, semper indignatur, semper mœret: nihil est quòd eius possit explere libidinem. sicut enim auari quanto plus acceperint, tanto pluribus egent : sic superbi quanto maiore funguntur honore, tanto plus concupiscunt.* Eleganter Seneca : *Tumida res est superbia, vana, ventosa. nullum habet terminum. tam sollicita est ne quem ante se videat, quàm ne alium post se. laborat inuidia, & quidem duplici: inuidetur ei, & inuidet ipse. vides quàm hic miser sit. non ire ille vult, sed non potest stare, non aliter quàm in præceps deiecta pondera, quibus eundi finis est iacuisse. Quid Cæsarem in sua fata pariter ac publica immisit? gloria & ambitio, & nullus supra ceteros eminendi modus. vnum ante se ferre non poterat, cùm respublica duos supra se ferret.* Misera ambitio, magis quia tot fu-

In Luc. l.4.c.2.

Ad pop. Antiochen. hom.45.

neſtis caſibus, adeóque omnium libidini obnoxia, omnium voluntatum famula, fortunæ luſus. cùm ferè quanto plus adeptus fueris, tanto plus periculi immineat. verum illud, *magnas arbores diu creſcere, vna hora exſtirpari.* ita magnis conatibus quæ paraſti, momentum rapit. ferro, ignibus, ſanguine, etiam cognato, parata regna; hora vna abſtulit. nihil tam excelſum, tam firmũ, cui periculum non ſit à vili & inualido. quid æterna ſperas? nulla hîc diuturna poſſeſſio eſt. armis, eruditione, ſolertia, fraudibus, etiam virtute paratus honos ferè antè corruit quàm in plenũ fruaris. Quid ſudorẽ ſudore cumulas? fugitiua adeóque & volatica omnis dignitas eſt, nõ tenetur corpore, ac nẽ penna quidẽ, ſed neque inuita teneri poteſt, non magis quàm rapidiſſima flumina. Quid cogitationes in ſceptra & purpuram iacularis? neſcis mortalium cuncta incerta eſſe, quantóque plus adeptus fueris, tãto te magis in lubrico ac fragili verſari? & vt votis reſponderit euentus, ac in

Curt. lib. 7.

poſſeſ-

possessionem te fortuna speratorum immiserit, quanta hæc erunt? fòrs cras, fòrs hodie, fòrs hac hora posteritati fabula iacebis. non in diademate lusit carnifex, & maduit purpura sanguine? non calcata iacuerunt sceptra plebeio pede? quoties defuit quod traheret vncus, quod lamberet ignis, & in quo sæuiret tortor? Quid certiora tibi spondes? non quod plurimis, euenire tibi potest? vis ab infelici exitu superborum eximi? paruo contentus viue. tutò calcantur plana, pericula in edito sunt. nulla præcipitia in vallibus timenda, in excelso sunt. Docent nos hoc funesta primorum orbe toto exempla. de Pompeij capite pupillus & spado tulere sententiam, de Crasso insolens Parthus. cadit suorum gladiis Cæsar, Nero, Claudius, Heliogabalus, Galba, Piso, Caligula, Vitellius: ferro suo Cato, Brutus, Antonius, Otto. & ab Augusto in Constantinum quadraginta minimùm Imperatores morte non sua cadunt. Et non sub Iustiniano Belisarius,

ſarius, ſub Seuero Plautianus, ſub Arcadio Eutropius, Cabrera ſub Petro Aragonico, Seneca ſub Nerone, Stilico ſub Honorio, Flauius ſub Theodoſio nimis magna fortunæ documenta dederunt? Iam Valerianum qui cogitat & Baiazethem, qui venenum in Alexandro, Hannibale, Germanico, Cleopatra, qui è noſtris Chilpericum, Henricos, Richardum Angliæ, Chriſtiernum Daniæ, Mariam Scotiæ; non humanas cogitationes, in ipſo ortu cadentes, ac tanquam inter labra morientia verba, ridebit? non diuites has fallacéſque ſponſiones vmbræ fumóque ſimiles contemnet? & vera dicet illa Boëtij; *Plena eſt exemplorum vetuſtas, plena etiam præſens ætas, qui reges felicitatem calamitate mutarunt?*

Fuge proinde ambitioſas has magnorum cogitationes ſi exitum paueſcis. præcipitia, vncus, tortor, canes, ferrum, venena, flammæ, ſuperbiæ comites te terreant. Magis verò omnis in Religione fugienda arrogantia eſt. humilitatis illa ſchola eſt.

men

mentitur quiſquis in faſtu Religiosũ ſe profitetur. nõ poſſunt ſimul ſtabulare ſuperbia & humilitas, nec vnum pectus vtrumque capit: ſed nec vnum cælum. iam non Religio præluſio quædam cæli eſt, & anteambula illius porticus? non agnoſcunt hæc atria ſuos, quos excludit cælum. excludentis Dei verba ſunt: *Niſi efficiamini ſicut paruuli, non intrabitis in regnum cælorum. Quicunque ergo humiliauerit ſe ſicut paruulus iſte, hic eſt maior in regno cælorum.* magnitudinem humilitate metitur, vt cæleſtis iam magnitudinis menſura humilitas ſit. ſuperbia ergo eſſe non poteſt. & ſi gaudiorum illa eſt, pœnarum hæc erit. Et ſanè neſcio an dementia maior reperiri poſſit Religioſo arrogante. monſtrum veriùs quàm Religioſus eſt, quicunque in Religioſo, hoc eſt humilitatis habitu, ſuperbiam amat & tegit: ſub ouina nimirum pelle lupum, ſub columbæ pennis coruum. nam quid in Religione ſuperbus quærit? Chriſtum? verba illius ſunt: *Diſcite à me quia mitis ſum*

Matth. 18. *Matth.* 11.

&

& humilis corde. animi tranquillitatem? addit, *Et inuenietis requiem animabus veſtris.* vt ſcias pacem ab humilitate eſſe; iactationẽ, colliſionem ac tempeſtatem à ſuperbia. nam *inter ſuperbos ſemper ſunt iurgia.* Prou. 13. fluctus nimirum perpetui, & decumanis maiores. quærit Deum? at ille *ſuperbis* 1. Pet. 5. *reſiſtit, humilibus autem dat gratiam.* quærit ab eo extolli? *Humiliamini in* Iac. 4. *conſpectu Domini, & exaltabit vos.* conſilium eſt Apoſtoli. &, *Omnis qui ſe* Luc. 14. *exaltat, humiliabitur; & qui ſe humiliat, exaltabitur.* primatum quærit? audiat Dominum: *Quicunque voluerit fieri* Marci *maior, erit veſter miniſter: & quicunque* 10. *voluerit in vobis primus eſſe, erit omnium ſeruus. nam & filius hominis non venit vt miniſtraretur ei, ſed vt miniſtraret.* Et alibi: *Qui minor inter vos* Luc. 9. *omnes, hic maior eſt* Superbiam proinde omnis deteſtabitur, quiſquis imitator Chriſti ſui erit; & famulatum illius exemplo deliget, quiſquis dominatum in cælo ſperat; nec ſuperbiam tantùm, ſed & ſuperborum conſuetudinem vitabit. nam & *qui* Eccli. 13.

teti

tetigerit picem, inquinabitur ab ea, ita qui communicat superbo, induet superbiam. in fuga ergo ſalus. ac ne eiuſdem ſceleris rèus fiat, familiaritatem excutiat, ne etiam ignarus venena bibat; quæ nullo poſtmodum cònatu excutiat. & ſola hîc etiam ſuſpicio noxia eſt. & vt pericula de propinquitate deſint, verum tamen illud olim & ſemper: *Vbi fuerit ſuperbia, ibi erit & contumelia: vbi autem eſt humilitas, ibi eſt ſapientia.* Vt vel hoc ſolo nomine fugienda Superiori ſuperbia, amplectenda humilitas, cùm illi contumelia, huic adnexa ſapientia ſit: qua ſtante fortunata ſtant imperia, cadente cadunt. Claudo hoc caput Tragœdi nimiùm veris in ſuperbum minis:

Dominare tumidus, ſpiritus altos gere,
Sequitur ſuperbos vltor à tergo Deus.

Ira moderanda.

CAPVT XXIV.

VIr enim *iracundus prouocat rixas, & qui patiens est, mitigat suscitatas.* Prou. 15.
Et alibi: *Ira & furor, vtraque execrabilia sunt.* vt grande in primis imperiis malum ira sit: quæ vbi totum hominem occupauerit, ad æternùm non rarò pœnitenda præcipitat, solúmque remediũ vna pœnitudine clauditur, omni propè emendationis spe erepta. Hinc tot Superiores effreni quadam iracundia è summo fastigio ad ignobilem deducti cinerem, infelicia irarum exempla posteritati dederunt. quot starent regna, si victor sui stetisset in regibus animus? exurrexit in ignes, & secuta flamma regnorum vastatrix. inde iam vilis puluis, è quo toties illud decantatum: *Nunc campus vbi Troia fuit.* esset Troia, si stetisset indignatio, laxata huic frena, & Troia fuit. eadem de primis orbis quà patent imperiis dici

Eccli. 27.

possunt. Iam quantorum regum augustæ starent domus, si repressus sui domitor stetisset animus? indignationi campi dati, & addita non infrequenter ab adulatoribus, aut nouorum cupidis, calcaria; & nec nomina nunc nota, aut si nota nomina, fatuæ iracundiæ exempla in infelici purpura iacent, solis secuturis profutura. Iã quanta regnis omnibus nobilitas viueret, si clementia strinxisset habenas? laxauit ira, & viduata nobilitate & robore, tanquam excisis vndique neruis languent, mœréntque hostibus præda, & imbellis sæpe vicini populi premuntur iugo. & quantæ nunc exurgerẽt priuatorum ædes, inuidiam Principibus facturæ? quot felici fœcundáque in spem magnam sobole exultarent matres? vna & illas & has strauit indignatio. & præter lacrymas & dura noctibus suspiria tenebris amica nihil superest. quot vrbes momento prouocata indignatio æquauit solo? & nomen iam nullum. quot regnorum & orbis propugnacula indignationis scintilla

tilla vnica ad humilem deduxit arenam? quantos toga ſagóque magnos modica indignatio hoſtibus ludibrium dedit? quanti religione non poſtremi pluſculùm iræ indulgentes fabula facti vulgi? Nec iram tantùm, ſed quęcunque in iram pronum fugiendum eſſe monet Sapiens: *Noli eſſe amicus homini iracundo:* ne himirũ in dãna ſua te trahat: vt ſocius factus vitiorum, ſocius fias periculorum.

Ingens in omni hominum genere malum, quod prudentiſſimos etiam ad nomine & poſteritate indigna perculit. nec mirum, cùm ferè rationem qua vna à belluis diſcernimur, adimat; aut tam validè concutiat, vt vix veteris iudicij, firmitatis, roboris ſemina reperias. Grandius deteriúſque ebrietate malum, quia plures occupat, quia impotentior ebrietas irâ quàm vino nata, quia afferatior, quia validior in malum, quia diutiùs tenet, & infauſtiores euentus dare conſueuit. quo magis vitanda Superiori eſt, cùm nulli magis quàm imperantibus noxia ſit: quorum ferè

indignationes in vno capite ſtare nõ ſolent; plures tangunt, & æſtu ſuo amburunt multos. Mala vitij huius breuibus complexus Ambroſius eſt: *Ira inter cetera vitia nihil aſperius, nihil inuenitur amarius, quæ dũ vltra modum efferbuerit, atrociter mentem exulcerat, ſenſum hebetat, linguam immutat, oculos obumbrat, totúmque corpus perturbat. hinc protinus rixæ, contumeliæ, clamor, indignatio, tumor mentis, & blaſphemiæ ſuſcitantur.* Et Chryſoſtomus: *Nihil iracundo homine inſuauius, nihil infeſtius, turpius nihil, feræ potiùs quàm iracundo homini cohabitandum. illæ cùm manſuefactæ fuerunt, ſuam ſeruant legem: hunc quoties mitigaueris, rurſum efferatur.*

In Religione verò eo magis fugiendum malum, quo manſuetudo & clementia iracundiæ inimica propriæ Religionis virtutes ſunt: à quibus quantum receditur, tantum à genuino Religionis ſpiritu aberratur. & ſi in vllo hominũ genere turpis illa irarum ebrietas ſit, turpiſſima in Superiore eſt. quem cùm pruden-

tia

tia ceteros antecellere deceat, caput nimirum membris, tum miſerrimum eſt longiſſimè ab illa exulare, & inſurgentibus iracundiæ tanquam vini vaporibus cerebri deliquia pati, eáque hac adminiſtra dicere & facere quæ non dicam, non ſani ſunt Superioris, ſed nec hominis. Inſurgit ſæuítque hac duce ſæpe Superior in innocẽtes, præmiat noxios, innoxios damnat, pręprópera in domini caput ruitura ſubit conſilia, & in eum ſe frequenter locum coniicit, è quo integra fama & ſalute, nec ſe nec ſuos recipere poteſt. quid? quòd ipſam etiam Religionem in grande nominis diſcrimen adducat, hoſtibúſque ridendam obiiciat, omnibus tutelaribus armis nudatam. non fierent hæc ſi efferæ huius belluæ impetus reprimeret, ſi compedibus loríſque ſtringeret, ſi moram tanquam frenum improuidè ruenti iniiceret; ſi nihil hac duce ac monitrice ſtatueret, nihil huius imperiis aut conſiliis concederet, negaret omnia; ſi vt ſeruum haberet, quem turpe eſt

imperare domino; si vt hostem vinculis stringeret; si denique vt nouaculam iugulo, vt ensem pectore, vt venena labris remoueret, memor Poëtæ:

Ira furor breuis est, animum rege, qui nisi paret,
Imperat, hunc frenis, hunc tu compesce catena.

memor Stoici: *Optimum est ad primum mali sensum mederi sibi, tum verbis quoque suis minimum libertatis dare, & inhibere impetum.* hinc illud Comici laudatum semper:

Existimandus ille præstantissimus,
Iniurias qui ferre nouit maximas.

qui nimirum iram domuit, qui extinxit calorem, qui efferos illius motus calcauit. Commendati ab hac re Ptolemæus II. Ægyptius, Hiero Syracusanus, Augustus, Traianus, Hadrianus, Aurelianus; cuius illud circumfertur, *Quo maior, eo placabilior.* Epaminondas, cuius, post innumeras propè à patria iniurias, hæc vox, *Nefas esse patriæ irasci.* Aragonũ Alphonsus, cuius illud magni regis est: *Re-*

gum esse non modò benefacere, sed mala etiam patienter audire: nec exurgere in iram aut facilem in illam esse.

Et sanè, si vllius vitij ircũdiæ in primis iugũ excutere à se Superior debet, cùm hæc omnis prudentiæ, qua imperia stare firmaríq; solēt, hostis sit acerrima; vt quæ nullũ illi locũ concedat, omnẽ eripiat & euertat; maturioris consilij inimica, cùm omne deliberationibus tẽpus excludat. calidè nimirũ arrepta, calidiùs etiã exequitur, & fecisse illi pro cõsilio est; imperasse, deliberasse est. quin & anteuertũt plerumque imperia cogitationẽ: tam fatuo celeríq; procursu malum hòc ruit. Insurgit deinde sæpe Superior, dum immoderatis caloribus indulget, in cõuitia & contumelias, & pro ratione illi calor est. quæ res cùm prouocet non infrequenter in paria inferiorem, perfacile videre est quanta meritò timeri incommoda debeant: cùm nihil promptius sit quàm ignibus ignes excitari, & flammam vnam aliam parere. Neque enim sẽper ea moderatione inferior

est, vt perpetuam aquam ignibus Superioris offundat. abripitur sæpe, & priusquam rationi locum tribuat, ignibus Superioris accenditur, & antè propè ardet quàm æstum senserit, vt iam nec deliberationi, nec rationi locus sit, cùm incogitantem Superior & imparatũ aggressus, calorem calore prouocat, immemórque inferior conditionis suæ & Superioris, insurgit in paria venerationis oblitus. hinc ea vtrimque dicuntur quæ seriùs indicta vellemus, nec emendationem admittunt, non magis quàm è pręcipitio saltus; reliquísque ad eadem audenda animos addit. quo fit vt omnis paulatim Superioris auctoritas colliquescat: sed & omnis prudentiæ opinio euanescat, sequitur diffidentia quædam, & violandi secreti timor, cùm non omninò immeritò vereri inferior possit, ne è præproperis caloribus, excussa ratione, ea Superiori excidant, quæ sanctè illi ab inferioribus cõcredita. quo fit, vt timore crescente, fiducia exulet, nec vulnera iam morbósque
suos

ſuos inferior Superiori retegat, claudat potiùs, ne quæ ſecretum poſtulant, ſubitis æſtibus erumpant. quare cùm morbi vulneráque premuntur, & medicam manum auerſantur, quid niſi grauiora metuenda ſunt? Iam Superior in quos non errores, nulla arte corrigendos, ſuorum ignoratione labetur?

Illud etiam in hoc vitio malum, cùm Superior iracundia imperante, præproperè aliquid ſtatuit, vix remedio locũ relinqui. reuocare enim imperata, durum; perſtare in imprudenti decreto, grauius. vtrimque nomẽ & auctoritas periclitantur. reuocabit? imprudentiã fatebitur: ſtabit in ſententia? damna metuenda ſunt. inter hæc mediam inuenire & ſequi viam difficile. quo fit vt plurimùm, ne inſipientiã fateri cogatur, in malè imperatis perſeueret. è quibus quanta neceſſum naſci incommoda nemo non videat.

Nemo ergo Superior è primis caloribus ad res verbáque erumpet. ac vbi ſubnaſcentes ſenſerit ira-

cundiæ stimulos, moram, tanquam aquam & puluinaria ignibus & spinis subiiciet. audiet Poëtam: *Da spatium, tenuémque moram; malè cuncta ministrat Impetus.* & alium: *Dum furor in cursu est, currenti cede furori.* & Gregorium: *Quoties ira animum inuadit, mentem edoma, vince teipsum. differ tempus furoris, & cùm tranquilla mens fuerit, quod placet vindica: ira enim in vindicta malorum sequi habet rationem, non præire: vt quasi ancilla iustitiæ post tergum veniat, & non lasciua ante faciem prorumpat.*

Sed neque ex iracundiæ imperio prosiliet ad imperia, tempus aliquod sibi & iræ dabit, vt temperato calore maturiùs certiúsque aliquid statuat, memor ebria consilia ebrios euentus accersere. ira ebrietas quædam animi est, nihil proinde in hac vir prudens decernet; edormiet antè hoc vinum, vt reddita sibi mente, nihil pœnitendum dicat, nihil faciat.

Duritia & remißio declinanda.

CAPVT XXV.

DVram & insuauem gubernationem faciunt:

Si rigidiorem semper in imperio 1
partem sequatur, nunquam in benigniorem se flectat Superior; extrema vrgeat, & quæ duritiem ac seueritatem sapiunt studiosè disquirat. per illà suos ad propositum sibi finẽ deducat; ac licet per mitiora faciliore via possit, auersetur tamẽ illa, & quidquid suauitatẽ redolet, immemor fragilitatis humanæ, immemórque diuersitatum ac constitutionum suorum, omnes eadem per omnia semita ducat; ferant aut non ferant vires, exhorreat imperata subditus an amet; periculis illum, dedecori, variorúmque oblocutionibus exponat an secùs; emolumentum inde sperari possit an dãna, omnibus eadẽ tenenda via est. obdurauit nimirum animum Superior, sibíque persuasit

possunt. Iam quantorum regum augustæ starent domus, si repressus sui domitor stetisset animus? indignationi campi dati, & addita non infrequenter ab adulatoribus, aut nouorum cupidis, calcaria; & nec nomina nunc nota. aut si nota nomina, fatuæ iracundiæ exempla in infelici purpura iacent, solis secuturis profutura. Iã quanta regnis omnibus nobilitas viueret, si clementia strinxisset habenas? laxauit ira, & viduata nobilitate & robore, tanquam excisis vndique neruis languent, mœréntque hostibus præda, & imbellis sæpe vicini populi premuntur iugo. & quantæ nunc exurgerét priuatorum ædes, inuidiam Principibus facturæ? quot felici fœcundáque in spem magnam sobole exultarent matres? vna & illas & has strauit indignatio. & præter lacrymas & dura noctibus suspiria tenebris amica nihil superest. quot vrbes momento prouocata indignatio æquauit solo? & nomen iam nullum. quot regnorum & orbis propugnacula indignationis scintilla

tilla vnica ad humilem deduxit arenam? quantos toga ſagóque magnos modica indignatio hoſtibus ludibrium dedit? quanti religione non poſtremi pluſculùm iræ indulgentes fabula facti vulgi? Nec iram tantùm, ſed quęcunque in iram pronum fugiendum eſſe monet Sapiens: *Noli eſſe amicus homini iracundo:* ne himirũ in dãna ſua te trahat: vt ſocius factus vitiorum, ſocius fias periculorum.

Ingens in omni hominum genere malum, quod prudentiſſimos etiam ad nomine & poſteritate indigna perculit. nec mirum, cùm ferè rationem qua vna à belluis diſcernimur, adimat; aut tam validè concutiat, vt vix veteris iudicij, firmitatis, roboris ſemina reperias. Grandius deteriúſque ebrietate malum, quia plures occupat, quia impotentior ebrietas irâ quàm vino nata, quia afferatior, quia validior in malum, quia diutiùs tenet, & infauſtiores euentus dare conſueuit. quo magis vitanda Superiori eſt, cùm nulli magis quàm imperantibus noxia ſit: quorum ferè

indignationes in vno capite stare nō solent; plures tangunt, & æstu suo amburunt multos. Mala vitij huius breuibus complexus Ambrosius est: *Ira inter cetera vitia nihil asperius, nihil inuenitur amarius, quæ dū vltra modum efferbuerit, atrociter mentem exulcerat, sensum hebetat, linguam immutat, oculos obumbrat, totúmque corpus perturbat. hinc protinus rixæ, contumeliæ, clamor, indignatio, tumor mentis, & blasphemiæ suscitantur.* Et Chrysostomus: *Nihil iracundo homine insuauius, nihil infestius, turpius nihil, feræ potius quàm iracundo homini cohabitandum. illæ cùm mansuefactæ fuerunt, suam seruant legem: hunc quoties mitigaueris, rursum efferatur.*

In Religione verò eo magis fugiendum malum, quo mansuetudo & clementia iracundiæ inimica propriæ Religionis virtutes sunt: à quibus quantum receditur, tantum à genuino Religionis spiritu aberratur. & si in vllo hominū genere turpis illa irarum ebrietas sit, turpissima in Superiore est. quem cùm pruden-

tia ceteros antecellere deceat, caput nimirum membris, tum miſertimum eſt longiſſimè ab illa exulare, & inſurgentibus iracundiæ tanquam vini vaporibus cerebri deliquia pati, eáque hac adminiſtra dicere & facere quæ non dicam, non ſani ſunt Superioris, ſed nec hominis. Inſurgit ſæuítque hac duce ſæpe Superior in innocẽtes, præmiat noxios, innoxios damnat, ꝑpròpera in domini caput ruitura ſubit conſilia, & in eum ſe frequenter locum coniicit, è quo integra fama & ſalute, nec ſe nec ſuos recipere poteſt. quid? quòd ipſam etiam Religionem in grande nominis diſcrimen adducat, hoſtibúſque ridendam obiiciat, omnibus tutelaribus armis nudatam. non fierent hæc ſi efferæ huius belluæ impetus reprimeret, ſi compedibus loríſque ſtringeret, ſi moram tanquam frenum improuidè ruenti iniiceret; ſi nihil hac duce ac monitrice ſtatueret, nihil huius imperiis aut conſiliis concederet, negaret omnia; ſi vt ſeruum haberet, quem turpe eſt

imperare domino; si vt hostem vinculis stringeret; si denique vt nouaculam iugulo, vt ensem pectore, vt venena labris remoueret, memor Poëtæ:

Ira furor breuis est. animum rege, qui nisi paret,
Imperat, hunc frenis, hunc tu compesce catena.

memor Stoici: *Optimum est ad primum mali sensum mederi sibi, tum verbis quoque suis minimum libertatis dare, & inhibere impetum.* hinc illud Comici laudatum semper:

Existimandus ille præstantissimus,
Iniurias qui ferre nouit maximas.

qui nimirum iram domuit, qui extinxit calorem, qui efferos illius motus calcauit. Commendati ab hac re Ptolemæus II. Ægyptius, Hiero Syracusanus, Augustus, Traianus, Hadrianus, Aurelianus; cuius illud circumfertur, *Quo maior, eo placabilior.* Epaminondas, cuius, post innumeras propè à patria iniurias, hæc vox, *Nefas esse patriæ irasci.* Aragonũ Alphonsus, cuius illud magni regis est: *Re-*

gum esse non modò benefacere; sed mala etiam patienter audire:nec exurgere in iram aut facilem in illam esse.

Et sanè,si vllius vitij ircũdiæ in primis iugũ excutere à se Superior debet, cùm hæc omnis prudentiæ, qua imperia stare firmaríq;solẽt,hostis sit acerrima;vt quæ nullũ illi locũ concedat,omnẽ eripiat & euertat;maturioris consilij inimica,cùm omne deliberationibus tẽpus excludat.calidè nimirũ arrepta,calidiùs etiã exequitur,& fecisse illi pro cõsilio est;imperasse,deliberasse est.quin & anteuertũt plerumque imperia cogitationẽ: tam fatuo celeríq; procursu malum hoc ruit.Insurgit deinde sæpe Superior,dum immoderatis caloribus indulget, in cõuitia & contumelias, & pro ratione illi calor est. quæ res cùm prouocet non infrequenter in paria inferiorem, perfacile videre est quanta meritò timeri incommoda debeant : cùm nihil promptius sit quàm ignibus ignes excitari,& flammam vnam aliam parere. Neque enim sẽper ea moderatione inferior

eſt, vt perpetuam aquam ignibus Superioris offundat. abripitur ſæpe, & priuſquam rationi locum tribuat, ignibus Superioris accenditur, & antè propè ardet quàm æſtum ſenſerit, vt iam nec deliberationi, nec rationi locus ſit, cùm incogitantem Superior & imparatū aggreſſus, calorem calore prouocat, immemórque inferior conditionis ſuæ & Superioris, inſurgit in paria venerationis oblitus. hinc ea vtrimque dicuntur quæ ſeriùs indicta vellemus, nec emendationem admittunt, non magis quàm è præcipitio ſaltus; reliquíſque ad eadem audenda animos addit. quo fit vt omnis paulatim Superioris auctoritas colliqueſcat: ſed & omnis prudentiæ opinio euaneſcat, ſequitur diffidentia quædam, & violandi ſecreti timor, cùm non omninò immeritò vereri inferior poſſit, ne è præproperis caloribus, excuſſa ratione, ea Superiori excidant, quæ ſanctè illi ab inferioribus cōcredita. quo fit, vt timore creſcente, fiducia exulet, nec vulnera iam morbóſque

ſuos

ſuos inferior Superiori retegat, claudat potiùs, ne quæ ſecretum poſtulant, ſubitis æſtibus erumpant. quare cùm morbi vulneráque premuntur, & medicam manum auerſantur, quid niſi grauiora metuenda ſunt? Iam Superior in quos non errores, nulla arte corrigendos, ſuorum ignoratione labetur?

Illud etiam in hoc vitio malum, cùm Superior iracundia imperante, præproperè aliquid ſtatuit, vix remedio locū relinqui. reuocare enim imperata, durum; perſtare in imprudenti decreto, grauius. vtrimque nomē & auctoritas periclitantur. reuocabit? imprudentiā fatebitur: ſtabit in ſententia? damna metuenda ſunt. inter hæc mediam inuenire & ſequi viam difficile. quo fit vt plurimùm, ne inſipientiā fateri cogatur, in malè imperatis perſeueret. è quibus quanta neceſſum naſci incommoda nemo non videat.

Nemo ergo Superior è primis valoribus ad res verbáque erumpet. ac vbi ſubnaſcentes ſenſerit ira-

cundiæ ſtimulos, moram, tanquam aquam & puluinaria ignibus & ſpinis ſubiiciet. audiet Poëtam: *Da ſpatium, tenuémque moram; malè cuncta miniſtrat Impetus.* & alium: *Dum furor in curſu eſt, currenti cede furori.* & Gregorium: *Quoties ira animum inuadit, mentem edoma, vince teipſum. differ tempus furoris, & cùm tranquilla mens fuerit, quod placet vindica: ira enim in vindicta malorum ſequi habet rationem, non præire: vt quaſi ancilla iuſtitiæ poſt tergum veniat, & non laſciua ante faciem prorumpat.*

Sed neque ex iracundiæ imperio proſiliet ad imperia, tempus aliquod ſibi & iræ dabit, vt temperato calore maturiùs certiúſque aliquid ſtatuat, memor ebria conſilia ebrios euentus accerſere. ira ebrietas quædam animi eſt, nihil proinde in hac vir prudens decernet; edormiet antè hoc vinum, vt reddita ſibi mente, nihil pœnitendum dicat, nihil faciat.

Duritia & remiſſio declinanda.

CAPVT XXV.

DVram & inſuauem gubernationem faciunt:

Si rigidiorem ſemper in imperio partem ſequatur, nunquam in benigniorem ſe flectat Superior; extrema vrgeat, & quæ duritiem ac ſeueritatem ſapiunt ſtudiosè diſquirat. per illa ſuos ad propoſitum ſibi finẽ deducat; ac licet per mitiora faciliore via poſſit, auerſetur tamẽ illa, & quidquid ſuauitatẽ redolet, immemor fragilitatis humanæ, immemórque diuerſitatum ac conſtitutionum ſuorum, omnes eadem per omnia ſemita ducat; ferant aut non ferant vires, exhorreat imperata ſubditus an amet; periculis illum, dedecoris, variorúmque oblocutionibus exponat an ſecùs; emolumentum inde ſperari poſſit an dãna, omnibus eadẽ tenenda via eſt. obdurauit nimirum animum Superior, ſibíque perſuaſit 1

inferioribus, vt instrumentis ratione carentibus, non vt ratione præditis vtendum esse. nihil proinde corporis aut animi imbecillitati, nihil vlli excusationi dandum, principio huic inhærens, hoc esse imperare; velle & exequi, nec vltrà; degenerémque imperio esse qui alios audiat, quíque conceptam semel sententiam, quibuscunque in medium allatis mutet.

Barbaræ omnino sunt hæ cogitationes, & quæ imperium ferro & ignibus, non ratione tuentur. quo magis alienissimæ ab omni Superiore Religioso esse debent: cui maxima cura roboris, imbecillitatis, propensionis etiam ac auersionis naturalis; ita vt licet subditum parem oneribus aut muneri imponendo sciat, si tamen alienum ab eo videat, animum primò illius componat, aptet ad imperata suscipienda, exspectétque donec paratum aut sanè non abhorrentem expertus fuerit; ne si tam crudè imparato imponat, sentiat reluctantem, ac iugum etiam excutientem. Idem videmus in hu-

manis, nemo rudi aut indolato ferro aut ligno imaginem insculpit, aptat antè materiam formæ suscipiendæ. sed neque semina quis immittit incultæ terræ, subigit hãc variè, ac pinguibus fœcundat. nec mãcipio quisquam aut iumento viribus imparia imponit: metitur variè antè robur, ne, si succumbat oneri, & mancipio spolietur, & excussorum onerum damna sentiat. Faciet idem Superior, animum imperatis aptabit, singulorum robur serius scrutator considerabit, incipiet à minoribus, transcendet inde paulatim ad maiora, ad summa demum; manúmque semper ipse admouebit, benignioribúsque verbis, monitísque oneris magnitudinem leuabit ac mitigabit. Inuenies hoc in omni prudenti ciuili gubernatione, in militia, in toga, in percolendis etiam agris.

2 Si timeri magis quàm amari desideret: & metu suos magis ad obsequia quàm amore impellat, quod arbitretur imperia à timore nata propiùs maiestatem quandam veri imperij

perij referre, ac plus secum venerationis adducere; quasi non maiore certioréque voluntate ferantur inferiores in amantem & patrem, quàm in dominum, minis, pœnis ac timoribus familiam implentem. Grauis hæc res iis, qui se suáque omnia, vltroneà non coactâ voluntate; nec pretio, sed amoris diuini impulsu, Superiori tanquam patri, non domino, subdiderunt: qui seruiles hos timores despoticam gubernationem comitantes semper exhorruerunt. Sanè si Superior cogitet patrem se, non dominum suis à Deo datum; filiósque sibi, non seruos aut mancipia ab illo concredita, & vocationis etiam & adoptionis prærogatiuâ pares, fors & virtute & cælestibus præmiationibus superiores; non descendet ad hæc imperia: sed neque ad aspera & duriora verba & iudicem suum loquentia. cogitabit enim se patrem, adeóque & matrem, nec obliuiscetur cum Christo suo concreditorum sibi cælitus filiorum. quin antè mater vteri vberúmque obli

obliuiſcetur, quàm ipſe domeſtico-
rum ſuorum. ſed neque imperata
ſæuioribus inuoluet verbis, memor
medicorum, qui medicamenta per ſe
amara ſuauibus veſtiunt, & mollibus
adiuuant, omníque verborum leni-
tate amaritudinem mitigant, horro-
rem leniunt.

Si pari zelo, ſtudio, ardoréque 3
minima vt maxima exigat, aut illa
etiam maiore; pari etiam tranſgreſ-
ſores pœnâ feriat, pariúmque in il-
lis verborum maieſtate, pondere ac
robore vtatur: vt culparum diſcrimi-
na neſciat. niſi quòd à ſuo ingenio
ſuáque illas propenſiore aut alienio-
re voluntate metiatur. quaſi ſi quis
ciborum præſtantiam aut malignita-
tem à guſtu ſuo ſtatuat: aut rerum
magnitudinem aut vilitatem à pro-
nitate ſua in illas nominet. Non leuis
error cùm minima quæque tantis
verborum ponderibus in altum tol-
luntur, tanquam ſi vniuerſæ ab iis
Religionis ſalus, robur, incolumitas,
bonáq; valetudo pẽdeat; aut tanquã
ſi minimorum omnium tranſgreſſio,

extremorum criminum culpa sit. quæ res tirones & à matris vberibus recentes in stuporem quendam impellit, anxiósque ac sollicitos habet, ac in grauem profundúmque non rarò mœrorem, animò in primis noxium abiicit: veteranis verò risum & contemptum prouocat, ingentémque conceptæ antè de Superioris prudentia opinionis diminutionem.

4 Si omnibus ad se delatis, tanquam certis & falli nesciis adhæreat. vt nullum subdito pro se respondendi locum concedat, & antè acerbè moneat, iudicísque personam induat expleátque, quàm pro se dicentem reum audierit, parantémque dicere acrioribus repellat, vel quòd alieniore à reo sit animo, vel quòd accusatori coniunctior ob priuatas familiaritates & amicitias, aut ob virtutis rectíque opinionem, plus illius verbis & delationibus tribuat; rei verò omnem purgationem eleuet, singuláque propè illius verba carpat, atque ad omnia acerbâ quædā reponat, ostendátque se illi diffidere, suspe-

ctum

ctum habere. quæ res magnam ani-
morum acerbitatem ingenerat, ma-
gnam alienationem, præbétque in-
gentem oblocutionum materiam,
ac in graues non raró nulla poſtmo-
dum induſtria emendandos errores
Superiorem præcipitat: cùm inno-
centiſſimi ſæpè damnentur, liberen-
tur noxij, & in vltimos non raró
mœrores, mortem frequenter alla-
turos, extra omnem omnino culpam
poſiti coniiciantur; aut vt minimùm
ab omni digniore munere ingenti
Religionis damno arceantur, digniſ-
ſimi alioqui quibus maxima quæque
ſummo Religionis bono commit-
tantur.

Si alienum ab inferiore animum 5
habeat, illúmque quà verbis, quà fa-
ctis non obſcurè præ ſe ferat, dictá-
que factáque illius in deteriorem fe-
rè partem interpretetur. nihil illi
laude dignum credat, nec parum
etiã priuatim publicéque apud alios
de virtutis illius opinione detractum
eat; ſi quid commendatione dignum
egerit, deprimat; ſicubi in re leuiſſi-
ma

ma erratum, supra verum extollat. si vt minùs sincerum, minúsque sibi addictum habeat, aut auersum etiam à se arbitretur, factorúmque suorum subditum obseruatorem, dictorúmque malignum interpretem putet; quo fiat vt omnia illius Superiori suspectissima sint. quæ res parem inferiori suspicionem ingenerat, diffidentiámque in omnibus parem, cùm diffidentiam diffidentia prouocet, mutuóque se animent ac acuant. atque hinc nulla vtrimque fides. cuius loco doli succedunt, ac fraudulentæ molitiones in mutuam perniciem excogitatæ. quod malum sola personarum locorúmque mutatione curari potest.

6 Si ad quæcunque petuntur, aut dubius hæreat, quasi insidias metuens, aut rogata neget, ne auditis quidem aut admissis petentis rationibus, nullâ habitâ ratione vtilitatis, necessitatis, benignitatis, aut boni maioris: cùm putet sibíque persuadeat hoc demum esse imperare si pro arbitratu suo neget omnia, nullarum

om

omnino orationum, sed solius suæ potestatis memor, quam in subita nudáque negatione constitutam esse putat: aut sanè nihil concedat, nisi tantis, magno verborum pondere ac morositate, motis difficultatibus, vt gratius foret negasse, quàm talibus verbis concessisse. extorta enim hæc quasi ab inuito, non à benefico patre concessa agnoscit inferior. neque potest gratum hoc munus esse, quod tot necessitatum interrogatiunculis, tot allatis difficultatibus tanquam perpetuis in orbem spinis implexum est, vt nusquam propè tangi sine vulnere aut liuore possit.

Remissam nimiùm ac languenti similem, ac quasi animo delinquentem gubernationem faciunt:

Si quasi per neglectum aut contemptum, minimorum obseruatio iaceat, cùm solis maioribus inuigilandum sibi persuaserit; iisque solis incumbendum, quæ offensionem parere aut scandala soleant, reliqua negligat, aut indigna etiam arbitretur quibus seriam manum admoueat, 1

ueat, tanquam si damna ab his metui non debeant, aut anxiæ scrupulosarum conscientiarum sollicitudines sint, plúsque feminam quàm virum deceant; aut denique cùm omnium gratiam captet, omnium offensionem deuitet, fortis regularum obseruator audire nolit; remissiórque audire malit, quasi non, vt nimia seueritas imperia ad interitum deducit, ita non etiam nimia benignitas remissióque noxia in primis sit, & non inferiora minetur.

2 Si errantes non moneat, non puniat, siue innatâ quadam animi pusillanimitate, siue placendi omnibus studio, siue nullum offendendi voluntate, siue emendationis desperatione, siue laborum ac molestiarum fugâ. vt proinde impunita omnia transeat, ac vnumquemque motibus suis agi sinat, factus omnibus in interitum indulgentissima semper mater. quæ res non potest non tandem, vt priuatis, ita & Religioni extrema minari, atque ad infausta præcipitia non vltimorum interitu nobilitata

de

deducere; omni ſpe reſtituendi aliquando deperdita, ſtirpitus adempta. Vetus dictum, *malum quidem eſſe Principem habere, ſub quo nihil vlli liceat; peius verò, eum, ſub quo omnia omnibus.*

Si humilitatis amore, ac cuiuſdam quaſi perfectionis ſtudio, imperia, ſéque ipſum negligi ac contemni gaudeat, ſe ſuis ſubiiciat, illorum iudicia ſuis anteponat; adeóque neglectus cuiuſdam ſui ſtudio, errare cum illis malit, quàm prudenter ſuo iudicio imperare, totúmque ſe ita cæleſtium contemplationi dedat, vt faſtidiat reliqua, ad quæ non niſi nauſeabundo & tepenti pectore accedat, nec aliter illa quàm per ſuperficiem ac per capillorum vltima tangat: vt dum totus abditæ cuidam pietati incumbit, virtutúmque ſecundis progreſſibus abſorbetur, & ad ſola vitæ melioris, os, oculos, manus, mentémque habet; vniuerſim ſe retrahat à reliquis, cùm indignum arbitretur bonas horas talibus largiri, maximámque vnam felicitatem

in

diuinorum meditationibus ita ponit, vt nullam omnino reliquorum rationem habeat; pereant reliqua dum animo ſuo benè ſit, & ſolatiis fruatur internis, commiſſorum ſibi ingens neglectus eſt. quos priuatæ magis vitæ ac ſolitudini quàm imperio natos dixeris. magnos enim fòrs tales ſolitudo dabit, gubernacula perdent, & aliorum peccatis cadent, qui pietate ſua ſteriſſent.

4 Si nimia quadam animi facilitate ac inconſtantia ad omnem ſubditorum propenſionem precéſque, propoſitam antè ſententiam mutet, illud ſingulis noxia indulgentia permittendo quod quiſque delegerit, difficultatibus quæ in rerum executionibus occurrunt, victus. Quæ res euertendis, non conſtituendis imperiis aptiſſima eſt. neque enim iam Superior, ſed ſinguli veriùs inferiorum imperant; cùm non tam illius voluntati inferiores, quàm horum ille obſequitur. ſed neque certi quidquam ſolidíque in hoc imperio eſt, nec ſecurus quiſquam inferiorum de

ſen

ſententia ſui Superioris eſt, cùm ſemper in periculo verſetur, ne ad alterius preces aut rationes imperata mutet.

Si ob innatam animo lentitudinem, teporem, pectoríſque quoddam frigus, nullis occurrat malorum initiis: omniáque medicamenta ad extrema coniiciat. ac nec tunc quidem manum admoueat, laborum ac difficultatum pertæſus, aut de ægri ſui voluntate, parendíque ſtudio diffidens. Magnum in imperiis malum, quod aut ſubditos ad ferrum & ignes, extremorum remedia, impellit, cùm leuiſſimis curari poterant; aut nec tunc quidem inclementi quadam benignitate ac indulgentia manum admouet. arcēdi omnino tales ab omni imperio ſunt, adeóque vix ad obſequia & parēdum idonei. ſibi: his viuere poſſunt & debent, aliis non poſſunt. cùm ab hac lentitudine nihil ſperari præter ingentia damna, ac perpetuum benè gerendarum rerum neglectum poſſit, omníſque ſub hac, domeſtica diſciplina,

qua

qua vna Religionum robur ſtare conſueuit, tanquam ſpongia eluatur.

6 Si ob reſpectus quoſdam humanos, priuatam familiaritatem, ſanguinis coniunctionem, parentum amplitudinem, ſperatam priuatam aut domus vtilitatem, gratiam qua apud Principes aut benefactores valent, ea permittat inferioribus, quæ cum inſtituto, felicibúſque huius progreſſibus pugnant; quæque reliquis paria audendi exemplum præbent, aut ſanè vniuerſam domum miris oblocutionibus implent; ſi quod vni conceſſeris, negaueris aliis. & plura etiam audendi materiam ſuggerunt. quibus ferè conceſſionibus, dum plurimùm nuſquam ſiſtitur, ſed vna alteram protrudit, ruina coniuncta eſt. nam aut omnibus eadem, pariaue permittenda, & omnis religioſa diſciplina eneruatur ac euertitur; aut quod vni conceditur, negandum aliis, & præter amplam detrahendi materiam, omnes in vnius capitis euerſionem armantur:

nec

nec antè finem faciunt, quàm & Superiorem & illum indulgentiùs habitum penitus euerterint.

Temperanda proinde asperitas benignitate est, & prudentium medicorum more amara dulcibus condienda sunt: quòd si grauior inualetudo acriora aliquando medicamenta deposcat, verbis hæc, tanquam à matris ore ac vberibus nata, mitigãda, dulcibúsque acriora vestienda erunt, propositísque præsentibus periculis, speratáque valetudine animandus æger erit, vt forti promptóque animo duriora vltrò deposcat ac perferat, sine quibus interitũ meritò vereri debeat, quorúmque auxilio integram tot modis optatam valetudinem sperare tutò possit.

Nec erit hoc difficile consequi, si inferior Superioris benignitate, solidóque veri parentis affectu prouocatus, ægritudinem omnem suam, tanquam in amatæ matris sinum effuderit: ab huius enim manibus, licet sensu repugnantia, lubens volénsque quæcunque amara suscipiet, hau-

riétque spe meliorum plenus.

Et grauis sanè Superiorum error est, qui acriora medicamenta acrioribus obuoluunt verbis: cùm & iudices mollioribus animare soleāt reos ad pœnas delictis debitas forti animo subeundas, & amica etiam quædam corpori solatia largiuntur, vt securis tormentis parent. quo magis Superior qui veri semper patris, etiā dum punit, personam referre debet? Quòd si hîc etiam punitionis finem intueamur, perfacile erit, quibus illa modis instituenda sit, videre: cùm enim non interitū, sed inferioris tanquam filij valetudinem, propositam sibi Superior habere debeat, ea adhibenda erunt, non quæ mortem, sed quæ pulsâ ægritudine valetudinem reddant. quod nunquam fiet, si reluctantem, animóque acrioribus Superioris sui verbis obduratum, nactus fuerit. neque enim ab illius nouercali ac quasi inimica, & solius iudicis; non patris manu medicamenta suscipiet, quin adeò vbi semel firmauerit mentem, ac quasi callum

durio

durioribus increpationibus obduxerit, antè vitam ponet quàm propinata hauriet.& quis æger à morosi medici, & asperioribus verbis acria medicamenta exacerbantis, porrecta sumat? quin adeò si animo vehementer refragante, & acrioribus exasperato, medicamenta sumpserit; plus periculorum quàm valetudinis bonæ exspectare debemus. volunt enim etiam medicamenta iuuari, naturęque auxiliarem quandam manum deposcunt. ita vt hac fortiter repugnante, hac in cōtrarium validè nitente, vix sperari felix operatio possit. Omnis ergo Superiori in medicamentorum præbitione asperitas fugienda, omnis grauior verborū acrimonia, ac quidquid denique turbatum commotúmque animum designat. frustra enim his administris meliora speret. Sed neque res supra verum augenda, neque tenuia in immensam molem tollenda, nec paribus omnia delicta monitis, eodémque verborum pondere castiganda: quasi si quis omnem ægritudi-

nem pari medicamentorum robore curare velit, & omnibus ignem & ferrum admoueat. quæ res cùm extremæ sit dementiæ, tum salutem perpaucis, interitum pluribus adfert.

Illud etiam in omni curatione necessarium, vt non vindictæ aut humiliandi ac deprimendi inferiorem, aut alterius minùs compositi affectus studio, sed solius valetudinis illius bono ferri videatur. quo ferè modo patres medicósque videmus in filiorũ & ægrĕtium constitutione duci. nam si priores in Superiore affectus inferior senserit, obdurescet animo: & frustra valetudo sperabitur tam insolentibus acribúsque porrecta. In negandis deinde quæ inferiores petunt, non despoticis, sed paternis vtatur verbis, rationémque non raró rei negatæ reddat: animúmque poscentis ita paret, vt etiam ipse negatá probet: spémque interdum Superior, non inferioris alicuius rei, sed potioris etiam concedendæ ostendat.

In inlatentibus verò malis, & altè

ani

animo defossis, magna omnino industria, prudentia, circumspectione ac solertia opus est. in his enim si vnquam ab omni omnino verborum acrimonia abstinendum est, vt etiam ea quæ nimiam paternam sapiunt referúntque grauitatem, semouenda sint; cùm blandientium hîc matrum mores, vberáque lacte plena porrigenda sint, vt in benignissimæ ac tãtùm matris sinum, positâ verecundiâ, audere incipiat effundere, donec vniuersum virus deprompserit. tunc demum prudens ac benigni medici clementissimíque patris dextera accedat. nec difficilis curatió erit. malum enim nouisse propè curasse est.

Denique in omni gubernatione ac quorumcumque delictorum pœnis ita seueritatem mansuetudine Superior temperet, vt plus semper benignitatis quàm rigoris, plus patris ac medici ac matris quàm solius iudicis referat; memor semper Dei, quem toties patrem ac matrem, ac nonnisi post alia omnia nequidquam tentata iudicem experimur.

Talem verò se Superior inferioribus præbeat, qualem in se delictísque suis Deum exoptat ac deprecatur. nec in maiores exurgat in suorum delictis iras, indignitates, acerbitates, pœnas, quàm Deum exurgere in suis desiderat.

In omnibus his tamen à nimia remissione caueat Superior: sed ita benignitatem paternâ quadam maturitate ac seueritate misceat, vt nec indulgentior benignitas debitam Religioni disciplinam laxet & eneruet; nec nimius rigor seueritásq; animos vbi exasperauerit, in disciplinæ quoddam odium adigat: sed ita vtramque temperet, vt plus semper in imperiis benignitatis quàm seueritatis eluceat, vti plus in diuinis imperiis clementiæ quàm rigidæ iustitiæ, plus patris, quàm iudicis videmus.

Annui

Annui sumptus non facilè excedant prouentus.

CAPVT XXVI.

QVanta ex huius transgressione incommoda nascantur, perfacilè videbit qui propiùs rem intuebitur. hinc enim æris alieni exoritur onus graue, importunæ creditorum molestæque sollicitationes, famæ nominísque dispendia, conceptus animo mœror, perpetua sollicitudo, anxia mens futurorum, quæ nec pacatas concedit noctes, non dies, curęque curis innascuntur, cum æs alienum alteri accrescit. quæruntur inde amici. & qua quæruntur, perduntur amici via. ferè enim cùm mutuatitia pecunia amicitia exuitur. sed & à cogitata familiaritate resiliunt multi, veriti ne ad petendum audaciores cõsuetudo faciat. &

cùm consultius arbitrentur non inire amititias quàm paratas rescindere, retrahunt pedem, & aliò cogitationes flectunt.

Perit deinde religiosa monendi ac docendi libertas omnis, cùm paucos reperias ea constantia, qui beneficiis deliniti, audeant, cùm eos & salus postulat, seria imponere monita. vt, terroribus munera pectus impleant, & obturent ora donaria. nam & offendendi metus timórque gratia excidendi, & negandæ pecuniæ trepidatio libertatem tollunt, audaciā minuunt, pudorem iniiciunt. ita dum parcitur amico, perit amicus, & nos simul cum amico graues non rarò Dei offensiones incurrimus, caussa sæpè in illo grauioris delicti. quod crescit monitoris ignauia, & scelera virtutes arbitramur, cum silentio viri Religiosi adiuuantur. & delictum iam huius est, qui cùm debuit, & potuit, non monuit. adeò sperata spes lucri obfirmat ora, & audaciam eripit, & simulationem adducit, & animos deiicit.

Offe

Offensiones hinc etiam nascuntur externorum, & lata detractionum materia porrigitur, vt totis iam campis diffundantur oblocutiones; & prodigus Superior audiat, & alieni cupidus, & sui negligens, & fatuus erogator, & prudentia prouidentiáque destitutus, & miseratione indignus & auxilio, familiæque sibi concreditæ depopulator.

Inde ingens noxiáque in primis libertas subditis conceditur. cùm enim se rerum inopia premi Superior sentit, nihil prius habent, quàm vt necessaria parandi, suis facultatẽ largiatur, quò se hoc onere expediat. è quibus initiis neglecta iacet paupertas, æmulationũ exurgunt maria; quæruntur modi. virtute non possumus? vitia aperient viam. & iam à mulierculis emendicamus quod negatum domi est. hinc ille felicior qui potentioribus coniunctior est: beatúsque qui numero & opibus vincit; infelix qui potentibus destituitur. vnde variæ exoriuntur molitiones: & vt ingeniosa egestas est, inue-

niuntur profuturæ. negat aditum probitas? improbitas dolíque inuenient. nimirúm fas, nefas, reperienda potiundi ratio eſt. non dabit pietas? fraudes dabunt. vt taceam grauem omnino hanc rem eſſe externis, ac in contemptum ire Religionis, & quidquid erat nominis boni plebeio calcari pede, ridendámque propinari familiam totam, & à conſuetudine denique talium terreri. negáre non audent, dare nolunt. ne negare cogantur, familiaritatem fugiunt.

Quin & vniuerſa ferè domeſtica diſciplina iacet, cùm ſinguli rebus ſuis ſtudent, plúſq; illis operæ quàm perfectioni impendunt, mutuóque ſe ad commoda exacuunt, & ſociorum exemplo paria audent, ad maiora etiàm æmulatione accendente. & poſterior omnino cura Religionis, prima habendi eſt. ignorat neceſſitas modum, cui ſi per Superiorem ſtrata ſemita eſt, omnem egreditur modum. ſed & ipſe Superior perpetua ſollicitudine diſciplinæ neglector eſt. quaſi ſatis illi ſit ſuorum

induſtriâ inopiam depelli. quare ne quemquã familiæ commodũ offendat, permittit omnia, è Religionis illa regula ſint an ſecùs, pro eodem habet: ſatis illi habuiſſe. nec neceſſaria tantùm concedit, ſed quidquid animo libitum eſt. cùm enim vereatur, ne, ſi quædam neget, à reliquis excidat; indulget omnia ne careat optatis, ne ſperatis excludatur. hinc ſuperfluarum rerum, & cum Religione pugnantium ingens farrago exoritur, nec iam vltrà Religio, ſed cauponantium veriùs exurgunt cellæ. vt Religioſum nomen videas, & veſtem animo ſuo vacuam, corticem nimirũ arbore ſua viduum. habitum & domum ſi contemplatus fueris, Religioſum arbitraberis: propiùs ſi acceſſeris, fuiſſe reperies. nunc mortem cum libertate bibit. vt ex vero dixerim, Hactenus Religio, & quod de Sodomæ pomis, Mentitur color; ſi tetigeris, fatiſcunt in vagum pulverem, ludunt oculis, manúſque & ora fallunt, & fruſtra cibus eſt; eadem de Religione hac dixeris. fuit.

nequidquam hîc quæras. aliò cogitationes flecte.

Sperata denique animorũ in proximo salus vniuersa propè perit. nam cùm emendicationis timor familiaritatem neget ac adimat, bene merendi occasionem excludit. neque enim prudens quaqua ignotum melioribus instruit. animum primò parat, beneuolentia deuincit, comitate allicit, benignitate prouocat. inde, vbi tanquam vomere ac sarculo terram, frequentata consuetudine mentem prosciderit, seminíque aptauerit, profutura spargit, quæ fœcundis familiaritatũ rigationibus exurgant in herbam, in aristam, in culmum, in spicam fertili compagine structam, diuite copia fœneratã, & vsquequaque munitam. neque quidquam facilius, quàm vbi animũ læta consuetudine paraueris, sanioribus tingere. nihílque difficilius quàm primo aggressu morosa maturitate ac seria in omnem partem tanquam cana quadam deuexæ ætatis prudentia, mentem ad meliora flectere. vincendus ani

animus beneuolentia est. imperare qui vicit, potest. expugnandúmque comitate pectus. omnia potest qui expugnauit. victor animorum, victor assertionum est. & imperare tutò potest qui possidet. possessio benigna familiaritate paratur. hac vince, & beneficiis: & lubens se suáque victus credet benefico victori suo.

Accedit ad hæc, crescente cum sumptu supra fortunam ære alieno, vt vniuersa familia opprimatur, & censum debita superent, & aut ad creditores vniuersa transeant, aut alium dominũ tecta recipiant, prioribus aut emortuis, aut sedem mutare coactis, non sine infami Ordinis ac Religionis signatione, sera post res prodactas pœnitudine.

Fiducia in Deum.

CAPVT XXVII.

EXcitabit in se hanc Superior, innixus sponsionibus Sapientis: *Nullus sperauit in Domino, & confu-* Eccli. 2.
sus

Isa. 40. *sus est.* Et Prophetæ: *Qui sperant in Domino mutabunt fortitudinem, assument pennas sicut aquilæ, current, & non laborabunt: ambulabunt, & non*
Ps. 90. *deficient.* Et magni regis: *Tu es Domine spes mea; altissimum posuisti refugium meum.* vt audiat Dominum: *Quoniam in me sperauit, liberabo eum: protegam eum, eripiam eum, & glorificabo eum, & ostendam illi salutare meum.* Ingenti proinde sit in omnibus in Deum fiducia, timorem excutiat, animos induat magnos tanto patre dignos. Res angustæ domi sunt? diuitem habet Dominum cœlo repositum, qui nunquam passus est suos fame extingui; qui coruos alit, & lilia vestit. inimica insurgunt agmina siue terris nata, siue inferis excitata? potentiorem ducem habet qui vno flatu regnorum disperdet exercitus. maledicæ premunt linguæ, & falsis onerant criminationibus, factáque ac cogitationes domi suæ fabricata innoxio appingunt vertici? Deum vindicem iudicémque intueatur, nec humana metuet.

pro

pro benefactis mala regerunt? Deũ cogitet præmiatorem; tantúmque ferè à cælesti mercede decedere, quantum ab humano ore laudis quisque accepit: & gaudebit etiam cùm benefacta sua, humana senserit ingratitudine remunerari. dignum Deo spectaculum, benefacere & pati; damnari & laudare; detrahi & amare; dãna inferri & beneficiis onerare; minas intẽtari & gratias agere; interimi & amplecti, & pro carnificũ salute vota fũdere. prouocabit in se hos animos Superior, & humanis maior cœlũ cogitabit.

Quid si domesticos patiatur hostes? satis illi si Deum habeat amicũ: sibíque persuadeat, aut iusto sibi hæc in delictorum pœnam Dei iudicio euenire, aut in virtutis exercitationẽ, aut in meriti augmentũ. Sanè si certò in animũ induxerit suum, à Deo optimo parente siue immittẽte, siue permittente hæc prouenire; gaudebit aduersis; nec homini aut hosti imputabit, sed diuino fauori. quin & amabit hostile hoc instrumentum.

tum. hostile enim non fuit, amicum fuit: mercedis enim speratæ magnæ, gratúmque cælestia sitienti animæ instrumentum. Nunquam proinde reponat mala vir Religiosus: etiam cùm poterit, continebit vindictæ manum, & munificum prodigúmque in aduersarios laxabit sinum. hoc demum vincere est, nolle malefacere cùm possis; magis etiam si benefeceris, & pro vindicta beneficium cōtuleris: generosi hæc pectoris sunt, & Stephani lapidibus, & Christi sui cruce dignissimi: omnia vicit qui animum vicit. Impellet se magno conatu ad hæc Superior, quo maior in illo ferendi ac reponendi vindictæ ac remunerationis materia est.

Nec difficile erit hanc in Deum fiduciam excitare, si suis non studeat commodis Superior; si solius Dei tangatur gloria, nulla sui; si regularum serius obseruator, instituti amans; si nihil ad voluptatem suam suorúmque, sed ad solàm religiosam necessitaté statuat ambiátque; si orationis mortificationísq; studio incū-

bat;

bat; si in proximorum salutem se, suósque, vitámque sanguinémque Christi exemplo prodigat; si solis cælestibus delectetur. hic enim non magno negotio humana contemnet, ingentíque in Deum suum spe, ne in mediis quidem flammis desperabit. quin imò crescet crescentibus malis animus, ac seipso terrísque maior, iudicem Deum metuet, præmiatorem sperabit, nec alium. hoc qui animo impresserit, nihílque ab homine sperauerit, neminem metuet, humanísque omnibus celsior, in solo Deo fiduciam ponet, certus nec fallere ipsum posse, nec velle. quæ res omne complacendi aliis studium in Superiore tollit. E quo placendi suis desiderio innumera propè nasci mala videmus. dum ne offendant, à quorum siue industria, siue ingenio ac dexteritate domesticæ res pendent, quæcunque etiam cum instituti ratione pugnantia faciles concedunt Superiores: non facerent, si diuinis, non humanis viribus res metirentur. verùm cùm diuina fiducia vacui,

cui, humana circumspiciunt, ad Religione indigna dilabuntur; cúmque placere studeant, quos commodis suis vtiles arbitrantur, aut experiuntur, aut parandis rebus solertes, negare rogantibus nil audent; nec delinquentes monere, ne operam illi suam subtrahant, aut difficiles se ad obsequia præbeant. tanta è placendi studio trepidatio nascitur, omnia vt antè concedant, amica illa aut inimica Religioni sint, quàm offendant. qui si animos in Deum erigerent, viderent ab illius manu promptiùs certiúsque quàm ab humana beneficia sperari posse: è cælorum scilicet nubibus copiosiùs quàm è pertenui humano stillicidio aquam depluere.

Et ferè contingit vt tales in manu consilij sui destituat Deus: & frustra, irritóque conatu magna exspectant; cùm in misera plerumque spe languentem trahant animam, infelicíque ferè euentu humanas has cogitationes claudãt. omnem proinde spem fiduciámque suam in Deum

coniiciat Superior: ille & poteſt, & ſperantibus adeſſe vult & ſolet. quod vtriuſque fortunæ in vtramque rem exemplis omni hiſtoria teſte docemur; vſúque rerum magiſtro diſcimus plus ſemper referre è diuite illius penu, qui in illo ſolo fortiter ſpem figunt. nam & iniuriam non leuem irrogare videtur Deo, qui ad humanam potiùs opem quàm ad diuinam oculos circumfert, plúſque à deciduis raríſque illius guttis; quàm ab immenſo huius oceano ſperat.

Regia proinde incedat via Superior, tenaciſſimus regularum etiam minimarum exactor, nec ad ſiniſtram nec ad dexteram deflectat, ſed laudatiſſimorum maiorum ingrediatur via, eo certior quo cõſtitutionum accuratior obſeruator; & nihil ſibi ſuíſque, non modò deeſſe, ſed ſupereſſe etiam non pauca comperiet: quæ non tantùm ad religiosè tuendam vitam ſuorum, ſed & aliorum propellendam ac propulſandam indigentiam neceſſaria ſunt. neque enim ſe vinci ab homine patietur Deus; aut

munificentiam suam ab humana fiducia superari. audet quis fidere? maiora donare audebit Deus. audet sperare magna? vincet humanã spem Deus, & è locuplete cælorum thesauro, longè maioribus beabit. vt ad humanam egestatem pellẽdam, satis sit spem suam in Deo posuisse, ac de illius liberalitate magna sperasse. quo enim spes maior est, maiora cælestia dona sunt; vt non tantùm æquari, sed innumeris modis vinci à diuina benignitate, humanam spem fiduciámque videamus.

Et verò nobilissima illa concertatio est dignissimáque spectatore cœlo, ingens hominis in Deum fiducia, cum immensa huius liberalitate cõposita; quasi æmula vtrimque fiduciæ & munificentiæ largitione: tanquam si vinci nollet homo, cùm tamen vinci nõ possit Deus. felix victore Deo homo, in nobilissima fiduciæ & liberalitatis arena. vincere quãuis ac pariari in hac benefica lucta non possit homo; audet tamen imparibus licet viribus, ingentibus animis

prouocare in certamen Deum: vt cùm victoriæ laudem sperare non possit, è conatu tamen validóque ausu clarum referat decus, tanto gratior futurus Deo, quanto in maiorem exsurrexerit fiduciā; vt etiam hanc vltrò prouocare gaudeat Deus, ac quasi subditis flammis incendere, quo maiora largiendi caussam nanciscatur. gaudet enim beneficiis Deus, & munificentiæ suæ dona spargere. nam ipse fiduciam omnem excitat & implet: factus in homine fiduciæ incentor & auctor, vt illam benefica prodigáque manu expleat, ac longè etiam supra spem votáque munificentissimo sinu excipiat, tanquam si situlam petenti tota flumina & maria expandat.

Quòd si contrahat contineátque munificam suam hanc manū Deus, nec liberalitatis suæ nubem explicet, aut nonnisi per lenissima stillicidia depluat, aut tanquam siccatis benignitatis imbribus, nec deciduis quidem à rarissimis stillicidiis, guttulis, sperantium in se sinum foueat

recreeétque; tacitus secum cogitet Superior, quis cæleſtem illam nubem, pendulam ſemper, pronámque paratámque in imbres ſiccauerit ſtiterítque; ſe inquam cogitet, delicta ſua, teporem languorémque ſuum, negligentem ſupinámque regularum obſeruationem, reliquáque generis huius. ſi quid erroris ſui repererit, ſeriam manum emendationi admoueat, alta de imo pectore ducantur ſuſpiria, prodigantur lacrymæ, denſetur oratio, excitétque deinde ſe in ſpem magnam; & audeat quaſi iure quodam ſuo nubes depoſcere, & pro ſtillicidiis imbres ſperet. impedimentis enim ſublatis nunquam non pluent illæ nubes; nec iam ſperatos imbres, ſed toto cælo flumina mariáque iaculabuntur; vt anhelum validúmque fiducia pectus munificentiæ ſuæ ſepeliant aquis. neque enim ſponſionibus quàm factis locupletior Deus. etiam montes promiſit transferendos, mortuos ad vitam reuocandos. audeat proinde ſperare homo, maiora qui poteſt, largietur

Deus.

Deus. & pro mõte vno, regna etiam transferet, ſiccabit maria. pluráque audeat homo. plura maioráque perpetuus in hac fiduciæ ac munificentiæ palæſtra victor & triumphator concedet Deus, verúmque ſponſorem inueniet illum, qui ſperanti in ſe, *Super aſpidem & baſiliſcum ambulabis, & conculcabis leonem & draconem*; cùm inclamauerit: *Dominus firmamentum meum, & refugium meum, & liberator meus: gloria mea, & exaltans caput meum. non timebo millia populi circumdantis me. Dominus ſalus mea, quem timebo? protector vitæ meæ, à quo trepidabo? ſi conſiſtant aduerſum me caſtra, non timebit cor meum. in Deo ſperaui, non timebo quid faciat mihi caro.* Pſ. 90. Pſ. 17. Pſ. 3. Pſ. 76. Pſ. 55.

Pietas in Deum.

CAPVT XXVIII.

CLaudat hunc librum omnis prudentis gubernationis, omniúmque virtutum firmamentum & mater, veræque, non fucatæ ſapien-

tiæ

tiæ comes indiuidua pietas. cùm enim à moderatrice Dei dextera fortunata sperari, infortunata metui imperia debeant, quis non videat quo studio illa paranda, hæc fugienda Superiori sint? hinc illa omnium meritò calamis & ore laudanda morientis Seueri Imperatoris verba: *Firmum imperium meis relinquo, si boni erunt; imbecillum, si mali.* Ad robur & firmitudinem dux pietas probitásque, ad imbecillitatem impietas improbitásque semper fuit. Vidit hoc Theodosius, cuius Nicephoro teste, grauissima ad filios monita sunt: *Pietatem colerent, nec aliud.* quasi in illa sola vniuersa imperij moles verteretur. Et ante hunc Cyrus, qui Cambysem filium inhortatur, ne quid publicè, ne quid priuatim inconsulto numine agat. potuit Christianus? Imitati Constantinus Magnus, & Magnus Carolus, ac è recentioribus Alphonsus II. Legionis & Castellæ rex, & Rudolphus Habspurgensis imperium sibi posterísque eo validiùs firmarunt, quo

fortiùs

fortiùs in pietatem incubuerunt. regúmque ante alios Deo chariſſimus Dauid omnibus exemplo præit.hinc illa toties in pietatis præmium repetita Domini verba: *Propter Dauid ſeruum meũ*, poſt immania ſcelera ignoſcentis & parcentis regibus & Iſraëli. cùm contrà impietas igneos meruerit imbres, vt nuſquam iam Sodoma & Gomorrha, paradiſi æmula dum pietas ſtaret. acceſſit impietas, & regio exin nulla, & cinis omnia, adeóque & ipſum mare de vicinia mortem ex impietate bibit. Euenit idẽ regibus, Pharaoni infelici vndarum concordia, fluctibus cum exercitu inſepulto; Antiocho minas in Dei populum ſpiranti; Herodi poſt gratas adulantis populi blaſphemiæ voces,vermibus hîc impietas repreſſa.Iam Nabuchodonoſori cùm diuinos ſtatuæ honores imperat, fœno, vnguibus,capillitio,beſtiæ nõ homini, quæ eripuerat impietas ſceptra, pietas reddidit. Manaſſen verò non impietas regno exuerat, vinculis induerat? exemit cõpedibus regnóque

pietas dedit. Sẽnacherib & blaſphemum Rapſacem, & impium Nicanorem quis ignorat? quis Heliodorum & flagra? quis Holofernem in muliebri dextera? quis Siſaræ & Abimelech in imbelli feminea manu? quis in Iezabel canes? in Danielis accuſatoribus leones? quis in ſemine Ieroboam, Baaſa, Achab, & tot regum Iſraël, impietatem in nepotibus vindicatam? Quod ſi Chriſtiana intueamur imperia, tela videmus in Iuliano, ignes in Valente, viuam defoſſionem in Zenone, famem in Baſiliſco, in Anaſtaſio fulmine, præſectas in Heracleone nares, exempta in Philippico & Michaële lumina, Maximum in Theodoſiana cuſtodia, Phocam manibus pedibuſque truncatum, Leontium equis raptatum, Murzyphilum minutatim conciſum; mulierum etiam manibus Andronicum Comnenum. ita ferè non patitur impietatem diu impunitam Deus, nec irremuneratam pietatem. Prima ergo Principi, Dei cura, inde regni & ſuo-

rum.

rum. & exemplo ipſe præeat, ſi ſequi ſuos volet. Bene Plinius: *Vita Principis cenſura eſt, eáque perpetua. ad hanc dirigimur, ad hanc conuertimur: nec tam imperio nobis opus, quàm exemplo.* Hinc audet Cicero: *Quales in republica Principes fuerint, tales erunt & ciues.* audet & Claudianus felicitatem ſub pio Principe extollere:

Nuſquam libertas gratior exſtitit
Quàm ſub rege pio.

vera nimirum libertas, quam vnam Chriſtianus vouere debeat. nam illa ſcelerum licentia ferè cultores ſuos in medio improuidos curſu ſorbet: vt liceat dicere, Rara felicitas pio Principi ſubdi; infelix conditio impium pati dominum. aut enim morum illius æmulus audebis eadem, & periſti; aut damnata eius impietate, pietatem coles, & gratia & fortunis excides. ſors dura in eum locũ redigi, vt aut impius eſſe debeas, aut diſplicere Principi: vt nimis verè Plinius: *Vt in corporibus, ſic imperio, grauiſſimus eſt morbus, qui à capite diffunditur,* à nobiliſſima & principe par-

te, cuius nihil occultum esse poteſt. Monet Seneca: *Tibi non magis quàm Soli latere contingit. multa circa te lux eſt, omnium conuerſi ſunt oculi.* in imitationem maximè. Vnde illud: *Habet hoc magna fortuna, quòd nihil tectum, nihil occultum eſſe patiatur. Principum verò non modò domus, ſed cubicula ipſa, intimóſque receſſus recludit, omniaq; arcana noſcenda, fama proponit atque explorat.* Priuatus tegere improbitatem poteſt. Principum dicta factáque omnia ex edito proſpectanda proponuntur, nec magis abdi quàm ſidera cælo poſſunt. quo magis adnitendum ne duces ſuis ad impietatem fiant, trahántque exẽplo in interitum quos debebant in ſalutem. ne delicto tantùm ſuo, ſed ſuorum rei iaceant, vt quibus exemplo præiuerunt in ſcelera, eorum pœnis ſocientur. niſi quòd magis illæ ſæuiant in auctores, bis reos, ſuo & ſuorum delicto: quare & bis æternùm ſua & ſuorum pœna miſeros.

Iam ſi amorem ac venerationem ſuorum Princeps deſideret, pietatem

induat. nam, vt plurima desint, steterit tamen Principi sua in Deum pietas, nescio quam excusationem mereatur. vt vna quasi pietatis spongia deleri reliqua minùs probata videatur, aut plurimùm sanè minui, tanquam si venustis coloribus cariosam tabulam integas, aut nobilibus aulæis, in quibus docta manus & ingenium luserunt, rusticum parietem vestias. quid? quòd Deus piorum amator, conatus ferè prosperet, felicibúsque non raró euentibus, minus fòrs prouida consilia claudat? cùm enim pientissimus quisque magna plerumque feratur in Deum fiducia, prosperósque successus non industriæ aut sapientiæ suæ, sed diuinæ bonitati adscribat, solet fiduciam hanc Deus fortunare. audet homo sperare? spem superabit Deus. audet preces tanquam semina iaculari cælo? vberiore messe fœcundabit vota Deus. Quòd si quis prudentiæ suæ admirator, ingenitæ adnatæque sibi virtuti, nobilitati, potentiæ, robori, ingenio, secunda quæque tribuat,

buat, Nabuchodonosorem, Baltazarum, Sennacherib, Goliadem cogitet; eruditione etiam primos Tertullianum, Origenem; prudentiæ primos Adamum, Salomonem, & vtriusque à muliere lapsum, illius etiam delictum in omnes, pœnam in omnes; fidei etiam propugnatione magnos, Hosium Calaritanum; sanctimonia & portentis magnos Paulum, Iacobum, Ioannem eremi cultores, & omnium in femina fatuam fiduciam; Iudam deinde Apostolatus prærogatiua magnum, Nicolaum populi delectu & Apostolica dextera Stephano æquatum; pietate verò primos Moysen, Dauidem, Petrum; ille in eductrice aquarum petra diuinis sponsionibus diffidit, secundus adulterium nece funestat, tertius in ancillulæ voce negationem periurio firmat. Dei denique delectu magnos Saülem & Ieroboamum, & infelicissimum vtriusque exitum, illius in se & filiis, huius in genere vniuerso, vt nulla iam posteritas in Israël Ie-

roboam,

roboam, nulla etiam in Baaſa & Achab.

Iam nobiles pietatis ductu triumphos quis ignorat? Abrahamum trecentis decem & octo vernaculis, quatuor reges fundentem legimus. non arma hos, non miles, pietas fudit. Moyſe manus in oratione protendente Amalecitas vincit Iſraël; laſſas remittente, vincit Amalec. nullum hîc Iſraël ſtrauit hoſtem, pro ferro Moyſis fuerunt preces. Iam illa Ioſue verba fiduciæ plena: *Sol contra Gabaon ne mouearis, & luna contra vallem Aialon. ſteterúntque ſol & luna donec vlciſceretur ſe gens de inimicis ſuis.* Quis non admiretur? omnia hîc magna. obaudiſſe cælum homini, ſtetiſſe ſidera, lapides pluiſſe, vt pro milite lapis de cælo Iſraëli eſſet in vindictam, Amorrhæorũ reges quinque, plebeio pede calcatos, in crucem denique actos. Ionatham verò & armigerum illius per montium decliuia reptantes, & in conſanguineo ſanguine Philiſtæum ferrum, quis niſi Deus prouo-

caret? Dauidem qui legit, & in illo Moabitas, Ammonitas, Syros, Philiſtæos, validam vbique gentem non magna manu ſubactam, quis non plus pietati quàm manibus & ferro tribuat? Qui ſub Ezechia nocte vna centum octoginta quinque millia poſt blaſphemas Rapſaces voces in exercitu Sennacherib cecidiſſe meminit; plus regem ieiunio, cilicio, precibus, quàm manu pugnaſſe perfacilè videbit. Iam in Gedeone trecentis nec vltrà ſtipato, centum viginti millia in caſtris Madian deſiderata, regéſque Zebee & Salmana, cum quindecim armatorum millibus deletos, non prodigio ſimile? de cælo, non de trecentis victoria hæc venit. Quale autem illud Samſonis in aſini fortuita mandibula, cùm reliqua deeſſent arma, mille Philiſtæos cædente? cæli, non mandibulæ victoria fuit. Machabæos autem qui cogitat, non tot portenta quot prælia videt? nulla propè manu tot potentiſſimorum regum, tot fortiſſimarum gentium,

tium , tot orbe primorum ducum victores. iacent Gorgias, Lysias, Timotheus, Nicanor, Apollonius , validissimorum omnes exercituum ductores. Et non armatorum centum viginti millia à tribus Iudæorum millibus Antiochiæ cæsa, quæ subsidio Demetrio regi submiserat Ionathas ? qui maiora etiam ausus , duobus tantùm sociatus, in campo Asor restituit pugnam , sociósque dilapsos , ad prædam magis quàm ad bellum vocauit.

Non egrediamur Israëlem. vidimus Dei & pietatis cultores , videamus desertores. vidimus in illis virtutis præmia , videamus meritas impietatis in his pœnas. Delectus à Deo Ieroboā Israël iam dux , nō Salomonis seruus, diuini cultus neglector, in posteris à Baasa exscinditur, nec domus iam vlla præuaricatrix Ieroboā. Ita in semine impietas recisa : Baasa verò impietatis Ieroboami æmulus, in Ela filio pari infelici in omniū posteritatē excidio sternitur à Zambri. Erigitur exinde in regē Amri, à quo

Achab impietate & Nabuthæ cæde & vinea notissimus. cuius filius Iorã cum septuaginta fratribus, & quidquid Achabitici sanguinis erat, à Iehu funditur, etiam Iezabel canibus in pabulum. tantum impietas potuit, vt in filios & nepotes, & quidquid erat generis, vltor sæuiret gladius. Secutus impietatẽ Ieroboam Iehu, secuta & in nepotibus pœna, cùm Zachariã Sellum occidit, hunc Manahem, huius filium Phaceia Phacee Romeliæ filius, Phacee Osee, quem captũ Assyriæ rex cum vniuerso Israële impietatis in regibus cultore, ducit in Assyriam. nec vltrà Israël Palæstinæ cultor. meruit hoc impietas, & diuini cultus neglectus.

Christianos verò quis recenseat? lassatur numero calamus, cùm nobilissimós è ferocissimis hostibus ą-ctos triumphos vna pietate duce videmus. Quis magnum Constantinũ in Maxentio nesciat? crux illi aquilæ fuerunt: qua vna hostibus animos ademit, suis dedit. quis in Licinio Gallicanũ? qui Ioanne & Paulo monito

nitoribus, cùm se voto Deo obstrinxisset, hostem fregit, victoriā retulit, imperiū Constantino firmauit. tantū in cœlo iaculata vota potuerunt, omnibus armis validiora: neque enim fregerunt Licinium arma, fregerunt vota. Quid magnum memorem in Eugenio Theodosium? cui Martyrum monumenta imperatoriis stagnantia lacrymis, orationibus pulsata, pro armis fuerunt. cùm enim in præferoci hostium procursu, suos inferiores sensisset, proiectis armis, inualido munimento, flere purpurā docuit, terram verrere: inde supplici ad Deum dextera ventos euocauit, qui nouo orbi prodigio hostica in iaculatores suos retorserunt tela. stationem olim elementis Iosue imperauit, Theodosius noster precibus ventos in subsidium euocauit, quorum famulatu, eadem qua venerant via tela redirent: inde armatus Eugenius in exarmati Imperatoris manum venit. pro lorica & armis, cilicia, preces, lacrymæ Theodosio fuerunt, pro milite Deus. quid nolum

Deo pugnante vincere? Illud etiam in eodem magnum, cùm S.Senuphij baculo pro ferro, superhumerali pro galea armatus, Maximum nullo suorum sanguine sternit. Quid Heraclium referam, Cosrhoë, quamdiu ferro imperium propugnat, supplicem? at vbi se suósque ieiunio & precibus armauit, ter victorem, tribus fortissimis Persarum ducibus, ipsóque demum rege fuso & cæso, pacémque exinde supplici filio dantem, qui petierat, legimus. Belisariū Wandalorum cædibus sola pietas magnū, sola Epiphanij Episcopi benedictio Persarū victorem fuso Mirrhane dedit. Narses verò Iustinianei ductor exercitus, Dei matris monitu Gothorum Regem Totilam, cùm, vtroque imperio Christianorum cædibus fatigato, Occidentem Orientémque tantùm non in triumphum duceret, fregit, ferociam repressit, & superba pio Eunucho colla subdere docuit. Quid non pietas potest omnibus validior armis? Catacalus Michaëlis Constantinopolitani exerci

ercitus ductor, sacrato Christi Corpore cùm se suósque firmasset, Saracenos Sicilia expulit. insederat nobilissimum regnum, & misera premebat seruitute, & suum iam fecerat gens impia, idolorum famula. desperauerat armis Catacalus validè vbique firmatam gentem frangere. fregit sacratissima Dominici Corporis sumptione: quæ hosti exitio, sibi suísque pro ferro & milite fuit. Illud etiam memoria dignissimum, cùm Ladislaus Poloniæ Rex Russos oratione sola vincit. adesse Rex debuerat, & educere suos, dux milites, ac exemplo ad audendum præire. præiuit pietate templum. ingressus allidit terræ, lacrymis pugnat, & expugnat absens hostem. prece ergo exercitum absens ducebat; imò preces piæque regiæ lacrymæ exercitum ducebant, Polonos tutabantur, hostem profligabant: plus proinde absentis preces & lacrymæ quàm præsentis arma potuerunt. Hostem Boleslaus suis castissimæque coniugis Scingæ precibus absens frangit &

fu-

fugat. castæ lacrymæ quid non possunt, etiam in femina? plus sanè his quàm ferro cessere Russi. digna omnino res quæ eat in posteritatem. indomitam gentē & nullis armis cessuram, castorum coniugum castæ domant lacrymæ. tam mollibus cadunt arma: nimirum tam validè pluunt pietatis nubes, vt ferrum, & duriora ferro pectora, ad hunc imbrem colliquescant. Pulcrum illud, cùm Henricus Auceps Imperator Hungaros acerrimos fidei hostes, non telis, sed inclamante ante pugnam vniuerso exercitu *Kyrie eleison*, in fugam vertit. inde consueta hostibus pendi vectigalia, vertit in pauperes: quo testatius orbi esset, cuius dextera victoria stetisset. Magnificum illud, cùm sub Ioanne Comneno Deiparæ imaginem, triumphali curru sublimem Oriēs vidit, Imperatorémque Christi cruce victricis suæ imaginem cohonestantem, ingenuéque fatentem, Scythas se prævalidam gentem, cùm humana deessent, Dei matris ope vicisse. Nouum nec

vllis

vllis retro sæculis auditum Wenceslai Bohemiæ Ducis. arma in hunc Radislaus Gurinensiũ Princeps mouerat, & vtrimque exercitus stabat. cùm Bohemiæ Dux insontẽ vtrimque populum miseratus, Radislaum ad singulare certamen prouocat: lætus ille decretoriam imperij conditionem accipit. prodit Wenceslaus cilicio tectus, cui loricam iniecerat, dexteram gladius armauerat, magis etiam crux, cuius signo se muniuerat. ac Radislaus cataphractus, animis viribúsque fidens, præualidam hastam, fatale telum, toto cominus corpore intorquebat, cùm subitò cælo vox data: *Ne feri.* stetit attonitus Radislaus, inde arma proiicit, pedibus denique Wenceslai sternitur, victorem agnoscit, audaciæ veniam deprecatus; irruit in supplicis ex hoste amici amplexus Wenceslaus. Exinde vtriusque exercitus gaudiũ, quóq; maiores in cognato, vt fit, populo iræ exarserãt, hoc lætitia maior. plus hîc cilicium quàm arma valuerunt. Illud audax, cùm Pelagius im-

 mor

mortale Iberiæ decus, Machabæorum æmulus, antris antè & ſpeluncis aſſuetus, paucis ſuorum ſtipatus, hoſtili magis quàm ſua voluntate ire in prælium cogitur, innumeris propè victoriis ferocientem Maurum vinci poſſe oſtendit, Hiſpaniámque Chriſtiano ſanguine mœrentem, Maurico natare docuit. plus pietas hîc quàm arma valuêre: hæc animos Pelagio addidit, hoſtibus ademit. Cuius veſtigiis Alphonſus inhærens, nihil imperuium pietati commónſtrauit, auſus ſolus hac vna tectus hoſtilia luſtrare caſtra, conſilia rimari, victoriæ viam ſternere. Eadem diſcimus in Ramiro. non vicit hîc Hiſpanus; ac neſcio an pugnauerit, ſed neque Ramirus duxit in hoſtem, duxit magnus Chriſti Apóſtolus Iacobus: hic dux & miles, cuius ductu ac dexterà innumera propè Maurorum manus cadit. Dei ergò opé ſupplicibus dum implorat votis Ramirus, Dei opem in Apóſtolo expertus, nobile poſteris exemplum reliquit, de cælo auxilia venire ſi de cælo poſcas.

Eadem etiam habes à Ferdinando Rege,qui Sancti nomen meruit.quo quinque & triginta annis piè feliciterque imperante, nullam Hispania annonæ caritatem, nullum pestilentiæ morbum, nulla nisi fortunata in Mauros arma vidit. debuit hoc Hispania tanti regis pietati, qua vna stetit, vna floruit. florere æternùm potest, si pietas illi pro lorica, clypeo, ferro, duce, milite. Successit Ferdinandus Quintus Isabella coniuge, quorum pietate, non armis exactos tandem Mauros Hispania agnoscit. maluerunt ærarium minui pij Reges, quàm perfidæ gentis vectigalibus crescere.quanquam pietatis hæc dona in illis ac posteris diuite dextera remuneratus sit Deus, noui nimirum orbis incremento, dicam vtriusque propè orbis felicissima accessione: vt latiùs pietas signa quàm vlla Romanorum aut Macedonum arma protulerit. ignorabant alterum orbem arma,pietas inuenit & dedit. Claudo in Habsburgensi Rudolpho,qui Austriacum genus Oriente,
Occi

Occidente toto, vnâ pietate extulit, vnâ firmauit, tam latè imperantem, vt iisdem propè terminis quibus sol lumina, imperium clauderet. vndecim ex eadem gente Imperatores. stetisse pietati magis quàm armis debemus. Surrexit è pio hoc semine germen nobile Carolus, quem in Saxonica pugna, cùm Christi de cruce pendentis effigiem, impio ab hoste glande traiectam vidisset, prorupisse in hæc verba aiunt: *Vlcisci hanc iniuriam Christe potes.* protendénsque dexteram lacrymis lotam. *Hac*, ait, *vincere Christe potes.* & secuta victoria est, hostiúmque duces in Cæsaris potestatem venerunt. Sunt hæc veræ pietatis non obscura documenta. erant alia. sed pauca hæc seligere placuit, ne fastidio prolixitas foret, &, quæ accendere in imitationem lectoris animum debebat, lassaret. ita ferè optimorum etiam copia nauseam prouocare solet. mediocritas semper laudata, quæ & famem explet, & sitim restinguit, & fastidia ignorat.

Pietatem ergo Superior colet, Deum reuerebitur. hic latus illius claudet, huius ſigna miles ſequetur, monitis inhærebit, imperiíque ſui illi habenas committet, gloriæque illius propagandæ totus incumbet. cui gratus omnis lætúſque ſanguis fluet; ſed & ſanguinem vitámque ſacrabit Deo, à quo ſolo fortunata infortunatáque imperia naſcuntur. Et quis non imperitus Scripturarum ignoret Antiochum, Iezabelem, Holofernem, Rapſacem, Nicanorem, quis Dauidem, Ioſaphatum, Ioathã, Ezechiam? quorum exempla terrere & animare nos meritò in fugam & ſequelam debeant. non ſtetit Iſraël hoſtibus terror, populorum victor, regum domitor, quamdiu vnius Dei cultus ſtetit? non hoc labante Babylonica, Aſſyria, Ægyptia, Græca, Latina vincula, ſeruitutem, exilia tulit? non quoties in ſacco, cinere, ieiunio delictum abſterſit, Hieroſolyma & regnum rediit? non repetito diuini cultus neglectu, redierunt exilia, carceres, &, tanquam ſilueſcentis agri

agri detonsor gladius, donec promissariis exuti sedibus,lacte & melle fluentibus,orbem inerrarent,nullius loci incolæ, omnium serui? Iam Iuda quibus non iactatus terris, quorum non regum pedibus calcatus, quorum non gentium enses hebetauit sanguine? & à solius Dei diuinorúmque neglectu hæc mala. stetit inuictus hostium Gentiúmque domitor, quamdiu intacta stetit fides : vbi Gentium numina aras & lucos insederunt, nihilo Israële melior, omnium seruitutem & vincula passus, qui omnium diis famulatus fuerat. Eadem in Christianis Imperatoribus reperies,in Galliarum,Hispaniarum, Poloniæ, Angliæ Regibus. ac vbi lapsa pietas & magni Numinis veneratio resedit, florentissimorum deliquia regnorum vidimus.vt quantum pietas, tantum regna crescerent decresceréntque : paribus nimirum passibus surgentibus & decrescentibus cum pietate regnis. Nec mirum hoc videri cuiquam potest. quis enim nesciat cælo regna dari, cælo

veni

venire? Iſraël nos doceat. Iam quis illa ab alia manu dari, ab alia foueri pius dixerit? eadem ergo quæ dedit dextera fouet. pio dedit, pio fouebit, derogabit impio.

Sciebant hæc non infimi Regum, qui cùm viderent raram eſſe pietatis & diadematum ſociationem, ſceptra poſuerunt. Factum ab Imperatoribus, Anaſtaſio II. Iſaacio & Manuele Comnenis, Lothario Ludouici Pij filio, Bamba Hiſpaniæ Principe, Ethelredo Merciorum in Anglia Rege, Rachiſio Longobardorum: qui vitæ reliquum vni Deo, vni pietati dederunt: cælo iam reges, quia terris eſſe noluerunt: cælo magni purpuráque clari, quia magnitudine ſe hîc purpuráque exuerunt. prudentes animæ, quæ Chriſtum ſuum imitatæ, de ſimilitudinis hîc prærogatiua, etiam de cælorum fuerunt, eo feliciores, eo beatiores, quo peritura æternis mutarunt, plúſque eductas Ieſu ſui vertice gemmas, quàm regum frontibus interlucentes adamarunt. Pietas ergo hîc ſceptra & dia

diademata posuit, eadem cælo dedit: tanto ibi melioribus, quanto perituris æterna potiora. eadem proinde manus quæ hîc nudauerat vestiuit cælo, non vestitura, nisi hîc nudasset, vt hîc nudasse ibi vestisse fuerit. beata nudatio, quæ tam diuite purpura vestit, nullo æuo ponenda!

Quòd si sacrorum Ordinum initia & incrementa intueamur, floruisse illa quamdiu Dei apud eos cultus & veneratio, reperiemus. at vbi laxata lassatáque pietas, ceruices socordiæ flexit, emarcuit color optimus, qui in stuporem propinqua remotáque regna dederat: omnísque prior venustas, quæ gentium quaqua oculos exciuerat, ora laxauerat, prouocauerat calamos, decolorata & ambusta iacuit, ludibrium pro admiratione facta. quid? quòd pietate labascente, omnia simul vitia pro virtutibus succreuerint. Non claudũtur eodem contubernio virtus & impietas. neglectior iacuit diuinorum cultus? omnia simul cum neglectu, tanquam perruptis, quibus arcebantur,

ag

aggeribus, vitia intrarunt. non intrassent, si pietas Religionum propugnatrix stetisset. non stetit, & tepor quidam occupauit animos, inde luxus & conuiuia, & lusus Israëli in interitum notus. mox roboris vniuersi conuulsio, nudatáque defensoribus propugnacula, inferorum legiones exceperunt, & seruire illis didicerunt qui imperauerant; iugum ferre qui tot nobiles, dum staret pietas, triumphos egerant. ita integra pietate inuicti ad vnius sæpè ancillulæ vocem, ad deliciarum nomen, ad honorum opúmque sponsiones corruunt, fabula facti qui terror erant.

Quid? quòd plerique sacratorum Deo Ordinum in quo diuinorum cultu ætatem ponant, omnísque illis labor in solius Dei veneratione absoluatur, illi noctes, illi eant dies, vt nec soles illis, nec sidera surgant aliis. sunt qui proximorum Christi sui exemplo saluti dum incumbunt, primam tamen gloriæ suæ partem in diuini cultus veneratione ponunt.

quo

quo maior his omnibus negleᶜti cultíque Dei ratio habenda, quia & reddenda. Et certè quid erit Religio ſi pietatem ſuſtuleris? viduatum ſtellis firmamentum, cælum ſole ſi quis dixerit, parum dixerit; nox mera erit, & Ægyptiis denſiores, quia nocentiores, tenebræ.

Iam qua erit pietate in ſuos Superior qui illam exuerit in Deum? aut quo calore feretur in ſibi concreditos, qui refrixerit in Deum? tepuit in diuinæ pietatis ſtudio, gelaſcet in ſuorum: & pro pio, ſæuum, aſperum, moroſum, crudelem ſe etiam exhibebit. vbi enim pietatis viſcera languerunt, miſeratio intepuit, & denſum quoddam frigus intima occupauit; proſiliunt ea quæ internum hoc gelu comitari ſolent, vultus ſeuerior, deiectior frons, moroſior ſermo, alienior animus, ignarúſque miſereri, neceſſariarum exinde rerum ſubtractio, nulla ſenectutis veneratio, nulla interiecta laboribus quies, nulla ægrorum cura, nullum languentium aut ſub onere fatiſcentium

tium leuamen, nulla virtutū incitamenta, nulla ſudorum præmia. Hinc cùm nulla tangatur miſeratione Superior, mœroribus domum implet, & in ignauo otio cōſeneſcentes ſuos ac triſtitia demum contabeſcētes videre cogitur. Patitur deinde talis alienissimos ſuos, creſcentéq; à neglectu indignatione, acerrimos hoſtes: qui inimicum hūc animū ne cū imperio quidē illius exuent. manent odia etiā munere depoſito, ac ne cū vita illius deponūtur: tā altè inſederunt, vt etiā in cętera bonis, pręteritorū memoria nō deleatur. ac licet animus piarum exercitationū aſſiduitate nō rarò cōponatur; manēt tamē ſeuerioris imperij impreſſa quędam mēti veſtigia, quę nulla arte conatúque extriueris.

In externis etiam pietas perit, quę à diuinorū pietate & cultu, tanquam à ſcaturigine ſua flumē defluit: qua lāguente aut emortua quid de flumine ſperes? eadē hîc cogita. deferbuit & elanguit pietas in Deū? etiā in proximū; decidua nimirū pars diuinæ pietatis. Et ſanè neſcit cōpati à quo exu-

lat pietas, fugitq; in proximorum salute labores quisquis misereri nescit. Laborũ fugã procurãdę salutis neglectus comitatur: cúmq; illa tenerum quędam animorũ affectũ deposcat, hunc verò necessum sit à pietate, tãquã torrentẽ à suo fonte promanare; quisquis hanc secuerit, illum sustulit. & quid sine propensiore affectu speres? aut quomodo molestias quæ salutẽ ferè proximorũ comitãtur, superabis amore destitutus? labores autẽ quis emolliet si alienior aut retractior animus, aut fastidiẽti ac nauseabundo similis? alacritatem sanè indefessámq; mentẽ, sudoribus gaudentẽ, quámq; impinguet actus in orbẽ labor, roborent dura, firmẽt ardua, imperuia & è præcipiti pendentia accędant, cuíque ab vltima desperatione vires animíq; crescãt; solus amor, pietatis in proximorum salute, fœcunda progenies dabit: hunc verò sola in Deũ pietas largietur. qua qui caruerit, nihil magnũ & Religioso dignũ promittet, nec speratos cęlo manipulos inferet, nec optatam horreo Dominico messem. Quid

Quid deinde pronius quàm domesticorum iuxtà externorúmque contemptum pati? semper in laude pietas fuit; semper cótempta impietas iacuit. illam admirati, etiam qui non secuti:hanc & sectatores damnarunt,in aliis semper, in se etiam non rarò:ita quæ sequebantur, damnabant si propiùs interrogarentur. tanta vis veri est. In Religione verò eo magis impietas damnata,quo quidquid in illa sperari domi forísque potest magnũ,ab vna pietatis dextera sperari debet:vt hãc qui sustulerit, quidquid erat opinionis in illa bonæ, quidquid integritatis,spei,glorię,exciderit.Neq;fides iam vlla,diffidentiam impietas peperit, infelicis sobolis infelix mater.non spes salutis, nulla salus impietatis incude & malleis procuditur.nullæ æternorũ spósiones,quę ab impietatis radice nunquã & nusquam pullulãt. nullus diuinorum amor, non enascitur hic ab impietatis semine.nulla dilecta Deo virtus,cui inimica impietas.nulla cælo merces reponenda,non exsurgunt hæc grana ab impietatis spica & culmo, nec messis vlla ab illius area cælestibus infertur reconditoriis. nulla vina virgines germinantia aut spiritali inebriatura succo,nullas vuas impietatis vinea dabit, dabit la-

bruſcas; nullum illius torcularia muſtũ, abſinthium in interitum propinabit.

Fugiet proinde quidquid impietatem ſapit prudẽs Superior, eliminabítq; domo quidquid diuini cultus venerationẽ minuit, quidquid illius colorẽ infuſcat, quidquid aliorſum ducit: inſurgétq; generoſo conatu in pietatis augmentum, ſi ſe, ſi domum ſuam ſaluã volet, ſi domeſticam pacem amat, ſi Religionis nomẽ bonum, ſi plurimorum ſalutem, ſi rerum etiam temporaliũ proſperiores ſucceſſus. ſimul enim atque inſonuerit pietatis nomen, prouocabit non in laudem tantùm, ſed & in ſequelã & munificã largitionem plurimos, in admirationem etiã & commendationem hoſtes. neq; quiſquam tam impius qui non lubẽs ſe ſuáque credat viro pio, qui non vltrò illius amicitiã ambiat, qui non beatum ſe illius imperio arbitretur; qui non magis hunc ſibi Superiorem deligat, quàm impietatis ſuæ ſocium, aut imitatorem. ita impietas ſibi etiam diffidens, pietati ſe ſuáque credit, certa de fide, ſecura de tutela, cùm hanc ſciat doli fraudíſque etiam in hoſte ignaram, nunquam fidem fallere, ſemper explere.

SVPE

SVPERIORIS RELIGIOSI

LIBER SECVNDVS.

CAPVT I.

Quale debeat esse Superioris in suos imperium.

IMPERET suis vt imperari sibi Superior desiderat. nulla melior tutiórque imperandi regula, nulla prudentis gubernationis certior commonitio est. hæc illum ad omnem ducet mansuetudinem; iracundiæ motus frenabit; punitionis rigorem moderabitur; paternum parémque in omnes affectum instillabit; ægros, senes, laboribus fractos, hospites singulari beneuolentia prosequetur ac fouebit; politicismum & simulationem tollet; subita minúsq;

deliberata imperia, & à primis motibus prosilientia componet; facilem omnibus quocumque tempore aurem præbebit; pericula depellet, dánaque minitantia, vigili prouidáque cura euertet aut auertet. nam si occursantibus difficultatibus ac in imperandi necessitate, perpetuò hæc in mente habuerit: Rege vt regi voles; non facilè ad emendanda aut damnanda descendet vir religiosus. potentes enim illæ in primis cogitationes sunt, & religiosæ moderatæque gubernationis magistræ: Tibi quid in simili re à Superioribus imperari velles? quibus moneri verbis? quibus in delictis corripi? quibus in laboribus animari? quib. in vestitu, victu, ægritudine, reliquísque corporis commodis religiosè haberi ac foueri? eadem aliis præbe. Benè in rem nostrã Chrysostomus: *Non opus est multis sermonibus, neque prolixis legibus, nec varia doctrina: voluntas tua sit lex; vis beneficia capere? confer beneficium alteri. vis misericordiam cõsequi? miserere proximi. vis laudari? lauda aliũ. vis amari? ama. vis partibus*

Homil. 13. ad pop. Antiochẽ.

tibus primis potiri? cede illas priùs alteri. Et Ambrosius: *Quid tam insitum naturæ quàm vt diligentem diligas? quid tam inolitũ atque impressum affectibus humanis, quàm vt eum amare inducas in animum, à quo te amari velis?* Verbo vno Seneca: *Vt ameris, ama.* amor enim amorẽ generat. vt *ferrum ferro*, Chrysostomo teste, *acuitur, & lapides inter se cõtriti emittunt ignem*; mutuarũ beneuolẽtiarum collisio amoris flammas excitat, prouocátque in mutuos ignes. Hæc qui fortiter apud animum suũ obfirmauerit, non facilè iustam reprehensionem incurret, aut in pœnitenda sibi corporíque vniuerso labetur. Lib. 2. Offic. c. 7.

Varios deinde humanarum rerum casus apud animum suum reputet: séque illorum qui patiuntur aut petuntur loco statuat. mœroribus aliquis insepultus iacet, doloribus opprimitur; ęgritudo siue illa animi, siue corporis, hominem totum occupauit; languor quidam siue mentis, siue membrorũ omnium, animo viribúsque destituit; fastidium ac quædam spiritualis nausea pectus obsedit; tẽ-

tationibus quaqua parte potentibus pulsatur, ac quasi arietatur; hostilíque in omne latus animo, tanquam armatis in circuitum exercitibus validè impetitur; domesticæ è quacunque caussa natæ exurgunt æmulationes; subdoli delatores, grauésque accusatores siue animo prauo malóque, siue è nudis suspicionibus tanquam rabidi canes vndique insiliunt; falsi criminatores tanquam efferæ bestiæ dentibus sæuiunt; simulati amici, veri hostes, dolis ac fraudibus innocenti insidias struunt? se cogitet, séque ipsum intueatur ac circumspiciat Superior. quid irruentibus hisce similibúsue malis, concedi fieríque sibi à Superioribus vellet; quibus verbis ægrum animum componi; qua paterna medicáq; manu remedia adhiberi, morbósque pelli aut curari; quibus molestias tędiaque leuari ac mitigari modis; qua spongia nocitura abstergi; qua minitantia damna, periculáq; prouida cura anteuerti vellet; iisdem in suorũ malis, remediis vtatur, pari prudentia, mode-

dera

deratione, benignitate, mansuetudine, affectu, solatio, animatione. Se proinde in omnibus aduersis à quocunque ingenio manúque natis, inferioris sui loco apud animum suum constituat, eadem per omnia suis adhibiturus quæ admoueri sibi à Superioribus in pari fortuna optaret. nec à vero aberrabit. *Ex se ergo debet vnusquisque colligere, quatenus alienæ hunc oporteat imbecillitati misereri. ne contra infirmitatem proximi, si ad increpationis vocem feruentiùs rapiatur, oblitus sui esse videatur. vnde benè Paulus admonet: Si quis præoccupatus fuerit in aliquo delicto, vos qui spirituales estis, instruite huiusmodi in spiritu lenitatis, considerans teipsum, ne & tu tenteris.* Quorum omnium frequens cõsideratio magnam non prudentiæ tantùm opinionem, sed prudentiam illi parabit: intempestiuos ac præproperos feruores sapientiæ inimicos mitigabit: subitos improuidósque in exequendis rebus calores, prudentiæ hostes sistet: extemporanea consilia maturitati aduersantia

Gregor. past. p. 2.

Gal. 6.

reprimet: nullius in se animos temerè concitabit: nulli meritam detractionum ac oblocutionum materiam præbebit, aut iustæ reprehensioni aut indignationi caussam dabit. quin magis omnium sibi mentes conciliabit, siue in imperio, siue solutus illo fuerit; amorémque ac venerationem aliorum sentiet, laudem etiam ab æmulis. semper enim moderatio, ac in moderando maturitas ac clementia, etiam ab hoste laudem reperit, gloriámque promerita est. idque maximè deposito imperio, cùm præteritorum memoria validiùs admirationem laudésque excitare soleat, eóque magis quo duriora aliorum imperia successerint; tunc enim potentiùs subit recordatio priorum, extinctáque æmulatione, imperiorum etiam mansuetissimorum socia, succedit amor, & neglectorum desiderium, eo ardentiùs, quo præsentium asperitas magis extimulat, impellítque in priorem benignitaté. nulla enim re magis mansueta clarescunt imperia, amorémque

que conciliant, desideria prouocant, quàm immoderatiore inclementioréque successoris imperio. vt felicitatis cuiusdam sit successorem habuisse seueriorem.

Par in omnes familiaritas.

CAPVT II.

CAuendum ne vni familiarior sit quàm alteri, cùm priuatæ hæ necessitudines reliquorum à Superiore animos auertant, murmurationibus caussam præbeant, suspicionibus domum repleant, diffidentiam ingenerent, disciplinam in familiaribus hisce laxẽt. cumque in hac familiaritate euenire soleat vt Superior liberiùs sua tanquàm in amici sinum effundat, ac quædam nullo modo vulganda depromat; fit vt omnia amico concedenda sint, ne alienior cõmissa cum Superioris rubore prodat. quod si fecerit, abit concessio in exemplum, & imitari reliqui volunt, quod vni permittitur. inde tota iam

domestica disciplina corruit, cùm pari iure quod cuique voluntas suaserit, concedi sibi singuli velint; aut sanè ingens oblocutionum materia pateat: concedere verò, Religionem prodere & perdere est.

Et vt nihil sit aliud, tamen postquam animi sui secreta, vt in intima familiaritate fieri consueuit, inferiori Superior commisit; durissimum est perpetuò illum vulgationis metu percuti, ne qua data vel vltrò arrepta causa commissa prodat; ne qua è delicti, vt assolet, monitione, aut desideratorum negatione offensio nascatur; è qua deinde improuida indignatione, imprudentique circumspectione, amicè concredita elabantur.

Et ferè post priuatas hasce amicitias, alienationes ac odia etiam iusto Dei iudicio videmus. vnde ingens mutuarum detractionum campus aperitur, vt religiosæ tandem vitæ vix vmbra reliqua sit. hinc ille demũ vincit, qui fortissimè ac impudentissimè socium ab omni vel speratæ

vel

vel obtentæ dignitatis gradu deturbauit: qui ferè infelix & miserandus priuatarum necessitudinum harum exitus est. nisi fors aliquando virtutum, probatissimorúmque morum similitudine coalescant animi, qui nexus eo potentior est, quo mutuò colligatarum virtutum validiora vincula sunt.

Et tamen etiam in illis prudens Superior offensionem vitabit. neque enim promptiùs quidquam quàm æmulationes inter eiusdem contubernij socios, è quacunque etiam virtutũ priuata necessitudine nasci. Fugiet proinde hos scopulos, nec illidet prudentiæ suæ ratem ad hæc breuia Superior, certus periculorum damnorúmque in non vna Religione ex his initiis secutorum, certúsque leuibus his flabris, tanquam sæuissimis Aquilonibus, ingentes tempestates excitatas.

Amabit interim virtutum sectatores, regularum, disciplinæ ac instituti amantes: amorem tamen hunc sinu pectoréque condet, continebitque

bitque properantem erumpere, ac fræna iniiciet; ne, dum in vnũ propensiùs effunditur, neglexisse reliquos aut contempsisse videatur. tener enim omnis amor est, facilè in æmulationẽ ac indignationem exurgit. ac *licet meliores in affectu præferendi sint minoribus, & omnes propter spem salutis in Christo amplectẽdi sint; in actu tamen exhibitionis exterioris taliter se gerat ad omnes, vt nullus se ab eo contẽni propter alios suspicetur; sed quilibet ab eo se diligi præsumat, & fiducialiter ei quasi singulari amico confidat, ne alicui indignatio & inuidia in aliis nutriatur: sicut fratres Ioseph; qui oderant eum pro eo quòd à patre singulariùs amaretur.*

D. Bon. de sex alis, c. 6.

Iam cùm omnes Superiorem intueantur vt patrem, haberi volunt vt filij. inter quos si prærogatiuam statuas amoris ac beneuolentiæ cuiusdam exterioris, reliquos in æmulationem accendis. Et verò, etiam morbidi filij sunt, & plus externi affectus ac sollicitudinis ægritudo iure quasi suo deposcit. Quòd si etiam haberi Superior à suis vult pater, pari

in omnes paterno affectu feratur, ac externa quadã amoris significatione.

Neque tamen excludo in probatissimum quemque teneriorem affectum; sed ne illum temerè & cum reliquorum indignationis periculo prodat: quod plurimum euenire solet. magis verò reprimat, & tanquam generosum equum plana camporum montiúmque ardua, nemoráque meditantem, amico reprimat freno, ne in præcipitia imprudens labatur. neque enim satis est generosum esse; prudentia accedat, nisi ingloriam generositatem velimus, quæ ingenti ausu inchoata, infortunato claudat exitu.

Sedula infirmorum cura.

CAPVT III.

INfirmorum magnam curam gerat Superior, memor Sapientis: *Non te pigeat visitare infirmum, ex his enim in dilectione firmaberis.* Sæpiùs proinde illos per hebdomadam inuisat & sole- *Eccli. 7.*

ſoletur. neque patiatur ſe vinci ab Imperatore. de Adriano enim Spartianus: *Ægros bis ac ter de die, & nonnullos Equites Romanos ac libertinos viſitauit, ſolatiis refouit, conſiliis ſubleuauit.* Non abſimilia his Plinius de Traiano, Lampridius de Tito. Adſit etiam nõ infrequenter medico præſente. Dici non poteſt quantum ea ſollicitudo ac paternus in ſuos affectus, & ægros ſoletur, & valentibus animos addat ad labores, cùm videant tanta ſe cura à Superioribus haberi. effundat proinde omne paternum pectus, viſceráque matris in ſuos Superior, cùm aliàs, tũ maximè ægritudinis tempore; nihílque deeſſe patiatur, aliquid etiã ſupereſſe; adhibeátq; ea omnia quæ quoquo modo & ſolari ægrum, & ægritudinẽ leuare valeant, adhibitis etiã non indignis Religione recreationibus; exhibeátque ſe in omnibus *patrẽ, non dominũ; patronũ, conſolatorẽ & medicum: nec reputet ſuos vt ſeruos emptionis, ſed vt filios hæreditatis ſupernæ conſortes: ſicut vellet ſibi fieri ſi ſimiliter indigeret.*

Bonau.

Pro-

Proſpiciat de Præfecto, qui condolere, piis lætíſque colloquiis & *exemplis ex ſacra Scriptura, & probatis Eccleſiaſticorum hiſtoriis deſumptis, piíſque colloquiis conſolari*, morborúmque leuare faſtidia ſciat, quíque ad hanc rem animum deferat promptum addictúmque. De infirmario etiam vigili, diligente, hilari, ſuaui, quíque hoc munus in beneficiũ reponat; non moroſo, difficili, ſordido; ne ex his inter corporis languores, animi ægritudo creſcat, duplicíque prematur malo. hos etiam ad ægrum inuiſendum mittat, qui religioſis iucundíſque ſermocinationibus lenire morborum moleſtias nouerint. *Infirmus enim qui ſibimet ſubuenire non valet, eo ipſo amplius tribulatur, quia ab his à quibus deberet non conſolatur, non à miſeria releuatur, nec habet ſibi compatientem, iuxta illud propheticum: Suſtinui qui ſimul contriſtaretur, & non fuit; & qui conſolaretur, & non inueni.* Pſ. 68.

Si quid offendat æger, non facilè graui morbo preſſum, fortiter moneat

neat Superior; in meliorem valetudinem monita ſeruet; aut magna moderatione vtatur, quæ non tam ſerij monitoris aut iudicis, quàm affectum oſtendat benigniſſimi patris: quin & viſcera vberáque expandat matris, morbóque potiùs quàm homini tribuat ſi quid peccatum. quòd ſi vltrò culpam ſuam fateatur & deprecetur æger, minuat illam Superior, & valetudini maximam partem tribuat, inque illam potiſſimam illius cauſſam benigniſſimis verbis coniiciat. Per ſpiritualium etiam rerum Præfectum aut domeſticum Confeſſarium ſuauiùs ſæpè molliúſque hæc monita cadunt: ac tanquam inſcio Superiore malis remedia adhibentur, conſulitúrque magis ægrotantium ac delinquentium pudori: qui licèt in Superiore parentem agnoſcunt, iudicis etiam perſonam intuentur.

Ægrorum verò querimonias non triſti aut moroſo; ſed læto hilaríque vultu excipiat Superior, faciléſque illis aures præbeat. non pauca concedat.

cedat. lenibus deinde verbis mitiget, aſperitatem molliat, ac ſi quis iuſtus dolor ſit, remedia opportuna gratáque adhibeat, prolixéque oſtendat rem ſibi concreditam cordi fore; ægrúmque ſuum ſoletur & animet, diuitéque ſponſione recreet: magis etiam factis animum ſuum teſtetur. Leuior his modis fiet ægritudo, & pars magna mali tolletur. bene enim qui compoſuit animum, non infima parte morbum leuauit: læta namque mens, præſens medicamentum mali eſt; animíque hilaritudo, acerbitatem morbi, dolorémque omnem ſi non tollit, temperat.

Sæpè denique ægrum ſuum ſoletur, compatiatur, blandis verbis mulceat; vultu etiam mœrorem, malíque magnitudinem, dolorémque præ ſe ferat. *Magnum* enim *calamitoſo remedium eſt miſeratio ex animo collata: veréque ac ſincerè condolere, calamitatem magna ex parte leuat.* Sanè inter alia *commiſeratio magnam ad leuandum dolorem vim habet.* Diſcátque illud Apoſtoli in ſe ſentire: *Quis* *Nazianz. orat. 16.* *2. Cor. 11.*

infir

1.Cor.9. *infirmatur, & ego non infirmor?* Et, *Factus sum infirmis infirmus, vt infirmos lucrifacerem. omnibus omnia factus sum, vt omnes facerem saluos.* quò faciliùs in se sentiat illud Gregorij: *Tunc ad alta caritas mirabiliter surgit, cùm ad ima proximorum se misericorditer attrahit: & cùm benignè descendit ad infima, valenter recurrit ad summa.*

Past. par. 2. c. 5.

Seniorum veneratio.

CAPVT IV.

SEnes ac laboribus fractos veneretur ac colat, *cùm apud omnes gentes venerabilis sit senectus*; illorúmque sedulò necessitatibus occurrat, ac præuertat etiam roganda; paternéque vbique habeat, memineritque eos pro ætate, quantum Religionis moderatio patietur, indulgentiùs habere: vt ea cura & illos soletur, & iuniores animet, calcárque ad labores subdat; cùm viderint senectutem in honore ac veneratione esse. Nihil proinde non modò necessa-

Amb. 1. Tim. 5.

cessariarum rerum deesse, sed quæ ad fouendam ætatem illam, annis & laboribus fractam commoda videri possunt, liberaliter ac munificè subministrari curet; omnia nimirum à paterno, non iudicis aut hostis animo & manu, memor Philonis: *Reuerentia erga seniores & cura talis sit, qualis esse potest germanorum liberorum erga parentes.*

Cogitet se ad eam ætatem languorémque peruenire posse: nulla potentior ad munificentiam incitatio est; stimulos illa addit ad ea præstanda quæ sibi in illis annis benignè à Superioribus concedi vellet. cogitet denique eadem sibi iusto Dei iudicio ab aliis aliquando in ea ætate speranda, quæ ipse suis impartitur. liberalis est? sentiet easdem manus. tenacior, morosior? eadem exspectet. qua enim mensura alios, eadem ipse metiendus. neque permittit Deus inultam seueritatem ac morositatem abire; nec tenacitatem liberali manu donabit. solatia exspectet quisquis solari didicit. siccauit aliorum lacrymas,

crymas, leuauit mœrorem, benignè habuit, prouocauit gaudia, munificâ fuit manu, promptus ad largiendum, facilis ad ignoſcendum, in commiſerationem pronus? eadem ab aliis ſperet, pari per omnia mercede donandus. iuxta illud Domini:
Matt. 7. *Omnia quæcunque vultis vt faciant vobis homines, & vos facite illis.* & illud Tob. 4. *Quod ab alio oderis fieri tibi, vide ne tu aliquando alteri facias.*

Et ſanè durissimum eſt poſt ætatem in Religione tranſactam, poſt valetudinem laboribus fractam, ſudoribus extritam, ſtudiis vigiliiſque emedullatam, moroſum difficilémque pati Superiorem, ſolóque præſentium emolumento, præteritorum obliuione res metientem. Nec video quid euenire viro grauius poſſit, quàm valetudinem obſequendi ſtudio proiectam, poſt adoleſcentiæ annos generosè inter aſſiduos labores decurſos, roboráque iuuentutis proſtrata, in ætate liberalitatum indiga à Superiore deſtitui. Naſcuntur hinc mœrores, quibus non raró inſepultus

ſepultus ac tanquam ingenti mole oppreſſus ſuccumbit animus; extenuantur obrutæ mœroribus vires,& in tenui corpuſculo mens fatigata laſſatáque vitam in mœrore finit. Ita ſolet conceptus dolor,poſtquam intima depaſtus eſt, tabeſcentem animam è ſtatione amicóque domicilio ſuo excutere.

Caueat prudens Superior non tam aliis quàm ſibi conſulens. ſolet enim Deus graues ætatis huius gemitus audire, nec irrita dolorum vota tranſire, paribúſque demum moleſtiis mœroribúſque exercere. quòd ſi quando monendi fuerint, meminerint illud Ambroſij: *Propter honorificentiam ætatis, maiorem natu cum manſuetudine ad bonum opus prouocandum, vt faciliùs ſuſcipiat admonitionem.* *In Act. Apoſt. homil. 5.*

Religioſa in hoſpites liberalitas.

Capvt V.

Sequatur monētem in Abrahamo Chryſoſtomum: *Vide liberalitatem*

tem Abrahæ: vitulum mactauit, fermentauit & farinam. audi alacritatem: per seipsum & vxorem hoc facit. considera etiam quàm alienus à fastu: adorat & obsecrat. omnia illa habere oportet hospitio excipientem, alacritatem, festiuitatem, liberalitatem. hospitis alioqui anima erubescit & confunditur; si non cum excellentia declaretur gaudium, abalienatur, & mox deterius fuerit quàm non esse susceptum. Imitetur Superior, hospitésque pro religiosa paupertate ac modestia benè habeat, magnam illis curam beneuolentiámque impendat, benignè comitérque excipiat, liberaliter foueat: negotia illorum seriò tractet, nihílque omittat eorum quæ meritò à religiosa charitate sperari possunt: ac si in alterutro peccandum foret, profusior in illis quàm tenacior sit, cùm minus sit profusionis quàm tenacitatis delictum. memor tamen semper religiosæ moderationis, ne aut ad sæculi mores transeat, aut sordida quadam parsimonia hospites è domo sua auertat.

Et quò hæc tenacitas? nisi vt apud suos iuxtà ac exteros malè audiat: mutuáque qua vna stamus charitas exstirpetur. nam in quos religiosum profundet amorem, si in hospitibus contineat? aut quid à tali domestici sperabũt, quem in eiusdem Religionis fratres post itinerum molestias moroso viderint ingenio? Quæ res ferè ab animo tenaci sordidóq; proficiscitur; quíq; Religionis fortunas vt suas sudoréque ac industria sua partas, & post funera secuturas circũspicit. qui si cogitaret nil sibi plus in illis quàm hospitibus iuris esse, explicatiore sinu largiretur quod iuris alieni esse sciret. Si deinde sibi persuaderet nihil (si non omnino negligenda humana sunt) ad nominis tota prouincia celebritatem commendationémque plus posse munifica in hospites largitione, nihílque magis ad contemptum conceptæque opinionis bonæ diminutionem tenacitate illiberalíque hospitalitate esse, benigniùs se effunderet. Quin imò, si rẽ momentis suis propiùs metiamur,

quem fructum sordidior hæc parsimonia spectare potest? aliquid nimirum ingenti cura corrogasse quod effundendum successori relinquat, nulla nec domesticorum, nec peregrè aduentantium beneuolentia, vt nihil proinde referat præter effundendi materiam successori relictam, omnium amore destitutus. at liberalior animus omnium gratiam retulit, opes non recondidit, æris etiam fors aliquid alieni reliquit, vni minùs commendatus successori, à reliquis tamen laudem reportauit.

Accedit, Deum cumulatè liberalibus adesse, neque indonatam destituere munificam manum, neque spe sua frustrari. nam cùm liberalior quisque fortiter diuinæ largitati innitatur, ingenti in illius munificentiam spe erectus, non patitur se ab humana fiducia vinci Deus; sed liberalioribus semper donis liberalem mentem dexterámque excitat & implet. Et sanè cùm remotissima à Deo tenacitas omnis sit, tum coniunctissima illi liberalitas est. & ferè nil ma-

gis Religioſum dedecet quàm illiberalis animus. cùm enim primus propè Religionis gradus ſit humana ſpreuiſſe, opéſque generoſo calcatu protriuiſſe; fit vt auidus diuitiarum corrogator, fortis detentor, ſordidus explicator, Religioſi nomen nō mereatur, cùm alium ſe nomine, alium factis oſtentet. nomen contemptum præfert; facta cupidum opum inhiatorem. quicunque proinde veri Religioſi nomen tueri volet, exporrecta fronte manúque liberaliter in hoſpites ſuos Chriſti diſcipulos effundat quæ ab illo accepit: qui munificentię ſuæ nubem in munificum pectus depluere conſueuit, certus nihil liberali & Chriſto ſimillimo animo deeſſe poſſe, ſempérque tenaci ſordidóque deeſſe ſolere. cui quo plus habet, plus deeſt, vt cuius concupiſcentia paribus auctibus cum opibus creſcat.

Denique ſi ſeriò apud animum ſuum ſtatuat Superior, Chriſti ſui vices hoſpites implere, in his illum haberi, beneficia in hos collata in illum effundi, remuneratorem illum præ-

miatotémque omnis liberalioris animi esse; perfacilè videbit qua mente esse debeat. Sanè si Euangelio teste, Christo tribuantur quæ in discipulos illius erogantur; quid speret Superior, nisi, vt qua manu Christū in discipulo exceperit, eadem à Christo excipiatur? parcè excipit, excipiatur parcè; liberaliter excipit, paria speret, mentiri non potest Deus. Quid si ipsum Christum intueretur præsentem, haberétque hospitem, qua illum liberalitate dignaretur? eandem discipulo tribuat; cùm se in discipulo vestiri, potari, cibari ipse testetur. talem ergo se Superior hospiti suo prębeat qualem Christo; nec aberrabit: talem denique, qualem in vtraque vita remuneratorem illum desiderat, nec alium; & boni munificentissimíque Christóque suo simillimi Superioris abundè munus expleuerit. alia si graditur via, aberrabit, & cum nominis sui dedecore in inexplicabiles se difficultates coniiciet, ingentium turbarum, oblocutionum, ac alienationum à se, à domo cui præest, nec

rarò ab ipso etiam instituto, causa. neque enim omnes vitia personis tribuere cõsueuerunt; Religioni asscribunt si quid peccatum ab vno. Euitabit hos scopulos liberalior Superior, pacémque sibi suísque parabit.

Fecisse hoc omnium adeò Religionum institutores, prolixiúsque se religiosa liberalitate in hospites profudisse, Ordinum historiæ docent: etiam illos qui ieiunio aridi, vino & animalibus exulantes, ac ab omni vitæ fruge abstinẽtes, in sacco & cinere humilitatem animæ suæ Deo sacrabant; seueritatem ponebant, hospitalitati indulgebant, vt exemplo suo verecundiam hospes poneret, & auderet libare quod non erubuerat amor dare. Est nimirum etiam in paupertate quædam quasi prodiga liberalitas, non tam rebus quàm animo metienda. hanc Superior omnis religiosâ munificentiâ induat, in hospites suos effundat, vt mutuę caritati, quâ vnâ Religio omnis inuicta stetit, liberalitatem omnium gentium exẽplo, studiosiùs immolet, hilariùs

profundat, promptiùs eroget; certus munificẽtiam omnem in Christi potissimùm discipulos erogatam, centuplâ à Deo remuneratione donandam, centuplâ remetiendam.

Et sanè probatam hanc in hospites largitatem nõ vna Scriptura monemur. cùm non erubuerint Angeli edendo, bibendo, pedésque lauacro porrigendo, breuem carnis commeatum sumere, & humanam induere superficiem, vt exinde crescerent Abrahæ benedictiones, & magnum illius nomen in Isaaco, ac in stellarũ exinde æmulam inuidiam propagaretur. Quid? quòd Zachæus, Matthæus, Martha ac Maria Dominicæ hospitalitatis prærogatiua signentur. & tot post Christum solâ propè liberalitate armati, cælo inferenda diuite triumpho spolia, ab humani generis hoste reportarunt. & Christus ipse negatæ hospitalitatis & retractæ dexteræ in magno illo iudicij die delictum obiicit; quasi satis sit in damnationem hospitium negasse, hospitalitatem neglexisse; satis in

præmia

præmiationem, hoſpitio excepiſſe, hoſpitalitatem coluiſſe.

Munificus in domeſticos animus.

CAPVT VI.

BEnè domeſticos habeat in victu, veſtitu, cubiculis; aliquidque ſuperſit potiùs quàm deſit: ſic enim fiet, vt obſequentes ac morigeros habeat ſuos; vtque omnis murmurandi ac obloquendi abſit occaſio, promptóſque ad quæcumque imperata ſuos reperiat. nec quidquam tam arduum erit quod liberalis in ſuos Superioris animus non extorqueat. quid? quòd ferè de tali benè ſubditi loquantur ac ſentiant? nolunt enim beneuolentiâ vinci. quare cùm munificum in ſe Superiorem inferiores ſenſerint, nec aliud habeant quo liberalitatem rependant, prolixè de illo apud omnes benéque loquũtur; paratóſque promptóſque ſe ad quæcunque imperata etiã vltrò offerunt, vt hiſce modis munificentiam com-

pensent: cùm contrà in Superiore tenaci etiam virtutes displiceant, & vitia habeantur, & dura in leuissimis imperia. ita cùm in liberali manu difficillima, facillima fiant; in auara facillima, difficillima enascuntur. & frustra talis suos ad meliora ducet, aut ad instituti amorem, regularúmque obseruationem exhortabitur. suspecta monita sunt ab auaro ore & manu propinata. placeat qui persuadere volet; & alienioris animi occasiones tollat, si in suam sententiam impellere alios desideret. nihil facilius quàm amanti quæ voles suadere; nihil difficilius quàm inimico aut à quacunque causa auerso. Compone hunc animum, & religiosis etiam beneficiis concilia tibi, & impera, senties obsequentem. benè qui suos habet, imperare tutò potest. regularum ille etiam minimarum obseruationem vrgeat; & inueniet obtemperantes; etiam punire potest qui benignè suos habet. Et sanè gratiora amantis vulnera, quàm inimici sunt oscula; illa in salutem, hæc in

mortem imprimuntur. benignè habere, monere, ac si qua necessitas punire etiam, patris & amantis est: malè habere, monere, punire, plus habet hostilis animi & seueri iudicis, quàm amici & patris. Prudenter in hanc sententiam: *Prouideant Prælati. facilè enim ad omnem regularũ obseruantiam suos compellent, dum ea quæ necessaria sunt prouiderint. O quot dispendia animarum propter auaritiam Prælatorum, qui possent monasteria benè reformare, si vellent necessitatibus Fratrum occurrere, & de communi omnia ministrare! sine quo nulla perstabit Religio. nam ex illius defectu proueniunt mala multa: inde murmur, detractio, Conuentus euacuatio, totius disciplinæ regularis subuersio.* *Mauburnus.*

Quòd si vulgatâ opinione ducti, Parendũ Superioribus, obsecuti fuerint; à timore veriùs quàm ab amore obedientia nascitur. ac licet manus pedésque imperata exequantur, alienior tamen in parendo animus est; frigidè proinde languidéque imperata exequitur; ac si credat nõ pro-

denda, negligit. miſcentur deinde perpetuæ propè oblocutiones, nauſeantíſque ſuper imperatis animi faſtidia. neque diu ſtare imperia hæc poſſunt; erũpent ab occultis in apertas detractiones, in animorum alienationes ac diſſenſiones, in totius denique familiæ ſimultates, dum alium ſibi ſinguli Superiorẽ concedi optabunt, aut aliam domum circumſpicient, præſentémque damnabunt; ac ſi quos ablegari contigerit, nuſquam parcent. hoſpites etiam ſi aliundè aduenerint, de ſingulis docebuntur, & obambulabit ſordidior parſimonia hæc prouinciam, non ſine inſigni diminutione nominis Superioris; quin & ad externos ibit hæc fama: neque enim intra domeſticos diu latere hæc poſſunt; prodent ſe aliquãdo, ſiue improuidâ Superioris circumſpectione, ſiue inferiorum indignatione: è qua querimoniæ effundũtur nullis priuatis parietibus claudendæ. & ferè ad mulieres ſagaciſſimum in hac re genus, eunt hæc mala. Quod vbi contigerit, nullâ iam arte

con

contineri res poteſt. vnde fit vt externis iuxtà ac domeſticis ingratus Superior viuat: nec antè conquieſcant animi, quàm munere ille ſuo defungatur. neque hic finis. in omnẽ ætatem aliquid ſemper adhæret maculæ etiam in priuata vita, cùm præteritorum narrationes non rarò in exemplum adducantur. tantũ poteſt ſemel impreſſa opinio. nunquã moritur; æterniúmque etiam poſt funera viuit, magniſque non infrequenter virtutibus obſtruit, victuræque gloriæ non poſtremam partem adimit, meritáſque minuit laudes. Eſt enim ſordida hæc parſimonia æruginis inſtar, æra ferrúmque exedit. Prouidebit proinde Superior: & dum ſe patrem cogitat, inferiores filios, filiorum illos loco habebit. imò cùm ad domeſtica tantũ cuique iuris, quantum ſibi eſſe cogitauerit, nec turpiter prodiget, nec ſordidè parcet; ſed religioſæ moderationis memor, nec deeſſe corpori neceſſaria patietur, nec commiſſa profundet, nuſquã prodigus, nuſquam ſordidus; ſemper

munificus; nunquam auarus; paupertatis in liberalitate; liberalitatis in paupertate memor. Benè proinde vt imperet, benè suos habeat Superior: benignè vt pareant, benignè habeat: nullis vt illi parcant laboribus, sudoribus, sanguini, nullis prior ipse rebus parcat. vult suos in præstanda opera munificos? ipse rebus præeat. vult nusquam sibi eos parcere? prouocet suorũ liberalitatẽ; munificâ in paupertate largitione, animo saltẽ magno & in religiosa paupertate generoso: memor illius, *Fortiter qui premiat, imperare fortiter potest.* quid? quòd nec imperio in liberalitate sit opus: vltrò decurrrent subditi, & gaudebunt etiã pro munifico Superiore sudorem sanguinémque spargere. tantum in humanis munificentia potest, vt dum alia negata via est, sanguine remunerare dona, lubentes vltrò volentésque velint. ita cùm difficillima sint imperata nolentibus, facillima volentibus sunt; cùm leuissima quæque durissima videantur imperia, si parcè sordidéque

suos.

tuos habeas; tum durissima quæque leuissima videntur, si benignè liberalitérque habeas. tantis inter se spatiis liberalitas, tenacitásque discriminantur. Benigniorem partē prudens amplectetur Superior, suo, suorum, Religionis, proximorū bono.

Neque tamen hîc quidquam detractum volo religiosæ paupertati, aut conuelli hunc Religionis murum, ne reliquum ædificium corruat fundamento laxato; sed est etiam in ipsa paupertate liberalitas, ingentiáque elucere in hac munificentissimi animi signa possunt. vt domesticis Superior prospiciat, nihilque necessariarum rerum deesse patiatur, prouidentiæ ac prudentiæ est: vt aliquid superesse malit quàm deesse, paterni ac liberalis animi est: ne inornatum, commoda, delicias, Religionis fortunas prodigat, modestiæ ac voti est. Et vt nimias in Religione opes non probo, ita extremam egestatem ac mendicitatem, in qua ad vitam modestè piéque fouendam necessariis omnino destituuntur,

probare vix ausim : nam & corporis vires & valetudo, obeundis in proximorum salute functionibus, necessariæ sunt, quas inter nimiæ parsimoniæ sordes ægrè impetrabis. Sanè vt in summis opibus summam tenacitatem, ita magna etiam in paupertate ingentes animos munifica quadam generositate nobiles reperies: vt non tam munera, résque ipsæ quàm donantis animus & largiendi modus intuendus sit. neque enim donorũ magnitudine aut parsimonia, sed animo munificentia metienda est. vt animus claritatem aut obscuritatẽ donis adferat; nec à donis animus, sed ab animo dona amplitudinẽ sortiantur. etiam in paupere, minima largiri animo magno, magnũ; in diuite magna largiri animo pusillo, pusillum est. & in paupere domo tenuis mensa liberalis esse potest, in diuite domo liberalis tenuis erit, si vtriusque animũ, illius magnum, huius tenuem consideres. Et sanè veri Religiosi in Superiore suo non cibum, potum, vestitum, sed mentem,

qua-

qua hæc tuendæ valetudini, muneribúsque obeundis præbentur, intueri consueuerunt; rerúmque harũ splendorem, tenuitatémque non ab earum tenuitate ac magnitudine, sed à largientis animo metiuntur. benignè, comiter, hilari lætóque vultu dedisse, magnum est. etiam minima è tenui recula liberaliter tribuisse, magnum est. quid? quòd vel liberalitatem præse tulisse magnum sit, maximè si non nudis verbis vestiri dona, sed animo benigno facilíque videant. Neque celari hæc res potest. nam vt diuitis tenacem sordidámque mentem in non contemnendo etiam dono; ita pauperis munificam in exiguo munere videas. modus largiendi animum testatur. Hunc pauperis animum liberalem ostendat Superior, & munifici nomen, quæque hoc nomen cõmoda sequuntur, sortitus fuerit. imperabit sine fastidio, quia volentibus; sine acrimonia, quia vltrò properantibus; sine murmurationibus, quia lætitiã in parendo testantibus; sine molestis repetitioni

tionibus, quia nuda imperij signa præcurrentibus: vt vel nutu mentem indicasse satis sit. neque enim quidquã prius gratiúsque inferiori, quàm munifici benigníque Superioris voluntati obsequi. vnde ingens domi pax tranquillitásque sequitur, cùm singuli æmulo quodam parendi studio, mutuis accenduntur obsequiis, mutuísque incalescunt obsequendi affectibus, & ferè quo nexu cum Superiore, eo inter se inferiores colligantur. benè capiti, benè etiam mutuò vinciuntur. malè capiti, malè etiam mutuò innectuntur; vt à singulorum membrorum cum capite nexu, mutua eorumdem vinculatio desumenda sit. Benignum ergo se munificúmque in suos ostendat Superior, & pacatam familiam consequetur, nec ad externa vota sua transferentem. nam vbi parcum tenacémque nacti inferiores Superiorem fuerint, externorum mensas, pocula, dona circumspiciunt, rationésque potiundi illis cogitant, & inueniunt. non facerent si liberalem

Superiorem consecuti fuissent; & amarent etiam in benigno Superiore paupertatem, exultaréntque in rerum tenuitate à munifici Superioris animo profecta. longéque pauperis Superioris sui in comitate liberalitatem, quàm diuitis morosam in tenacitate copiam prædicarent. Tantum liberalitas potest, animúsque in quacunque etiam tenuitate munificus, vt benignè qui dedit, omnia dedisse videatur.

Prudens domesticorum munerum institutio.

CAPVT VII.

PEndet ab hac vniuersæ familiæ felicitas, domestica pax, nominis apud externos integritas, mutua animorum coniunctio, religiosæ disciplinæ vigor, seria regularum obseruatio, instituti admiratio & commendatio, prosperrimus in spiritualibus iuxtà ac temporalibus successus, lætissimúsque susceptarum rerum exitus,

exitus, Religio denique tota.

Ad quam rem prosperè exequendam necessaria omnino in Superiore cognitio suorum, quam partim accurata, solerti seriáque in omnem partem morum cuiusque obseruatione, partim religiosis aliorum delationibus, partim singulorum de se suísque narrationibus consequetur; nec difficile erit suos ad apertam internarum omnium affectionum, propensionum, vitiorúmque iuxtà ac virtutum suarum denuntiationem deducere, si prior ipse factis magis quàm verbis, paternum in suos sincerúmque & non politicum affectum ostenderit, vt fidere se suáque illi audeant inferiores, ac tanquam filij ad parentem decurrere, adeóque tanquam in benignæ matris sinum, omnem animorum suorum ægritudinem, molestias mœroréſque deponere.

Cognitionis verò huius intimæ defectu quanta meritò incommoda timeri debeant, nemo non videat, cùm rerũ imperitis domestica committuntur,

mittuntur, ac non raró noxia in primis ipsis quibus imponuntur, non sine periculo grauioris aliquando offensionis, cum insigni vniuersæ familiæ dedecoratione; vt cùm prono nimiùm in cibum & potum, cura illorum concreditur; incontinentiæ addicto, atque ad lapsum procliui ea iniungũtur quæ frequentiùs alterius sexus colloquia deposcunt; in prodigas largitiones propenso temporalium administratio traditur; incurio, tepenti âc sollicitudinum vacuo, ea imperantur, quæ vigilantem, industrium, sedulum, ac in omnem partem intentum desiderant; frigido calida & æstu peragenda, calenti frigida & lento pertractanda pede; moroso fastidiosóque læta, excitato & effuso tristia; imbelli fortia, & quæ robur deposcunt, robusto validóque imbellia, & quæ plus femineas manus quàm viriles exigant lacertos; somnolento & in torporem facili, quæ erectos vigilésque postulant; alienissimis denique ea quorum vix nomen sine horrore

horrore aut pallore sustinent, demandantur. Grauis omnino & Religioni in primis noxius error,& à quo vno mala omnia proueniunt, diuitéque profluunt vena. quo magis inuigilandum huic rei, dandáque opera vt quam maximè idonei muneribus applicentur.

In quam rem proderit in primis, si priusquā certo alicui muneri quemquam suorum Superior destinauerit, in eóque firmauerit; captata pro re nata occasione, experiatur quid in vario singuli genere possint, quædam nunc huic, nunc alteri, designato aliquo tempore, committendo, vt reipsa promptitudinem dexteritatémque cuiusque propiùs cognoscat; ac tirones inexpertósque adhuc rerum, veteranis qui religiosè ac cum laude munia obierunt, associet, vt horum consuetudine ea discant, quæ similibus pertractandis vsui futura sunt. Nec erit difficile Superiori per varia munia cuiusque vires, industriam, fidem tentare, quantúmque in vario genere singuli ferè possint,

quem

quem animum adferant, quam alacritatem, ſolertiam, facilitatem, dexteritatem ſpondeant; quam conſtantiam, fortitudinem, ingenium, iudicium, prouidentiam, commiſſi muneris zelum, ac diſcretionem denique promittant; ſi diligens ſuorum obſeruator fuerit, nec quemquam facilè ad ſtabile aliquod munus admiſerit, cuius non antè virtutem mentémque in vario genere didicerit.

Prima tamen cura Superioris erit, vt virum ætate, rerum experientia, prudentia, pietate, morum comitate ac beneuolentia inſignem, confeſſionibus ſuorum excipiendis præficiat. qui morum lenitate componere animorum motus, rerúmque vſu aptiſſima cuicunque morborum generi ſuggerere ac adhibere medicamenta ſciat, qui agendi dexteritate verſare ſe in omnem concreditorum ſibi partem nouerit, quíque ſpiritualium lumine inſtructus detenebrare internas pectorum noctes didicerit, qui iacentes erigere, mœrentes exhilarare,

hilarare, ægros ſolari, turbatos componere, dubios firmare, torpentes inflammare, nubilos ſerenare, omnibus denique omnia fieri doctus fuerit. qui deinde ſilentij & ſolitudinis, quantum Religio patitur, amator, orationíſque ac meditationis ſtudioſus, piorúmque voluminum lectionibus addictus, humilitatíſque ac patientiæ dono præditus ſit.

Et ſanè non minùs ad tranquillandam familiam, ac in alta quadam animorum pace conſtituendam ac conſeruandam, regularúmque ac diſciplinæ vigorem, mutuúmque amorem ac beneuolentiam firmandam, domeſticus confeſſarius quàm Superior ipſe poteſt; cùm propiùs ille ſingulos quàm hic nouerit; vt cui interiora omnium perſpectiſſima ſint, ac proinde certiùs fidentiúſque monere vnumquemque poſſit, maximè ſi verbis factíſque medicum, patrem matrémque referat. Ac ſi quid inter Superiorem inferioréſque intercurrat; nemo propiùs venientibus occurrere malis poteſt, nemo præ-

ſentia

ſentia certiùs repellere; nemo inter pares diſiuncta firmiùs coniungere, animóſque diſſentientes nouo quodam beneuolentiæ glutino roborare; nemo ſuſpicionum fluctus ſecuriùs ponere; nemo mœrores ſiue ex vera, ſiue ex falſa cauſſa natos puriùs abſtergere; nemo irreligioſas libertates, ſeculíque mores fortiùs comprimere, nemo ſingulorũ morbis certiùs mederi, nemo prudentiùs anteuertere poteſt. vt totum ſpirituale ædificium huic propè vni innitatur, totáque religioſa moles vnius prudentiæ inædificetur, adeò vt hoc corruente, aut deroborato, reliqua ferè ſpiritualis ſtructura corruat. Et magna omnino dexteritate, diſcretione ac ſapiéntia opus eſt, vt neque inferiores conſolatione deſtituat, neque de Superioris auctoritate quidquam detractum eat; dum non infrequenter angelum ſe pacis medium inter vtroſque ſtatuere cogitur; omnéſque tam valida paterni affectus ſignificatione in fiduciam prouocat, vt nihil tam graue ſit

quod

quod non ad illius pedes volentes lubentésque prosternant, nihil quod non ab illius ore alacres hauriant, cùm parem in omnes affectum, paratúmque veri patris pectus, vberáque matris intuentur.

Altera dein Superioris cura erit, vt temporalium tractationibus eos præficiat, qui vt rerum talium pertractandarum dexteritate, ita & pietate valeant. neque enim aut nuda hîc pietas aut sola prudens dexteritas satis est. nam & illa si rerum vsu careat, perdet res potiùs quàm promouebit aut tuebitur: nihil enim inscitia promptius ad cuiuscunque rei interitum; & hæc pietate viduata, sæculum magis quàm Religionem sapit. vtrumque si iunxeris, domum beaueris. Et incredibile dictu est quantum ad familiæ totius pacem, animorúmque tranquillitatem prudens temporalium administratio possit, vt si hanc sustuleris, illam loco moueris. tam enim arctè domestica quies solerti temporalium gubernationi innectitur, vt hac corruente

ruente diu illa stare non possit. imprudentem enim illarum tractationem varij sequuntur animorum motus ac turbationes, oblocutiones, suspiciones, indignationes, libera iudicia, anxiæ curiosæque inuestigationes, sollicitudinum plena dolia. quæ sanè omnia cum domestica pace consistere diu non possunt; atque ita collabascit tranquillitas, mentiúmque religiosa malacia; succedúntque in horum vicem variæ animorum tempestates, quæ pulsâ serenitate decumanis maiores fluctus familiis inferunt.

In reliquis etiam Sacerdotum muneribus iniungendis, vigilem prouidúmque necesse est esse Superiorem: cùm nullum propè sit adeò tenue, è cuius mala administratione non magnum aliquod malum Religioni subnascatur, mutuámque animorum coniunctionem discingat, beneuolentiam minuat, alienationẽ ingeneret, oblocutionum materiam præbeat, verborum acerbitatem prouocet, subdolásque molitiones mu-

tuis euersionibus suggerat.

In Fratrum verò muneribus incredibile, quantum ad familiæ tranquillitatem referat, prouidum prudentémque in illis designandis esse, vt intelligentibus veréque Religiosis committantur. vt in his peccasse, in omnibus propè peccasse videri possit. adcò familiæ totius certa pax à felici horum administratione pendet; vt si improuidè hæc ac sine prudenti discretionis delectu imposita peractáque fuerint; satis sint ad vniuersam familiam ex altæ tranquillitatis portu in altum mare, fluctibus motibúsque infame, demergendã. Cũ enim ab his omninò propè temporaria res pendeat, fieri non potest, vt si infeliciter illa pertractentur, non subitò ingentes familię motus exurgant: vnde mutuæ dissensiones, obloquiorum non vltima, temeraria iudicia, mentium alienationes, partium studia prosiliunt; fitque in his quod in decachordo ac cithara, reliquísque musicis instrumentis, vt plus in dissonãtiam ac inimicum auribus

ribus cõcentum vna chordæ intemperies, quàm reliquarum consonus sonus valeat. & non in cantu plus ad musicam omnem inuenustandam dissona vox vna, quàm reliquorum cõcordes possunt? Idem in Religione vsu venit, plus muneris vnius ignara imprudénsque administratio ad familiæ turbationem, quàm prudens peritáque reliquorum ad tranquillitatem potest. neque hoc mirum cuiquam videri debet, cùm ad solidam plenámque pacem omnem necessum sit abesse intranquillitatis caussam; vt ad integram maris malaciam omnem fluctuum collisionem. nam à quacunque demum caussa tempestas oriatur, satis est ad classes sorbendas, & vbi placido antè ludebant elemento, tempestate, à minimis non rarò initiis, nata, tristi, infaustóque exitu deprimendas. Eadem in Religione cogitanda, cuius placidissimum dum staret venti mare, vnius vel leuissimi muneris imprudenter minúsque religiosè peracti flatibus intumescit, & in nocituras exurgit

minas, pacatáque antè inimicat littora, & tanquam ſæuientium procurſu fluctuúm, mutuis concutitur illiſionibus: vt omnem meritò conſecutus felicitatem Superior videri debeat, ſi muneribus omnibus obeundis idoneos nactus fuerit. cùm talis in alta pace ſit, magnarum ſollicitudinum expers; extráque anxium metum poſitus, fortunata fruatur quiete. nec aliud illi ad felicitatem deeſt, quàm obſequentes, vocationis ac religioſæ diſciplinæ ſtudioſos, rerúmque quibus applicantur, gnaros & amantes conſequi, quíq; publica vt ſua, pari nimirum fide, diligentia, maturitate, zelo, conſtantia peragāt. Qui ſi deſint, proximos ſaltē his religione ac prudentia ſtatuat, aut illos ſanè qui minora circumferunt incōmoda & mala in externorum oculos incurrentia, quæque mutuæ internæ caritati quàm minimè aduerſantur, nec obedientiā vniuerſam diſſoluūt, nec paupertatē infringunt, aut incōtinentiæ materiam ſuggerunt. Quòd ſi talibus etiam deſtituatur, magno

dele

delectu,quaqua via & arte conquisitos, nouos in Religionem asciscat, quos sub prudenti magistri manu eductos, obeundis religiosè muniis adaptet:nec ætatem in his, sed virtutem, pietatem, prudentiam, ac religioso dignos mores intueatur.

Nec difficile erit tales consequi ac parare, ac sub industria vigilíq; magistri manu succrescere;imò & veteranos paullatim ad illa deducere, si Superior ipse informandis his seriam operam impenderit, frequentibúsq; spiritualium piarúmque rerum colloquiis, paternísque monitis ad virtutem illos & pietatẽ impulerit. Sequentur ductorem, si solliciti patris dexteram, verba factáque senserint, & obsequentes se filios sub paterna illius manu præbebunt.quòd si à rectò bonóque deflexerint,in viam eadem manu reducẽdi erunt, animandi ad victoriam sui, media cuiusque naturæ commoda suggerenda, præmiáque Religioni ac cælo reposita proponenda. Nec laboribus in his animorum agris excolendis vinci

Superior debet. fructus dabunt ſudoribus nobiliores; nec emendationem deſperare, ſed longanimitate ac manſuetudine quadam animi, ſuorum ingenia quantumuis inculta & effera, morbóſque ac vulnera pertractabit. non exaſperabit acrioribus mala,ſed oleũ cũm Samaritano vino miſcebit; grauiora nimirum monita magna ſuauitate temperabit, vt ſentiat inferior ab amore illa, ac ſalutis ſuæ ſtudioſiſſimo, à patre denique, non à domino aut iudice proficiſci. ſic fiet, vt benigno prudentíque Superioris ſui ductu pietatem ſimul ac prudentiam inferior imbibat,dum & errores cõmonſtrantur,& remedia prѳſcribuntur, & Superioris tanquam magiſtri, inferioris manus ducitur.quòd ſi patientem prudentémque hanc manuductionem frequentauerit Superior, fiet pedetentim vt digna magiſtro ſuo diſcipulus exequatur, & nullius iam adminiculo innixus prudentes ad concredita ſibi manus extendat.

In omnibus tamen intentum ſemper

per oculum necessum est habere Superiorem, nec à quantumuis expertissimo aut peritissimo illos deflectere, ne nimia fiducia sui labatur inferior, & serò manum operi admouere conetur Superior errore commisso; cùm soli pœnitentiæ locus est. In quibus vt nimia fiducia, ita diffidentia vitanda, ne dum priorem scopulum fugit, in secundum impingat. mediam inter vtrumque viam tenebit, vt & fiduciam inferior sentiat, & vigilantem super grege suo Superiorem non ignoret; vt fiducia animos, illiúsque vigiliæ præsentem sibi inferiorem præbeant, nec diffidentia nimiùm prosternat, nec fiducia nimiùm attollat, & obliuionem sui adducat.

Domesticarum rerum cognitio.

CAPVT VIII.

CVm ad omnem bene securéque gubernandi rationem, nihil

certius sit quàm omnium cognitionem habere, vt nihil illum qui præest, ac gubernacula moderatur, fugiat; necessarium omnino videtur.

Neminem domo egredi, aut externi cuiuscunque ædes adire non premonito antè Superiore. habemus hoc in statutis Minorum à Iulio II. probatis: *Prælati antequam exeundi licentiam tribuant, inuestigent & inquirãt quò ituri, quæ negotia, cum quibúsue sint acturi, & tunc si congruum videbitur, dabunt licentiam, & terminum redeundi determinabunt.*

Neminem extra ordinaria & consueta tempora ad domus portã aut templum euocari, non monito priùs Superiore. sæpè enim contingere poterit scire quædam Superioré ignorata inferiori, cur non expediat talem familiam aut personam conueniri, cauendúmque ne plures ad eosdem eodé tempore cõcurrant; quod euitari non potest nisi conscius omnium Superior fuerit. Sępè etiam aliquid habebit Superior illi qui conuenitur indicandum; fieríque potest

vt

vt operam alicuius viris magnis in certam horam addixerit Superior, qua contingeret illum cum rubore magnorúmque indignatione frustrari; si domo abesset inferior condicto tempore. Frequenter etiam instructione aliqua opus erit, & cautela non raró adhibenda moderatióque: sæpè enim quem conuenire inferior parat, ex amico hostis factus aut censor grauis, vt præmoneri expediat inferiorem. Fortè etiam domus aut familia adeunda recenti & ignota inferiori infamia laborat, aut periculis obnoxia; aut sinistra quadã suspicione contaminata est. contingétque non raró vt quæ ad portam aut templum euocant, minùs sint probæ, minùs tutæ: quarúmque consuetudo obesse possit famámque lædere. quæ è variis caussis notissimi sæpè Superioribus sunt, inferioribus ignorata.

Nullas litteras non lectas mittere 3
aut tradere, ne quid Superiorem lateat; ne scribantur aut accipiantur nocitura, quæque vel mutuam ani-

morum coniunctionem scindere, vel quoquo modo publicè au priuatim offendere aut lædere possent.

4 Domestica omnia perspecta habere. quare expediet cubicula omniáque domus loca, ac officinas bis minimùm per hebdomadam à Superiore lustrari. hæc enim diligentia nitorem, compositionem, reliquáque religiosæ modestiæ prouocat, Fratrésque in officio continet; cùm nullo die securi ab illius inspectione sint futuri, ignari quando obiturus sit domum. nam vt amor apud Religiosos plurimùm possit, tum veneratio & metus non vltimũ locum obtinẽt ad prudentẽ familiæ institutionem. sic enim fiet vt omnes omnia sua tanquam in Superioris sui oculis magna sollicitudine obeant. ac licet leuissimè singula ac quasi vno oculo percurrat, incerta tamen illius exspectatio, ac inopinati sæpè accessus, plurimũ ad res seriò peragendas momenti habebunt. Nam vt nihil potentius sit amore, nescio tamen quo modo comparatum sit, vt nisi timor

vene

veneratióque amori miſceantur, non magna in humanis ſperari, multa etiam timeri poſſint. ingens cuſtodiæ regularum incitamentum, amor eſt: ſed ferè niſi metu quodam vinciatur, in neglectum quendam abire conſueuit: nimia enim ſui fiducia peccat amor. calcaria illi frænáque à filiali timore admouenda ſunt. Vtrũque vigili aſſiduitate ſua diligentíque ſeriáque rerum omnium inſpectione ac cognitione conſequetur Superior, & bonæ prudentíſque gubernationis ac imperij leges explebit. hoc enim demum imperium firmum eſt, cùm amori permiſtus timor eſt, è quibus tanquam optimis parentibus, imperiis neceſſaria veneratio naſcitur. timor offenſionem cauet: amor affectui indulget. vtrumque ſi iunxeris, imperium ſtabiliuiſti; plus tamẽ longè amoris quàm timoris ſit, vt nimirum nec nudus amor ſit, nec exulet omnis timor. certiſſima hæc imperij regula eſt. Meminit huius D. Bonauentura, cuius hæc verba: *Etſi Prælatus magis diligendus ſit, expe-* *In ſex alis, c. 6.*

dis tamen vt ab inſolentioribus timeatur. Ipſe amor aliquo modo ſuauior ſentitur cum reuerentia mixtus. quod patet in amore ſummi Creatoris: cuius quo maieſtas ſublimior agnoſcitur, dignationis dulcedo ſapidiùs amatur.

5 Temporalium rerum domeſticarum omnium accuratam cognitionẽ habeat Superior, vt nihil illarum rerum illum lateat. agrarias familiæ ſuæ res omnes, annuóſque è quocunque promanantes cenſus, prouentuúmque reſignationes, æſque ſuum alienúmque, ſtatutáque illi accipiendo exſoluendóque tempora, rerúmque adeò etiam venalium frequentiùs occurrentium pretia, perſpecta habeat. quæ omnia breui compendio complectatur, vt dati menſibus ſingulis acceptíque, dandíque accipiendíque tota illi ratio cõſtet, nihílque omniũ illum fugiat. ſed nec illo inconſulto quidquam erogetur aut accipiatur. neque eleemoſynas donáque ignoret, quò ſuorum orationibus benignam benefactorum manum remuneretur. Hinc fiet vt om-

nium

nium Superior conſcius, prudentiùs ſingulorum neceſſitatibus occurrat, tempeſtiuiùs vtiliúſque proſpiciat, certiúſque damna præcaueat: neque illi quorum fidei temporaria concredita ſunt, Superiorem fallere, aut pro ſuo in res varias minùs prudenti ac religioſo affectu familiæ facultates profundere poſſint. cùm enim ſcient ſe rerum omnium vigilem inſpectorem Superiorem habere, non facilè pœnitenda aut damnāda committent: neque temerè pro innata quadam propenſione res aggredientur, quibus ferè damna infelicéſque exitus coniuncti ſunt, nullâ poſtmodum arte corrigendi.

Quòd ſi rerum harum cognitionem neglexerit Superior, maximis ſe non rarò difficultatibus implicabit, periculíſque non vltimis ſe familiámque ſibi creditā exponet; experietúrque illos quibus temporalium procuratio demandata eſt, dominos Superioréſque veriùs quàm inferiores aut ſubditos; pendebítque ab horum ſemper voluntate rerum ſuarum

rum ignarus. ſed neque tutò imperare illis poterit; aut negligendarum rerum timore, ne audebit quidem; veritus ne ſi quid ſtatuat etiam in grauiùs delinquentes, alienos patiatur & remiſſos: vt negligendarum rerum metus robur illi omne adimat, & indulgentem etiam illum in criminibus ſuorum faciat. quæ res cùm aliorū prouocet æmulationes, obloquia, animorum alienationes, tum ad paria audenda animos addit; cùm ſinguli licere ſibi putent quod in aliis tolerari vident.

Vitabit hæc prudens Superior, cauebítque omni ſtudio ne à quoquam ſuorum ita dependeat, vt illius indignationem vereatur, aut alienationem metuat, aut induſtriâ carere non poſſit; cùm ferè neſcio quæ inſolentia, aut imperandi etiam Superioribus libido, ex hac induſtriæ opinione naſcatur. cùm enim videant Superiores operâ ſuâ carere non poſſe, aut non ſine grauis damni metu poſſe; omnia ſibi licere arbitrantur, nec quidquam eſſe quod indigus

ope

operarum iſtarum Superior non facilè conceſſurus ſit. Cùm enim illum emolumentorum ſpe, damnorúmque metu irretitum teneant, nil non audent, & quod audent impetrant. armati enim ad preces deſcendunt. ſpes & metus in humanis quid non poſſunt, & ad quæ non impellunt etiam magnos alioqui viros? Eripiat ſe ex hac ſeruitute Superior. faciet, ſi ſeriò ipſe omnibus incumbat, omniúmque ſibi cognitionem paret, vt imperare iam ipſe ſciat, factus ſibi magiſter.

Ac licet ſpirituali potiſſimùm ſuorum profectui incumbere Superior debeat, nunquam tamen ſolidè hoc conſequetur, niſi temporalium rerum omnium familiæ ſuæ certam cognitionem altè animo ſuo imbiberit; eóque ſe deduxerit, ne ab aliorum ita induſtria, ore, peritia dependeat, vt ſcientiã ſemper & vbique ſuã mutuare ab aliis cogatur. cùm rerum in ſubditis cognitio, ignoratio in Superiore, animos illis addat, venerationem ferè minuat, metum tollat,

libertati ianuam aperiat, æmulationibus ostia pandat, oblocutionibus viam sternat, imitationi aditum referet, odiorum materiam suggerat, ac religiosam denique disciplinam omnem eneruet viresque frangat. aut enim omnibus omnia concedenda, & vniuersa prosternitur calcatúrque disciplina; aut quod vni negligendarum rerum timore conceditur, negandum aliis, & mutuæ consurgunt animorum alienationes, & quidquid è copioso noxióque malorum fonte euenire solet. Habeat ergo domi suæ Superior quo se tueatur: habeat inclusum pectori suo agendarum rerum senatum, vt sibi esse consiliarius & doctor possit. ille magnus & felicissimus est, qui ex se habet quo se, suos domesticaque propugnet, foueat, augeat: infelicissimus ille, qui ab alieno semper ore, consilio, manu pendet. ille enim imperiis dandis, hic accipiendis tantùm natus est.

Non quòd omnia exequi per se Superiorem velim. grauis hic multo-

rum error est. sed neque illustria quæque solus amplectatur : vocet vltrò suos in partem gloriæ, etiam cùm possit illa frui solus. incredibile dictu quantum hæc honoratiorum consociatio ac participatio inferiorum animos Superiori obstringat, quantósque ad ardua quæque animos addat, ac prudentiam etiam doceat. cùm enim credi sibi res vident virtutíque suæ committi, omni conatu elaborant ne quid non dignum tantæ in se fiduciæ exspectatione committant, aut conceptam de se Superioris spem fallant, aut diffidentiæ caussam præbeant.

Huc accedit, consultissimum omnino esse plures rebus admoueri, ne ignari omnium reliqui sint, si subita præuentus morte suos Superior destituat. quæ res ingentia secum damna trahere consueuit, cùm ignoratio dux ad præcipitia sit, & fœcunda damnorum materies. iam vt miserrimi sunt, qui omnibus omnia fidunt; ita infelicissimi qui perpetua in omnes laborant diffidentia. illi

damna

damna meritò vereri debent maxima, cùm plurima sint quæ tutò committi non possunt omnibus: quod enim vni in salutem, alteri in interitum erit. vt in medica arte vsu venire videmus. qui verò perenni in omnes tenetur diffidentia, in æterno ferè metu versantur, suspicionibus tanquam fluctibus iactantur, anxietatibus tanquam validis in omne latus ventis impelluntur, omniúmque in se diffidentiam prouocant; qua enim alios manu, eadem ab aliis percutiuntur. sed neque in viro incitamentum ad magna maius esse potest, quàm fiduciæ ostentatio; vt hæc sæpè sola satis sit ad magna audenda, magna peragenda. fidere Superiorem videt inferior? nulli parcet, non valetudini, non sanguini. diffidentiam experitur? ignauo quodam sopore insepultus iacet, degenerémque viro vitam ducit. vt fiducia secũdus sit ventus quo prospero quisque cursu optatũ speratúmque portum tenet: diffidentia decumani fluctus, breuia, arena, scopuli, quibus

depri

deprimuntur, sorbentur, dissiliũt collisæ rates. Prudens proinde Superior prouido suorum delectu habito magna præ se feret fiduciæ argumenta, vt ad maxima quæque suos impellat; ita tamen vt oculos semper ipse intentos in omnem partem habeat, neque ideò rem negligat, quia alterius fidei concreditam; sed prouida in omnibus circumspectione, cùm nusquam diffidentiam ostendat, nusquam vigiles oculos deponat. ita fiet, vt dum ille commissæ sibi rei prærogatiua accensus, digna huius fiducia pariáque referre conatur, & Superior in tacita perpetuò excubatione consistit, certò res omnes exitúque plurimùm felici peragantur.

Subditorum cognitio.

CAPVT IX.

MOnemur à Sapiente: *Diligenter agnosce vultum pecoris tui, tuósque greges considera.* Cecinit etiam in hanc rem Poëta: *Principis est* *virtus* Prou. 27.

virtus maxima nosse suos. Et Tacitus: *Noscenda natura vulgi est, & quibus modis temperanter habeatur.* Nosti? facile imperium est. non nosti? nequidquam imperes. cognitio prudentiam parit, ignorantia stultitiam. ab illa prudens imperium, ab hac stolidum. illa securum dabit, hæc mille erroribus & periculis implicabit: vt benè imperare benè nosse suos sit. Monet hic D. Bonauentura Superiores: *Ad statum debitum tenendum, conuenit vt rector subditorum mores, conscientias & vires præcipuè cognoscat, vt secundùm quod vnicuique expedit, eum dirigat & hortetur.* quam cognitionem cùm nec à sola quantumuis seria suorum obseruatione, nec à contubernalium denuntiatione habere Superior possit; conandum illi erit vt eam à propria cuiusque narratione consequatur, cùm ei ferè maxima pars sapientis gubernationis innitatur: sine qua frustrà reliquum omnem conatum sudorémque profundet Superior, aut felicia prudentis moderatoris imperia sperabit.

rabit. Monet impellítque in hanc redditionem suos Basilius: *Debet vnusquisque eorum qui inferiores sunt, si quidem memorabilem vllam facere progressionem studet, & ad perfectionem vitæ illius, quæ præceptis Domini nostri Iesu Christi est consentanea, peruenire, cùm nullum animi motum apud ipsum celatum retinere; tum in sermone nihil non diligenti antè cura consideratum proferre; sed mentis suæ arcana aperire fratribus iis, quibus datum illud negotij sit, vt adhibitis facilitate & misericordia, ægrotantes curent: hoc enim modo fiet, vt & quod laude dignum sit, in nobis confirmetur, & quod minus probandum, congruo remedio sanetur.* Insederat doctrina hæc altè Ægypti monachis teste Cassiano, qui spiritalis perfectionis fundamentum in eo sternebant; vt nullas Superioribus cogitationes clauderent, retegerēt omnes. atque hinc, eodem teste, fiebat vt sola tentationis manifestatione tentatio omnis, vt fumus, aut pulsæ vento nubes, fugerent, nullo alio medicamento adiuncto. sat validum

Reg.16.

l.4.c.29.

nimi

nimirum medicamentum retectio est, vt sola ægrum quo iactatur morbo leuet. tāta vis humilitatis est, tanta submissi animi prærogatiua. Illud etiam habes apud S. Bernardum, qui malas cogitationes cordi aduentantes, mox ad Christum iubet allidere, & seniori patefacere.

Instru. 50. & 51.

Quare seriò in hanc rem incumbet Superior, prouocabítque inferiorem vt morbos, vulnera, pericula, damna, vitia iuxtà ac virtutes, animíque in alterutram partem propensiones, clarè disertéque explicet. quod vt feliciùs consequatur, benignum facilémque se Superior ostendat, ac in comitatem quandam effusum, magna vbique suauitate, beneuolentia, humanitate, vt his fortibus prouocatiuis inferiorem ad plenam sincerámque sui retectionem pelliciat & adducat. sciat peritorum medicorum more inlatentia mala elicere, & ad extremas ignobilésque partes deducere, quæ in principes partes sæuiebant, quo faciliùs minoríque periculo mederi possit: erumpentia mala

mala & summam ferientia cutem, spem magnam dant valetudinis bonæ, vt vicisse etiam credas medicum qui ab internis ad externa malum euocauit. & certum illud Gregorij est: *Vulnera clausa plus cruciant, nam cùm putredo quæ interiùs feruet, eiicitur ad salutem, dolor aperitur.* Past. p. 3. c. 15.

Doceat proinde ægrum medicorum more pudorem ponere, ne verecundia pereat, qui mali propalatione curari poterat. sanè sciuisse ac retexisse malum propè curasse est. Induat deinde in omni hac re Superior affectum patris, omni iudicis persona exuat. sciat compati, commisereri, solari, animare, ad meliora excitare, sequatúrque monentem Gregorium: *Tales se qui præsunt, exhibeant, quibus subditi occulta quoque sua prodere non erubescant. vt cùm tentationum fluctus paruuli tolerant, ad patris mentem quasi ad matris sinum recurrat, & hoc quod se inquinari pulsantis culpæ sordibus præuident, exhortationis eius solatio ac lacrymis orationis lauent.* Past. 2. p. c. 5.

Certam deinde fiduciam subditorum

torum animis, Superior ingerat tenacissimi secreti. quæ vna res à paterno animo profecta potentissimum inductiuum est candoris. neque proditor filij parens est : magis etiam mala tegit, & si laudare non potest, non damnat.

Quòd si post acceptam conscientiæ rationem, plus etiam paterni affectus in eos qui se, suáque planissimè retexerunt, Superior ostenderit; nullo negotio in omnem sinceritatem pectorísque ac interiorum recessuum nudationem, inferiorem impellet. Facit hoc Deus, & peccatorum post suspiria lacrymásque in æternum non recordatur ampliùs, nulla nimirum apud illum post gemitus, dolores, pectorísque tunsiones, scelerum memoria est; quin & cælestibus auget erigítque donis, vt de prærogatiua delictorum plenitudo videatur. ita ouem quæ perierat humeris bonus pastor reducit. sanè Petrum, Paulum, Matthæum, Magdalenam inter amicissimos & primos habuit. Imitabitur Superior,

mœrentémque super imperfecto suo inferiorem, morbósque aut eorum pericula retegentem, inopiámque ostentantem cum Euangèlico parente amplexabitur, vitulóque saginato, osculísque vestibúsque annulóque, omnibúsque lætitiæ signis beabit, lætior post vulnera periculáque de valetudine & incolumitate, quàm de innocentia periculorum morbo-rúmque ignara.

Cogitet sola verecundia periisse plurimos; solóque pudore, Superiorum morositate medendíque acerbitate prouocato, ad malorum extrema noxio silentio delapsos. ita qui beneuolentia, humanitate, ac paterni pectoris seria candidáque nudatione curari poterant, seueritate & duritia & inclementiæ opinione ceciderunt. Se proinde Superior cogitet & Deum, & iisdem clementię artibus, iisdem patris amplexibus, adeóque & matris in suos vtatur vberibus, quibus (post non postrema etiã repetita crimina) vti in se Deum desiderat. Certa hęc & falli nescia omnis

gubernationis bonæ, benignæ, prudentis clementísque regula est. Non errabit proinde Superior si se Deũque seriò cogitet, morbos suos, vulnera sua, delicta sua; benignúmque illum, clementem facilémque in preces, serióque & vbique patrem & matrem. Imitetur Superior, & tã pronum ad omnem retectionem inferiorem reddet, quàm effusum se ad omnem humanitatem, comitatem, benignitatem ostenderit. neq; quidquam facilius est quàm inferiorem aut quemcumque etiam alium in candorem beneuolentiámque candore aut beneuolentia excitare. Gaudemus enim si quem nacti fuerimus in quem nostra profundamus, in quẽ animi secreta, maláque tanquam in veri parentis amicíque sinum, aut inter benignæ matris vbera, liberè tutóque expandamus. cùm durissimum sit pectoribus perpetuò nocitura claudere, omníque in morbis medico, ac consiliario in dubiis destitui. vt verè dixerit Ambrosius *l. 1. Offic. c. 16.* *Solatium vitæ huius est vt habeas cui pectus aperias tuum,*

tuum, cum quo arcana participes, cui committas secretum pectoris. Et Blesensis: *Quanta est securitas habere cum quo loquaris quasi tecum, cui cordis tui arcanum committere audeas, quem in tuis secretioribus habeas quasi teipsum, cui omnia tua plena securitate reueles?* Quod magis etiam locum habet in Superiore qui patris personam profitetur; quã si verbis factísque prodiderit, nullo negotio suos in sincerum candorem impellet. satis enim est concepta de Superiore opinio patris, vt se totos in paternum illius pectus effundant. quod vbi fit, prona ad remedia etiã in magnis morbis via est. neque enim facilè de salute periclitabitur, qui mala quibus premitur, tota recludit. nihil enim faciliùs quàm cognitis mederi, nihil difficilius quàm ignotis succurrere.

lib. de Amicit. c. 2.

Modus inferiores ad virtutem vitamq́ religiosam per Superiorum exempla ducendi

CAPVT X.

DVx suis sit Superior ad virtutẽ, ad religiosam vitam, victum, vestitum, corporis commoda, ad perfectionis studium, ad vocationis integritatem & amorem, ad constitutionum ac regularum accuratam obseruationem. ad ea denique omnia quæ meritò à suis desiderat, memor monentis Apostoli, *In omnibus præbe teipsum exemplum bonorum operum in doctrina, in integritate, in grauitate*; & non magno molimine suos ad eadem impellet. sequentur præeuntem, & vel sola verecundia suadente, imitabuntur ducem. nulla certior ratio ad ardua suos deducendi, quàm si ad difficillima quæque manum prior admoueat Superior: si nusquam sibi parcat; primus ipse in asperis, postremus in mollibus; in

ora

orationis, mortificationis, obedientiæ, paupertatis religiosæ studio, in laboribus, in proximorum etiam salute procuranda, quantum officij sui ratio permittit, primus. Benè S. Ephrem: *Nihil æquè animum hominis ducit ad salutem, iunioréſque ad laborandum incendit, atq; si doctorem reipsa & exemplo ad virtutem cohortatorem inuenerint. illa enim vox libentiùs auditorum corda penetrat, quàm dicentis vita commendat: quia dum quid loquendo imperat, ostendendo adiuuat vt fiat.*

Validiùs etiam ad magna suos incitabit si plus suis quàm sibi indulserit. quòd si solis ipse verbis suos ad ardua prouocauerit, dux monitis nō factis, frustra conatum adhibebit. fiat ex se magister, & facilis sequela erit. neque verbis opus, vbi facta loquentur. bene loqui oratoris, bene facere Superioris ac ducis est. eloquentia subsellia ac rostra desiderat; facta campum. Prudenter S. Dorotheus Superiorem omnem monet: *Verbo & opere quæ agenda sunt, illos instrue, & doce; magis tamē opere & exem-*

plo: quoniam exempla multò sunt efficaciora, & opera multò magis mouēt quàm verba. nā si nuda proiiciat Superior verba viduata rebus, verum erit illud Chrysostomi: *Qui docet & facit quòd docet, verè ille docet: qui autem non facit quod docet, non alium docet, sed seipsum cōdemnat.* Et alibi: *Si doctor verbis quidem doceat ac philosophetur, operibus verò contraria fecerit, nondum doctor est. nam isthuc & discipulo facile præstitu fuerit, nēpe verbis philosophari: sed opus est admonitione & inductione quæ fit ex ipsis operibus. Ista quippe & doctorem venerabilem facit, & discipulum obsequentem.*

Imitetur proinde Superior omnis magnos militiæ duces, qui primi in acie, in periculis primi, in arena, æstu, sudoribus, frigore, vigilia, parsimonia primi, plúsque dextera factísque quàm voce hortantur. quòd si verba adhibenda, comitetur aut anteuertat etiam manu. ingens incitamentum facta sunt; plúsque exemplum in duce, quàm omnium oratorum verba possunt. plus enim elin-

guis

guis factorum locutio, quàm innumerá quorumcunque verba fortiter iaculata, validéque proiecta ab omni æuo potuerunt. Et dictum verè: *Longum iter per præcepta, breue per exempla est*. Et illud S.Bonauenturæ: *Doctrina verborum sine exemplis operum est sicut cæmentum sine calce aridū & inualidum. (Ipsi leniebant parietem absque temperamento, dic eis quòd casurus sit.) De correctis exemplaribus correcta scribuntur volumina, de corruptis corrupta: tenaciùs inhæret doctrina operum quàm verborum. nam cuius vita despicitur, restat vt eius prædicatio contēnatur*. Hinc etiam illud Actorum: *Cœpit Iesus facere & docere*. Et, *Exemplum dedi vobis, vt quemadmodum ego feci vobis, ita & vos faciatis*. vt cùm omnis eius actio nostra sit institutio, præcurrant facta, sequantur verba. Est in hanc sententiam illud Plinij: *Meliùs homines exemplis docentur, quæ in primis hoc in se boni habent, quòd approbāt quæ præcipiunt fieri posse*. Neque sanè quidquam ad suadendum potentius est

De sex alis, c. 6.

Act. 1.

Ioan. 13.

factis. Monet hoc Tacitus cùm arbitratur, *obsequium in Principem, & æmulandi amorem, validiora esse quàm pœ-*
lib. 2. *nam ex legibus.* Et Velleius: *Rectè facere*
Past. p. *Princeps ciues suos, faciendo docet.* Huc
3. c. vlt. spectat illud Gregorij: *Plus actibus quàm vocibus insonet, & bene viuẽdo vestigia sequacibus imprimat, vt potiùs agẽdo quò gradiatur ostendat. priùs studio bonæ actionis euigilent, ne in semetipsis torpentes opere, alios excitent voce. priùs se in sublimia facta excutiant, & tunc ad benè viuendum alios sollicitos reddant. priùs cogitationum alis semetipsos feriant, quidquid in se inutiliter torpet, sollicitâ inuestigatione deprehendant, districtâ animaduersione corrigant, & tunc demum aliorum vitam loquendo componant. priùs punire propria fletibus curent, & tunc quæ aliorum punienda sunt denuntient: & antequam verba exhortationis insonent, omne quod locuturi sunt, operibus*
Past. p. *clament.* Hinc est illud eiusdem: *Lan-*
2. c. 7. *guente capite incassum membra vigent, & in exploratione hostium frustra exercitus velociter sequitur, si ab ipso duce iti-*
p. 1. c. 2. *neris erratur.* Et illud: *Ipsa in magiste-*
rio

rio lingua confunditur, quando aliud discitur, & aliud docetur: quod verbis prædicant, moribus impugnant. vnde fit vt cùm pastor per abrupta graditur, ad præcipitium grex sequatur. Benè & fortiter in terrorē Chrysostomus: *Benè docendo & malè viuendo, instruis Deum quomodo te debeat condemnare.* *in 23. Matth.*

Magnus sanè verúsque militiæ dux factis monita anteuertit; plúsque manu quàm lingua inhortatur, plus sudoribus sanguinéque quàm verbis prouocat. parcet non rarò suis, sibi nunquam: indulgebit suis, nusquam sibi. & pro salute suorum, læto hilaríque vultu animam ponet: neque enim poterit gloriosiùs. Ignauus verbis suis commonebit, manum à laboribus retrahet; in effusum suos suodorem pellet, parcissimus ipse sudorum; indignabitur otio alieno, gaudebit suo; ignauiámque accusabit suorum, delectabitur sua; spectator factus diligentiæ suorũ, nec vltrà. nam nec virtutum factorúmque fortium præmiator erit: neque enim sperari ab illo præmia possunt, qui

cùm virtutem in se ignoret, in alio erubescit. nec sanè quisquam in alio præmiare consueuit, quod ipse damnat. damnasse aut non probasse videri debet, qui cùm potuit, non est amplexus. refugit quis labores? non amat. amplecteretur si amaret. cùm non amplecti dum possis, aspernari sit. & quomodo præmia sperari possunt à non amante? ita fit vt cùm in deside Superiore exempla desint, laborúmque præmia, deterreantur ab illis inferiores. nulla enim sine duce fortia sperari facta possunt. subtrahitur nimirum gloriæ victoriæque materia, cùm duce exercitus destituitur. vincere vis? ducem para, cuius fortia & altè impressa anteambula vestigia, sudore sanguinéque etiam signata & irrorata, generosior premat miles, sudore illius sanguinéque in sudorem sanguinémque prouocatus; quem cum voluptate effundet, si ducis sui viderit. cùm contra sub ignauo duce torpeat miles. indurescunt nimirum membra laboribus; & callum etiam induunt, quibus cùm duris asperisq;

familiaritas quædã intercessit. lãguescũt verò otio mẽbra, diffluúntq; tãquã si proieceris aquã. exercitatione verò indurata, gaudent asperis, & sudor illis sãguísq; pro gloria, deliciísq; mollíque strato est. suauia leniáque vt indigna viris cælóque auersantur.

Hunc animum æterna dignũ memoria Deóque à duce suo hauriet miles, à Superiore inferior. prior audeat ille, audebit subditus. fortia illius fortiter, lenta lentus vestigia teret. denique qualem Superiorem dederis, talem inferiorem dabo; strenuũ, ignauũ. & frustra alia speranda sunt. sub vigili capite excitata membra, sub torpenti torpentia enascuntur. generosum nimirum semen generosam sobolem dabit; ab ignauo languidóque nonnisi paria speranda sunt. nemo è rupibus mella, è rosis venena legit. quale germen talem fructum exspecta: arboris naturam poma sequuntur. Idem in Superiore continget., sequetur illum inferior; fortem fortis, ignauus ignauũ: vt tota à Superiore res pendeat. vt verè

lib. 1. ep. 209. in hanc rem Isidorus Pelusiota: *Ita natura comparatum est, vt ad eius qui præest similitudinem, ij qui parent, sese effingant.*

Damna verò quæ à Superiorum prauo exemplo sequuntur, paucis lib. 1. de legib. cōplexus est Cicero: *Vitium*, ait, *non solùm ipsi Principes concipiunt, sed etiā in ciuitatem infundunt, plúsque exemplo quàm peccato nocent.* Proniorem verò per vitia quàm per virtutem sequelam esse docet Nazianzenus: orat. 1. n. 24. *Illud exploratum habentes facilius esse vitium contrahere, quàm virtutem impertiri, quemadmodum facilius est morbo infici, quàm sanitatem largiri.* Et res ipsa nimiùm nos docet: multis opus est ad virtutem, exemplum vnum satis est ad improbitatem. Quanto verò se scelere obstringant Superiores, duces, crimine facti, discimus à Gregorio: Pastor. par. 3. c. 5. *Scire Prælati debent, quia si peruersa vnquam perpetrant, tot mortibus digni sunt quot ad subditos suos perditionis exempla transmittunt. vnde necesse est vt tanto se cautiùs à culpa custodiant, quanto per praua quæ faciunt, non soli*

moriuntur, ſed aliorum animarum quas prauis exemplis deſtruxerunt, rei ſunt. Fortiter dicta: fortiora etiã, ſera pœnitentia, nulliſque lacrymis emendanda, in non morituris flammis ſequentur in his exemplis tormenta. Iam qui animas cogitat, quíque harum præſtantiã è Chriſti ſanguine, & felicis æternitatis abdicatione, infelicis in omnem æternitatem adiudicatione, metitur; facilè videt quam pœnam mereantur, quantúſque illos ignis maneat, qui exẽplo ſuo cõmiſſas ſibi animas in ſalutem, ducunt in interitum; quas tam prodigo ſanguine Chriſtus ſibi cælóque parauerat. Quid reſponſurus eſt Chriſto iudici Superior concrediti ſibi gregis rationem poſcenti; ſi perdidit quos paſcere debebat, proiecit fouendos, pro nutritio latro factus, pro parente carnifex? miſerum ſanè eſt ſuo crimine perire, miſerrimũ ſuo & alieno. nec commiſeratione dignus eſt quiſquis in alieno ſãguine & anima exẽplo ſuo ludit. nõ ſunt hi ludi cùm de æternitate agitur. Iam cùm Superiorum

rum exempla eant in posteros, cre-ſcente, vt fit, cum ætate, præuarica-tione ac malitia, creſcit in Superiore delicti grauitas; cui cùm commen-ſurētur pœnæ, nemo nō videt quan-tæ imprudentiæ ac temeritatis ſit ad vitia præluxiſſe, viámque ad infeli-cem æternitatem ſtrauiſſe, adeóque exemplo ſuo ad illam impuliſſe, qui debebat ad virtutem & cælorum gaudia.

Diligens aſſiduáque orationis exercitatio.

CAPVT XI.

ORationis tam mentalis quàm vocalis magnam curam habeat Superior; ſi ſtare ac perennare ſpiri-tuale ædificium volet. hæc enim ſpi-ritualis corporis anima quædam ac vita eſt, à qua quantum quiſque de-cerpſerit, tantum à vita detraxerit; quantúmque plus conceſſerit, tan-tum plus ſanguinis boni dederit. vt meritò Chryſoſtomus: *Si quis dicat*

animæ

animæ neruos esse deprecationem; mea quidem sententia verum dixerit. quemadmodum enim corpus neruis cohæret, currit, viuit, stat, & compactum est, adeò vt si neruos incideris, vniuersam corporis harmoniam dissolueris: itidem animæ per sanctas preces sibi constant & compinguntur, ac pietatis cursum facilè peragunt quid itaque maius aut diuinius obtingere possit, quàm deprecatio, cùm hanc animis ægrotantibus pharmacum quoddam esse liqueat? *l. 1. de orando Deo.*

Oratione stante stabunt non magno molimine reliqua: cadente cadent pariter, vnáque ruina sepelietur, quidquid superinstructum fuerat. neque enim oratione pulsa aut exulante consistere diu Religio poterit, aut valetudinem suam tueri: nam cùm oratio id sit animæ quod cibus corpori, facilè videas non posse diu animam stare alimento suo destitutam. Vis illam viuere? vis robore ac viribus crescere? pasce & foue. pastus illi & fomenta ab oratione veniũt. vis à domo abesse murmurationum, oblocutionum, detractio-

num,

num,dissensionum materiam? fac vt orationis studio seriò incumbant omnes. ex hac enim sola incitamenta prosiliunt virtutum, ac generosa ad ardua quæque obeunda monita. hac indomiti franguntur affectus, aut sanè sub freno continentur, neque libera illis excurrendi in quemcumque campum spatia permittuntur: hac vna solidis ornamur virtutibus, exuimur vitiis. hac domi forísque insurgentibus tentationibus, hostibúsque superiores stamus, victricéque huius manu, triumphum de carne, mundo, diabolo ducimus. hac opprimuntur insurgentes affectus praui; retunduntur malignæ propensiones, eruuntur habitus mali. hæc in aduersis præsidium, in secundis frenum, in mœroribus solatium, in effusionibus temperamentum, in speratis auxilium, in desperatis asilum, in vulneribus morbísque medicina, in mẽtium tenebris sol vnicus, in erroribus dux certus, in ignorantia magister, in teporibus calor, in frigoribus ignis,

in

in languoribus robur eſt. vt meritò moneat D. Bonauentura: *Sicut nauta præuidens tempeſtatem, feſtinat ſæpiùs ingredi portum ſecurum: ita Religioſus ad orationis portum continuè confugiat, vbi omnes periculorum colliſiones euadat, & in omnibus agendis ſemper plus orationi fidat quàm propriæ induſtriæ & labori. Cùm ignoramus quid agere debeamus, hoc ſolum habemus reſidui vt ad te oculos noſtros dirigamus, in oratione nimirum ad Dominum, à quo conſilium omne ac robur exſpectandum.* Et Chryſoſtomus: *Armis nobis opus eſt, magna verò armatura oratio. opus eſt ventis à puppi, opus omnia diſcere, vt diei ſpatium abſque naufragiis & vulneribus tranſigamus. multi namque per dies ſingulos ſcopuli, & frequenter illiditur ſcapha, & ſubmergitur: propterea nobis opus eſt oratione, matutina præſertim & nocturna.* Exemplis vim illius confirmat Auguſtinus: *Quàm grandis eſt ipſius orationis cauſſa, quàm grande myſterium! Ecce Moſes orabat in monte, & Ioſue Amalechitas deuincebat. per orationem Ezechias ſanatur, & ſalutem animæ*

De ſex alis, c. 8.

2. Paral. 19.

Ad pop. Antioc. hom. 41.

ad frat. in Eremo, ser. 22.

animæ & corporis adipiscitur. per orationem Saulus efficitur Paulus & doctor Gentium. Ieremias confortatur in carcere. Daniel inter leones exultat. Iob in sterquilinio nudus triumphat. Susanna inter senes defēditur. paradisum de cruce latro inuenit. Stephanus de torrente in cælum suscipitur, & inter lapidantes pro Saulo exauditur.

Ab oratione deinde ingens humanarum rerum fastidium nascitur, honorum, opum, voluptatum contemptus ac proculcatio, felicibúsque huius auspiciis ad cælorum deducimur gaudia, thesauros, gloriam. hac discimus quantum terrenis diuina antestent, quantum castissimæ diuinorum voluptates, honores, opes, reliquáque momentaneis potiora sunt. hac vna cælestem quandam sapientiam, omnibus dæmonum dolis, fraudibúsque solertiáque superiorem mercamur, discimúsque res suis momentis, vera intimáque non fucata aut mentita æstimatione metiri. hac vna iungimur Deo, disiungimur mundo; innatamúsque cæ-

lestibus

lestibus vndique deliciis, tanquam fluminibus immersi: incipítque homo in hac mortali carne beatis cælorum mentibus misceri, ibi fortunatam stationem figere diuinorum particeps gaudiorum; tunc desipiunt terrena omnia, & maior seipso animus supra omnia creata ad immortale & interminum se lumen erigit, cupítque dissolui, & illi vni ęternum iungi, vt disruptis hisce carneis vinculis æternùm illi societur. ab hac felices illæ mentium potationes ac cibationes, adeóque & fortunatissimæ inebriationes profluunt; cùm à vino & cælorum torcularibus ebriæ nil præter sponsum suum sapiunt, nil ambiunt, nil loquuntur, nil cogitant, nil suspirant, nil deructant aliud.

Quo magis inuigilandum Superiori est, vt cum Sapiente, *cor suum tradat ad vigilandum diluculo ad Dominum qui creauit illum, & in conspectu Altissimi deprecetur. aperiat os suum in oratione*, exclamétque cũ regio Propheta: *Præuenerũt oculi mei ad te dilu-* Eccli. 29. Ps. 118.

culo,

Ps. 87. *culo, vt meditarer eloquia tua. & manè oratio mea praeueniet te.* Hinc illud Augustini: *Optimum huic operi matutinum deputari tempus, id est, meliorẽ diei partem.* In quam rem primum seipsum prouocabit Superior: qui si D. Bonauentura monente, *praepeditur variis curarum distractionibus, speciali deuotioni saepiùs intendere; saltem interdum cùm opportunè valet, quasi furtim & raptim ad orationis studium se conferat, ne omnino refrigescat, ne in desuetudinem orandi veniat, ne Deo alienus efficiatur, ne gratia diuinae propitiationis ei quasi insensibiliter subtrahatur. vnde Moyses cùm per populi negotia vexaretur exteriùs, crebrò in tabernaculum foederis ad Deum recurrit, familiare illius colloquium ibi expetens, quo intrinsecus in spiritu reficeretur. & licèt parua detur mora Praelato orandi, tamen quia pro aliis debet ex officio orare, datur ei quandoque propter alios copiosior orandi gratia, vt quibus prodest agendo, possit etiam orando prodesse: tantùm nõ negligat quaerere, nec abiiciat cùm offertur, ne ex merito ingratitudinis ab eo gratia elõgetur.*

De sex alis, c. 8.

Dabit

Dabit deinde operam, vt ſtata omnia in Religione orationum tempora ſeriò ab omnibus peragantur: cùm tanta commoda vna hæc exercitatio, tantáque eiuſdem neglectus damna ſecum ferat, & à qua, pulſo torpore deſidiáque, diligenter peracta, omnia ſpiritalis vitæ emolumenta meritò ſperari poſſunt; quáque neglecta, omnia ſpiritalis vitæ damna & excidia demum iure metuenda ſunt. vt audeat Ephrem prorumpere in hæc verba: *Si orationem operi præmiſeris, & ſurgens è lecto primorum motuum tuorum initia ab oratione duxeris, aditus peccato in animam non patebit:*

Neque hîc aut ingenij tarditas, aut virium imbecillitas adferri, aut admitti in excuſationem debent. nemo tam rudi ingenio, aut tanta complexionis tenuitate eſt, qui ſi horulam vnam continuæ meditationi dare non poſſit; piæ ſaltem lectioni, cui per interualla mentales ſermocinationes miſceantur, dare non poſſit; aut ſanè cæleſtibus quibuſdam aſpirationibus

rationibus frequenter repetitis, horulam vnam explere non valeat: neque cuiusquam ea virium tenuitas est, vt densatis aspirationibus, aut vocali orationi horulam per diem vnam impendere non possit. Habes de his monentem Chrysostomum: *Si per interualla crebris precationibus teipsum accendes, non dabis occasionem diabolo, aut vllum ad tuas cogitationes aditum.* Et alibi: *Breues & frequentes orationes fieri Christus & Paulus præceperunt paruis ex interuallis. nam si sermonem in longum extenderis, in negligentiam frequenter lapsus, multam subrependi diabolo facultatem dederis, & supplantandi & cogitationem abducendi de his quæ dicuntur. Si verò continuas & crebras orationes facias; totúmque tempus interpolans frequentia, facilè poteris modestiam exhibere, & ipsas orationes cum multa facies solertia.* Et Cassianum: *Vtiliùs censent breues orationes, sed crebriores fieri. illud quidem, vt frequentiùs Dominum deprecantes iugiter eidem cohærere possimus: hoc verò, vt insidiantis diaboli iacula, quæ infligere nobis*

bis tunc præcipuè, cùm oramus, insistit, succincta breuitate vitemus. Quicunque tamen longiorum meditationum exercitationes admittere possunt Christi pernoctantis in oratione exemplo, animandi ac propellendi sunt; cùm certum sit ab his ferè felicem infelicémque Religionis cursum pendere. his enim ritè manè peractis, in reliquum diem roboratur mens humana, & armatur in hostes: his incalescunt animi, & cælestium desideriis inflammantur, donísque gratuitis instruuntur, cælestíque quodam rore in omnem virtutem fœcundantur.

Accedit à primis propè omnium Religionum institutoribus frequentatam hanc mentis cum Deo sermocinationem fuisse, siue piis quibusdam ingenij discursibus ac ratiocinationibus animum terrẽdo, roborando, collustrando, in amorem impellẽdo; siue solius volũtatis affectibus, frequentatis ab imo corde suspiriis in amoris quasdam delicias rapiendo; siue è nobili vtriusque poten-

tiæ,

tiæ, intellectus ac voluntatis mistura, docendo ac inflammando; dum ad ea quæ ingenium felici fœcundóque partu inuenit, voluntas excitata, in amicos sibi affectus prouocatur: quibus si bina per diem conscientiæ examina accedant, non facilè in deteriora Religiosus labetur. nam qui manè seria meditatione pectus ad virtutem firmauit, ac contra vitia obfirmauit, Missæ deinde sacrificio seu obeundo seu audiendo mentem pauit, antemeridiana denique ac nocturna conscientiæ examinatione, se suáque in omnem partem discussit, factus sibi ipsi iudex; aut in grauiora non corruet, aut diutiùs iisdem non inhærebit. toties enim animus die vno spiritualibus his alimentis pastus ac roboratus, neque exarescere, neque superari ab hoste potest: maximè si frequentibus per diem piis ad Deum suspirationibus quasi continuo filo spiritales illas exercitationes adnectat, quibus tanquam perennibus in orbem propugnaculis firmetur, memor

mor ſemper & vbique ſui, futurorum omniáque intuentis Dei.

Denique ſi tacitus ſæpè ſecum cogitauerit Superior, nullum à Religione ad ſæculum ſæculíque mores commigraſſe, qui non prius à meditationis ac orationis ſtudio ad earũdem neglectum tranſierit; nullúmque orationis ſerium obſeruatorem, aut cecidiſſe, aut in lapſu diu ſtetiſſe; nullum in Religione magnum ad magna ſine hac ductrice conſcendiſſe; nullum virtutibus clarum, nullum Deo tenero quodam aut filiali, aut ſponſæ affectu coniunctum; nullúmque miraculis vitæque ſanctimonia illuſtrem, orationis præſidio deſtitutum vixiſſe; non difficulter ſe ſuóſque ad feruidum orationis ſtudium impellet. bonorum enim malorúmque tanta ex proſecutione huius aut deſtitutione copia eſt, vt non opus ſit penitiore inueſtigatione: res ipſa loquitur. Sanè nemo tã altè, extra aut in ipſa etiam Religione ſtetit, qui ab orationis neglectu non altiùs ceciderit quàm ſteterat. nemo tam

vilis aut ingenij tenuis & abiectę cõ-
ditionis fuit, qui non hac vna maxi-
mos quoſque eruditione, facundia
ac prudentia claros, in verarum vir-
tutum ſtudio ſuperauerit.

Totum ſe proinde Superior ora-
tionis ſuorum obſeruationi impen-
det. frequenter de hac priuatim cum
ſingulis, publicè cum omnibus ſer-
monem miſcebit, vtilitatem neceſſi-
tatémque explicabit. eadémque per
domeſticum Confeſſarium, alióſ-
que viros maturiores, orationis pie-
tatíſque ſtudioſos, ſiue in priuatis
colloquiis, ſiue in domeſticis exhor-
tationibus exequetur; operámque
dabit vt nulla cuiquam dies ſine ſpi-
ritualis libri lectione tranſeat; cui
certum aliquod tempus deſignari
vtiliſſimum foret. libri etiam iuniori-
bus à Superiore aut domeſtico Con-
feſſario præſcribendi, ne affectu po-
tiùs quàm neceſſitate ducti, iis legẽ-
dis diſtinetur, à quibus plus curioſa
rum ſcientiarum quàm ſpiritus & ſo-
lidæ pietatis hauriant. Conſultúm-
que ante omnia fuerit è maturiori-
bus

bus aliquem designari, qui orationis tempora ac singulorum in hoc genere studium obseruet, Superiorémque moneat; ipsúmque adeò Superiorem non rarò hoc munus obire. calcar enim non leue ad omnem virtutem addit Superioris vigilãtia: dum enim se suáque obseruari singuli à Superiore arbitrantur, offensiones cauent: diligentiam adhibent: & quæ à timore ac illius veneratione nata erãt, paullatim in naturam abeunt, ac sine ductore iam, monitore, obseruatore placent, studioséque exequuntur; & amore quodam consuetarum rerum proni auidéque in eas magno conatu affectúque feruntur, facti sibi vsu quodam magistri ductorésque.

Mortificationis studium.

CAPVT XII.

MAiorem etiam mortificationis curam habeat Superior, nam in sola oratione stetisse, nec ad mortificationis exercitationes trãsiisse, idem

est ac si quis intra domesticos parietes velitetur, arma paret, exercitus aut comitetur aut ducat, hostem feriat, quem nunquam nusquam viderit. miles esse qui volet, inimicum experiatur ferrum, cominus arma, dextram dextræ, pedem pedi conferat. hausisse & dedisse sanguinem, militis est. assuescat duris, neque è molli pluma aut puluinaribus; sed à ligno aut lapide aut nuda humo exurgat in hostem. Idem faciat noster miles; non solùm orationum deliciis suauibúsque illius commonitionibus, sed difficilium vsu animum ad magna paret. nam vt multùm in suadelam possit oratio, facta tamen potentiùs inhortantur: illa ducit, hæc rapiunt, & languido vires animósque addunt ad magna. Sanè debiles non paucos corpore, assidua exercitatione indurari ac roborari videmus. Idem faciet mortificationis studium. inuigilabit proinde huic Superior, quo maioribus viribus, in hac spirituali lucta incursantibus vndique hostibus, indigemus. prudenter tamen ac moderatè:

ratè:vt ſuorum firmet, non frangat animos: à paruis primùm initiis, per mediocria ad magna ducet; vires ſingulorum metietur; ac præibit ipſe ſæpè, ac manu quaſi militem ſuum vt pater filiũ ducet. ſi viderit oneri ſuccumbentem; temperabit, minora imperabit: laudabit tamen conatum; ac ſi quid generoſius, ac tanquam ſupra fortunam egerit, ad paria aut maiora etiam prouocabit. Sæpè præmeditato & exſpectanti ac vltrò depoſcenti aſperiora iniungat, nec rarò præter opinionem ac exſpectationem quædam ingerat, vt è ſubitis diſcat quid animo reconditum lateat. Sanè *ſua ſponte*, teſte Dorotheo, *ad vilia quæque exercitia currere non eſt admodum magni profectus: quin etiam fieri poteſt vt inanis & vana ſit gloria. at cùm vile tibi aliquid ac contemptibile præcipitur, neque repugnas aut contradicis, ſed in omni manſuetudine & obedientia iuſſa capeſſis & facis, tum verè illud ſit ad profectum.*

In qua re non exigua prudentia opus eſt, vt diſpiciat Superior, quem

per hęc improuida exercitaměta ducat. neque enim omnium est. quare non postremam habeat antè per crebras vltroneas ac spontaneas mortificationes experientiam illius, quem per hæc inopinata, maximè si ardua sint, deducit. in quibus si senserit succumbentem aut reluctantem, frena remittat, & aliò cursum flectat. tẽtet deinde commodiore tempore, tótque repetitis interpolatísque vicibus rem aggrediatur, donec tandem militem suum subitis imperatísque his assuefaciat.

Quòd si quem repererit vniuersim ad imperia hæc omnia fortiter recalcitrantem, soláque oratione ac alta quadam mentis tranquillitate contentum, reliqua retrectantem aut refugiẽtem, sedulò periculorum monebit. ostendet orationem mortificatione destitutam, dęmonum ferè illusionibus patere, iudicij noxiã quandam tenacitatem ingenerare, obedientiæ freña excutere, aut sanè laxare, aliorum contemptum adducere, omnibúsque propè periculis

ſubiacere: Sanè qui in ſola oratione deliteſcit mortificatione neglecta, nec ſubeſſe, nec præeſſe tutò poteſt: ſed ſolitariæ magis quàm ſocialis vitæ idoneus cultor erit: in quo vitia non tam ſuperata quàm ſopita iacēt: accedat excitator,& exurgent etiam validiùs quæ latebant mala: cruda enim & in viridi ſuo robore tãquam in ſtabulo ſuo equi ferociam premunt,quam educti campo dato euoment.

Qui verò per mortificationũ varias exercitationes efferueſcētem animum, efferóſq; illius motus domuerũt,ad omnia natos arbitrabere. dura, mollia; aſpera,lenia;ardua,& facilia iuxtà habebunt: docti in omnem fortunæ ventũ vela flectere;paríque vultu quamcunq; incurſantē, ſecundam an aduerſam excipient.inſurgant cælo terríſquē minitantes tēpeſtates,hoſtes,exilia, verbera; ferent: & cum difficultatibus animos induent, vt illis quaſi per gradus creſcentibus increſcant animi, ac iiſdem paſſibus exurgãt.his omnia im-

perari possunt, omnia credi. delectātur nimirum arduis, & magnam gloriæ suæ partem putant, si difficillimis committantur. Idem euenire videmus militi, qui quo generosior, eo ardentiùs difficilia appetit, infima negligit vt virtute sua indigna, & contemni se arbitratur, si minimis componatur; gaudet arduis, in quibus robur ostentet; & exultat voluptate plenus, si ducis sui sententia dignus habitus fuerit qui per armatos hostes, per densata agmina, per circumstrepentes globos, per stridentia vndique tela, mittatur in mortem, gloriosiùs inter hostiles acies, quàm in lecto animam positurus.

Regularum omnium seria obseruatio.

Capvt XIII.

Regularum cōstitutionúmue obseruationi sedulò Superior inuigilet: cùm ab hac prudens in vno-

que Ordine gubernatio dependeat: sapientibus Maiorum placitis inhæreat, nec ad sinistram ab iis aut dextram deflectat. non gaudeat nouis à se inuentis, aut ab aliis mutuatis; sed fortiter primis quibusque institutis inhæreat. nec patiatur se quocunque etiam pietatis prætextu ab iis abduci. quantum enim ab iis deflexerit, tantum se sciet à proposito sibi fine aberrasse. singulis enim viuendi normam Spiritus sanctus peritissimus Ordinum ductor & instructor tradidit; præfixitque in auctoribus limites, quos transgredi, fatui, temerarij arrogantísque animi, plúsque de prudentia sua quàm de Deo fidentis signum est.

Nec infimis minùs quàm maximis incumbat Superior, certus regulas vtrasque à Deo prouenisse. pari proinde eas cura ac sollicitudine tuebitur; eo magis quo à minimis quibusque non à maximis Ordinum discrimina sumãtur: in his omnes propè pariantur. à minoribus disparitas nascitur. tanquam si quis eiusdem

generis vestes vario intertexat ornatu, à quo elegantiam & venustatem singulæ accipiunt. Et *quamuis in his non tanta vis salutis existat, quasi sine eis non sit salus, tamen transgressio eorum deformat Religionis decorem.* addit Bonauentura : *Cauenda est negligentia exterioris disciplinæ, cuius desertio signum est neglectæ conscientiæ, & interioris leuitatis.*

De sex alis, c. 3.

Cogitet deinde Superior à minorum neglectu ad maiora sensim delabi : ita à scintilla contempta flamma exoritur, & vrbes ab illa iam nullæ. à leuissimo morbo aut vulnere secuta mors, contemptorem suum in exemplum infelici exitu posteritati dedit. & tenuissimæ res quantam non rarò stragem familiis regnísque dederunt? vt plus persæpè à minimis, quàm à maximis periculi sit. hæc enim prudentior quisque refugit, neque facilè se in apertam improbitatē coniicit. minima dum nō timentur, incautos perimūt. sanè plus metuendus qui ex insidiis exurgit hostis, quàm qui armatus aperto decurrit

campo. Quare prudens Superior, licèt omnem hostem metuat, maiori tamen sollicitudine minimo inuigilabit; certus plus sæpè ab hoc periculi prouenire quo natura sua minor. maiora metus comitatur. ad ardua enim armamur; inermes ad minora decurrimus: quare inexspectata ab his damna accipimus. ita & rarior ab ingenti præcipitio lapsus est, cū periculi magnitudo cautiores nos reddat.

Omnibus proinde prudens Superior intentum animum habebit, si sibi, si familiæ, si Religioni consultum volet; memor eo magis minimo næuo corpus deuenustari, quo nobilius fuerit. nobilissima verò Religionum Ordinúmque corpora esse, nemo dubitare potest, qui singulari illa præ reliquis prærogatiua, Dei manibus in gloriæ suæ propagionem proximorúmque salutem delecta ac figulata cogitauerit. quo maiore in omnem partem sollicitudine aduigilabit Superior, dabítque operam, ne vitio, conniuentia, neglectu suo, non reparanda damna contrahat. nolo

morosum omnium exactorem, nolo tetricum ac fastidio plenum; prouidum volo, verbóque vultúque hilaritatem præ se ferentem. nolo perpetuũ in acerbioribus monitis, vt in singulis exurgat tanquam si de iugulo agatur. neque enim in omni morbo, sectionibus ac adustionibus opus. imò nunquam aut perrarò his opus, si principiis manum medicus admoueat. leni remedio initiis occurritur. non statim proinde exurgat Superior in iras; imò nunquam in illas exurgat. semper se medicum cogitet, qui, licet ægroti culpa malum contractum fuerit, non indignatur, aut acrioribus verbis increpat. medetur malo, amicámque manum morbo aut vulneri adhibet. Idem faciat Superior; nec semper, nec statim decurrat ad pœnas; dissimulet aliquando, ne ad frequentata callum obducat inferior, ne ruborē exuat. emendationis dux verecundia est. Quædam nonnunquam intacta transeat; quædam solo nutu corrigat; alia tanquam ignorata prætergrediatur;

in aliis sola maturioris; & ad seueritatem tendentis vultus compositione displicentiam ostendat. aliquando vniuersim aut priuatim per se aut alios moneat, per Confessarium maximè, aut si quem familiariorē è domesticis virum cordatum & fidum habeat qui deliquit. mirum quantū sæpè ad emendationem valeat, si inferior à Superiore ignorari errorem suum arbitretur. In paruis etiam delictis, si à pluribus frequententur, optima corrigendi ratio à publicis reprehensiōnibus sumitur, in iis quæ in aliorum oculis commissa sunt. docentur enim in paucis omnes. sed dexteritate quadam hîc opus ac suauitate, ne durioribus exasperentur, & pro emendatione exacerbatio sequatur, & incrudescat malum. quare rariùs etiā hoc remediū adhibēdum, ne eat in consuetudinem, & frequentia sua paulatim vilescat: minùs enim frequentata mouent, & venena etiā, si frequentaueris, in alimenta vertuntur; semélque depositus rubor magnam meliorum spem tollit. vt

non exigua circumſpectio neceſſaria ſit in eo qui mederi malo cogitat. temporis nimirum, perſonarum, ſociorum, loci, aliarúmque circumſtantiarum ratio habenda eſt. Et ſanè imperitiſſimus medicus ſit, qui in omnibus & ſemper ad ignem & ferrum decurret. perimit talis, non ſanat. Idem in Superiore cogita: nō eſt Superior, non pater, ſed dominus & iudex, qui ad ſeueriora remedia in minimis quibuſque deſcendit; qui nuſquam parcit; qui ſemper flāmas & ſecures intentat. Pater ſi Superior fuerit, paternam in filiorum delictis manum admouebit. indulgebit non rarò, ita tamen ne indulgentia licentiæ cauſſam præbeat, & iterare non pudeat quod indulgeri viderint. quare monebit Superior, ac puniet etiam vt pater: quòd ſi quando grauioribus medicamentis vtendum; filium tamen ſuum ægrum cogitabit, & ſe patrem. iuuare velit, non perdere; mederi, non perimere. etiam dum vrit & ſecat, vri ac ſecari filium cogitet; vt nonniſi in ſalutem ferro vtatur.

tur. quòd si quando iudicis persona assumenda fuerit, exuenda patris: clementia tamen sectionibus misceatur, vt hominem semper se meminerit; &, ni potentem manum iniiciat Deus, ad deteriora pronum.

Ac sæpenumerò in his omnibus satis erit, si inferiores intelligant, vehementer Superiori regularum etiam minimarum transgressionem displicere; maximè si illũ habeant amentque vt patrem: induunt enim tunc illi affectum filiorum, qui vel tenuem vitant offensionem patris. quem si in minimarum quarumcunque regularum seriã obseruationem ferri viderint, pari in illas affectu trahentur, vel hoc solo nomine, quòd in illas amantissimi patris sui propẽsionem senserint. vt satis non rarò sit ad omnium regularum fidam custodiam, si cùm in suis verum filialem amorem prouocauerit Superior, tum se regularum omnium studiosum ostenderit: maximè si exemplo ipse præeat. sequentur enim filij patrem; quóque amabunt magis, minus volent

lent offendere, plus imitari. amor imitationem inducit, offensionem cauet. hinc eorum quos amamus virtutem, adeóque & vitia imitamur. amantis hoc est, imbibit amati mores; nec ferè videt probi illi an improbi sint. ita cæcus omnis amor est, vt nec cogitantibus quidem virtutes vitiáque influant. credas amicos animos in mutua transfundere viscera, quidquid virtutum ac vitiorum habent; vt etiam externam corporis compositionem imitentur. propiùs fortiúsque etiam filij, amantissimi patris sui mores exprimunt. Eadem in inferioribus videbis: vt qualem Superiorem nacti fuerint, tales plurimùm illos reperias. vt omnium felicior successus, omnis benè constitutæ familiæ prudens. moderatio, omnis accurata regularum obseruatio, ab vno Superiore pendeat. neque quidquam facilius promptiúsque quàm sequi filium præeunte patre, maximè si ametur. Amor enim & patri veneratio debita, & offensionis metus, in seriam omnium obseruatio

tionem inferiores impellet. dũ enim nolunt offendere quem amant, parebunt imperanti; magis etiam ſequentur præeuntem, nec voce iam tãtùm, ſed factis magiſtrum, ducem, patrem. Quales proinde ſuos regularum omnium amatores Superior deſiderat, talẽ ſe illis præbeat. ſequentur, ſi illum ament, ſi patris loco habeant; deſtituent, ſi deſit amor. quin imò licet rem probauerint, non ſequentur ductorem. Nemo quem odit, imitatur, ne hoſtem magiſtrum ad virtutem habuiſſe videatur. amẽt, & ſequentur.

Hunc ſuorum amorem prouocet in ſe Superior. faciet ſi ſe in omnibus oſtenderit patrem. quod qui fecerit, quò volet impellet ſuos, etiam per medios ignes. Pulchrum nimirum per ardua parentem ſequi. faciet hoc quiſquis amabit. nihil enim durum amanti eſt: imò ſuaue omne durum amanti eſt. Hunc in ſe ſuorum amorem pari amore conciliet Superior. nec magnum eſt filios amare patrem; portentum eſt non ama-

re.

re: patrem ergo se statuat,& amabit: veríque patris induat viscera, veræ matris vbera, & non poterit non amare. Deum cogitet, illius in se supra patris matrísque affectum; & imitari non pudeat Deum. tales habiturus suos filios, qualem se illis præbuerit patrem: tales imitatores, qualem se dederit ducem. sequentur quò duxerit vt filij patrem matrémque. in regularum omnium seriam obseruationem ducet? validè sequentur, & generoso calcaru parentum vestigiis insistent. pulchrum nimirum filiis parẽtum vestigia premere, & iisdem passibus sequi præeuntes. sanè nihil facilius quàm imperare filiis, nihil promptius quàm obsequi patri. parentis gaudebit imperiis filius, si verum patrem nactus fuerit, qui nimirum in omni imperio parentis affectum prodat; vt quasi manu tangat filius patrem esse qui imperat, nõ dominum aut iudicem. hoc si euicerit pater, si sibi persuaserit filius, in beneficium imperata reponet, etiam pœnas, quas tanquam

in acrioribus morbis, acriora in ſalutem medicamenta hauriet, certus inualetudinem his depelli; nec indignabitur patri, vt nec medico, amarulentiora porrigi pocula, quæ ſcit in ſalutem porrigi. magis verò exoſculabitur illas manus, à quibus morbos pelli vulneráque curari ſenſerit, lætus de medicamēto, quia felix de valetudine, tali medicamento parata.

Spiritualium conferentiarum inter domeſticos inſtitutio.

CAPVT XIV.

HAbeantur decimo quinto die ſpirituales conferentiæ inter domeſticos, de iis potiſſimùm quæ aut obeſſe aut prodeſſe plurimùm inſtituto poſſunt. ac primò quæ ſperanda bona, quæue timēda mala ſunt pro propoſitæ rei conditione breuiter à ſingulis dicantur. recenſeantur deinde ſiue ad bona paranda, ſiue ad mala vitanda, remedia: proderítque demum exemplis ea illuſtrare ſiue

siue bonorum qui per virtutem ad summa peruenerunt; siue malorum qui per vitiorum gradus ad extremā præcipitia infelici exitu prolapsi sūt; siue illa petantur à veteribus, siue ab ipsa Religione recentibus, quæ ferè fortiùs mouent,& altiùs in animum dimittuntur.

Vt autem paratiores sint singuli, de re pomeridiano tempore tractanda, manè meditentur. proderit etiam si quis ex omnibus summa capita notet: sic enim magnum paulatim non magno labore thesaurum sibi parabunt, multorum aliquando consolationi, instructioni, animationi. Iuuabit etiam hæc conferentiarum frequentatio ad mutuam animorum inter se coniūctionem: coalescunt enim facilè animi per virtutum,vitiorum,bonorum noxiorúmque conferētias, accenduntúrque tanquam mutuis flammis, mutuísque vltrò citróque prolatis consiliis, nociturorúmque remediis tanquam mutuo fulciuntur auxilio.

Putarem verò conferentias hasce

in

in tres classes diuidendas, vt prima, è sacerdotibus, aut paulò pòst sacris initiandis; secunda, è iunioribus qui studiis incumbunt; tertia, è Fratribus constet: quòd maiora è triplici hoc ordine priuatim publicéque emolumenta sperem. nam si iuniores Scholastici ac Fratres sacerdotibus misceantur, è sola ferè sacerdotum auditione exspectari fructus potest: omne enim tempus dicentibus illis elabetur, & verecundia iuniores Scholares, magis etiam Fratres à dicendo deterrebit. si disiungas, temporis sat erit omnibus, crescétque inter pares animus, rubore pulso, singulíque inueniẽdis quæ in medium adferant, operam conatúmque impendent; cùm enim rogandos se sciant, parati accedent, & audebunt inter pares cogitata adferre. longè deinde accõmodatiora singulorum ingeniis, eruditioni, exercitationibus, iudiciis, propensionibúsque ab eiusdem conditionis proferuntur. quòd si rem etiam ab affectu metiamur, dubitari non potest, quin sui

ordi

ordinis, quàm promiscuè omnibus misceri malint.

Et occurrere in spiritalibus his conferentiis ea possunt, quæ non expediat in omnium aures effundere. plurima namque pericula damnáque è variis rebus metuenda sunt quæ consultius sit à pluribus ignorari. cognita enim sæpe ad non tuta propellunt: non fecissent ignorata. Accedit, sacerdotes pro varia sua eruditione ea dicere, quæ altiora ferè profundioráque sunt quàm quò attingant Fratres.

Consultum verò fuerit singulis hisce conferentiis Superiorem ipsum præesse; plus enim auctoritatis illis accedet, magísque seriò instituentur. certiùs etiam suos quàm quisquam alius consilio iuuare Superior poterit: propiùs etiam ad cor, cum vnoquoque ordinum agere, singulis ea proponendo, quæ cuique imprimis vtilia ac necessaria sunt. quæ si omnibus præsentibus adferret, ruborem non rarò, fructum nullum eliceret. interspargi namque non inuti-

liter

liter aliquando à Superiore monita possunt, quæ Confessarios, Concionatores, reliquósque sacerdotes tangant; ea etiam quæ solos iuniores studiis intentos: quæ vtiliùs à Fratribus ignorãtur. cognita enim prodesse, ignorata obesse non possunt; maximè cùm damna meritò in mulierum confessionibus, ægrorum visitationibus, iuuẽtutis familiariore consuetudine timenda narrantur, exempláque siue vetera siue noua in terrorem & cautelam recẽsentur. Hæc enim prudentiam parãt, profuturum timorem ingerũt, prouidósque cautósque seriósque reddunt, fiduciámque nimiam sui in hoc sexu frangũt ac deprimunt; præsumptionẽ arcent, salutarémque roboris, virtutúmque suarum diffidentiam iniiciunt; docéntque nulli in hoc sexu fidere, nulli credere; omniáque ab illo profecta timidè pertractare; vultum, oculos, verba, mores, ornatũ, colloquia, sub quocunque prætextu, suspectissima habere, & vt præsentissima venena circumspicere. in quibus multa
tutò

tutò ingenti bono Patribus, Fratribus verò nullo emolumento dici possunt; damno etiam non rarò maximo. vt proinde consultius longè videatur ordinum discrimina in spiritalibus conferentiis seruare.

Aliquid, non diffiteor, laboris ac molestiarum Superiori accedit. sed quæ potest patri in filiorum salute molestia creari? si plus sudorum, plus fructus est. labor terret? emolumenta recreent. & quantus labor est si commoda cogitet? præmia deinde cælo reposita recenseat, & pudebit laboris, cùm illorum magnitudinem intuebitur. quin imò gaudebit laboribus, cùm se patrem matrémque cogitauerit, sudorémque omnem filiis Deóque fundi.

Conferentiæ verò ita instituì cum Fratribus poterunt, vt vna septimana exhortatio ad illos habeatur de rebus generi vitæ illorum conuenientibus; altera verò de eadem re conferentiæ. in quibus singuli dum cogitata proferunt, animandi collaudandíque sunt. cauendum verò tunc

tunc si vnquã aliàs, ab omni duriore & acriore agendi ratione; sed suauibus lenibúsq; verbis iuuandi vt paulatim assuescant, crescátque illis ad dicendum animus. Solet enim talibus ad virtutem excitari mẽs humana; & quæ trepidabat ad aspectum, audet etiam congressum vltrò exposcere. ita balbutientes & ad singula propè verba auditoré sque rubore percussi, assiduitate promptitudinem audaciámque induunt. crescit enim animus roboratúrque consuetudine. Idem in omni arte reperies. à tenuibus initiis ad summa conscenditur. & ille modò inter magistri manus trepidus, etiam doctorem suum prouocare non erubescit. nihil nimirum tam arduum durúmque, quod vsu non mollescat.

Ingentem deinde conferentiæ hę Superiori subditorum cognitionem parabunt; & quod plurimis annis consequi difficillimum fuerat, pauci menses docebunt. Neque verò res alia magis ingenij promptitudinem, iudicij maturitatem, instituti amo-

rem,animarum zelum ostendet.quę res plurimùm ad prudentis gubernationis directionem proderit. Mutua deinde inter earundem conferentiarum socios cognitio crescit;dũ intima recluduntur, & quo propè quisque feratur spiritu, retegatur, omniúmque auribus exponatur.

Assuescunt demum singuli seriis & Religioso dignissimis colloquiis;nihilque promptius est, quàm non tantùm domesticas recreationes,sed & colloquia cum externis piis sermocinationibus permiscere. semel enim excitata mens, & mutuis hisce incitamentis tanquam calcaribus ad maiora cælestiáque prouocata,quiescere non potest:diffundit se in proximos, & vbicunque occasionem tanquam terram bonam nacta est, non prætermittit profutura semina spargere magno sępè animorum bono:vnde non raró fructus exurgunt quales ne sperare quidem quisquam audeat. Quo verò sæpiùs hę conferentiæ iterantur,eo plus etiã singulis accrescit animorum & virtutis, fœ-

cun

cundiúſque ſpargunt quæ tam diuite ab vnoquoq; fonte hauſerũt:domúſque paulatim tota,recreationéſque paribus aſſuetæ colloquiis, plus piarum ſanctarúmque veterum Patrum more collationum , quàm recreationum referunt veſtigia.quibus aſſueta iuuentus pulſis ſæcularibus vanitatibus ſolam pietatem vultu, voce,oculis,moribus, totáq; corporis compoſitione,ſuo aliorúmq; bono ſpirabit. & quod aſſiduo labore perpetuiſque Superiorum monitis obtineri non potuit , nullo impellente ſponte eueniet. tantum conſuetudo in quamcunque partem poteſt. quam ſi in meliorem inflexeris, optima quæque meritò exſpectanda ſunt , magno Religionis proximorúmque bono.

Denique conferentiarum harum ſpiritaliũ aſſiduitas ac frequentatio magnam meditationum per diſcurſum faciendarum facilitatem dabit; è quibus ampla; fertiliſque materia piorum affectuum naſcitur. adeò vt ad meditandum rudes, atque ad in-

uentionē, steriles, felicibus hisce subsidiis fœcūdentur: paulatímq; similes modos combibant, quorum exēplo promptiùs alia reperiant, quæ pari in alios postmodum facilitate, felicitate, fœcunditatéque dissemi-nent: fortunatissimóque euentu, ac insperata vbertate, centupla nimirū fœneratione effundant. Ita censuit in his omnibus magnus Claudius Aquauiua noster; cuius viri prudentiam omnis posteritas loquetur. quē in omni hoc volumine ducem me sequi lubens volénsque fateor; quo etiam ductore securiùs pedem figo, calamum stringo. & monere etiam audeo, & magni parētis vestigia premens in generosam illustrium monitorum semitam prouocare.

Hebdomadaria Fratrum allocutio.

CAPVT XV.

SIngulis septimanis cum vnoquoque Fratrum agat, ita distributis per hebdomadam diebus, vt singuli præ

præſciant quo die Superiorem conuenire debeant: agátque cum ſingulis de profectu eorũ in ſpiritu, de valetudine, de munere quod obeunt: ac ſicubi deflexerint, moneat, hortetur, animet, remedia præſcribat: vix credi poteſt quantum hebdomadaria hæc collocutio momenti allatura ſit ad tranquillandam domum, mutuámque pacem conſeruãdam. nã cùm magna pars domeſticæ tranquillitatis à Fratrum Religioſa viuendi muniáque ſua obeundi ratione pendeat; hæc verò ratio nullis modis foueri magis àugeríque poſſit quàm vigili Superioris ſollicitudine ac paterna cura, quæ in hebdomadaria hac ſermocinatione maximè elucet; perfacilè Superior impetrabit vt religiosè, ſtrenuè ac pacatè ſua peragant: quod vbi conſecutus fuerit, mutua reliquorum domeſticorum pax, amor, beneuolentiáque nullo negotio ſequentur.

Et ſanè frequens hæc collocutio vel ſola ſatis erit ad Fratres in officio continendos. quod quantum ad

pacatam totius familiæ gubernationem momenti adferat, perfacilè intelliget quisquis propiùs viderit in manu ferè Fratrum esse; quæ ad trãquillandam turbãdámque domũ cũ primis faciunt. qualis non inter postrema temporalium rerum administratio est; quæ maximam secum vt curarum & sollicitudinum, sic etiam domesticæ trãquillitatis partem trahit. neque ferè in vlla re alia plus ad turbandos conciliandósque animos materiæ reperies; adeò vt benè, prudenter, pacatéque qui temporalia composuit, longè certissima tutissimáque spiritualium fundamenta posuisse non iniuria censeri possit. Facilis enim ad mutuam animorum coniunctionem, ad parendi promptitudinem, ad venerationis excitationem, ad regularum obseruationem via est, si strata per sapientẽ felicémque temporalium rerum administrationẽ semita est. hac enim cura sublata, leuatíq; hoc onere Superiores, non magno molimine fortunata manu spiritalia seminabunt,

quæ

quæ diuite domum messe beabunt. resectis enim iis quæ magnam oblocutionum segetẽ subministrare, Superiorúmque animos sollicita anxietate in diuersum rapere consueuerunt, non magno conatu, ingẽti animorum tranquillitate, spiritualia firmabuntur, cùm & totos se his Superiores impendent, cura illorum liberati; & subditi è temporalium rerum sordida tenuitate, aut improuido earumdem delectu imprudentíque administratione, murmurationum oblôcutionúmq; caussam nullam habebunt.

Accedit, Fratres plurimis adiumẽtis carere; quibus Scholastici abundant. institutio, eruditio, exercitatio, educatio, libri, doctorum consuetudo, magnum virtuti lumen pręferũt, quibus ferè Fratres destituuntur. quid? quòd ex se, vt ita dicam, Scholastici virtutum magistri sint, Fratres ex aliis, à quorum perpetuò propè ore, ductu, institutionéque pendent. occupationes deinde Scholasticorum ita piis quibusq; rebus permistę

sunt, vt in omni ferè exercitatione aliquid interspargatur pietatis. Siue enim iuuentutem erudiant, aut confessionibus excipiendis, aut habēdis concionibus ac catechismi explicationibus distineantur, siue ægros, morientes, mœroribus aliisque calamitatibus oppressos solentur, consiliis iuuent, dissentientium animos componant; siue studiis denique vacent, plurimum his omnibus permiscetur quo mentem pascant & erudiant, séque ipsos ad virtutum studia excitent, varióſque pro re nata cælestes affectus induant: vt dum alios instituunt, monent, hortantur, consulunt, se ad eadem prouocent; virtutem laudant, vitia auersantur, Sanctorum, magnorúmque in vtraque fortuna exemplum proponũt, fiduciam in Deũ accendunt, prẹmia pœnásque vitæ alterius, felicémque in illis infelicémque æternitatem narrant, sibi referant. vt verum illud vetus sit, In quàm partem alium vis flectere, te priùs flecte; affectúmque prior indue, quem alteri imprimas.

nemo frigidus æſtum calorémque, nemo calens frigus afflauit alteri. Hinc fit vt cùm Scholaſtici excitandis proximorum animis,& ad virtutem impellendis, ac à vitiis deterrendis occupentur, magnam eoſdem in ſe affectus concitandi cauſſam habeant; qua ferè Fratres ſpoliantur: vt proinde maiori cura ac molimine in his opus ſit: longéque plus in continendis his, ac in pietate ſanctimoniáque perficiendis, laborandum Superiori ſit. cùm enim propriis ac quaſi domi ſuæ natis ſubſidiis careãt, ab aliis mutuare illa coguntur: à nullo verò certiùs tutiúſque quàm à Superiore tanquam patre. quos cùm ad orationis mortificationíſque amorem ſtudiúmque Superior impulerit, reliquos natura exercitationéque ad eadē pronos ac currentes, nullo negotio incitabit. Fuit hæc mens Aquauiuæ noſtri, magni per omnia viri. de quo hoc poſſumus: Incertum, pietate an prudentia vicerit. rerum ſanè geſtarum gloria, conſtantia, animíque inuicti robore, inter Ordinum

primos non immeritò numerandus. In quo vno cùm plurima propè supra fidem admiranda, tum nihil mihi ad laudem maius, quàm in tanta pietate, ac cum Deo, æternísque perpetuo quodam nexu ac contubernio, tantam humanarum rerum futurórumque fuisse prouidentiam; in tanta generis munerísque dignatione, benignitatem ac modestiam; in tanto aduersantium turbine, tot non vna cæli parte fluctibus dirum sæuientibus, securitatem animúmque incursantibus maiorem; in tam crebrò densata negotiorum mole, celeritatem; in tam præcipiti rerum varietate, mentem sibi semper constantem præsentémque, nusquam variũ, semper sibi similem, nusquam trepidum, semper fortem, nusquam consilij inopem aut incertum, aut irruentibus minorem, semper Superiorem. nunquam illi in tanta varietate & mole interrupta quies, deiectior animus, semper pacatus & robore suo plenus, cùm in vno Deo æternorúmque exspectatione spem

om

omnem poneret; concreditæ sibi à Deo Societatis amātissimus, pro qua si bonus pastor sanguinem funderet felicissimum se arbitrabatur: omnibus denique semper & vbique parens, quos tenero quodam affectu, & tanquam vberum deliciis prosequeretur, maximè orationi & mortificationi deditos, & quos in aduersis & pro Religionis integritate inuictos stetisse compererat, nullis potentium minis aut præmiis flectendos, nullis frangendos.

In suorum recreationibus spectator, non actor sit Superior.

CAPVT XVI.

IN quibuscunque domesticorum recreationibus spectator potius quàm actor illarū Superior erit: nec facilè se committet illis. nam vt in vario genere plurimùm possit, superari tamen palàm ab inferioribus non vna in re durum est. hanc de se victoriam quæ ad minuendam vene-

rationem nata est, fugiet quisquis sapit. Quare in ipsis etiam diurnis recreationibus non facilè in disputationem cum suis de quacunque re proposita veniet Superior: neque enim pronius quidquam quàm quædam ab illo ignorari. siue enim de historia veteri recentíque agatur, siue de oratoria & poëtica facultate aut linguarũ peritia, siue de Mathematicis, Philosophicis, Theologicis, aliísque studiis mentio iniecta fuerit; cauebit seriò ne huic se scientiarum luctæ committat Superior, è qua non magnam laudem, damna referre potest magna. nam & vicisse inferiores non magnum, & superatũ fuisse non leue est. Et verò conceptæ de se opinioni detractum it fortiter; infringendísque imperiis non vltimã caussam præbet. quare in priuatis ac domesticis etiam recreationibus magis cum paucis quàm cum plurimis verba faciet. ac licet consultum fuerit in eadem recreationis area Superiorem non rarò esse, testem nimirum ac moderatorem agendarũ rerum, per-

raro

rarò tamen se turbæ immiſcebit, ne, vt in promiſcua miſtione vſu venire conſueuit, diſputationem aliquam ingredi cogatur; néve aliorum calore dictionis illius curſus intempeſtiuè interrumpatur, aut narratis ab eo derogetur; aut in acriora verba ſuorum feruoribus excitatus prorumpat; aut denique ex imprudenti alicuius zelo, aut innato contradicendi aut ſcientiam ſuam oſtentandi ſtudio, audiat cum rubore quæ audire non deceat. Quòd ſi contigerit fortiùs illum, minúſque compoſitis ad religioſam modeſtiam verbis ſententiam dicere, opinionémque ſuam tueri; non minimùm de nominis æſtimatione periclitabitur. ſemper autem verbis ita per omnia compoſitum eſſe, vt nec modeſtiæ, nec maturitatis limites egrediaris, optari poteſt, ſperari prudenter non poteſt: maximè ſi in Superioris ſententiam ardentiùs inferiorũ aliquis inſurgat: quod perſæpè in promiſcuis hiſce recreationibus euenire conſueuit. cùm enim familiaritas omnis aliquid

in-

in maximo etiam viro de concepta nominis opinione decerpat; consultum tuendæ auctoritati videtur, à promiscua hac familiaritate quàm remotissimum esse.

Patres imitetur Superior prudentiores, quos in filiorum conspectu temperare sibi ab omni effusiore lætitia videmus, ne profusione hac patris exuisse personã, filiorúmque ac pariũ induisse meritò videri possint. quæ res cùm in contemptum paulatim parentes adducat, seriò ab his quisquis sapit, abstinet. Faciat idẽ Superior, siue auctoritatis tuendæ caussa, siue filios in officio ac veneratione continendi, siue denique vt filiali quodam metu ab illicitis terreantur; dum serij parentis oculos maturitatémque venerantur. Hinc illud est Gregorij: *Raro sit in publico, frequẽs in secreto, vt quò rariùs aspicitur, deuotiùs veneretur.* Et illud Suetonij: *Vt vitato assiduitatis fastidio auctoritatem absentia tueatur.* Hinc nimis verũ illud in Pericle Plutarchi: *In familiari consuetudine ægrè custodias illud opinionis de te*

augu

augustum. Et illud Apuleij: *Parit conuersatio contemptum, raritas conciliat rebus admirationem.* Ita omniũ opinione venerationem & auctoritatem concisa ac moderata abstractio conciliat: proiicit illam familiaritas nimia. vt nunquam parianda sago purpura sit, ni depurpurari velis purpuram. suis singula limitibus arctanda, nec supra cothurnum, nec infra, nec candida luteis nimiùm miscenda. perit decor & venustas. moderabitur quisquis sapit, & familiaritatẽ maturitate temperabit, vt neque hæc illi, nec illa huic quidquam detractũ eat; nec diffidentiã matura familiaritas, nec familiaris maturitas contemptũ pariat. medius in his delectus prudẽtissimus certissimúsque in omni imperio fuit, eritque semper. Seueram secessionem & barbarum illud, *Non videri*, non probo: nec plebeium illud, *Misceri omnibus & semper.* fastidiosum Demetrium & Caligulam accepimus, & vtrumque imperio pulsum, hunc etiam vita. miscebit infima summis prudens Superior,

rior, & mediam tenebit viam, vt nec ad infimas se familiaritates abiiciat, nec ad fastidiosam se solitudinem conuertat.

In domesticis recreationibus iuniores Fratrésque senioribus permiscendi, illorúmque deambulationibus senior aliquis sociandus.

CAPVT XVII.

IN recreationibus domesticis expedit nec solos semper iuniores, nec Fratres solos esse, sed misceri sacerdotibus; quorũ exemplis & piis narrationibus, morúmque ac totius corporis compositione & maturitatẽ, auocentur à sæcularibus ac vanis, magísque seriis Religionéque dignis assuescant. proborum ferè improborúmque consuetudo ad bona maláque dux, comes & magister est.

Proderítque hæc mistio plurimùm ad domesticam coniunctionem: ne, dum singuli suis tantùm associantur, de

desuescant aliis; nec vnius iam corporis membra, sed variorum censeantur. Proderit denique hæc permistio ad inlatentes animorum affectus certiùs cognoscendos; qui se vel maximè in recreationibus produnt, quorum cognitio Superioribus in primis vtilis, ac ad prudentem gubernationem necessaria est.

Quo etiam vel solo nomine recreationes retinendæ videntur, tanquam inlatentium affectuum indices. neque enim vsquam se certiùs intima quæque produnt, & in apertum prosiliunt bona maláque, quàm dum mutuis prouocantur candoribus, effundúntque illecti aliorum libertate & exemplo quæ pectoribus claudebantur. neque res vlla maiora virtutum vitiorúmque documenta dedit, quàm cum libertate concessâ, in apertum, equorum instar stabulo eductorum, prosiliunt campum. Inter vincula & compedes quis robur ostendet? quis equi generositatem virésque in stabulo suo, & ante ignaua cognoscat præsepia? educendus

est,

est, si virtutis roborísque experientiam quæris:si,quid cursu,quid saltu valeat,doceri velis. Idem in homine vsu venire solet. Laxa nonnunquam fræna, & educ in arenam, videbis quid sperare possis; quid timere debeas. educit illum permissa quædam animi corporísque, quod in recreationibus euenire solet, liberior potestas. quam qui perpetuò stringit, nec fræna laxat, nec calcaria ponit; calces vereri debet, & reluctátia terga & ora, & sessoris denique excussionem. in libertatem nimirum se vindicabit seuerior astrictio, coacta imperia, aut sanè in apertũ prorumpet oblocutionum campum. & generosior etiam quisque è rigidiore minutissimorum exactione exasperatur, abítque in perpetuum quendam languorem, pristiníque degener vigoris, nauseabundo similis, ignauiam posita virtute amplectitur, aut cum onere vitam proiicit. Mediocritas semper laudata: & laborum quædam intermissio, robori parando, fouendo, augendo, ab omni

prudente moderatore in fessarum virium repastinationem semper concessa, & imperio etiam reluctantes compulsi, permiscenda nimirum dulcia amaris, læta tristibus, oleum vino.

Nunquam verò soli iuniores extra vrbem recreationis caussa mittendi; addatur ferè socius aliquis è Superioribus aut maturioribus sacerdotibus; cuius virtutis, maturitatis, modestiæ, temperantiæ certa documenta exstent. neque enim facilè tali inspectore, teste ac moderatore, pœnitenda committent; aut ad non religiosos seculíve mores prosilient. sanè nullâ re religiosi faciliùs collabascunt mores, quàm irreligiosa recreationum effusione. moderatam verò maturitatem in illa ætate sperare, vix prudentis est, humanáque humano more metientis. adsit proinde aliquis qui efferuescentem ætatem cohibeat; qui musto adhuc redundantia hæc vasa comprimat, ne terminos suos transiliant. Sanè nihil facilius quàm in quadam morum

religiosa maturitate iuniores cohibere, si moderator adsit, & quem revereantur, habeant ductorem: nihílque difficilius quàm sibi permissos, moribus religiosos sperare; cùm necdum ad viuum resectæ consuetudines prauæ, necdum radicitus euulsi habitus mali. nec pronius quidquam quàm succrescere zizania in amica sibi terra. assueuit illa talibus, siue vitio suo, siue ex interspar so maligno semine. quare perfacilè ad priora delabitur. & semen etiam bonum, nisi vigilans accesserit cura, cum agro suo siluescit, & à primæua probitate sua degenerat. Ita fœcundissimus licèt ager, perpetuam culturam, rastrósque & aratra poscit, ne fœcunditas illa in noxias protuberet fruges, in spuria germina, in adulterinos frutices.

Aduigilabit proinde Superior, nec manum à cultura retrahet, eo magis quo propinquiora damna sunt: quæ in agrariis ac suburbanis recreationibus nón immeritò timeri debent, cùm laxatis quasi habenis liberior

cam

campus conceditur. Tunc enim se prauæ animorum propensiones è somno quo tenebantur, excitæ, prodeunt, & liberiore decurrunt pede. quod enim altè defossum latebat, hîc in apertum prosilit. suspenduntur nimirum ædium vestibulis merces, quas arca recluserat: intus ne quære, vacua domus est; thesauri foris ostentantur. ibi leges quidquid solers custodia texerat. Benè à Philosopho dictum: *Loquere adolescens vt te videam.* certiùs etiam posita maturiore disciplina, animum inter contubernales effunde, vt te agnoscam. Neque cognitionis certior via est. sed neque pronior ad veteres mores semita est. Cauebit quisquis commissum sibi gregem tuebitur, quisquis paterno prosequetur affectu. nam sæpè vna recreatione, die vna, plus imbibitur praui moris quàm multis mensibus non indiligens cura expellat. & adhæret in omnem non rarò vitam quod vna dedit hora. ita altè noxia immerguntur; bona ferè in superficie natant,
nec

nec facilè ad ima descendunt. vt magno in his frequentíque conatu ac diligentia vtendum sit. in malis vel vidisse semel satis est. venena cogita, quæ non hausta tantùm, sed tacta perimũt. medicaměta vt prosint, combibenda sunt. nec semel hausisse satis est, iterãda sunt. ita validioribus in bonis opus est rastro, vomere, ligonibus, sudore. noxia sponte nascuntur, & nulla manu semina spargunt, vt nil opus sit aratro, aut rustica manu. ad deteriora enim fœcundus omnis ager est. Eadem in animorum agro reperies. proscindenda hæc terra est perenni cura & sollicitudine, vigili labore, & indefesso studio, noctes iungendo diebus: ac nusquam ac nunquam parcendum est, vt optatos fructus referas. si vel paululùm intepueris, quasi centupla fœneratione fœcundiùs exurgunt mala, quæ etiam dormientibus innascuntur. quare inuigilabit Superior, & iuniorũ recreationibus moderatorem adhibebit serium ac maturum; ne inimicus homo optimæ

ſementi ſuperſeminet zizania,& annorum ſæpè non paucorum labor vna die pereat, vnáque eludat exterátque hora multorum annorũ ſpem magnam; fallátque exſpectationem tot antè annis conceptam laſciuior vna recreatio. Credi non poteſt quantà è minimis damna naſcantur: quàm ſæpe in Religioſo minùs caſta verba, minùs pudica lectio, laſciuior oculus, liberior prolocutio, effuſior menſa, plurimorum annorum laborem depaſcant; adeóque nonniſi cum vita ponantur. vt vel ſemel non audienda inaudiſſe, non videnda, legenda, vidiſſe, legiſſe, in ſexageſimum frequenter annum moleſtiam pariat. tam tener omnis religioſus animus eſt, minimo læditur. ita nobiliſſima quæque minimis iniuriis ſubiacent, tenuíſque næuus in venuſtiſſimo corpore magnus eſt. vt magna in nõ magnis Superioris prouidẽtia neceſſaria ſit: nec parua tamen cenſenda ſunt, quæ magna ſecum damna trahunt, quo fortiùs talibus Superiori inuigilandũ eſt, vt omnem

peri

periculorum occasionem de medio tollat; ne damnorum auctor meritò habeatur, cuius illa neglectu illata sunt.

Vitiorum prauarúmque consuetudinum mores, quibus à Superiore mediis superandi sunt.

CAPVT XVIII.

GRauis hic non vltimorum in Religione error est, quo magis prudenti manu opus est. & ferè optimas quasque mentes, Religionis zelo accensas, ac tanquam in pietatis quadam fornace excoctas, mortificationísque in primis studio extritas, orationéque excultas, occupat hic error. dum enim præferuido perfectionis suorum calore incensi, ad summa feruntur, omnis illis mora longa est, dies annus, hora mensis est. neque tam quibus ipsi passibus cælesti ductrice manu ad summa virtutum peruenerint, quàm virtutum consecutionem intuentur. & dum æstuantes

æstuantes ardoribus, calidè virtutem amant, vno quasi in aliis iactu seminatam, natam, educatam, adultã vellent; vt odisse videantur feræ naturæ molimina, quæ immissa terræ semina, tarda perimit manu, vt fœcundiùs resurgant in herbam, in culmum, in spicam, in florem, in maturitatem, in messem, in horrea. vellent nimirum primo iactu in caulem, in fruticem, in arborem, in folia, in florem, in fructum mensis maturum surrexisse; quasi quod oriente sole seminatũ occidente meti possit. Indignabuntur illi etiam vineæ cultoribus, tot fossionibus, firmamentis, putationibus, ductibus tanquam figulatione vitem educentibus. iam cùm vidẽt hanc hieme tota in ignauo otio consepultam, ac ne vere quidem niuibus gelúque pulso, nisi adulto admodum exurgere, trepidãtémque in flore suo, pruinas, ventos, imbres, aurámque rigidiorem, prolémque diffusis vndique pampinis contegentem; impatientes moræ, Autumni tarditatem, tardásque æsta-

tis fornaces lentósque ignes accusant. vno nimirum illi die vites, pampinos, flores, botros supremámque autumnitatẽ præpostero naturæ ordine apprecantur. & dum cæco in maturitatem amore rapiuntur, quidquid intercurrit temporis sæculũ arbitrantur. & amant illi etiam pascua, siluas, hortos. sed rigantes fœcundantésque prata raro stillicidio pluuias, aut hieme tota insidentia fertili fotu flumina, tardáque nemora, & nonnisi nepotibus sata, tótque subfossionibus ac stercorationibus impinguandos hortos, vt grato aliquando odoratóque flore dominum beent, auersantur. sata, nata, facta, adulta momento vellent. quasi si quis indignetur concipi, foueri, nasci, lactari, educari prolem; illiúsque iuuentutem, adolescentiam ac virum denique suum exspectari.

Grauissimus omnino error, fatua vota, at nonnisi in domini caput ruitura. vnam voluit qui potuit Deus vniuersi machinam, nullius præter conditoris sui indigam, verbo edu-

ce

cere, formare, firmare. Vt quo momento verbum, eodem cælum, maria terræque ſtarent, reliqua auctibus ſuis, per ſtata decretáque ſpatia protrudi ac ſuccreſcere imperauit. vt ſtolidum planè ſit æquari velle Deo, & dicta facta putare. ita etiam videmus illius nutu è Saulo Paulum natum, è peccatrice Magdalenam, è Publicano iuſtum, è telonio Apoſtolum, è latrone paradiſi heredem. ſed hæc manibus illius figulabantur, qui verbo omnia ſtatuerat.

Sequetur ergo naturam ducem Superior, poſitóque imprudenti calore, patienti manu ſerotinos potiùs perennaturos fructus quàm præcoces, & nocte vna alteráve natos, totidémque aut paucioribus morituros ſperabit. ſequetúrque, curationum peritum medicum, qui non ſtatim ad ferrum ac igne decurrit. extrema hæc remedia ſunt, & ab vltima deſperatione nata: mollibus primùm malum lenit, medicamenta mitiora porrigit, nocituris antè humoribus

in eductionem paratis; nec ad potẽtissima venit, nisi clementioribus antè tentatis. nam qui à validissimis curationẽ auspicantur, antè plurimùm interimunt quàm medeantur. ac si quid prosperè eueniat, fortuitũ est, aut naturæ debetur benignitati ac robori, non peritiæ curantis. prudens medicus omnia priùs experitur, quàm ad vltima, interemptura aut sanatura descendat. & si moram malum patiatur, à leuissimis omnino initia ducit, à mollioribus non rarò frictionibus, amico balneo, dulcibus fomentis, odoratis functionibus, victus quadam potúsque prerogatiua, electibilibus pulmentis; otio etiam somnóque indulget; honestísque oblectationibus, & ad hilaritatem compositis sermocinationibus, morbúmque ac illius fastidia leuantibus, ægrum demulcet. quòd si pertinax perstat malum, ad paullò generosiora decurrit: quibus si morbi grauitas resistit, acriora admouet: tãdémque post omnia nequidquam tentata, ad summa, non tam volun-

tate ſua, quàm mali improbitatę lentáque peruicacitatę delabitur.

Faciet idem animorum medicus, & qui internarum infirmitatum, voluntate ſua an aliena, medicationem ſuſcepit: à mitiſſimis auſpicabitur, nec ad validiora niſi per leuia tranſcendet. ac ante omnia Superior, cui animarum cura commiſſa, operam omnem dabit vt ametur. Vicit qui ſuorum ſibi beneuolentiam comparauit. hæc enim amorem, amor fiduciam, venerationem, æſtimationem conciliabit. amorem verò hunc comitate, morum facilitate, paterno affectu, matris vberibus, condolentia in malis, laude in proſperis parabit. nemo autem ſibi illum moroſitate, tenacitate, triſtitia quadam vultus, frontis perpetua corrugatione, duritia in infirmos ac laboribus extritos, immititate in ſuos comparauit. ad timorem hæc animúmq; ſeruituti ac triremibus natum, non ad amorem ducunt.

Et ſanè ſi Chriſti noſtri imperia cogitemus, nunc agricolę, nunc vini-

tori,nunc pastori,nunc gallinę,nunc matri,nunc sponso se componentis; perfacilè videbimus quales illius exēplo induendi nobis affectus sint. Vetat arcétque domini ac magistri inter discipulos nomen. quid? quòd famulatum ipse venerit: ac filio quem virgine vtero clauserat edocta mater, ancillatum in Elizabethæ domo.& magistrum imitatus Apostolus, omnibus omnia factus est,vt omnes lucraretur. sed & suos in vindictam & cælestia fulmina exurgentes, compescuit Dominus. & roganti Apostolorũ Principi septiésne peccanti ignosceret,reddidit, *Nō septies,sed septuagesies septies.* & nescio an non hac quadam interrogationum duritia, & immiti parúmque humanarum fragilitatum memori viam sibi ad ternam in ancilla negationem strauerit, vt ex se iam fieret, vt lapsuum,ita commiserationis magister? Sed & in parabola de suffodienda arbore, & anno illi fouendæ concesso, qua in animarum curationibus voluntate fuerit, planissimè osten

ostendit. Iam cùm in muliere post deperditæ drachmæ recuperationẽ; in pastore, humeris aberrantem ouẽ, leue quia gratissimum post errorem onus, deferẽte, gaudia enarrat; quid nisi ingentem benignitatis sinum expandit, & exemplo suo in mansuetudinem prouocat? Imitabitur Superior. errare sub hoc magistro non potest. quid? quòd tantum erret quãtum ab huius moribus decedit. Benè & doctè in rem nostrã Anselmus: *Dic, quæso, si plantam arboris in horto tuo plãtares, & mox illam ex omni parte ita concluderes, vt ramos suos nullatenus ostendere posset, cùm eam post annos excluderes, quales putas ramos extenderet? profectò inutilis arbor, rugosa, & gibbis plena, ramis suis incuruis implexa. Hoc vtique facitis, ô vos puerorũ magistri, de pueris vestris, qui plantati sunt per oblationem in Ecclesiæ horto, vt crescant & fructificent Deo. Vos autẽ in tantũ terrorib. minis & verberib. vndiq; illos coarctatis, vt nulla penitus liceat sibi libertate potiri. Itaque indiscretè oppressi, prauas & spinarũ more perplexas* *Lib. de similit. c. 177.*

cogitatones infra se congerunt, fouent, nutriunt. vnde fit, vt quia nihil amoris, nihil pietatis, nihil beneuolentiæ circa se in vobis sentiunt, nec illi alicuius boni in vobis, sed quidquid est odij, impietatis, maleuolẽtiæ postea spẽ habeãt. Contingit itaque miserabili modo, vt sicut corpore crescunt, sic & in eis timor tantùm & inuidia, & suspicio omnis mali crescat, ex vobis semper proni & incurui ad vitia, secum præmeditantes aut quomodo vestras insidias & machinationes valeant euitare, aut deinde sæculo reddere.
De adolescentibus voluntaria oblatione in Religionis horto plantatis illi verba. in quibus nimiã coactionẽ ac seueritatem improbat; amorem ac beneuolentiam probat: ex illa suspiciones, timores, impietatem, inuidiam, odia, vitia denique omnia nasci tradit, liberiores etiã oblocutiones, & inimicas Religioni apud externos narrationes, quibus vniuersum nomen bonũ miserè profunditur. ita fit vt seueritas ruinas faciliùs stantium ædificiorum ac arborum, quàm extructiones ac erectiones iacen

centium ruinarum ac fruticum operetur: cùm crescentibus animorum alienationibus, ex opimo fertilique Religionis horto, in noxia sæculi nemora siluescunt: duram nimirum semper Superioris sui manum experti, non tantùm callum induunt, sed & postuma remedia omnia auersantur, & se tandem duræ quasi seruituti eripientes, vno improuido seróque pœnitendo saltu, infelici se ruina sepeliunt.

Nactus ergo Superior si fuerit domum minùs compositam, moréſque sæculum, non Religionem loquentes, calcatá regularum obseruatione, contemptis primorũ parentum placitis, maximè in inueterata iam consuetudine, maiorúmque vsu robotata, cùm vnicum omnium quotquot sunt, studium votáque repererit, otium, mensas, commoda, libertatem, omniúmque piarum exercitationum supinum neglectum, vbi soli parietes & vestis Religiosum præferũnt nomẽ, à nouacula incipiet? secabit, nõ emendabit. ab ignibus exor-

dium ducet, à fornacibus & flamma? amburet aut decinerabit, non purgabit. verborum asperitate & duritia vtetur? exasperabit, non corriget. à pœnarum in omni delicto frequentia, & factorum dictorúmque morositate & immititate auspicabitur? metuent, non amabunt. nusquam parcet & nunquam? frontem obdurabunt, verecundiam exuent. perpetua quà publica, quà priuata duriora intonabit monita? contemnent. semper assiduitas contemptum peperit. omnia eodem pede grauia iuxtà ac minuta censebit? odia in se suorum prouocabit: ac cùm palàm obsecuti fuerint, clàm insurgent, & ad fraudes tacitáque molimina confugient. subtrahet corpori necessaria? ab amicis mutuabuntur, etiam à muliercula. astu circumueniet? dolum dolo opponent. domum verborum factorúmque ac cogitationum etiam alienorum obseruatoribus delatoribúsque implebit, ne quid nimirum illum fugiat, ne quid transeat impunitum? illi clauum clauo pellent,
capi

capita & consilia conferent, & vbi tuta delinquendi loca repererint, audebunt quæ ne cogitatione quidem antè tentassent. ita dum insessas vndique hostili ferro vias videmus, per præcipitia ac rupes effugia quærimus; ac nescio quo modo in non illiberali ac ingenuis digna Religiosis concessione, faciliùs, promptiùs certiúsque in officio cõtineamur, quàm in seuera, rigida ac nusquam intermissa prosecutione. ita quo quæque generosior etiam bellua est, hoc impatientissima verberum est. laude plus impetraueris quàm flagris. quo verò ignauior & ignobilior, hoc plus minis flagellísque quàm beneuolentia obsequitur. Idem in homine reperies. generosissimus quisque amore ducitur. ignésque contemnet & tormenta, si amor impulerit. ignauus & cui seruile pectus, asperitatibus ducitur. pauci tales in Religione, cùm solo Christi & melioris æternitatis amore, voluntati se alterius subiecerint. quorũ quo à maiore nata amore subiectio est, hoc amoris, non timo-

ris compedibus constringi volunt: quóque plus amant, minùs timent. si timerent, amare desinerent, aut sanè minùs iam amarent, cùm ferè tantum decrescat amori quantum accrescit timori.

Quid faciet ergo Superior, cui domus talis commissa cura fuerit? ingeniũ cuiusque serius indagator conabitur inuestigare, animorum in vitia iuxtà ac virtutes propẽsionem; omnium an paucorum corrupti mores; licentiores pauci an plures; certi auctoris, an omnium idem delictum; inualuerit consuetudo annis firmata an recèns nata; Superiorum negligentia ac indulgentia, an maiorum exemplis minùs religiosi mores creuerint; denique è quo fonte profecta hæc fuerint, quibus incrementis aucta. videbit deinde qui inter illos auctoritate plurimum & gratia possint. hos sibi conciliare beneuolentia quanta potest maxima conabitur, vt horum exemplo reliquos ad se trahat. quædam quæ salua Religione potest, concedet, negabit alia,

&

& negationis caussam addet, & loco negatæ rei aliud non alienum à religiosis moribus vltrò largietur. deferet aliquid ætati & cano capiti & laboribus fractis. Infirmorum deinde magnam curam habebit, quibus cùm nihil deesse, tum superesse etiam aliquid patietur. quos frequens ipse inuiset, vultúque ad hilaritatem aut commiserationem composito solabitur, animos addet, & si vsquam recludet hîc pectus, ac vniuersa matris porriget vbera, vt nihil in his nisi mater sit, seposita etiam persona patris; excusabit errores, leuabit ægritudinis delicta, omnémque religiosæ matris munificentiam explicabit.

Dissimulabit etiam iuxta Nazianzenum in suorũ delictis non pauca, ne nimia monitorum frequentatione callum obducant, frontem indurent, pudorem exuant: qui semel pulsus audaciam, contumaciam, impudentiam denique ingenerat; è qua planissimus ad omnia delicta decursus est. Grauioribus proinde pri

primum, à quibus plus Religioni ac delinquenti periculi ac iusti metus, animum intendet, vnde ad minora descendet. quæ solo aliquando nutu, & oculorum matura iactatione emendabit, verbo etiam vno alteróve interdum benigniore, cùm plus semper in filiis à beneuolentiæ vinculis quàm ab acrioribus verbis sperari debeat. aliquãdo se vidisse ostendet, nec aliud. cùm ferè in ingenuo filio ad correctionem satis sit parentem scire. Quid? quòd tota non rarò dissimulatione vtetur, vt quæ audiuit, quæ vidit, nec audisse nec vidisse videatur. quæ res non rarò subditum longè potentiùs ad omnis disciplinæ arctitudinem quàm duriora monita impellunt. cùm enim sentit inferior quædam in se à paterno Superioris affectu dissimulari, fortiùs in amoré rapitur, & seueriores iam ipse sibi leges statuit, plúsque vltrò pœnarum subit, quàm à paterna manu vereri poterat. Idem in humanis vsu venit arctiùs filios quàm ingenuã ac liberalem indolem ac educationem decat,

ceat, habet pater, ſeueriùs ac tanquã inter vincula & compedes ſeruos dominus; aliqua arte dolóve eluctabuntur, ac ſi via deſit alia, etiam per ſcelera aperient. vt aliquid patris ac domini benignitate ac indulgentia potuiſſe plus ad modeſtiam valeat. & vel ſolâ non raro prudentis maturíque parentis ac domini fiduciâ, filij ſeruíque continentur, diffidentiâ dilābũtur; duritia rigidioréque in omnem partẽ conſtrictione diſſoluuntur; moderata cõceſſione arctantur, facti morũ ſuorũ magiſtri, monitores, iudices. cùm moderatus ac comitate quadã tẽperatus Superiorum animus amorem, amor complacendi Superiori ſtudiũ pariat: è quo maior lõgè quàm à rigore diſciplinæ obſeruantia naſcitur; tantóq; certior quãto ſe plus amari ſentiunt. ac cùm ſciant indulgentiam illam ab amore profectã, & à quadã vltroneæ obſecutionis fiducia, non vtẽntur cõceſſa aut ſimulata libertate, ne offendant, aut minùs conceptæ de ſe Superioris opinioni ſatisfeciſſe videãtur. & plu-

ra ſanè ſcelera, maioráque, ac in Superioris caput caſura, vnáque tandem ruina domum Superiorémque oppreſſura, ab immiti quodam rigore quàm à nimia etiam indulgentia reperias. Temperamentum adhibebit quiſquis firmare familiam & imperia voluerit; quiſquis imperata nō negligi, non contemni, non ſubuerti; quiſquis mutuam ſuorum pacem, amorem, fidem, hilaritudinem, fiduciam, promptitudinem, parentiam, faciléſque mores exoptat; quiſquis æmulationes, fraudes, ſimultates, publicas priuatáſque oblocutiones, detractiones, æmulationes, diffidentiam, ac in obſequendo mœrores ac illubentiam odit; quiſquis abeſſe à domo ſua fluctus irata que maria, noxióſque animorum prauarúmque ſuſurrationū odiorúmque motus deſiderat; quiſquis deniq; ſuā ſuorúmque ſalutē amat. nec extremum rigorem ſequetur, nec indulgentiam nimiam. media incedet via ſecurus. nec ſemper ad omnē tranſgreſſionē monita, nec ſemper ſimulationes admo-

ue

uebit. diſſimulabit in paruis interdum, monebit interdũ. addet etiam nonnunquam aliquid pœnarùm, ſed ita ne facilè ad acriora monita adiiciat pœnas. vno ferè horum contentus erit. ſi fortiùs monuit, abſtinebit plurimùm à pœna. ſi pœnam imponat, cauebit ab aſperioribus verbis, memor neminem medicorum aſperioribus medicamenta verbis condire, ſed dulcibus ad leuanda faſtidia obuoluere. Faciet idem Superior, blandis ac mollibus pœnarùm acrimoniam mitigabit. quin adeò rariſſimè ad acriora monita, ac non niſi in magnis deſcendet. matura potiùs illa erunt, & ab amantis patris pectore & ore prognata. vt amorem monita præferant, ac patrem loquantur, non dominum, non iudicem.

Domeſticos deinde non raró magna verborum factorúmque benignitate præueniet, vltróque neceſſitatibus occurret, ac non rogata interdum beneficia præſtabit. prõpto lætóque ac beneuolo ad ſe venientes

tes animo suos excipiet, audiet vultu ad suauitatem composito, vt ipsa vultus formatione animos addat, fiduciam excitet. Solabitur afflictos, ac tentatione aliqua pulsatos, blandísque verbis mœrorem leuabit. si quid peccatū patrio non iudicis more monebit, ad meliora hortabitur. faciles in delictis pœnas iniunget, in clementiam semper quàm in seueritatem pronior, rarissimè verò ac non nisi in grauissimis iudicis personam induet. quòd si quis vltrò peccatum suum deferat, factus accusator sui, benignè excipiet ac mitigabit etiam delictum, remedia tamen in futurorum cautelam suggeret.

Excitet deinde in domesticis magnam fiduciam paterni in suos affectus. faciet, si omnem diffidētiæ materiam sustulerit; si non senserint nudis illum suspicionibus ferri, vbique pauidum & trepidantem; si non malignum dictorum factorúmque in deteriorem partem interpretem; si non vtramque aurē accusatori præbentem; si non facilem in delationes,

durum

durum in excuſationes, inclementem in reum, benignum in accuſatores; ſi non nimiùm curioſum cogitationum propè indagatorem, ſi non præteritos errores doloris ſpongia deletos, ad omne nouum in minimis delictum repentem; ſi non ſuperſtitioſis ſingulorum morum obſeruatoribus domum replentem. qui ſi in aliorum cognitionem venerint, præter gratuita quæ ſibi accerſunt odia, vniuerſum mutuæ caritatis vinculum diſrumpitur, ac in amoris vicem timoribus natant omnia, dum ſinguli in ſocio accuſatorem timent, nec iam vltrà fides aut fiducia, pulſóque candore ſimulatio ſuccedit, præſentiſſimum religioſioris vitæ venenum. Quare per ſe potiùs Superior ſuorũ mores & ingenia conetur perſcrutari, ac per aliquem in publico munere conſtitutum virum grauem, & qui ratione muneris quod gerit, nulla inferioribus in Superiorem iuſta diffidentiæ veſtigia imprimat. quòd ſi familiæ amplitudo plures depoſcat, maturos omnino huic

rei admoueat, & qui dexteritate ac agendi prudentia, nullam apud alios meritam obseruationum suspicionem ingerant. neque ita tamen oculis auribusque etiam probatissimorum fidat, vt suas reo claudat: cui semper plus quàm cuicunque accusatori tribuat. ac in omni delatione nihil aut apud animum suum, aut verbo factóque statuat, nisi certus de accusatione, etiam rei confessione fuerit. nunquam verò ad alicuius delationem decreta præcipitet aut monita, aut in asperiora assurgat verba, ne re meliùs perspecta, cum rubore errorem suum cogatur agnoscere, non sine ingenti æstimationis ac prudentiæ diminutione.

Certissima verò tutissimáque gubernandi ratio est, si tam validam paterni in suos affectus opinionem impresserit, vt singuli lubentes vltronei accusatores fiant sui; vtque paternis illius moribus prouocati, quidquid displiciturum arbitrantur præsenti, non committant absente: vt dum illum semper in oculis habent,

bent, etiam absentem offendere vereantur patrem, quem præsentem animo perpetuò circumferunt. Nec difficile erit in sui accusationem suos excitare. semel enim impressus amor & fiducia studiúmque virtutum, ad vltrò se suáque tanquam animarum medico ac patri detegenda impellet; & gaudebunt aperire nocitura, remedia si à benigna parentis medici manu tanquam à matris vberibus sperauerint. quòd si quando in vulnerum extersionem vino opus fuerit mordicante, sciat Superior cum Samaritano, oleo illius generositatem mitigare, vt illius acrimoniam huius suauitate leniat, & quidquid in illo virilis asperitatis, huius detergat mollities. ita fiet vt grata etiam in salutem propinata, vellicantia sint medicamenta, quæ tam dulcibus obuoluuntur & vestiuntur: tanquam si quis maturiora patris monita, matris contegat vberibus.

Excitabit deinde suorum in se fiduciam Superior, si occulta suorum delicta sibi quaqua via concredita

nunquam elabi patiatur; vt nimirum continentissimus secretorum sit. quæ res ingentem omnino fiduciam prouocat. laudet deinde apud alios suorum conatus, probitatem reliquáque non illaudanda. neque enim Superiorum dicta diu occultari possunt, transeunt ad laudatum. qui laudibus illius prouocatus maiori etiã nisu placitura aggreditur. Committat etiam vltrò quædam suis: quæ si feliciter prudentérque commissa executi fuerint, maiora etiam credat, laudata priore industria. Vix enim fieri poterit etiam in perditissimis moribus, quin vbi paternum pectus matrísque vbera explicauerit in suos Superior, filialem in se suorum amorem excitet. quod vbi consecutus fuerit, victoriam retulit. imperare quiduis potest. nihil enim amanti graue, cùm dulciora etiam amantis verbera quàm inimici sint oscula. Facit hoc amor, vnicum bene cõstituendæ Religionis, religiosæque disciplinæ firmamentum, à quo vno quidquid omnino in Religione sperari

rari debet magnum ac perpetuandum, dependet.

Pietatis deinde ſemina prudens animorum cultor, in familiaribus maximè congreſſibus, per præteritorum præſentiúmque exempla, prouidè inſtillet ſuis. quæ ſi altè in animũ dimiſerint (quod à paterno pectore facillimum erit) nullo ductore ad religioſam diſciplinam decurrent. addat ſpirituales piarum meditationum exercitationes, ac quãtum fieri poteſt ſponte ac cum voluptate ſuſceptas, frequentéſque per opportunitatem ſpiritualium rerum narrationes: ita tamen vt non coactæ illæ, ſed quaſi è re quapiam propoſita natæ videantur, animétque Auctorum commendatione ad piorum librorum lectionem. ac ſuper omnia exemplo magis ſuo quàm monitis Superior viam ad meliora ſternat. à cuius moribus paternáque manu ſi propinata ſpiritualia medicamẽta inferior biberit, vltrò ad omnia religioſa munia decurret, & freno iam opus erit; non calcaribus. tantum poteſt amor

amor & super infusa pietas amori, conceptúsque de Superiore animus paternus. Et verò leue fit omne quod amatur, nec quidquam tam durum est quod ab amati manu non læta fronte & cum voluptate excipiat amans.

In hoc ergo labor omnis erit Superioris, nec antè facilè descendet ad emendanda, quàm suorum sibi quaqua demum religiosa via mentes cōciliauerit, parauerit animos. quod vbi consecutus fuerit, commodissimum quæ volet imperandi tempus nactus erit: cùm enim amari se inferior senserit, ab amore imperia nasci arbitrabitur, veróque paternóque affectus sui studio. quod nunquam consequetur Superior, in quo plus nouercalis quàm paterni pectoris elucet, cuius oratio monitáque plus iudicem & dominum quàm patrem loquuntur. nam licet perfectionis suorum studio virtutúmque inserendarum zelo rapi videatur, ab alienatione potiùs quadam animi profecta antidota & medicamenta hæc inferior

rior cogitabit ; nec persuadere sibi poterit propinata in salutem quæ à seueriore fronte & ore , minúsque paterno porriguntur : ac plurimùm dolum subesse cogitabit, aut saltem minùs sincerum affectum. contemnet proinde, nec ad ima dimittet, aut tanquam hostilia dona auersabitur. quòd si ad illa admittenda imperio coactus fuerit, nihil operationis bonę sperandum. vt enim medicamentum, nisi ab innato homini calore, à quo operationis suæ vim mutuatur, iuuetur, nil nisi interitũ aut grauiorem ægritudiné accersit: ita spiritualis omnis curatio, nisi volenti calentíque animo suscipiatur, nil nisi maiores alienationes, ac odia demũ parabit. vis fructum referre? ægrientis animum vince vt amet ꝙ porrigitur.

Quòd si omnium quos regendos Superior suscepit, ea improbitas fuerit, vt nullo patris ac nec matris quidé pectore vinci possint, nulla comitate, beneficiis nullis; à iuniorib. remedia speranda sunt, ablegatis si fieri potest, malorum auctoribus. quòd

si fieri non potest, noui in Religionem admittẽdi, quos, cùm alius desit, studio paulatim suo, diligentiáque Superior instruat, succóq; à teneris bono, & virtutum ac religiosæ disciplinæ amore imbuat, variísque spiritualibus exercitationibus roboret, virorúmque etiam verè religiosorum cõsuetudine, in religiosarum virtutum desiderium prouocet, frequentíque piorum voluminum lectione: instructos deinde variis in Religione muneribus præficiat. ita fiet vt senioribus paulatim emorientibus ac munere suo destitutis, succedentibus melioribus, domus vniuersa, veteri meritò damnanda excussa, verã Religionis faciem induat.

Conuiuiorum frequentationes vniuersim tollendæ.

Capvt XIX.

NVllas proinde externorũ mensas adire suos permittat, ne videant & discant nocitura, ne deliciis assue

aſſueſcāt, quibus virorum animi effeminantur; ne audiant minùs caſta, religioſa, modeſta, & à moribus ſuis aliéna; ne obtrectatoribus faciles cogātur aures præbere; ne obliti ſui aliquid meritò reprehendendum committant; ne liberiore locutione, cachinno vanioribúſq; colloquiis offendant; ne exemplo ſuo reliquis ad vanitatem iter ſternant; ne vna menſa aliam trahat in tanta ſæpè inuitantium paritate, ſoláque demum offenſa finem ſtatuat.

Domeſtica etiam conuiuia tollenda: aut enim religiosè hoſpites habes, & offendis parſimonia; aut dignitatis memor paria inuitatorum honoribus paras, & magis etiam religioſus offendis. Et ſanè grauis illorum error eſt, qui conuiuiis vltrò citróque frequentandis, amicitias arbitrātur parari, domeſticas res promoueri, ac augeri fortunas, erigíque iacentes. creſcunt magis æmulationes, ſiniſtræ opiniones, detractiones: neq; menſales amicitiæ vltra pocula ſe & menſas extendunt; finiuntur

cum illis. neq; solet his mediis Deus dexteram suam adiungere, aut per illa animarum salutem propagare. Pericula damnáq; metuat, quisquis Religiosus est, cõuiuiis indiuiduo quasi nexu implexa; & maiorum exemplis lapsibúsque animum aduersus illa firmet; cogitétque magnam Religionum partem per horum latus periisse. stetissent sine conuiuiis. perierunt cum illis & in illis; neq; enim quidquam promptius, quàm inter epulas vináque incalescere, & exurgere in inimicas castimoniæ flammas. Illæ castas mentes, quas innocentia parsimoniâ magistrâ firmauerat, conuiuiorum frequentatione dissoluerũt; roboréque suo spoliatas, nudatásque continentiæ præsidiis, hostibus inermes obiecerunt. non poterant inuictæ nisi per illas cadere, inuenit hostis victoriæ suæ campum. vicit inter epulas, quas oratione victúsque cibíque parsimonia non semel superiores senserat. ita quas tutata sobrietas fuerat, prodiderunt mensæ.

In qua re illud à quibusdam adferri

ri video; consultum videri virum religiosum ac continentem conuiuiis misceri, vt exemplo suo verbísq; reliquos ad sobrietatis amorē propellat; lasciuiam modestia frangat; oblocutionum fomenta subtrahat; vt è conuiuiorum deliciis tanquam ex oratione surgant. At quanto faciliùs vnus inter epulas & conuiuantium licentiam cadet, induétque aliorum mores, exuétque suos? quis medios inter ignes frigora sperauit? idem inter epulas continentiam cogitet. iam quantos vlla memoria à mensis ad continentiæ amorē aut legimus, aut descendisse vidimus? quantos non à casto thoro, à templo & oratione, ab epulis ad incontinentiam transisse? vt magis verendum sit ne inter tot cadat vnus, quàm ab vno firmentur plurimi; vt taceā pronos nos omnes ad vitia & naturæ quodā ductu trahi ad illa; ad virtutem tardos, ad vitia faciles. nimirum pronus per præcipitia lapsus, grauis per eadem ascensus est. vna deuolutione descensum metimur; pluribus reptationib. alta

montium petimus. quare in tanta naturæ ad malum procliuitate tutiora eligenda sunt. neque quisquam sapiens tam densis in omnem partē periculis se obiiciet, rarissimâ incertissimáque meliorum exspectatione; cùm metuenda damna maxima & plurima; cōmoda aut nulla aut perexigua, eáque dubia speranda sint: certiora prudens sequetur in re potissimùm salutis, cùm de anima agitur, in qua cecidisse sæpè æternū est. Componat deinde bona cum malis è conuiuiis nata, infelices multorum lapsus cum perquàm raro fortunato exitu: virtutum cum vitiorum fructibus, è frequentatis epulis tanquam ex arbore protrusis; & nullo negotio videbit, quàm temerè fatuóque consilio sese epulis committant, qui conuiuia meliorum exspectatione frequentanda putant.

Incumbat proinde in hanc rem seriò Superior, nec vllis se suósque precibus patiatur ad illa pertrahi; memor in omni omnino Religione funestorum nimiùm exemplorum

cum priuatorum interitu, Ordinum dedecore, & non eluenda æternùm labe : quæ adeò frequentia grauiáque omni sæculo reperiet , vt nihil propè orbe toto , Religionibus omnibus, regnis , prouinciis , rebuspublicis, publicè priuatímque funestũ acciderit , quod ab epulis mẽsisque fœcunda prodigiorum matrice effusum non fuerit.ab his ad furta & latrocinia ; ad venena & ferrum , ad hostilem, amicum,ác consanguineũ sanguinẽ, ad eiusdem etiam vteri iugulum itur; ad Ordinum nō postremorum aut interitum , aut tanquam exsectis neruis perpetuum languorem cum ingenti nominis dedecore, ingloria vita , omnium contemptu. quo magis præcludendæ viæ omnes quæ ad illa ducunt.

Præeat exemplo Superior , & sequentur ductorẽ inferiores.nec magno molimine suos ab iis auocabit, si prior ipse sibi hanc continentiæ legem præscripserit, prior impleuerit,factus ex se magister legis. Sanè nullam habebunt inferiores iu-

ſtam querelarum cauſſam, ſi Superiorem viderint fortiùs etiam legem implentem quàm ferẽtem. hæc enim certa facilíſque perſuadendi regula eſt. imperata prior exequere, nec antè manum calamo quàm operi admoué. Moderatus proinde ſit Superior, cibíque potúſque abſtinẽs, parciſſimus mẽſarum, epularum hoſtis; imitabũtur inferiores. ac licet natura aliò rapiantur, verecũdia ſiſtet, & Superioris exemplo tanquam freno, epularem animum prono curſu in menſas proruentem cohibebunt. Et verò non paucos ſemel expreſſa continentiæ ac modeſtiæ. exempla imitatores dabũt. nec imitari in alio erubeſcent, cuius neglectu cùm corruiſſe ſe videant, obſeruatione erigendos ſe ſperant. pulchrum autem eſt imitanda dare, glorioſum ſequẽda proponere, gratiſſimum Deo meritíque pleniſſimum, continentiæ exempla præfigere; verum denique & immortale decus eſt, conſiliis monitíſque ad virtutem duxiſſe, magis etiam factis rebúſque præluxiſſe,

luxiſſe, cùm res verbis certiùs doceant, potentiùs ſuadeant, validiùs prouocent, fortiùs impellant, cùm quaſi armata dextera reluctantem ac nolentem cogant.

Mulierum quocunque prætextu familiaritates arcendæ.

CAPVT XX.

INuigilet Superior aſſiduè circa mulierum familiaritatem, ſecétque quidquid in hoc genere periculorum: ac in ſemine ſuo metuenda perimat, nuſquam parcat. omnis hîc in quocunque etiam magno viro ſimulatio noxia, omnis ſecuritas metuenda. nec quiſquã ſatis hîc timuit. inſidũ hoc mare eſt nauigantibus, infame magnorum naufragiis, profundum. prolixiores proinde ac frequẽtiores earum cõfeſſiones amputabit; frequentiáque, cum iiſdem ac diuturniora ad portam colloquia teſecabit. dabítque operam vt & confeſſiones breues, & ad portã breuiſ-

ſima ac rariſſima ſint colloquia; maximè verò ne cum iiſdem illa frequéntentur.

Viſitationes verò muliebres omnes omnino tollet; nulláſque extra grauioris ægritudinis tempora quocunque prætextu permittet. omnem denique ad mulieres ſcriptionem interdicet. doli namque & venena, & nocituræ in his flammæ non ſemel latuerũt. Docebit hoc Superior non poſtremorum in omni Religione exemplis, nec patietur ſe in hac materia à rigore deduci. ſeuerũ potiùs ſe in omni hac feminea familiaritate ac conſuetudine exhibeat, ac nuſquam ac nulli parcat. ſumma pietas hîc eſt ſæuire: ſummus amor nulli ignoſcere. habeatur durus, dummodo pericula damnáque arceantur, benè eſt. habeatur ſeuerus ac ſuſpicioſus, ſi ruinæ cauſſam, ſi ignibus materiam ſubtraxerit, benè eſt. malo crudelem cum ſuorum ſalute, quàm blandum mollémque cum interitu. Meminerit Cypriani familiaritatis pericula deſcribentis: *Reſpicite quan-*

ta mala conuersatio pluralitatis huius acquirat. quæ non nisi corruptionem seminat, pullulat vitia, cupiditatem concipit, ignominiam parit, rabiem concitat, porrigit furiam, lasciniam pascit, petulantiam nutrit, præcipitia instruit, periculis nauigat, perditione gaudet, interitum fouet, confusionem mercatur, thesaurizat opprobrium, criminationes exaggerat, accusationes inflammat, & cateruatim semel in faciem glomerans, numerosas indagines captionum per infinita dedecorum multiplices mortes inuehit. & nunquam securus cum thesauro latro tenetur inclusus, nec intra vnam caueã habitans cum lupo tutus est agnus. Ad excusationes quæ adferri solent respondet Hieronymus: *Quòd si dixeris, Mihi sufficit conscientia mea, habeo Deum iudicem, qui meæ vitæ est testis, non curo quid loquantur homines; audi Apostolum, Prouidentes bona non solùm coram Deo, sed etiam coram hominibus.* Et Bernardus: *Esto, sis continens: sed ego suspicione non careo. tolle scãdali caussam.* Quid? quòd à gentilitate doceamur? aut pudebit doceri in salutem? Macedûm ille

de sing. Cleric.

ep. 47.

maximus, rogatus Darij filias videre. videbatur humanitatis, nec indignū purpura nec hoſte : at ille negauit ſibi committendum, vt qui viros viciſſet, à mulieribus vinceretur, plus veritus mollem proſpectum quàm armatas acies, procurſantes legiones. nec Macedone minor Africanus Hiſpanicas puellas in conſpectū ſuum deduci eſt paſſus, ne non ſaluis oculis illas videret, quarum parentes armata dextera imperio ſubegerat. non timuit virile, non hoſtile ferrum, oculos timuit deterioris ſexus. Hæc in alta gentilitate. non erubeſcat Religioſus ſequi : & cum magnis ducibus, vt in nauigando procellam, feminea damna vitare, ne iaceamus aliquando cælis, terris, inferis ludibrium.

Et ſanè tot in omni vitæ genere exempla ſunt eorū qui à tenuiſſimis initiis tanquam à minima ſcintilla in ingentes exarſerunt flammas; quique in erubeſcendas fauillas redacti, poſteritati imprudenti auſu, infortunatóque exitu præluxerunt, vt nul-

lis

lis aliis documentis opus ſit. Hîc ſeptuagenario maior Iacobus, etiam vitæ ſanctimonia miraculíſq; clarus, poſt pulſum è puella dæmoné ad ſacrilegã fornicationem homicidiũ addidit. Alius poſt ſexaginta annorũ teſtâtã pudicitiam, quin & poſt ſanctè tranſactã in eremo vitam, ac generoſam quadraginta annorũ luctã. Nec pauci eruditione, dignitate, virtute primi vel inter primos, à curioſiore femineo aſpectu vno, familiariore cõgreſſu vno, propiore alloquio vno, etiã à conſanguineo igne, adeóque & ab eiuſdem vteri flamma ambuſti, ac in inuerecũdos cineres redacti ſunt. Hinc ille è ſenioribus eremi cultoribus, cùm cognatã virginẽ cella excepiſſet, aliam quàm acceperat, dimiſit, & ingens dæmonum gratulatio conſecuta eſt. Alter in eadem eremo ætati & multorum annorum probitati fidens, amicam ſecuritatis cellam ſpe meliorũ deſerit. mulierem videt, labitur: & ad primum aſpectũ poſt tot anorum ſanctimoniam, cano iam vertice, diſcit docétque quid

In vit. Pat. l. 5. p. 580. Pelag. l. 5. n. 39.

Ruffin. l. 3. n. 4. in vit. Pat. l. 3. pag. 496.

In vit. Pat. l. 5. p. 580. Pelag. l. 5. n. 41.

sit anteactæ probitati fidere; vt neque pietati, neque religioni, neque ætati, neque morum seueritati, neque vitæ sanctè transactæ, neque innocentiæ, neque prodigiis, neque sanguini fidendũ sit. omnes qui timuit, securè vixit; nulli qui fidit, timere desiit. virtuti, castimoniæ, innocentiæ, robori qui innixus est, cecidit; stetit qui metuit, cui suspecta omnis ætas, familiaritas, vox, oculi, vultus, ornatus; vitauit congressus, timidéque colloquia miscuit; tuta delegit, qui se Adamũ, & in singulis alterius sexus Euam, certissimáque venena cogitauit, magnorum infelici exitu doctus, omnem familiaritatẽ declinauit; certus etiam de longinquo feminea venena virus suum fundere, quo magis de propinquo? hinc illa Hieronymi monita: *Quid tibi necesse est in ea domo versari, in qua necesse habes quotidie aut perire aut vincere? quis vnquam mortalium iuxta viperam securos somnos capit? quæ etsi non percutiat, certè sollicitat. securius est perire non posse, quàm iuxta periculum non perisse.*
Et

Et Sapiens: *In medio mulierum noli commorari: de vestimentis enim procedit tinea, & à muliere iniquitas viri.* *Eccli. 42. Prou. 6.*

Iam cùm ignorare Superior non possit; è nullo, quot è femineo scopulo, legi scribíque naufragia, fugiet has rupes; nec allidet pudicitiæ salutísque suæ ratem ad hæc vada. cúmque sciat nullam vllo sæculo Charybdim Scyllámque nocentiorẽ fuisse, aliò diriget vela, vitabítque infelices crudeléśque voragines tantorũ infortunato exitu nobilitatas. Et quis Oceanus naufragiis infamis tot sorbuit naues, tot exercitus, quot feminea hæc maria animas cælo cõditas? quis ensis aut quod hostile ferrum tot cadaueribus fatigauit terras, tantóque sanguine decolorauit stitítque flumina, quot muliebris consuetudo è minimis nata victimas sacrauit inferorũ flãmis? Et inter tot omnis æui documenta, vetera ac recentiora, audere metuenda, dementiæ extremæ est. tot millia prostrata iacent: nec viles animæ, sed generosior quisque, viribus, doctrina, potentia,

opibus, ſapientia primus. Et quis poſt tantas orbe toto primorũ ſtrages, fatali huic præcipitio ſalutem ſuã committat? iacent quaqua flexeris oculos, prima orbis Religionúmque robora proſtrata, & infami femineo iugo ſubacta; & prudens ſe ſuáque credet illis? Fortiter de omni muliere Ephrem; *Quid eſt mulier? naufragium ſuper terram, fons nequitiæ, theſaurus immunditiæ & malitiæ, mortifera conuerſatio atque confabulatio, oculorum pernicies, animarum exitium, cordis ſpiculum, iuuenum perditio, ſceptrum inferni, & concupiſcentia præceps.*

In doctrina varia, tom. 1.

Et vt nihil ſit aliud, vitabit offenſiones, quæ ferè familiaritatẽ vt vmbræ corpora ſequuntur. ac licèt ſecurus aliquis de integritate ſit ſua, timebit alterius, non ignarus facilem in fragili ſexu lapſum eſſe: & vt pericula damnáque corporũ abſint, animorum non deeſſe. Intentũ proindè oculum in omnem occaſionẽ habebit Superior; in aliis clemens, in hoc ſeuerus. fidet in aliis, in hoc verò mari magno plus aduigilabit quo

ma

maior se ostẽtat malacia, certus nunquam peritum nauclerum minùs extra metum esse quàm dum iacent fluctus, & quodam quasi somno sopiti securitatem promittunt; momento infidi exurgunt, & inopinantem imparatúmque mergunt. inter lusum nimirũ dum blandiuntur, sorbent, eo nocentiùs, quo mẽtitâ tranquillitate delusos crudeliùs perimũt.

Nunquam denique Superior quacunque è caussa, etiam grauissimæ ægritudinis, aut se aut alios sine teste in mulierum quacunque familiariori congressu statuat. adsit semper innocentiæ & securitatis socius, qui præsentia sua calumniarũ, offensionum, periculorũ occasionem tollat. quanti starent si socius clausisset latus? quanti perierunt illo destituti sibíque relicti; præda solitudini facti, hostibus ludibriũ, posteritati exemplum? innocentia non rarò muliebre conclaue ingressa, non est egressa innocentia. nesciebat feminã, solitudo docuit. ignorabat in publico illices mollésque illius affectus, didicit priuatim;

uatim; nesciebat muliebria venena, ausus fuit solum se iis committere, hausit virus & periit. ita Ægyptius diaconus vir magnus cum nobilissima matrona fida sine teste miscens colloquia, labitur; & vix multorum annorum lacrymis, seuerissimáque pœnitentia, vnicam solitariam fiduciam diluit. Omnium horum similiúmque infelices exitus tacitus secum intueatur Superior: nullum in publico crimen metuat. solitudinem scelera amant. si prodendi periculum est, periculo crimina carent. sed neque delictorum cogitationes animam subirent, si solitudo abesset. illa hæc suggerit, ac quasi reluctantes, iniecta dextera ad præcipitia ducit, & nunquam cogitata fortiùs imprimit, quàm vt leui manu euellantur. monemur de hac solitudine ab Hieronymo: *Quid sibi volunt sola & priuata colloquia, & arbitros fugientes oculi?* & iam olim ab exordio nascentis Ecclesiæ S. Clemens: *Ad visitandam mulierem infirmam nullus clericus ingrediatur, nisi cum duobus aut tribus. &*

Ep. 2. ad Iacob.

nec

nec presbyter solus cum sola adiungatur: sed duobus adductis testibus visitet infirmam, nec solus cum sola femina fabulas misceat. Et Theodotus Studites: *Nec solus colloquere cum monacha vel sæculari, nisi necessitas trahat, idque cum duabus ab vtraque parte personis.* De Augustino Possidonius: *Si fortè ab aliquibus feminis vt videretur vel salutaretur, rogabatur, nunquam sine clericis testibus ad eas intrabat; vel solus cum solis vnquam est locutus; nec si secretorum aliquid interesset.* Cantipratensis verba sunt: *Nec socius socium debet deserere, maximè in colloquio mulieris, nisi alter alterum videat colloquentem.* Et alibi: *Quàm vera sit hæc vox (væ soli) ego noui qui triginta annis & eo ampliùs vices Episcopi in diuersis prouinciis & diœcesibus habui, qui in hoc articulo quo Religiosi vel soli vadunt in viis, vel soli manent in curiis, horrenda mala, horrendáque scandala, horrendáque pericula frequenter audiui: quæ nunquam sustinuissent adiuncto socio vel fecissent.* Habemus etiam è Dominicana familia præceptum: *Fratres combinati*

l.2.c.11. §.2.

c.11.§.1.

nati nullo modo se separent ab inuicem qui se videre non valeant, & sibi possint mutuò testimonium perhibere in quocunque sint loco vel negotio. Et verò narrante Ruffino, è duobus Religiosis alterum qui se socio subtraxerat, miserè in muliercula periisse discimus. Grauiùs etiam senex eremo à prima ætate assuetus, cùm ætatem senio morbísque fractam, & elangue corpus longa macie, & ægritudine marcidum, nequidquam periculorum à Superiore monitus, virgini administræ commisisset, infelici sobole vtriusque innocentiam commaculauit.

Nec satis in tutelam est eodem cubiculo socium contineri, sed eo statuat loco, quo mutuo aspectu mutuæ in omnibus innocẽtiæ testes habeant. quanti lasciuiẽtes oculos manúsque continuissent socio inspectore? quantorum tentata pudicitia est socio in cubiculi angulo aliis occupato? & vtinam tentatio tantùm. nõ lusissent liberiùs oculi, castæ fuissent manus, vt reliqua taceam, si so-

cium habuiſſent inſpectorē. occaſio pudicitiæ ſuæ furē dedit.iam quantæ non caſtis ignibus inæſtuātes vel ſolo intuentis ſocij rubore continuiſſent vocem,oculos,manus?vt ſenſerūt ſe non videri , exutâ verecundiâ auſæ fuerunt prouocare.è tam propinqua flamma quæ non glacies ſoluatur? ignoraſſet veſanos hos ignes,ſi in oculis ſtetiſſet teſtis ſui. nec ſenſiſſet fornaces Babyloniis calentiores , ſi cenſorem habuiſſet ; cuius ſolius oculi inſanas has flammas , ſi non reſtinxiſſent, ſanè compreſſiſſent. vt ſi vlli alteri , huic omnino rei ſeriò inuigilandum. grandior ſit ætas an minor in femina , iuxtà habeatur. hæc fòrs potentiùs impellet,illa liberiùs. nulli fidat qui pericula damnáque non amat;qui ſalutem ſuam amat.ægritudo grauis an tenuis denūtietur; pari loco habeat. Quantæ grauiſſimam mentitæ ſunt,vt ſe aliósque lubentes volentéſque perderēt, & traherent quò inſanus amor ſuadebat? hæc grauem auditum commenta eſt ; vt ſocium cubiculo pelleret.

vocem alia altiùs extulit, cùm fingeret non posse depressiùs, quo socium arceret, proiiciendæ ac prostituendæ verecundiæ suæ impedimentum: alia densis in fraudem suspiriis lacrymísque socium è cubiculo repulit, vt pro lacrymis flammas tutò deuomeret. milléque modis aliis, vt ingeniosa semper improbitas est, testem cubiculo subducere conatæ plurimæ. Subdolus omnis amor est; nunquàm nequitiæ suæ machinationibus destituitur. fraus illi vísque pro eodem sunt. tantùm potiatur postea pœnitendis, nullísque exinde lacrymis eluendis. ita S. Wolstanus Wigorniensis Episcopus sine teste deprehensus à matrona nobili, diuite, formosa, ad illicita prouocatur. S. Vincentius à puella morbum simulante; eiusdémque Ordinis Aloysius Bertrandus; & S. Bernardinus Senensis.

Quid? quòd euenerit in eodem non semel cum socio cubiculo, cùm extra mutuum conspectum essent, vt vterque pateretur impugnantes,

adeò

adeò insana cupiditas est postquam femineum occupauit pectus; modestiam omnem exuit, contenta perire, modò alium peremerit, æternúmque pœnitendo lapsu cadere, modò non sola. Quis credat eodem cubiculo clausas, ausas fuisse insurgere in viros? cùm ad explicandos ardores suos satis sibi tutæ viderentur, si mutuum aspectum fugerent. quò non improba libido proruit?

In qua re illud etiam considerandum, non minùs sæpiùs periclitari socium cubiculo exclusum quàm sociorum alterum qui illo concluditur: cùm & ipse sine teste sit, & insidiis tuto pateat propugnaculo destitutus; prædáque factus non castis alicuius oculis, impuræque mentis. Nec vnus periclitatus est in hoc genere. non defuerunt quæ aggrederentur viros posita omni verecundia: quæ exuto pudore vltrò prouocarunt Iosephos hosce, etiam minis quasi tentatæ pudicitiæ; quæque omnia non casti pectoris arma depromerent, non fecissent si cubiculo

ſe in oculis ſocij continuiſſent. paſſi ſunt extrahi.& ceciderunt miſeri,aut non extulerunt,quam intulerunt caſtimoniam ; aut damna retulerunt non caſtarum cogitationum, aut didicerunt quæ ignorabant, fòrs vſun òccaſione data. Quo magis inuigilandum Superiori, & præſcindenda omnis malorum occaſio eſt. ſint è prima nobilitate,è plebe; opulentæ, tenues; alienæ,addictæ; benefactrices,hoſtes; ſenes,iuuenes; ſanguine iunctæ,extraneæ : ſi feminæ ſint, pro iiſdem habendæ. & quid refert quo veneno aut ferro quis cadat; cuius manu & conſiliis de ſalute periclitetur? periit, ne quære cauſſam. in quacunque periit, magna eſt. leuis videtur? nulla leuis eſt quæ vitam abſtulit. etiam à femina ceruices præſcinduntur, & clauo caput terebratur. quid intereſt à tali an à viro? niſi quòd infelicius habeatur feminea manu cecidiſſe; à tam imbelli mollíque virum?nuſquam ergo conniueat Superior, nullíque ætati prærogatiuam concedat.perire miſerum

eſt,à quacunque demum manu,maximè in re ſalutis,cui adnexa infeliciſſima æternitas eſt,nullis precibus, lacrymis,pœnitentiis,nullóque æuo mitiganda. prudenter & ad rem noſtram Seneca: *Magna pars peccatorum tollitur ſi peccaturis teſtis adſiſtat.* Et Eunodius etiam fortiùs: *Feciſſe ſcelus creditur qui potuiſſe facere perhibetur, & errorem creditur fouere ſolitudo, & profundam nequitiam incomitatus admittere.*

Priuata muliebria dona nulli concedenda.

CAPVT XXI.

ARcenda hæc dona,nullíque ea in rem vſúmque propriũ permittenda. magna enim his ſæpè lenociniis integũtur mala, virus ſuum ſparſura accipientium damno. Sanè vel ſola beneficij memoria fortium etiam virorum corda emollit ac frãgit:ac imperuia antè pectora muliebribus ſubſternit pedibus; tam mollibus tã dura robora:quæ nullo dæ-

monum molimine flecti potuerunt, femineo succumbunt dono. magis etiam nocent si circumferantur dona, si frequentiùs ob oculos versentur. quæ res ferè minùs castas inducit cogitationes. & qui nullis antè minis aut carnificum terroribus, dæmonúmq; sæuissimis incursibus, nūc ad muliebria dona ceruices flectūt. quare nulli permittat suorum Superior muliebre apud se donum seruare, maximè si conscientiam suam illi committat; in quibus plus etiam periculi; quia maior in tales auctoritas ac potestas. Benè Hieronymus. *Caueto omnes suspiciones, & quidquid probabiliter fingi potest, ne fingatur antè deuita: muliebria munuscula, & sudariola, & vestes ori applicatas, & oblatos ac degustatos cibos, blandasq; ac dulces litterulas sanctus amor non habet.*

Ad Nepotianum.

Nullas cuiusque generis vestes ab illarum manibus cuiquam tribuat. si quid dederint, alteri res tradatur, & prioris necessitati alia via prospiciatur. tutissima qui præest, deligat: peremptura, damnúmve illatura fugiat:

giat:exemplísq; in omni fortuna nō infimorum cautior factus, noxia deuitet. prudens suspicio est nocitura anteuertere; nec improuidè ruinam sibi quam præcauere poterat, accersit. Ac nec inualetudinis quidē tempore muliebria medicamenta, aut valetudini profutura dona facilis admittat. alia illa potiùs si qua superest parabit via; ne, dum corporis morbo medetur, animo deteriorem ægritudinem paret. neq; enim credi potest quantum in non magna sæpè re veneni lateat, quàm pestilēs virus. necessitas premit? aliena potiùs manu & liberalitate parentur, ne dum affectus cum dono crescit, non antè in vacuo priùs animo & periculorum ignaro, mali suspicio exurgat, quàm intima depasta fuerint, seriúsq; non profutura medicamēta circūspectet, muliebrib. flāmis ambustus. principiis occursabit prudēs, & anteuertet etiā mala cùm possit quisquis sapit. stolidus remedia in extrema conii-cit, admoturus illa vbi magnitudo mali omnem medicamētorum vim,

medicorúmq; peritiam superauerit.

Neque senio aut morbo fatigatis, muliebribus parata manibus donáve admittet. In quo genere, religione non vltimos peccare videas. nimirũ nisi feminea manus interluserit, nauseam senescenti aut ægro paratura sunt: aut fastidium è virili dextra nascetur. mollioribus illa digitis tenuãda sunt: vt licet meliores à viri manu domesticæ exurgant mensæ, non repleant tamẽ famem, nõ leuent sitim, nõ nauseantis stomachi vota, nisi illa mulier expleuerit: deteriora scilicet, quia à molliore sexu, fercula placẽt. Nec satis est ab illo sexu venire, à perfamiliari aliqua nisi porrigantur, nunquam femineo huic palato fiet satis. mater ergo sit aut soror, aut cognata manus quæ subministret, magis etiam si cõscientiam ægro committat, tanquam si filiæ manibus, nõ dicam nouæ Rebeccæ Isaaco, ea parentur, *quibus libẽter vescitur, sicut velle nouit Patrem* suum. Iam cùm ægro dona placeant, non placeant manus leuandæ ægritudini subministræ? nõ

ver

verba manibus molliora, non frons hilaris,non ridentes oculi? non decrescentia in venerationem genua? non totius corporis gaudialis compositio rediuiuo gratulabūda Patri? non oblata obsequia donis maiora, tótque grauidæ nouarum largitionum sponsiones?

Quòd si indulgētior Superior,aut in negando mollior, vel in suorum aliquem effusior,aut offensionis metu,aut placendi studio; quidquid in hoc sexu cōcesserit,aut omnibus eadem permittenda,aut æmulationib. oblocutionibus, fraudibus domum replebit. Vtrumque graue est, & in Religionis interitum natum. nam & omnia concedere,Religionem euertere est; & detractionibus subdolisq; monitionibus,odiisque viam sternere,Religionem perdere est.Neque si quid concesseris,petēdi finis erit,nō audendi, non sequendi:maioráq; in dies,exuta semel verecundia, deposcet, quisquis facilem in hoc genere Superiorē nactus fuerit. Nescit erubescere audacia Superioris indulgē-

tiâ prouocata, donec cupiditati dãna finẽ dederint, & magnum Religionis nomen feminea flamma ambusserit. sera pœnitentia, tarda post ruinam non emendanda prudentia. vna in omnibus negatio minitantibus malis finem dabit. nulli quidquam concedere tutissima via est. Nec potest in hoc genere seuerior Superior esse: cũ pietatis hîc quoddam genus sit sæuire, impietatis indulgere. magna enim pietas est nocitura negare, impietas magna nocitura concedere.

Temporis aliquid certi diebus singulis suæ suorumq́; considerationi sibi præfigat Superior.

CAPVT XXII.

PErcurrat tacitus secum seriò superiora capita quisquis aliis præest: in quam rem diebus singulis mediam minimùm horam seponat. videátq; nũ in aliquo, verbis, rebúsque

deflexerit. nũ quæ res operam ſuam deſideret. obeat animo capitatim domeſticos omnes, cogitétque ſecum nũ qua opus monitione, accuratiore vigilantia; num adhibenda currentibus frena, tepentibus calcaria, delinquentibus pœnæ, malíſque minitantibus, aut iam enatis remedia; ac quæ quibus, quo tempore, per quos adhibenda; per ſe an aliũ. quo etiam proximorum ſibi quocunque modo cõmiſſorum res loco ſint. num quid ad illorum ſalutem propagãdam, timorem, ſpémque futurorum prouocandam occurrat: quibúſque modis amor illis diuinorum, contemptus temporalium, peccatorũ deteſtatio, virtutũ proſecutio prouida prudentíque manu inſpargi ac inſeri poſſit: quibúſque vitia prauæque ac inolitæ conſuetudines, habitúſque extirpari ac erui radicitùs queant.

Quòd ſi alia magis placeat ratio, diuidat hebdomadam in dies ſingulos; ſingulíſque certa per horæ medium decurrat capita, ne tot vno tempore obruatur, propiúſque cer-

tiúsque singula perscrutetur.

Feria II. res familiæ sibi commissæ temporarias discutiat, videat quo illæ loco. qua industria domi forísque egeant, quibus angustiis premantur, qua copia, qua inopia laborent, qua fide prudentiáqua à domesticis externísque pertractentur, quo emolumento damnóque domus. quid vniuersim, quid singulis ad religiosam vitam tuendam fouendámque necessarium. num quid religiosæ moderationi supersit, num quid necessitati desit, temporine res parētur. vt antè prouida quadam sollicitudine discat assuescátque futuris prospicere, résque suis locis temporibúsque parare. Lustret deinde non rarò domesticas officinas omnes, vt earum conditionem perspectissimam habeat, nihílque omnium illum fugiat, quæ quoquo modo tēporariam rem tāgant. dati proinde acceptíque rationes omnes sciat & intelligat, debitáque creditáque, ac fortunas omnes, earúmque constitutionē, vt omnino nihil illarū rerum illum lateat.

Feria III. ſingulorum munia & occupationes percurrat. qua illa ſinguli fide, qua ſollicitudine, qua circumſpectione religioſáque moderatione obeant. quo Confeſſarij, Concionatores, Profeſſores, Fratres ſinguli, ſtudio diligentiáque agant. quo illa modo peragant, ſeculari, religioſo, prouido, prudenti, maturo, ſubito, imprudenti, frugali, prodigo. quo in illis fructu damnorúmque ac émolumentorum tam ſpiritualium quàm temporalium periculo ac ſpe verſentur. quid vniuerſim, quid ſingulatim timeri, quid ſperari ab illis poſſit. qui in impoſito munere continuandi, qui remouendi, quæque remedia ſubſidio egentibus adhibenda ſint. quæ denique cuiuſque ſpiritui, ſpirituales ac corporales exercitationes in primis vtiles ac neceſſariæ ſint. aut cui quiſque muneri maximè idoneus: aut in quo maiore fructu, minoréve ſuo aliorúmve damno occupari poſſit.

Feria IV. Quæ conſeruandæ ac tuendæ omnium ſingulorúmque va-

letudini necessaria, consideret. num quis supra vires pluribus tam spiritualibus quàm temporalibus distineatur, ne aut succumbat oneri, aut temporalium multitudine spiritus suffocetur, aut pietatis ardor extinguatur. num quis longè infra vires occupetur, ne variarum ex otio tentationum materia fiat. Num quæ ad religiosum victum, vestitum, habitationem necessaria subministrentur; quæ ægrotantium, aut laboribus senióve fractorum cura habeatur; quo affectu, promptitudine, beneuolétia, illorum necessitatibus prospiciatur; num quis aut ingrauescentis ætatis, aut tenerioris valetudinis, aut grauium laborum intuitu, peculiari re quapiam indigeat. num quid publicè priuatímque desit, quod & parari possit, & religiosæ modestiæ ac paupertati non repugnet.

Feria V. Perpendat seriò, magnáque circumspectione, quæ spiritui cuiusque magis commoda ac opportuna, quæque ad spiritualem profectum necessaria, auxilióque ac inci-

mento esse possint ad maiora. quæ singulorum malis animíque morbis remedia adhibẽda. quo quisque quátóque freno aut calcaribus egeat. quem fructum referat, quæve damna meritò timenda sint. quo etiã ardore aut tepore per virtutum semitam singuli decurrant. num quæ impedimenta consequendæ perfectioni obiecta. num quæ vitia siue priuatim singulos, siue familiam totam occupent. num quæ occulta mala plures pauciorésve possideant. quibus hæc modis vinci ac domari possint, quibus radicitus euelli. quo ardore fructúque tam publicè ab omnibus quàm priuatim à singulis, orationis ac meditationis diurnæ studium pertractetur. quantis singuli in iis, ac in mortificationis in primis exercitationibus, progressibus crescant, quantísque retrogressibus decrescant. quo amore, feruore, tepore, languoréque iis incumbant, qua diligentiâ, assiduitate, negligentiâ.

Feria VI. Quæ domesticam tangunt disciplinam, constitutionum,

regularum, ordinationúmque obseruationem diligenter excutiat. vigeátne an iaceat primæuus ardor in tuenda religiosa disciplina. si iaceat, quæ sit causa prostratæ disciplinæ, qui auctores ducésque ad illam. media deinde erigendæ disciplinæ cogitet, suóque in primis exemplo ad accurratam regularum omnium etiam minimarum obseruationem suos impellat, nec antè verbis quàm factis præluceat. omnem deinde occasionem dissoluendæ disciplinæ prudens pastor amoueat, omnem excitandæ ac erigendæ adhibeat. Videat qui ad illam erigendam fouendámque accommodatiore sint ingenio, quibus præeuntibus subsequantur reliqui. Laudet obseruatores, damnet violatores, ac pœnis etiam coërceat, omnibus quaqua parte intentus, ac minimis etiam: quorum transgressiones gradus sunt ad maiora, & via ad illa. singula proinde dispiciat, vigilémque in omnem partem animum oculósque intendat; domestico in primis ordini, quem non patiatur impunè

violari. quòd si in alterutro peccandum, plus de rigore quàm de nimia indulgentia ostentet; medium tamẽ tenuisse tutissimũ, vt rigori mista clementia & benignitas sit: nec vlla eat seuerior admonitio, nulla pœna sine linimento, vt non à iudice, sed à patre profectam sentiat qui monetur ac patitur.

Sabbato circa salutis proximorum propagationẽ quomodo se habeant sui, dispiciat. qua religione, moderatione, circumspectione, prudentia, zelo. aberréntne à fine aut mediis. ardeántne, ferantúrque imprudenti æstu & calore, an ignauo quodam tepore ignauescant, otiique amore & commodorum suorum teneantur, laborum sudorúmque pertæsi. quibus excitari modis possint, orationũ frequentia, aliorum exemplis, laude, spe præmiorum, operis nobilitate, pœnarum pro neglectu metu. quæ res saluti promouendæ vtiles, quæ necessariæ, quæ singulorum ingeniis pro conditionum varietate accommodæ, quæ nobilitati, quæ viris do-

ctis, quæ diuitibus ac in dignitate constitutis, quæ militiam secutis, quæ populo infimæque plebi ac egentibus, quæ vrbium incolis, quæ agrorum cultoribus. quæ deinde in singulis saluti procurandæ impedimenta sint. à quibus posita. an ab ingenio cuiusque, an ab alio nata, vt tollendi illa modos viámque disquirat, ac in omnem se partẽ vertat, quo optatis fruatur. per eos maximè res aggrediens, quos commodissimos arbitrabitur. cùm plurimùm referat quid cui committas. & magna victoriæ pars sit, commodum saluti alterius inhortatorem nactum esse.

Dominico. Quæ personæ suæ munerísque sibi impositi propria sunt, quæque regulis sibi præscripta, disquirat. quo se in illa amore ferri sentiat, quóve neglectu. qua diligentia illa tueatur ac intacta seruet, quamtúmve in iis sibi indulgeat. prior ipse in illarum obseruatione, an postremus. exemplo suis præeat, an solis verbis, aut ne verbis quidem. quanta damna è negligentia sua,

quan

quanta è diligentia cōmoda ad omnes profluāt. Non poteſt ad munerum expletionem alios inhortari, qui in ſuo torpeat: minùs etiam pœnis regere, qui primus regularum ſuarum tranſgreſſor audit. excitet proinde ſe, animétque ad accuratam omnium obſeruationem, tanto habiturus obſequentiores regularúmque ſuarum ſtudioſiores, quanto ipſe in impoſito ſibi munere fortiùs progredietur. omnium deinde ſubditorum ſibi in munere conſtitutorum regulas percurrat, & familiariſſimas eas ſibi ac domeſticas faciat, nec quidquam illarum ipſum lateat, aut memoriam ipſius effugiat, ne dum illarum ignoratione laborat, ad earum ſuos obſeruantiam prudenter impellere non poſſit.

FINIS.

